

Alexander L. Kielland

Omkring Napoleon

bokselskap.no

Oslo 2021

bokselskap.no, Oslo 2021

Alexander L. Kielland: *Omkring Napoelon*

Teksten er hentet fra Universitetet i Oslo/dokpro.uio.no. Dokpros
tekst er basert på førsteutgaven i to bind fra 1905
(Kristiania/Gyldendal).

ISBN: 978-82-8319-624-5 (bokselskap.no), 978-82-8319-625-2
(epub), 978-82-8319-626-9 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

[Forord]

[1] Den 6te Februar 1905.

Jeg havde ophørt at skrive og var saa lei af at læse, hvad de andre skrev, at jeg ikke viste, hvad jeg skulde tage i min Haand. Fra Ungdommen var vi saa forskræmte og saa uvidende, at skjønt jeg nok følte, at det eneste, jeg nu kunde læse, maatte være Historie, gik der dog en lang Tid, inden jeg fik Mod til paa egen Haand at tage fat.

Det laa jo i os, at det kan ikke nytte at læse Historie uden at tage det grundigt; og det grundige var at begynde med Begyndelsen, – saaledes som de havde slæbt os ubarmhjertigt henover Ninives og Babylons Ruiner, fra Xerxes til Hystaspis – lige til Nabokodonozor, som gik paa Marken og spiste Græs.

Naar jeg nu endelig tog Mod til mig og spurgte mig selv, hvad jeg helst vilde vide historisk Besked om, fandt jeg snart ud, at jeg mest af alt trængte til at forstaa den Reaktion, [2] som jeg kjendte brød ind over os alle efter korte Opsving i Slutten af Aarhundredet, og jeg besluttede uforsagt at give mig i Kast med Wienercongressen.

I tre-fire Aar – fra 1895 til 1898 – fik jeg da fra Universitetsbibliotheket, hvor de var utroligt snille og

hjælpsomme, alt, hvad jeg i min Ensomhed og paa egen Haand kunde finde i Katalogerne, og jeg begyndte at læse. Jeg har bestemt mig til, at jeg ikke vil nævne Bøger eller citere Kilder, men kun fortælle, hvorledes det gik med mine historiske Studier, og hvad Udbyttet blev.

Det gik nemlig saa, at tiltrods for min Plan, blev det mig efterhvert umuligt at læse Reaktionen Historie fremover fra Wienercongressen til idag. Det var, somom alt, hvad jeg fik fat i, svingede om noget, som laa bagenfor. Jeg kom ikke et Skridt fremover; men jeg nødtes til at følge med i den Ring, hvori alt bevægede sig: Mennesker og Tanker. Jeg vilde af al Magt fremover fra mit Udgangspunkt, men jeg maatte enten jeg vilde eller ikke vende mine Øjne did, hvorhen alle saa; og tilsidst saa ogsaa jeg bare den ene lille Mand med korslagte Arme og Hatten paatvers; jeg kastede alt andet og tog fat paa Napoleon, som jeg udtrykkelig [3] havde besluttet ikke at medtage i mine historiske Studiers Plan.

Wienercongressen tænker jeg mig altid i to sammenhængende Caricaturer fra den Tid. Paa det første Blad sidder alle Evropas Souverainer som Smaabørn med Papirkroner paa Hovedet omkring et langt Bord, hvor de leger med Kanoner og Tinsoldater. Da kommer den Officer, som bragte Efterretningen fra Consulen i Livorno, at Napoleon havde forladt Elba; han bringer et nyt Legetøi – en Æske, som han sætter paa Bordet under Børnenes spændte Forventning.

Pludseligt springer der op af Æsken en liden Mand med korslagte Arme og Hatten paatvers; og paa det andet Caricatur-Blad ser man saa alle Souverainerne paa Hovedet under Bordet, medens han staar alene igjen mellem det væltede Legetøi. Jeg har

tænkt mig disse Caricaturer saa livagtigt, at jeg ikke længer ved, om jeg har seet dem, eller læst om dem, eller om jeg ikke selv har fundet op det hele; for akkurat saaledes gik det til.

De blir saa underligt smaa baade Fyrsterne og deres Stormænd, som de gik i de gamle festlige Sale i Wien og kroede sig for hinanden og for Damerne – som Hanerne [4] i en Hønsegaard, naar Høgen er fløiet forbi.

Den frækkeste blandt dem er Metternichs Privatsekretær Gentz. Alle Tidens fine Laster har i ham forenet sig med en Simpelhed, der aldrig blinker eller blues for noget; han kryber i Støvet, og der findes ikke den Gemenhed, han ikke lader sig bruge til. Men samtidig ser han Intrigernes og Rænkernes Traade bedre end nogen anden, og i sin Dagbog noterer han til sin egen Opbyggelse:

Da jeg ikke har nogetsomhelst at bebrejde mig selv, er det saa langt fra, at det nedslaar mig – mit intime Kjendskab til den elendige Trafik, som drives her og til de nederdrægtige Mennesker, som regjerer Verden. Det morer mig tvertimod og jeg nyder det hele som et Skuespil, der gives expres for min Fornøjelse.

Han aalede sig frem og fik i Grunden en enorm Indflydelse, skjønt hans officielle Stilling var saa ringe i en saadan Forsamling af Glansbilleder; men han lod sig ikke dupere. Efter en Middag, som han selv gav, skriver han i sin Dagbog:

Jeg tog næsten ingen Del i Conversationen. Metternich og Talleyrand førte Samtalen ad de sædvanlige Veje. Men jeg følte mere levende [5] end nogensinde, hvor Livet er tomt, og hvor de

Mænd er svage, som holder Verdens Skjæbne i sin Haand; medens jeg nød min egen Overlegenhed uden at gjøre den gjældende; thi disse Herrers tomme Pjæt havde ligesom bredt en Taage over min Aand.

Saaledes er de igrunden allesammen. En utøilet Vigtighed havde grebet dem alle efter disse Angstens og Ydmygelsernes Aar, hvor Alting havde staaet paa Hovedet paa den allerbeklageligste Maade. Hvad alle disse Evropas bedste Familier havde lidt i Tab af Rigdomme og Godser og i virkelig Sorg over al den straalende Ungdom, som var falden i disse Aar eller vendt tilbage saarede eller lemlæstede fra disse Slagmarker, hvor der bare havde vanket Nederlag og Ydmygelser. Men næsten værst af alt, hvad de havde maattet finde sig i af ham den Ene, hvis Navn de ikke kunde faa over sine Læber, som havde opholdt sig i deres Slotte, sovet i deres Senge og spredt dem foran sig eller tvunget dem til at komme og bøie sig for ham.

Og alle de Skuffelser, naar Damerne ved de gamle Hoffer flokkedes jublende om den unge støvede Adjutant, som havde bragt de første Efterretninger fra Slagmarken i den almindelige Stil:

[6] Franskmændene angreb med 20,000 Mand et Corps Russere paa 5,000 Mand under Fyrst Bagration. Buonaparte var selv tilstede. Russerne slog sig gjennem, huggede de Franske ned som Siv, dræbte Marechal Soult og naaede Hoved-Armeen efter en glimrende Kamp; og saa – et Par Danse senere paa Natten en Løben i Trapperne, en Forfærdelse, en Rædsel, en Flugt gjennem alle Corridorer og Bagdøre: Franskmændene er foran Byen;

Marechal Soult – Hertugen af Dalmatien – kan være i Slottet, før Sol gaar op!

Alt dette var forvundet, da de mødtes i Wien og gjenfandt hinanden: Keisere og Konger og store Slægtsnavne: Metternich, Schwarzenberg, Hardenberg, Castlereagh, Nesselrode – og over dem alle Talleyrand med sin lamme Fod, der aldrig snublede.

Der var ingen af de andre, som kunde maale sig med ham i nogen Last eller i nogen Upaalidelighed. Men alligevel var det ikke som en Mester i alt ondt og foragteligt, at han ragede op over hele sin Tid. Men Tiden var saa ussel, at ingen kunde komme denne Overlegenhed nær – ikke engang Napoleon havde kunnet løfte sig over ham; og derfor blev han ved at gaa fra Tid til Tid som [7] et Falskhedens Tegn, Ingen kunde kaste den første Sten paa.

Naar han tilslut hviskede til Louis Philippe, da han svor ham Trokabs-Eden: Sire! dette er den trettende! saa forarges vi mindre over dette Menneskes bundløse Falskhed; men vi gribes mere af Foragt for den Fyrste, som tog imod denne 13de Ed og for hele den Samtid, som havde staaet og bukket til alle disse høitidelige Løgne.

Det Overlegne ved Talleyrand kaster Tidens Politik i dens kolde Falskhed til begge Sider ligesom Snefaner, medens hans Skikkelse skjærer sig frem med noget lunt beroligende og samtidig med noget saa klart og skarpt, at det minder om den mest hensynsløse Oprigtighed.

Efter den anden Restauration kom der en fin fransk Emigrant til ham og bad om Talleyrands Anbefaling til en passende Tjeneste ved det nye Hof.

Gjerne; men paa hvilke Fortjenester støtter De Deres Andragende?

I de hundrede Dage fulgte jeg Kongen til Gent.

Ja, er De nu ganske vis paa det? fulgte De virkelig til Gent? eller var de bare blandt dem, som vendte tilbage? For – ser De – jeg [8] Talleyrand – jeg fulgte nemlig ogsaa til Gent, og der var vi en syv-otte hundrede Mennesker omkring Kongen. Men da vi vendte tilbage, var vi – saavidt jeg ved – femti Tusinde.

Han var bestandig klar og fulgte aldrig med nogen Strøm. Men hvorledes Strømmen vendte sig, kom den altid didhen, hvor Talleyrand allerede havde fast Fod.

Alt i 1807 da han havde undertegnet Freden til Tilsit efter Friedland, og da Napoleons Stjerne stod for Verden som allerlysest, gjorde Talleyrand den Bemærkning til sig selv: Nu har altsaa hverken Sejren ved Jena, eller alt det Blod, som flød ved Eylau, eller Triumfen ved Friedland udrettet noget afgjørende. Polen er ikke gjenoprettet; Preussen – blodigt og lemlæstet er endnu ilive, forat hævne sig; Zaren som er slaaet og uden Armé har i Finland faaet en Million nye Undersaatter. Allerede fra dette Øjeblik viste Talleyrand, at Napoleon gik nedad; han vendte sig mod andre Herrer og begyndte allerede da at knytte Intriger med Bourbonerne.

Paa Wienercongressen ragede han saa høit op, at Ingen vovede med en Antydning at forbause sig over, at han ogsaa var *der* – og det [9] som Bourbonernes første Udsending. Hans Nærværelse passede til den gjenvundne Tryghed. Naar hans lamme Fod slæbte glat hen over de gamle Gulve i Wiens Slotte, saa viste man, at det

var forbi med de sølede Støvler, som brød ind midt under Ballet; – og saa – alligevel! dette pludselige choc gjennem dem alle: han var der igjen: Napoleon havde forladt Elba! hele den gamle Elendighed var over dem og de gik atter paa Hovedet under Bordet og ilede hjem – hver til sit.

Ogsaa jeg forlod Wienercongressen og tog fat paa Begyndelsen: Napoleon Bonaparte er født den 15. August 1769; og eftersom jeg læste, noterede jeg mange Smaating, som jeg nu stiller sammen paa min Maade.

I

[10] Han egnede sig ikke til at gjøre Tjeneste i noget politisk Parti, og det var ene og alene som Officer, at han i Republikens senere Aar begyndte at tiltrække sig Opmærksomheden. Men fra hans Ledelse af Toulons Erobring – Byen var falden i Hænderne paa de Engelske – blev hans Talent i den Grad anerkjendt i militaire Kredse, at det i Virkeligheden var General Bonapartes Planer, som raadede for Krigen i Italien; medens han endnu selv kun var Divisionsgeneral.

I 1796 erholdt Bonaparte Overkommandoen over Republikens Tropper i Italien. Han var da 27 Aar gammel, og samme Aar giftede han sig med Josephine.

Den 12. April leverede han Slaget ved Montenotte – et af de første i Rækken af atten store ordnede Feldtslag, som han vandt før Freden til Campo Formio i 1797, og om hvis Navne [11] der endnu staar den første festlige Glans: Millesimo, Mondovi, Lodi, Arcole, Rivoli.

Dagen efter Slaget ved Montenotte, da alle de forskellige franske Hærafdelinger, som hidtil havde kjæmpet hver paa sin Kant og seet lidet til hverandre – da de allesammen i det klare Solskin kom marscherende ind paa Sletten og tog sine Pladser langs den blinkende Bormida – uden Forvirring og uden at

komme iveien for hinanden, da gik det med en Gang op for de gamle Soldater, at her var kommen en ny Ledelse.

Og paa den samme Dag fødtes den Tillid og Begejstring, som senere og bestandig stærkere samlede sig om den unge Chef. Alle – Generaler som Soldater – overgav sig til ham for Livet. Og heraf kom den punktlige Lydighed, den blinde og uimodstaaelige Tillid, som blev den dybe Aarsag til den Lykke, som siden fulgte Bonapartes overlegne og dristige Combinationer.

Medens allerede ikke blot Frankrige, men endog hele det krigerske Evropa begyndte at lytte efter hans Navn, var det ikke mindre betegnende, hvor snart Republikens gamle Soldater veirede den store Fører. De var vant til, at der sendtes dem noget af hvert fra Regjeringen ^[12] i Paris – snart virkelige Officerer, snart andre Folk, som Revolutionens bevægede Tider bragte ovenpaa. De gamle Soldater i Italien havde derfor sin egen Maade, naar der kom nogen, de ligte.

Efter Slaget ved Lodi fremstillede der sig foran General Bonapartes Telt en Deputation af gamle Grenaderer, som meddelte ham, at han af Armeen var udnævnt til Corporal; efter Castiglione blev han Sergeant. Bonaparte var klog nok til at forstaa og sætte Pris paa disse Udmærkelser; og sidenefter i alle hans Felttog – ogsaa i Ulykkens Dage, gik der et Smil over hans Ansigt, naar en gammel Grenader fra Rækkerne kaldte ham le petit Caporal!

Armeens Kjærlighed og Ængstelighed for denne Fører, som aldrig skaanede sig, blev ogsaa allerede i 1797 Aarsagen til Oprettelse af en Æresvagt for General Bonaparte, da han paa et hængende Haar nær var bleven fangen af Østerrigerne. Det var af

dette Guidernes navnkundige Corps, at Napoleon senere dannede sin Garde, og det var som Oberst i Guiderne, han helst bar Uniform – grøn med røde Opslag.

Escadronchef Bessières, som netop med sex ^[13] Mand havde erobret 2 østerrigske Kanoner ved Roveredo, fik Commandoen over Livvagten og Ansvaret for Generalens og senere Keiserens Liv. Han commanderede Garden til 1812 som Marechal og Hertug af Istrien.

De dukker allerede frem – de første Navne omkring Napoleon, som siden steg med ham i Glans. Men over ingen af de senere store Krige, hviler der saameget Solskin – man kunde næsten sige saa megen festlig Gemytlighed – som over de to første Feldttog i Italien. Naturligvis gik det paa Livet løs, og Kuglerne var ligesaa ubarmhjertige da som senere, naar de traf. Men det gik saa overlang; Fienderne saa hinanden bale og stræve med de lange Ladestokker, bide Patronerne af, komme Fængkrudt paa Panden, tage et langt Sigte og klikke mangfoldige Gange, før det smalt – især i Regnveir. De lange Artilleri-Afstande kjendte man ikke til; man blev ikke overdænget som nu med Granater fra selve Luften.

Ligesom General Sandels fik se Sven Dufva, hvor han sloges, saaledes sad ogsaa Friedrich Wilhelm paa sin Hest i en Træfning ved Frankfurth i 1791 og beundrede en af Republikens Grenaderer, som sloges ganske alene paa en liden Bro, så ingen Djæfvul slapp öfver.

^[14] Kongen lod ham uskadt tage tilfange og sagde til ham: Du er en brav Karl! men det er Skade, at du kjæmper for en slet Sag.

Borger Wilhelm! svarede Soldaten; vi to er ikke enige i det Kapitel; lad os hellere tale om noget andet.

Men helst i Italien tog Krigen sig noget underlig ud, fordi de franske Officerer var unge og galne, saa de overraskede og forbløffede de methodiske Østerrigere og skræmte Livet af de lidet modige Italienere.

Selve Overgeneralen – den unge Bonaparte – gav Exemplet. Han red med faa Folk foruden sin Generalstab og en Del andre Officerer gennem en liden By Lonato. Dagen før Slaget ved Castiglione, da Byen pludselig blev omringet af en stærk østerrigsk Afdeling, hvis Commandant sendte en Parlementair med Opfordring til de Franske om at overgive sig som Fanger.

Bonaparte lod Parlementairen binde for Øinene – som Skik var – og førte ham midt ind i en Kreds af høie Officerer og talrige Uniformer. Idetsamme den fortunlede Parlementair fik Bindet af og saa den glimrende Forsamling, raabte Bonaparte med skrækkelig Stemme: Rid strax til Deres Chef og sig ham, at ^[15] jeg giver ham otte Minutter til at nedlægge Vaabnene; han er kommen midt ind i den franske Armé; spilder han Tiden, er alt Haab ude! Parlementairen for afsted, og den østerrigske General blev saa forskrækket, at han overgav sig med 2,000 Mand og 4 Kanoner.

Og engang i 1796 kom Lannes som ung Bataillonchef under en Recognoscering lige indpaa en Afdeling paveligt Rytteri paa 300 Mand. Selv havde Lannes med sig to-tre Officerer og otte-ti Ordonanser.

Lannes red øjeblikkelig løs paa den pavelige Officer, som alt havde givet sine Folk Ordre til at trække blank og gribe an; –

«hvor tør De vove?» – skreg Lannes; «øjeblikkelig Sablen i Skeden.»

«Subito!» – svarede Officeren.

«Lad Deres Folk stige af og lad dem føre Hestene til mit Hovedkvarter!»

«Adesso» – svarede den pavelige Officer og adlød.

Det minder om Tordenskjold, da han blev saa lei af at ligge udenfor Marstrand og vente paa, at den svenske Flaade skulde stikke ud.

Tilslut gik han op i Byen, fandt frem til det Hus, hvor de svenske Admiraler sad og drak eller raadslog.

[16] «Hvad Fanden nøler I efter?» raabte Tordenskjold ind ad Vinduet.

Saa kom da endelig den svenske Flaade ud og blev strax afbanket.

Subito!

Hertugen af Montebello var i mange Ting lig Tordenskjold, hensynsløst modig, bestandig midt i Ilden; men og en kold, aarvaagen Befalingsmand, der beholdt Ledelsen i sin Haand, om det gik aldrig saa galt. Det var i det første italienske Feldttog, at Bonaparte blev opmærksom paa, hvorledes Bataillonschef Lannes førte sine Folk i Slaget ved Dego. Siden blev de uadskillelige, indtil Lannes – som Marechal og Hertug af Montebello faldt ved

Esslingen i 1809. Han var den blandt Generalerne som længst kunde bevare den gamle Tone overfor Keiseren, og sagde du til det siste; men saa døde han ogsaa midt i sin og sin Herres Glans og slap for de onde Dage, som for saa mange af hans Kammerater blev Prøver, de ikke bestod, eller som ialfald gjør mange Ting saa uklare omkring Napoleon paa Slutten.

Lannes var af de Officerer, som bestandig blev saarede; og det var igrunder ikke til at undres over, saa uvorrent som han udsatte sig. Men saa var der andre ligesaa forvovne, om [17] hvem det sagdes mellem Soldaterne, at de var usaarlige – saaledes Masséna.

Om Lannes blev det sagt, at han havde den Eiendommelighed, at Kuglerne slog sig flade mod hans Ben.

Paa Toget til Syrien fik han en Kugle i Tindingen og styrtede til Jorden; de troede, han var død. Men det viste sig, at Kuglen var løbet hen over Hjerneskillen og sad fast bag i Huden, hvor man med Lethed skar den ud.

I Slaget ved Aboukir, hvor han endnu led af Saaret i Hovedet, fik han en Kugle paa nært Hold, der rammede ham paa Læggebenet, slog sig flad og løb rundt Benet, forat blive siddende bag i Læggen. Han fik i Tidens Løb ogsaa flere andre Saar, inden en Kanonkugle knuste begge hans Knær ved Esslingen i 1809.

Saaledes var Lannes en af dem, der blev truffet, da de sammen med Generalen og for at dække ham, løb over Broen ved Lodi; men den tapre unge Officer Muiron faldt død midt paa Broen foran Bonaparte.

Muiron var en af de Officerer som Bonaparte allerede havde opdaget og som skulde blevet til noget stort i hans Haand. Thi dette var og blev igrunden Avancementet i Napoleons Hær, hvor store de end blev, at han selv [18] opdagede og holdt Øie med Officererne; og dette viste de. Hans Personalkjendskab var saa stort og nøiagtigt over alle hans Armeer, at han kjendte sine Officerer ligesaagodt som en almindelig Troppfører kjender sine faa Folk; og dertil havde han et Blik til at opdage hver Enkelts herskende Evne og en Menneskekundskab, som kun yderst sjelden tog fejl.

Det hændte i et af de italienske Feldttog Aftenen før et stort Slag, at en simpel Soldat traadte ud af Geledet, – som de saa ofte gjorde efter republikansk Skik og sagde: «Borger General! – jeg ved, hvorledes du vil slaa dem imorgen;» – og dermed begyndte Soldaten at udvikle en Slagplan.

Men Napoleon stansede ham i en Fart: Elendige! vil du tie! – thi hvad den simple Soldat sagde, var Ord til andet Bonapartes egen Plan til Slaget, den han ikke troede fandtes i Verden andetsteds end i hans eget Hoved.

Den næste Dag efter Slaget lod han hin Soldat eftersøge – han havde mærket sig Regimentet; men det store Feldtherre-Talent var faldet i den simple Soldateruniform, og Napoleon mistede kanske en Marechal.

Men saa var der ogsaa i Armeen, dengang han syvogtyve Aar gammel blev betroet Overkommandoen [19] gamle prøvede Generaler og Officerer, som lidet var tilsinds at bøie sig for den nye Mand.

Augerau, som var tolv Aar ældre, pustede sig op og mente, han skulde ikke lade sig imponere af den lille tynde Fyr fra Corsica; men allerede da han kom ud fra den første Præsentation, var han myg; og skjønt Augerau aldrig var andet i Napoleons Øine end en tapper, men opblæst Pralhans og en uforbederlig Plyndrer, steg han dog op til Marechal og Hertug af Castiglione og var med overalt indtil Slutten, da han svigtede.

Thi ligesom Napoleon aldrig havde Yndlinge, som fik beholde de høie Poster trods Uduelighed, saaledes viste han paa den anden Side at paaskjønne og anvende endogsaa Mænd, der var ham imod, og om hvis falske Færd han gennem sine Spioner havde fuld Besked.

Et Par andre af de store Navne omkring Napoleon var alt fremme i 1796. Berthier, som havde været med Lafayette i America og paa Jamaica og som var avanceret til Oberst under den gamle Kellermann – Sejerherren ved Valmy – han blev en af Napoleons Generaler, men især hans nærmeste Omgangsvæn. Berthier var med paa Toget til Egypten; men ^[20] han fik Lov til at reise hjem, fordi han sagde, han var syg; men det var nok helst, fordi han var saa forelsket i Madame Visconti.

Ogsaa den stødige og uforfærdede Oudinot, som levede lige til 1847, var med fra Italien. Han steg hos Napoleon til Marechal og Hertug af Reggio. Oudinot førte altid Grenadererne, som pleiede at marschere i Nærheden af Keiserens Person, og det var ham, som ledede Infanteriet i de gode første Bayonet-Slag. Soldaterne var vante til at se ham midt iblandt sig; han var af dem, som altid blev saaret, og tilslut havde han – jeg tror – treogtyve Saar.

Foruden den haabefulde Muiron faldt i det første italienske Feldttog General La Harpe, som ved en Feiltagelse blev skudt af sine egne Folk. Ligervis General Steingel – en Elsasser, som Bonaparte siden altid nævnte som en uforlignelig Forpost-General. Steingel var nærsynet og huggede med sine Husarer saa ivrigt ind i Slaget ved Mondovi, at han blev dræpt helt fremme i første Række som en simpel Soldat.

Den gamle General Causse reddede Slaget ved Dego, men blev liggende dødelig saaret. Han sendte Bud efter Bonaparte og fik vide, at Slaget var vundet. Den gamle General vinkede [21] til den unge og døde, idet han raabte: Leve Republiken!

Da Napoleon laa paa sit Yderste paa Sankt Helena, hørte de ham raabe kort før, han sluknede: Steingel! Desaix! Massena! gaa paa! nu har vi dem! Det var hans første Generaler fra hans Ungdomstid, som viste sig for ham. –

De brave og vel dresserede Østerrigere, som gik saa pene i hvide Uniformer med Pudder og Pisk fra det ene Nederlag til det andet, havde igrunden været en bedre Skjæbne værd. Men deres forældede Krigskunst kunde ikke staa sig mod den nye franske Methode; og desuden førtes de af saa mange hæderkronede Generaler, der vare alt for gamle. Beaulieu var 80 Aar; Wurmser, som havde slaaet Republikens Hære ved Weissenburg, Heidelberg og i Pfalz – han var ogsaa gammel, Melas ligesaa; Alvinczy var deres bedste General. Men over alle disse stive Tropper med de gamle forstokkede Generaler, som blev harcellerede og bragt ud af Fatning ved de Franskes uformodede og letvinte Maneuvrer – over alt dette lagde der sig uvilkaarligt noget af det pudsige, som altid viser sig, hvor de Gamle kommer tilkort overfor de Unge.

Samtidig herskede der en vis [22] Courtoisi mellem Fienderne, – noget af den Ridderlighed, som altid formilder Krigen, men som dens nye ubønhørlige Former gjør alt skjeldnere for hvert Aarhundrede. Da den gamle Wurmser endelig maatte overgive det udhungrede Mantua, sendte den øverstcommanderende General Bonaparte den forholdsvis gamle General Serrurier forat modtage Capitulationen, paa det at ikke Gamle Wurmser skulde have den Tort at overgive sin Kaarde til en ung Fyr paa syvogtyve Aar.

Foran Freden til Campo Formio holdt Bonaparte og Josephine virkelig et lidet Hof i Slottet Montebello. Det formede sig allerede strax saaledes for ham, at med det samme han havde kastet Østerrige til Jorden for første Gang, var det ham selv personlig, hvis Væsen uden Tvang og uden Arrogance antog et Præg, der tilkjendegav, at han tog Sigte saa langt længer frem end nogen fransk General før ham. Og uvilkaarligt lagde hans Omgivelser sig noget anderledes tilrette, end det hidtil havde været Tone og Skik i Republikens militaire Kredse.

Til Slottet Montebello kom Ministre fra Wien, fra Kongen af Neapel, Udsendinge fra Paven, fra Republikkerne Genua og Venedig, fra Hertugen af Parma, fra de schweitzerske Cantoner [23] og fra flere tyske Fyrster; – Slottet lignede næsten en kongelig Residens.

Uden tilsyneladende at forandre sig selv tog den unge Bonaparte alvorlig og kold – som altid – sin Plads; medens alle hans Omgivelser – kanske uden at forstaa – gled ind i den Formation, som fra nu af og i mange Aar skulde blive den faste: han alene midt i Centrum, og hele Verden i en Kreds omkring ham.

Diplomaterne – de fineste, Wien havde kom og prøvede sig paa ham. Der var ikke den Ting, han ikke forstod, eller det Rænkespind, han ikke gjennemskuede, – langt mindre, at der fandtes noget under Solen, som kunde skræmme ham.

Derimod tog han – ikke i Hidsighed, men ganske kold og vel beregnende, hvad Indtryk det vilde gøre paa de gamle Parykker – General Bonaparte tog det kostbare chinesiske Theservice som Gesandten Kobentzl havde faaet af Catharina den 2den og kastede det i Gulvet: «Saaledes vil jeg sønderknuse Østerrig,» sagde han og red bort som en Stormvind.

Ja – saa kom de jo ilende efter ham og bragte ham Fredstraktaten underskreven og færdig – netop som han vilde have den.

Han begyndte ogsaa med sine storartede Proclamationer ^[24] til Soldaterne. Man siger jo, at de øvede stor Virkning. Jeg for min ringe Del har altid fundet dem lange og affecterede: men jeg kan nu engang ikke taale Manifest-Stilen.

General Bonaparte overrakte selv Directoriet Fredstraktaten til Campo Formio, og Paris gav en Række Fester for ham og Josephine. Den pragtfuldeste gav naturligvis Talleyrand, som for Tiden var Udenrigsminister for Republikanerne. Kunster og Videnskaber kom og bøiede sig for ham; David vilde male ham; og den berømte Sangerinde Grassini, som han selv havde ført med sig fra Italien, hun sang for ham.

Men best som det var, erfarede Frankrige, at 30,000 Soldater og 10,000 Søfolk, var trukne sammen i Middelhavshavnene, og at der gjordes umaadelige Rustninger i Toulon. De første Generaler

og mange Videnskabsmænd skulde med paa denne mysterieuse Expedition.

Det var det underlige Tog til Egypten, hvis Dybsindighed – ærlig talt – aldrig er gaaet op for mig. Hvis det var lykkedes, var det vel kommen for en Dag, hvilket Dommedagslag det havde været for England; men som det gik, forblev alt efter mit Skjøn uklart; det mislykkedes ialfald fuldstændig.

[25] Den 9de Juni 1798 var den franske Flaade foran Malta. Det var fem hundrede Seil, som nærmede sig, og skræmte Stormesteren saaledes, at Øen efter et Par Dages Underhandlinger og efter nogle uskyldige Kanonskud overgav sig til de Franske. Det var gaaet saaledes for sig, at Maltheser-Riddernes Stormester – en Tysker ved Navn Hompesch havde modtaget 600,000 frcs. contant, samt Sikkerhed for en aarlig Pension paa 300,000 frcs.; dermed trak han sig tilbage til Privatlivet.

Maltas Hovedhavn Lavalette havde altid været anseet som absolut uindtagelig; og da de franske Officerer efter Capitulationen kom iland og besaa Befæstningerne, var der en iblandt dem, som sagde: Det var sandelig en Lykke for os, at her var Folk herinde i Fæstningen, som kunde lukke op; ellers var vi aldrig kommet ind.

Bonaparte havde altid et forunderligt Held med sig, naar han passerede Middelhavet baade til og fra Egypten og senere fra Elba. Nelson laa og krydsede under Malta; han havde endog været inde i Alexandria 3 Dage, før den franske Flaade kom, men var gaaet ud igjen, forat finde Bonaparte, Nu kom den franske [26] Hær uforstyrret i Land og Kampen begyndte strax.

Efter Bonapartes Indtog i Cairo den 25de Juli indtraf den store Ulykke, som gav Expeditionen den første og afgjørende Knæk – nemlig den franske Flaades Ødelæggelse i Bugten ved Aboukir den 1ste August. Nelson fandt den endelig; og skjønt der var en dygtig fransk Admiral, som forsvarede sig godt, saa var dog enhver Flaades Skjæbne omtrent ligesaa besejlet, naar den traf Nelson, som en Landhærs, naar den angrebes af Bonaparte. Det var ogsaa det svageste Punkt ved hele Planen til Toget, at en fransk Flaade forudsattes at kunne holde sig i Middelhavet, saa længe Lord Nelson var der.

Efter Toget til Syrien og de mislykkede Stormangreb paa Fæstningen St. Jean d'Acre fik Bonaparte i Cairo læse Aviserne hjemmefra og besluttede at vende tilbage til Frankrige. Han efterlod sig et Brev til General Kléber, hvori han overgav ham Overcommandoen i Egypten med en Masse Instruktioner, medens han selv med nogle faa Udvalgte i al Hemmelighed reiste ned til Kysten, hvor de indskibede sig paa to Fregatter og naaede – ubegribeligt nok Fréjus i Syd-Frankrige den 9de Oktober [27] 1799 uden at have mødt et eneste af Lord Nelsons Skibe, som ellers krydsede over hele Middelhavet og opsnappede næsten alt, hvad der passerede.

Det egyptiske Feldttog lignede i visse Maader, men i en mindre Maalestok det russiske Feldttog i 1812. Begge mislykkedes og tildels paa Grund af den samme Mangel paa Kjendskab til Land og Folk, Geografi og Klimat. Og fra dem begge listede Føreren sig hjem og lod de andre sidde igjen med Elendigheden.

Det var derfor ikke til at undres over, at Officerer og Soldater, da de fik vide, at Generalen var seilet hjem, syntes, at han

skammelige havde forraadt og forladt dem midt i Egypten-Ørkenen, – ganske ligesom Keiserens Generaler rasede mod ham om Morgenen den 5te December 1812 i Krasnoe, da det blev bekjendt, at Keiseren om Natten var kjørt vestover mod Frankrige overladende Levningerne af den store Armée til Kulden og Kosakkerne.

Men alle de Egenskaber, og Følelser af Solidaritet og Hensynstagen, som hos den gode Borger udvikler et Samsind, der bærer det daglige Liv – det private som det offentlige – det var altsammen ganske fremmed for Bonapartes Natur; han har vist aldrig ofret noget af [28] sit eget for andre eller for det fælles. Naar han gav, var det aldrig Offer; men det flød af den Rigelighed, som var den høie Herre egen. Om derimod nogen vilde forlangt af ham, at han, hvor noget var tabt eller mislykket, skulde forblive paa Vraget for de Andres Skyld, vilde uden Tvivl dette været ham en taabelig Tanke af en Ideolog – som han sagde.

Han saa aldrig andet foran sig, stillede aldrig andet Krav til sig selv end dette ene: at fylde fuldtud det Maal, han selv havde lagt paa sig; og dette var saa stort, at der aldrig blev Tid til at tænke paa andre – eller til at stanse. –

- Over Toget til Egypten hvilede ikke Italiens Solskin; der var en hedere Luft med Tørst og Pest; og til den unge Generals Navn klæbede der sig Skygger af Myrderierne i Jaffa, hvor han maatte lade flere Tusinde Krigsfanger skyde, fordi der ikke var Mad til dem; og den aldrig modbeviste Beskyldning for at have givet en stor Mængde franske Syge, som led af Pest, Opium, forat de ikke skulde falde levende i Fiendernes Hænder under Tilbagetoget fra Syrien.

Men i de navnkundige Slag ved Pyramiderne ved Thabor og i Landslaget ved Aboukir [29] faldt der ny Glans paa mange af de Navne, som skulde blive de største omkring Napoleon: Murat, Junot, Rapp, Lannes, Davoust og især over Generalerne Kléber og Desaix, som blev tilbage i Egypten.

Kléber var en tapper og duelig General kjæmpemæssig stor og en smuk Mand. Det blev ham snart indlysende, at Bonapartes vidtløftige og uklare Planer med Egyptens Bevarelse og Kolonisation var ganske uholdbar, og han aabnede Underhandlinger med den engelske Admiral; man var kommen saa langt, at der var sluttet Overenskomst om Franskmændenes fri Afmarsch. Men saa forlangte den engelske Regjering hjemmefra, at de franske Tropper skulde anses som Krigsfanger.

Herover blev Kléber rasende; han rejste sig endnu engang og gjenerobrede hele Egypten.

Imidlertid havde General Desaix næsten lige fra Expeditionens Ankomst holdt til i ØvreEgypten, hvor han ikke blot havde gennemført Landets Erobring som en Helt, men tillige vist saa store Evner som Administrator, at de halvvilde Folk elskede ham og kaldte ham den vise Sultan. Bonaparte kaldte de Ildens Herre.

Den 14de Juli 1800 blev Kléber dræbt paa [30] Gaden i Kairo af en fanatisk Araber og Desaix af en Kanonkugle paa Sletten ved Marengo, hvor han netop kom tidsnok til at frelse Sejeren for Bonaparte.

Efter Kléber skulde General Menou føre Overcommandoen i Egypten; men han var endmindre istand til at holde sammen paa den umulige Koloni, som stadig plagedes af Englænderne. Menou

var femti Aar gammel og saaledes ældre end Bonapartes Omgivelser paa den Tid; han laa i Strid med sine Officerer og gjorde sig til Latter for hele Armeen ved at gaa klædt som en Araber; han giftede sig med en ung Egypterinde og indrettede sit Liv paa østerlandsk. Napoleon behandlede ham altid godt, og han døde som Gouverneur i Venedig i 1810, – der siges af Kjærlighed til en ung Skuespillerinde. I hans Hænder gik den egyptiske Expedition fuldstændig istykker; og de siste franske Tropper førtes hjem paa engelske Skibe, – dog ikke som Krigsfanger.

*

I det Aar General Bonaparte havde været borte, var den franske Republik og de franske Vaaben hjemsøgte af lutter Ulykker. Dette viste han allerede af de Aviser, Englænderne lod [31] ham faa i Egypten. Men først da han steg iland i Frankrige, gik det op for ham, at mens han var borte, havde hans Navn lagt sig saaledes tilrette paa Folkets Læber, at han var den, som alene kunde frelse Frankrige, han alene nævntes overalt som Fædrelandets Befrier. Der var ingen, som tænkte paa den mislykkede Expedition, han havde forladt; fra han steg iland, mødte han den oprigtigste Glæde, der steg til Begejstring fra By til By opigjennem Frankrig, i Fest paa Fest lige til Paris; og den umaadelige Kraft, som var i ham, lod ham snart glemme, hvad der var mislykket, og spændte hans Planer endnu høiere, end da han vendte tilbage som Sejerherre fra Italien.

Men den unge, tørre og mistænksomme General Bonaparte var endnu ikke bleven den Mand, som Lykken kunde narre eller beruse. I Paris, hvor alting stod ham aabent, holdt han sig fra først af tilbage næsten skjult. Han viste sig neppe ved de store officielle

Fester eller i Theatrene. Men han arbejdede og intrigerede i Stilhed mod Landets daværende Forfatning – uden Skrupler og fast bestemt som han var paa at indføre i Politiken det Element, som nu var det stærkeste – nemlig Arméen, hvilket igjen var ham selv og ingen anden.

[32] Den første Person, han stødte paa i sit hemmelige Arbejde var naturligvis Borger Talleyrand, som foreløbig ikke var Medlem af noget Ministerium. Han var strax rede til at stille sig til Disposition for den nye Kraft, som steg op. Den republikanske Regjering bestod i 1799 af de fem Directeurer, som Ingen brød sig om samt af den lovgivende Forsamling. Bonaparte vilde ingen Revolution, men et Statscoup uden Kamp og Borgerblod. Den lovgivende Forsamling blev flyttet til St. Cloud – langt udenfor Paris, og Bonaparte bestemte sig ganske koldblodig til at opløse den med Magt, forat lægge Styrelsen i andre Former, der aabnede Vejen for ham.

Hans Hjælpere og Medsammensvorne var den Gruppe af Mænd, som allerede havde samlet sig om ham, og som skulde blive Europas første Hærførere og Statsmænd; men som endnu ikke var andet end unge Officerer, som gik efter sin Generals Ordre til en politisk Omvæltning som til et almindeligt Cavallerichok. Det var først hans nærmeste i Slægt Murat, Leclerc – gift med Pauline, – Sebastiani fra Corsica, desuden Lannes, Berthier og Moreau. Bernadotte derimod holdt sig tilbage og viste sig først, da alt var gaaet godt. Lucien, der [33] var Præsident i de 500's Raad gjorde paa Afgjørelsens Dag god Nytte – det var omtrent den eneste Hjælp, jeg ved af, at Napoleon nogensinde fik af en af sine Brødre.

Tidligt om Morgenen den 9de November 1799 – det er den berømte 18de Brumaire efter den republikanske Almanak, – begyndte Tropperne at røre paa sig i Kaserneerne.

General Lefebvre – Commandant i Paris – havde faaet Færten af en Sammensværgelse. Han var allerede tidligt ude tilvogns, forat faa rede paa Sagerne. Han mødte Oberst Sebastiani og spurgte ham strængt, hvorfor han var ude saa tidligt med sine Folk uden Ordre?

«General Bonaparte vil tale med Hr. Commandanten,» svarede Sebastiani. Gaden var saa trang, at Vognen vanskelig kunde vende, og saaledes kom Lefebvre til at fortsætte fremover til General Bonapartes Hotel, hvor denne strax gik ham imøde og sagde: «De er en af Republikens Støtter. – Hr. General Lefebvre! De og jeg vil idag frelse Frankrige ud af Hænderne paa disse elendige Advokater!»

«Advokater!» raabte den gamle General, «ned med Advokaterne! – jeg er med Dem!»

Dermed sluttede den brave Lefebvre sig til Bonaparte for Livet.

[34] Da Bonaparte traadte ind i de 500's Raad, opløftede der sig et stort Skrig mod Tyrannen, medens Medlemmerne stimlede sammen om ham med vilde Fagter, saa Grenadererne begyndte at blive bange for deres lille Corporal. Murat lod da Salen rydde, og det gik i saadan Fart, at Folkets Kaarne tildels maatte springe ud af Vinduerne; det var nu i Drivhuset, saa det var ikke noget højt Spring; men det var jo en politisk Voldshandling som mange aldrig glemte Napoleon.

I det første Ministerium, Bonaparte dannede som Første-Consul – der var 3, men ingen brød sig om de to andre – skulde Talleyrand være Udenrigsminister; men foreløbig udnævntes i hans Sted en tyskfødt Mand Grev Reinhardt, som oftere blev benyttet af Napoleon i administrative og diplomatiske Affairer. Denne Grev Reinhardt var Broder til Consul C. F. Reinhardt Grundlæggeren af Handelshuset i Christianssand.

Som Minister for Politivæsenet optoges Fouché, som Napoleon aldrig syntes at kunne undvære, skjønt han gjennemskuede hans Rænker og mangengang fik føle hans Falskhed. Tiltrods for megen Lighed vilde det være urigtigt, om Nogen vilde sige om Talleyrand og Fouché, at [35] de var to Alen af det samme Stykke; thi Talleyrand var af det fineste Hanskeskind; men Fouché var en gemen Rævepels.

Naar Talleyrand gled gennem Partierne bestandig fin og overlegen, bedrog og forraadte Fouché den ene for den anden, levede i og af Ondskab, forhadet og foragtet af alle. Napoleon afsatte ham og tog ham igjen; han gjorde ham til Hertug af Otrante, og var mange Gange rasende paa ham; men han kunde ikke leve uden det fortrinlige Net af Spioneri, hvormed alene Fouché forstod at omgive ham, og hellerikke havde han nogen anden, som han mere ugenert kunde bruge til de nedrigste Bestikkelser.

- I disse Consulatets fire Aar, som for Bonaparte visselig var hans Livs lykkeligste Aar, samlede Frankrige sig efter Revolutionen; og med den ukuelige Livskraft, hvormed dette Land reiser sig, naar Uveiret er over, kom der et fornyet stærkt Samfund tilsyne, i hvilket der dog strax begyndte at gjære Kræfter, som

under den nyskabte Friheds Tegn samlede sig og i al Hemmelighed løftede den ene Mand høit op over Republikens Borgere.

Og hans enorme Evner udviklede sig eller slap sig løs med en rivende Kraft, der omskabte alt, hvad han rørte ved.

[36] Under disse mægtige smaa Hænder forvandlede Frankrige sig i en Fart. Kongernes Paladser blev Førsteconsulens og Borgerskabet luftedes ud. Da han flyttede over fra Luxembourg-Slottet paa den venstre Seinebred til Tuillerierne og Louvre, var det en Ceremoni i Stil og Pragt fuldt kongelig. I faa Dage forsvandt den familiale Tone fra Revolutionen; de republikanske Former i Selskabslivet veg for den kolde Hofluft, som snarligen begyndte at fylde Tuilleriernes Pragtsale; man holdt op med at sige Borger og Borgerinde, man begyndte at klippe sit Haar og pynte sig. Aldrig skulde man seet en Forandring saa pludselig.

Republiken var erkjendt af de evropæiske Magter – undtagen af England. Der herskede etslags Fred, og det gjaldt kun om at vinde England. Bonaparte, som baade dengang og hele sit Liv igjennem var saa langt borte fra Begribelse af England og engelsk Væsen, tog sig for at skrive et personligt Brev directe til Kong Georg af Storbrittanien, hvori han paa sin Maade søgte en Tilnærmelse mellem de to store Nationer.

Svaret kom ganske tørt i Form af en Erklæring af Pitt i Parlamentet: England kan først undertegne Freden, naar Frankrige er bragt [37] tilbage til sine gamle Grænses. Det Standpunkt: aldrig under nogen Omstændighed at forlige sig med Napoleon – det holdt England trofast og urokkeligt, til det seirede.

Og saaledes maatte der være Krig i Evropa, saa længe denne Mand stod opreist.

Men i Frankrige var der Jubel og Lykke efter Revolutionens Trængsler. Mange Emigranter vendte hjem, Fanger løslodes og Landflygtige benaadedes; Forretningslivet og Samfærdselen tog uhørt Opsving under vise Love og praktiske Foranstaltninger.

*

Napoleon Bonaparte havde altid Krig, og bestandig var det England, som holdt Liv i Ilden. Hver Gang et Rige var slaaget sønder og sammen, kom England med nye Penge og nye Forslag til Coalitioner. Den tredie af disse var oprindelig en Sammenslutning mellem Østerrige, Bayern, Tyrkiet, Rusland, – samt England, som baade i Nordsøen og i Middelhavet havde Flaader paafærde til Frankriges Fordærv.

Men Førsteconsulen var saa heldig at finde et Middel, hvorved han strax fik manøvreret [38] Rusland ud af Coalitionen. Der var fra Republikens Krige en Mængde russiske Krigsfanger i Frankrige og i de franske Grænsefæstninger. Alle disse lod Førsteconsulen klæde op i russiske Uniformer; han lod dem endog faa de rigtige Uniformer og Distinctioner, som svarede til deres Rang og til de Regimenter og Vaabenarter, hvori hver Fange havde tjent. Og hele denne Flok – mange Hundrede – sendte han vel forpleiede til Rusland med Hilsen til Keiser Paul den 1ste, og uden at der blev nævnt noget om en tilsvarende Udveksling af franske Krigs-Fanger.

Det var kanske den eneste Gang, Napoleon beregnede rigtigt, naar han forsøgte at behandle Evropas andre Fyrster som Kammerat. Den halvgale Paul var ikke saa fin paa det: han blev

henrykt over denne Opmærksomhed og blev en fanatisk Beundrer af Bonaparte. Han kaldte sine Tropper hjem fra Tyskland, forlod Coalitionen og jagede alle Englændere ud af Sankt Petersburg.

Desuden sendte Førsteconsulen sin Ven og Fortrolige Duroc – den senere Hertug af Friaul – som Gesandt til Berlin, og i en Haandevending var det lykkedes at plukke Coalitionen saaledes istykker, at Førsteconsulen [39] selv kunde gaa over Alperne for at befrie Italien, som Østerrigerne havde gjenerobret, mens han var i Egypten.

Det var en uhyre Overraskelse for Østerrigerne – ja for hele Verden, da Bonapartes Generaler kom marscherende ud paa Nord-Italiens Sletter, efterat have passeret Alperne med Kanoner og det hele. Han selv red ind ad Mailands Porte den 2den Juni 1800 som Italiens Befrier. Italienerne var ude af sig selv af Jubel, da de saa ham igjen; man havde fortalt, at han var død i Egypten.

Saa forløb det andet italienske Feldttog med endnu større Glans end det første. Den samme Sol skinnede over de franske Hære; men nu var det ikke længer Republikens fillede Bander uden Sko, men de smukkeste Soldater, Evropa nogensinde havde seet.

– Foran et Feldttog pleiede Bonaparte, og især mens han var tynd og ung – at krybe omkring paa Gulvet over sine Kaarter og markere sine Planer med farvede Naale. Og hans Ungdomsven Bourienne, som i de første Aar var hans Privatsecretair, har fortalt, at Bonaparte allerede i Paris satte sine Naale omkring Sletterne ved Marengo og sagde, at der vilde han slaa Østerrigerne.

[40] Med Divisionerne Lannes, Victor og Desaix marscherede han henimod Landsbyen Marengo den 13de Juli, forat finde den østerrigske Hovedarmee under General Melas. Men for den næste Dag havde han givet Desaix Ordre til at tage en noget anden Vei i Uvished om, hvor Fienden var at finde. Tidligt den næste Morgen – den berømte 14de Juli 1800 stod Bonaparte pludselig overfor den langt overlegne østerrigske Arme, og Slaget begyndte strax. Han sendte ufortøvet Bud til Desaix; men han kunde beregne, at det maatte vare mange Timer, før Desaix's Division kunde tage Del i Kampen.

Slaget begyndte med, at Østerrigerne tog Landsbyen Marengo og kastede Divisionen Victor tilbage i Uorden. Bonaparte, som var sig bevist, at Slagets Udfald beroede paa Desaix's Ankomst, gjorde de største Anstrængelser forat holde sin venstre Fløi nogenlunde paa Plads; medens høire Fløi og Centrum hele Formiddagen trak sig tilbage, og fordreves fra Stilling til Stilling af de overmægtige Østerrigere. Napoleon fulgte selv med; og naar General Maçons Corps, hvor han var med, havde trukket sig et langt Stykke tilbage, stansede han og [41] raabte til Maçon: Se saa! General! nu slaas vi en Stund igjen.

Paa denne Maade blev Klokken tre om Eftermiddagen og hver eneste Mand – undtagen den Ene – ansaa Slaget haabløst tabt. Gamle General Melas, som var overvældet af Træthed og som desuden havde slaaet sig ondt ved at falde – af Hesten, var nu saa sikker i sin Sejer, at han forlod Slagmarken, red tilbage over Bormida og expederede strax fra Alessandria Courerer til Wien, som skulde melde hans afgjørende Sejer ved Marengo. Han overlod til General Zack at forfølge den slagne Bonaparte.

Klokken var bleven fem. Bonaparte opgav ikke Haabet; han ledede Tilbageetoget og holdt sine ypperlige Tropper saaledes sammen, at det ikke paa noget Punkt gik over til Flugt. Da kom endelig Desaix jagende med et Par Adjutanter.

Det var ikke længe siden, at General Desaix var vendt tilbage fra Egypten; og han havde ilet med at gjenfinde sin Ven Bonaparte; disse to var i Armeens Øine dengang ubetinget de mest fremragende Hærførere.

Da han nu endelig naaede frem til Slagmarken, var han redet lidt forud for sine Tropper i Utaalmodighed efter at finde Overgeneralen, [42] og de To blev snart enige om, at Slaget, som det stod, var tabt.

«Kom,» sagde Desaix; «lad os stige af Hestene; det ser ud, somom vi er mere rolige.»

Saa satte de sig ned paa Marken og saa paa dette Slag, som var i deres Hænder, og i hvis Udfald Fædrelandets Skjæbne var ophængt disse to unge Mennesker omtrent i den Alder, da vi andre ligger og klatter med Examen og Karakterer og skjælver for nogle vindtørkede Støvdragere og Professorer.

Desaix skal have sagt: Kuglerne kjender mig ikke igjen, siden jeg var i Egypten.

Der var mellem de franske Officerer en egen Maade at tale paa, naar de hentydede til Døden eller til sine Forudannelser. Dette Ord af Desaix blev af alle opfattet som hans Udtryk for, at han følte paa sig, hvad der forestod.

Endelig svingede de første Tropper af Desaix's Hærafdeling ind paa Sletten. De to Generaler gav hinanden Haanden og steg til Hest. En halv Time efter knuste en Kanonkugle Desaix's Bryst og kastede ham død til Jorden.

De første Tropper af Desaix's Armeecorps, som naaede frem til Marengo, og som hævnede hans Død, tilhørte General Boudets Division. Bestandig i de store Slag og naar der skulde tages [43] et Kjæmpetag, er det Divisionen Boudet, som nævnes. General Boudet var fra 1769 og havde allerede i 1794 erobret Guadeloupe. I 1807 slog han de Svenske ved Stralsund, blev Greve med store Dotationer af Jordegods i svensk Pommern, Ridder af Danebroge og Storkors af Æreslegionen. Hans Folk og især hans Artilleri var Mønster for hele Armeen.

Nu kom altsaa disse Kjernetropper i det yderste Øieblik, og der gik et Sæt gjennem hele den halvt oprevne Arme. Al Træthed var glemt og al Tillid var vendt tilbage til den lille Mand paa den hvide Hest, som de hele Dagen havde seet paa etslags Flugt.

Han raabte til Linierne, som igjen sluttede sig og bølgede fremover: Husk paa – Soldater! at jeg er vant til at sove paa Slagmarken.

General Zack havde stillet sig med 5,000 gode Grenaderer mod Boudet; men netop i rette Øieblik lod General Kellermann sit Cavalleri suse ind i de østerrigske Grenaderer, som blev kastet overende og for Størstedelen tagne tilfange.

Fra dette Øieblik styrtede Franskmændene frem over hele Linien og inden Aften var Sletten tagen tilbage, og General

Bonaparte kun^[44] de sove i Landsbyen Marengo, ud af hvilken han var fordrevet i den aarle Morgenstund.

I Løbet af Natten afsluttede Berthier Overenskomsten til Alessandria med Melas, hvorved alt, hvad Frankrig havde tabt i Italien, blev det gjengivet.

Der har i hundrede Aar været talt og skrevet saa meget om, at det var Desaix og Kellermann, som vandt Slaget ved Marengo. Men efter mit Skjøn kan den commanderende General ikke seire paa anden Maade, end ved at hans Officerer adlyder hans Ordre, kommer paa sin Plads og gjør sin Pligt i rette Tid; andet kan jo ikke den ene Mand gjøre, naar Slaget er aabnet.

Bonaparte seirede ved Marengo, fordi Desaix og Kellermann gjorde sin Pligt, som han havde beregnet; og Napoleon tabte Slaget ved Waterloo, fordi Grouchy ikke gjorde sin Pligt og ikke var der, hvor han efter Overgeneralens Beregning skulde været.

Der var forresten omkring Napoleon 2 Generaler Kellermann – Fader og Søn. Den ældre var født i Baden 1735, men levede lige til 1820, Han vandt allerede som Republikens General Artillerislaget ved Valmy. Napoleon gjorde ham til Marechal og Hertug af Valmy og ^[45] anvendte ham helst til Commandant i Fæstninger, hvor han opdrog de unge Tropper.

Hans Søn – Greven af Valmy – var Generalen fra Marengo. Han sloges senere mest med de Engelske i Spanien og Portugal.

- Det er vanskeligt at gjøre sig nogen Ide om den enorme Virkning af Slaget ved Marengo. Det var noget saa uventet og storartet, at alle Samfundsklasser og alle Partier flød sammen i en

fælles Jubel; Paris blev med et Slag illumineret, da Efterretningen kom, og fra denne Dag var igrunden al Regiering – ja hele Frankrige og dets Skjæbne lagt i den ene Mands Haand.

Fra den landflygtige Konge fik Førsteconsulen directe en Haandskrivelse:

Allerede længe maa De – Hr. General! have kjendt til, hvilken Agtelse jeg nærer for Dem. Skulde De tvivle om min Taknemlighed, saa nævn, hvilken Plads De selv vil indtage, og hvorledes De ønsker Deres Venner anbragt i Staten. Hvad mine Principer angaar, saa er jeg Franskmand: overbærende af Karakter; og vil være det endnu mere, fordi det er klogt.

Sejerherren fra Lodi, Castiglione og Arcole, Italiens Erobrer – kan ikke foretrække en [46] tom Berømmelse for den sande Ære – det er umuligt! Men imidlertid spilder De en kostbar Tid. Vi to kunne sikre Frankriges Lykke; jeg siger: vi To, fordi jeg har Brug for Bonaparte, og fordi han kan ikke naa dette Maal uden mig. Hr. General! Evropas Øine hviler paa Dem, Æren venter, og jeg er utaalmodig efter at gjengive mit Land Freden.

Louis.

*

Bonaparte svarede ganske tørt og oprigtigt:

Min Herre! jeg har modtaget Deres Brev, og jeg takker Dem for de hædrende Ord, De skriver om mig. Men De bør ikke ønske at vende tilbage til Frankrige: De vilde komme til at gaa over Hundrede Tusinde Lig. Bring Frankriges Ro og

Lykke dette Offer at opgive Deres egne Interesser, og Historien vil paaskjønne Dem derfor. Jeg er ikke ufølsom for Deres Families Ulykker; og jeg vil med Fornøielse bidrage til Deres Ro og Sikkerhed i det Tilflugtssted, De har valgt Dem.

Bonaparte.

*

Denne næsten naive Overlegenhed maa have gjort et mageløst Indtryk paa Bourbonen, som i et Øiebliks Svaghed havde ydmyget sig saa [47] dybt. Og Bonaparte var neppe selv klar over hvor himmelstormende pulverfrækt hans Brev maatte forekomme de Kredse, hvis sande Stemning overfor ham han aldrig fuldt ud lærte at forstaa.

- Men i Skyggen af det knuste Kongedømme og af denne Republik, som hurtigt faldt sammen, stod der nogle Skikkelser, som i fælles Had til den Ene forbandt sig, forat befri Verden for Tyrannen. Der var mange Anslag, og flere S sammensværgelser opdagedes itide, hvori var indviklet gamle Revolutionsmænd sammen med Navne, der tilhørte Kongens Parti. Nogle vilde snige sig forklædte ind i Malmaison; andre vilde støde ham ned i Operaens Corridorer. Et Par farlige Arbeidere havde begyndt at lave en Bombe; men da de vilde gjøre en Prøve med Sprængstoffet, var Virkningen saa ødelæggende, at de blev halvredde selv, og Politiet blev opmærksom paa det forfærdelige Knald.

En Mordplan kom dog til Udførelse, før Aar 1800 gik ud og gjorde et stærkt Indtryk paa Paris. Det var en S sammensværgelse af Kongeligsindede, som med stor Omsigt og Koldblodighed havde lagt et Mordforsøg tilrette, der kun ved et Tilfælde mislykkedes.

[48] Juleaften skulde Bonaparte og Josephine høre Haydns Oratorium «Skabelsen» i Operaen; det var en Festforestilling, som vilde samle hele Paris. Lidt før Klokken syv kom et Par af de Sammensvorne – klædte som almindelige Arbejdsfolk trækkende med en Haandkjærre, hvorpaa der laa en Tønne, som var fyldt med Krudt og Kugler. Kjærren lod de staa – ligesom ved et Tilfælde i en Gade, som Førsteconsulens Vogn maatte passere; Tiden var paa det nøiagtigste beregnet, Luntten var tændt, man viste, han var præcis.

Men Bonapartes Kusk var tilfældigvis lidt fuld den Aften; han kjørte susende fort ind i Gaden, forbi Helvedesmaskinen, netop to-tre Secunder, før den sprang. Sexogfemti Mennesker blev saarede og toogtyve dræbtes; flere Huse ødelagdes. I Operaen havde man allerede begyndt at hviske om et Attentat og da han kold og rolig viste sig i sin Loge, brød der ud en ubeskrivelig Jubel.

Hans vidunderlige Held gjorde ham til Miraklernes Mand; han kom for Mange til at staa som den af Forsynet Udvalgte, og dette Attentat bidrog ogsaa mægtigt til at løfte ham op.

Men efterat han under Katastrofen og senere i Operaen havde vist sin almindelige Ro og [49] Kulde, gav han sig bagefter til at granske nøiere dette Attentat, som aabenbart ikke kunde være en isoleret Forbrydelse. Fouché, som enten vilde skjule, at han ingenting havde vist, eller som vilde gamle Fiender tillivs, fremlagde endnu samme Nat en Liste paa 130 gamle Revolutionsmænd. Og skjønt Napoleons Mistanke nærmest var rettet mod Royalisterne, lod han sig dog henrive til at lade disse 130 Personer deportere til Cayenne, efterat han havde trodset

igjennem en Lov, der gav Consulerne Magt til at forvise mistænkelige Personer.

- Den 12te Februar 1801 modtog Paris Efterretningen om Freden til Lunéville, der var Frugten af Marengo og af Moreaus ligesaa glimrende Sejer ved Hohenlinden. Frankriges Grænser udvidedes og alle dets Fiender ydmygedes.

I tusindvis passerede Folket Tuillierierne og raabte: Leve Bonaparte; de dansede paa Gaden, og Førsteconsulens Orkester spillede Balmusik, mens det knaldede med Kanoner og Fyrværkeri. Den mest glimrende Fest gav atter Udenrigsministeren Talleyrand.

Her modtog Førsteconsulen alt, hvad der fandtes af fremragende i Paris – af Franske og Fremmede. Det gamle Kongedømme og Revolutionen, gammel Adel og gammel Republik, [50] nye Pengemænd, Krigere, Lærde, Digtere, Kunstnere og Embedsmænd – alle mødtes og hyldede nu for første Gang Napoleon Bonaparte som Frankriges første Borger og Statens Overhoved.

- Alle, som har læst Erindringerne fra den Tid, kjender den Duft af Sommer og Roser, som staar af Malmaison. Der kom senere saa meget mere af Glans og Pragt, da man tog de store franske Slotte i Brug; men Intet har overstraalet de eventyrlige Dage i Malmaison ved dette Hof, som endnu kun var en Flok lystige unge Damer og Herrer paa Landtur.

Førsteconsulen, om hvem alting dreiede sig, var ikke længer den magre mørke General med den gule italienske Hud. Hans hele Ydre var forandret. Som ung Officer led han meget af en

Hudsygdom, som maa have været etslags ondartet Skab eller Fnat. Han fik det, da han i Løbegravene ved Toulon blev smittet paa Hænderne, fordi han selv tog fat ved Ladningen og Manøvreringen af Kanonerne. Dette Udslet gik over hele Legemet og var ham en stor Plage. Hans Stilling har vel ikke dengang været saadan, at han kunde søge den bedste Pleie eller give sig Tid til at blive grundig helbredet.

[51] Men da han først var bleven ren, fik han den marmorhvide Hud, som udmærkede Familien; og han blev yderst forsigtig og nøieregnende med Hudens Pleie; – han talte ofte om Hudens Opdragelse.

For det første laa han nu timevis i Vand saa varmt, at andre knapt kunde taale at stikke Haanden ned i. Desuden lod han sig overhælde med Eau de Cologne, hvoraf han brugte store Masser. Saa blev hele hans smukke Krop gnedet godt ind, og man iførte ham hans fine Underklær og de trange hvide Benklæder – alting af første Sort og pillende rent. Som Uniform brugte han aldrig andet end Livvagtens blaa eller grønne Kjole med rød Besætning og senere Hofdragter og de fantastiske Keiserklæder.

Han var nu den smukke velskabte Mand med stærke Ben, smaa faste Fødder, det klare, rentskaarne Ansigt og Bonaparternes fine Mund med de hvide feilfrie Tænder. Saaledes var han, naar de en enkelt Gang fik ham med i deres Lege, og han løb efter Josephine og de andre unge Damer i Haven ved Malmaison. Men han ligte ikke, at nogen løb fortere end han selv; og han blev sint, naar han faldt og fik Græsflækker paa sine hvide Buxer.

[52] Da gjaldt det om at holde sig alvorlig; de var næsten kvalte af Latter – de unge Mennesker og viste ikke, hvor de skulde vende

sig hen; thi han var farlig; ingen – ikke engang Josephine kunde vide, hvor langt han vilde taale Spøgen.

Han var alle sine Dage – endogsaa i Ungdommen – et ugemytligt Menneske. Aldrig har jeg læst om, at Napoleon lo; det kunde han vist ikke. Men om hans Smil er det sagt, at naar de var af de gode, kunde det læge Saar og bringe den, som fik det, til at gaa i Ilden for ham.

Men ingen Latter, intet Udbrud af Lystighed, bestandig i den samme Marmorstil med den fast sammenpressede Mund rede til at commandere eller til at skræmme Livet af Folk og saa denne Stemme, som der ikke fandtes Mage til; bestandig var man utryg.

Maleren Isabey var let og smidig og fuld af Commers som alle de andre. Han kom en Formiddag gennem de tomme Værelser Selskabet var gaaet til Frokost –, men i Havestuen saa han en ung Mand, som han tog for Lucien Bonaparte. Isabey nærmede sig forsigtig og let paa Taa, tog en kraftig Sats og sprang Buk over Manden. Men da han triumferende [53] vendte sig om, mødte han Førsteconsulens skrækkelige Øine.

Den lille Maler løb alt, hvad han kunde, ud i Haven, ud i Skoven, og det varede længe, før han vovede sig ind igjen, og endnu længer, før han turde fortælle nogen denne Tildragelse. Førsteconsulen lod som Ingenting.

Jeg har for mit eget Vedkommende aldrig været i Nærheden af nogen stor Mand undtagen Bjørnstjerne Bjørnson. Han har ogsaa et saadant Ydre, at han kan skræmme Livet af Folk; og naar han aabner Munden, er det ogsaa mest til det, jeg i min Uærbødighed kalder for Bronze-Snak. Men han kan da le! og naar Latteren først

er besluttet, kommer den med et Skrald og ruller længe; der er faa Ting morsommere end at vække den.

Men Napoleon har vist aldrig sluppet Latteren helt løs eller givet sig hen i en lystig Stemning ved Glasset og gode Historier. Han spiste saa fort, at ingen blev mæt; og de unge Officerer bandede ham, naar han brød op, mens man ved den nedre Ende af Taffelet ikke var kommen stort forbi Suppen. Han drak et Par Glas af sin Rødvin, lidt Brændevin i Feldten; men aldrig har jeg hørt, at han løftede sit glas med nogen festlig Stemning, – endsige, [54] at Vinen nogensinde fik den ringeste Indflydelse paa hans Hoved, Men alle har vidnet, at han havde det forunderligste Smil.

De sad en Aften paa Sankt Helena og snakkede om de gamle Dage – som de altid gjorde. I Samtalens Løb kom Las Cases til at sige: «Jeg forstaar ikke, hvorfor Deres Majestæt ikke beholdt Frederic den Stores Kaarde, da De havde den i Deres Haand.»

«Jeg havde jo min egen,» – svarede Keiseren i en rolig mild Tone og med et ganske eiendommeligt Smil, «idet han kneb mig i Øret,» siger Las Cases, «uden at det gjorde ondt.»

Thi dette var en Vane hos Napoleon. Naar han snakkede med sine Generaler og ellers med Folk, han ligte, tog han gjerne fat i Øreflippen paa Vedkommende og kneb, mens han talte, stærkere og stærkere, saa der skulde en hel Del Koldblodighed til, for at staa rolig. Han havde nogle farlige Fingre.

Bonaparte var af Karakter og Vane en Ødelægger. Han skar med sin Pennekniv i de galante Stole, som overalt blev sat frem for ham; han ødelagde Papir i store Masser. Naar han tog fat i noget, som var skrøbeligt eller fint arbejdet, kunde man være vis paa, at

det var istykker eller i Ustand, naar han satte det fra [55] sig. I Drivhusene gik han og rev op de kostbare Planter; og naar han kunde lure sig til, skjød han efter Josephines sjeldne Fugle i Malmaison.

Skyde kunde han forresten ikke; og han brød sig i Virkeligheden vist lidet om Jagt. Men da det var en kongelig Plaisir, og da det store Apparat laa der, tog han sine Marechaller ud paa de store Jagter i Fontainebleaus Skove, hvor disse Krigere, som var vante til Kugler om Ørene, skjød omkring sig i Hyt og Veir – til stor Forfærdelse for de rigtige Jægere og gamle Hofmænd, som var med. En Gang skjød Keiseren det ene Øie ud paa Masséna – Hertugen af Rivoli; men der blev ikke talt videre om den Ting; Berthier fik Skylden, formodentlig fordi han var Over-Jægermester.

Saa længe de var i Malmaison, kunde det endnu lykkes Josephines Ynde og Elskværdighed at holde den Kulde tilbage, som senere altid omgav Keiseren. De levede her som gode forelskede Borgerfolk i samme Soveværelse og var daglig sammen i al den Tid, hun kunde holde ham borte fra Forretningerne; men det var i Virkeligheden ikke mange Øieblikke; det syntes ufatteligt, hvad denne Mand fik Tid til at udrette i disse Aar.

[56] Men hans muntre Søstre, de unge Generalers Fruer og de smukkeste blandt Armeens Officerer spillede Comedie, lavede Optog, dansede og bedrog hverandre saa smaat i Elskov, uden at nogen blev altfor ulykkelig derved. Bonaparte var selv kommen hjem fra Egypten med en slem Historie om Josephine, som Junot – den Klodrian havde betroet ham i Løbegravene foran Acre. Men hun havde beseiret ham og han var vendt tilbage i hendes Arme,

og alt var glemt og tilgivet. Saaledes levedes der i tre Aar i Malmaison som et Eventyr.

Den Eneste, som en Stund fattedes i det lystige Selskab, var den deilige Pauline Førsteconsulens yngste Søster. Hun var nemlid i 1801 fulgt med sin Mand General Leclerc paa Expeditionen til San Domingo.

Under Revolutionen havde Negerne i den franske Koloni Haiti gjort sig frie; og en Neger ved Navn Toussaint-Louverture stod i Spidsen for etslags Republik, som de Sorte havde lavet sig efter Mønster fra Paris. Bonaparte overlod en vel udrustet Expedition og Flaade til sin Svoger Leclerc, forat han skulde bringe Orden i Koloniens Forhold, men paa den fredeligst mulige Maade.

Men alt gik galt. Det var allerede et Uheld, [57] at da Flaaden naaede Øen, var Toussaint-Louverture reist til Frankrige; han var et forholdsvis fornuftigt Menneske. Nu kom Leclerc, som forresten hellerikke kunde holde Orden mellem sine egne Officerer, i Kast med den vilde Neger-General Christof, som begyndte med Oprør og Brand; Pesten brød ud; Leclerc selv døde, og hans Eftermand General Rochambeau, som senere faldt ved Leipzig, var en haard Mand, som lod sig forlede af de franske Plantageejere til en grusom Udryddelseskrig mod de Sorte; de førte dem ud paa Søen og druknede dem; de jagede dem med Blodhunde fra Cuba. Hele Expeditionen mislykkedes, og Kolonien gik tabt for Frankrige.

Men uberørt af Pest og alle Rædsler vendte Pauline tilbage til Paris som Enke – deiligere end nogensinde og rede til at tage fat, hvor hun slap.

- I disse Aar af forholdsvis Fred havde Førsteconsulen utrættelig arbeidet med Planer mod England, med hvilken Magt Krigen aldrig hvilede. Han samlede uhyre Krigs-Forraad tillands og tilsøs – i Nordfrankrige, ved Kanalen og især i Boulogne.

Men samtidig arbeidede ogsaa Bourbonerne og Emigranterne i London paa sin Maade. De [58] forberedte nemlig en ny Sammensværgelse, som gik ud paa at overfalde Førsteconsulen paa en af hans Kjøreture til St. Cloud eller Malmaison, overmande Consulgarden, som red ved Vognen og dræbe Bonaparte i Forvirringen.

Dette syntes dem mere at ligne en Kamp end et almindeligt Snigmord.

Til Hovedmand for Sammensværgelsen havde de sat den gamle Fører George Cadoudal fra Vendée, hvor Befolkningen altid havde udmærket sig ved en fanatisk Troskab mod det gamle franske Kongehus. Cadoudal havde hele Tiden forlangt at have en eller to franske Prinser ved Siden, og Meningen var den, at, naar Bonaparte var afvejen, skulde Bourbonerne kaldes tilbage; og Hæren skulde vindes og føres til ny Hæder af General Moreau, som – omend langt fra kongeligsindet – alligevel troedes villig til at slutte sig til Sammensværgelsen, fordi han i den senere Tid levede i aabenbart Uvenskab med Bonaparte; dette siste havde sin Rigtighed.

General Moreau, som var født alt i 1761, havde under Republiken bedækket sig med Hæder; hans Tilbagetog fra Tyskland efterat Jourdan – som sædvanligt – var bleven slaæet, [59] ansaaes og ansees vist endnu som et Mesterstykke af Krigskunst; og han stod – især efter Desaix's Fald ubetinget i

Samtidens Øine som den Nærmeste ved Bonaparte. De vandt ogsaa – kort Tid efter hinanden de to glimrende Sejre: Bonaparte i Italien ved Marengo og Moreau i Tyskland ved Hohenlinden.

Men efterat der et Øieblik havde været lidt Snak om, at Moreau skulde gifte sig med Pauline Leclerc, kom han til at tage en Mademoiselle Hulot; og fra den Tid skiltes hans og Bonapartes Veje. Thi hun og især hendes Moder satte Moreau saaledes op mod Bonaparte, at det blev hans Livs Maal og Ulykke at ville styrte Napoleon og selv bemægtige sig hans Plads.

Til at vinde General Moreau havde de Sammensvorne udseet sig hans Jævnaldrende og Krigskammerat General Pichegru; thi denne – skjønt gammel Republikaner havde i London sluttet sig til Bourbonernes Planer og gik til Paris for at myrde den fælles Fiende. Det gjaldt nu om at bringe Moreau og Pichegru sammen og ved det fælles Had til Bonaparte formaa Moreau til at følge Pichegru over i Complotten.

[60] I August 1803 forlod Cadoudal London med en Million Francs i Anvisninger paa Englands Statskasse indsyet i sit Belte. Han gik op ad Smuglernes Toug i Klitten ved Biville og blev paa aftalte Tegn ført fra Mand til Mand ad en hemmelig Vei til Paris, hvor han begyndte at samle paalidelige Folk til Overfaldet, forberede deres Uniformer, Heste og Bevæbning og holde alt parat.

Imidlertid var der andre, som arbeidede paa at føre Moreau og Pichegru sammen. Moreau talte med megen Varme om sin gamle Krigskammerat og tilbød sig at gjøre, hvad der stod i hans Magt for at faa ophævet den Dom, som i 1797 havde sendt Pichegru i

Landflygtighed til Cayenne. Formodentlig har han vel ogsaa udtalt sig skarpt nok om Bonaparte.

Dette opfattede den udsendte Underhandler – en General Lajolais som et sikkert Tegn paa, at Moreau stod rede til at slutte sig til Sammensværgelsen. Han ilede til London over Hamburg og gav saadanne Skildringer af Moreaus Forbitrelse mod Bonaparte, at alle Emigranterne blev ude af sig selv af Henrykkelse; og selve Greven af Artois den senere Kong Carl den 10de compromitterede sig for Livet ved at tage Del i Møder, ^[61] hvor der planlagdes Snigmord paa et Statsoverhoved.

I de sidste Dage af 1804 gik nu Pichegru med flere af den høieste franske Adel – deriblandt Brødrene Polignac – over Kanalen med Kaptein Whrighths Kutter og slap ind i Paris; nogen Tid efter fik Lajolais et Møde istand mellem Generalerne Moreau og Pichegru en Nat paa den øde Boulevard Madeleine.

Men medens de to gamle Venner endnu stod ganske bevægede ved at sees igjen og under disse Forhold, traadte George Cadoudal frem og blandede sig plumt i deres Samtale. Moreau blev i samme Øieblik kold som Is. Og ved senere Møder blev det endmere klart, at Moreau aldeles ikke vilde arbeide for Bourbonerne; men vel for sig selv.

Dette var den egentlige og store Skuffelse, der virkede saa nedslaaende paa de beste i Complotten, at flere tænkte paa at opgive det hele og forlade Paris.

Men netop da begyndte Arrestationerne.

Fouché var ikke Minister for Politivæsenet ved denne Tid; men han snusede altid omkring for egen Regning; Real – en Embedsmand, Bonaparte ofte gjorde Brug af, stod i Spidsen for Politiet i Paris; men han viste ingenting [62] om Sammensværgelsen; det var igrunden Førsteconsulen selv, som fandt de første Traade.

Napoleons Tid alt som Consul, men endmere som Keiser optoges for en ikke liden Del af at gennemlæse alverdens Politi-Rapporter og sætte sig ind i alt det Spionerings-Stof, som han hver Dag forlangte sig forelagt. Og netop i disse Dage, da det store kongelige Snigmord var under Forberedelse, morede han sig med at holde den engelske Gesandt i München for Nar. Førsteconsulen viste nemlig, at denne havde budt 50,000 £ for den sorte Portefeuille i Bonapartes Lønkammer, og derfor læste han netop nu ivrigere end nogensinde al den Masse af Rapporter om mistænkelige Personer, Lister over fremmede og indenlandske Navne, Folk som forsvandt eller blev anholdt, – og i al denne store Mangfoldighed valgte han 5 Navne, hvis Sag han lod undergive retslig Undersøgelse.

Han viste sig at have havt et skarpt Øie ogsaa her; thi af de fem blev kun de to løsladte som Uskyldige; 2 blev overbevist om Landsforræderi og skudt uden at ville forraade noget; men den femte tilstod, at han hørte til George Cadoudals Folk og var kommen fra [63] England sammen med ham over Bivilles Klit. Samtidig blev der ved Kysten efter en natlig Kamp mellem Toldvæsenets Folk og Smuglere fundet et Stykke Papir, der havde tjent som Forladning i en Pistol, og paa hvilket stod skrevet Navnet Troche. Dette viste sig at være den unge Mand, som

pleiede at føre de S sammensvorne, som kom Smuglervejen fra London, indover Landet ad den hemmelige Linie til Paris.

Dermed var de første Traade fundne.

Det næste, man fik rede paa, var, at General Moreau var indviklet; han blev strax arresteret; og lidt efter lidt samledes i de forskjellige Fængsler 45 af de S sammensvorne, men endnu ingen af Hovedmændene.

Da Moreau blev arresteret, blev der strax raabt, at det var Bonaparte, som paa denne lumpne Maade vilde skille sig af med sin eneste Rival; thi saa høit stod Moreau i Hærens og Folkets Øine, at det var umuligt at tænke sig ham i Ledtog med Royalisterne og med de Navne, som Mistanken allerede pegte hen paa.

Nu først blev Bonaparte rasende; og al hans Vrede vendte sig mod Royalisterne, som han syntes, han havde fortjent en bedre Behandling af; og fra nu af lagde han alle Aarer ud [64] for at finde Hovedmændene, paa det at det engang kunde blive vitterligt for hele Verden og fastslaaet, at her forelaa en farlig royalistisk S sammensværgelse mod Frankrigs første Mand.

Thi de Arresterede vedblev at paastaa, at de var i Ledtog med Frankrigs fineste Navne; og at en Prins af Blodet – de troede Hertugen af Berry – vilde komme til Paris, – hvis han ikke allerede var kommen.

«Jeg vil tilgive Moreau,» sagde Bonaparte; «men den første Bourbon, jeg faar fat i, ham lader jeg skyde.»

Han sendte Over-Dommeren Reynier til Moreau i Fængselet, forat modtage hans Tilstaaelse og – det var Meningen – tage Generalen med sig til Tuilliererne.

Men Over-Dommeren bar sig saa koldt og klodset ad, at Moreau ikke forstod den gode Mening. Da han ikke viste, at Mesteparten allerede var forraadt af de andre, indviklede han sig i taabelige Benægtelser og unyttige Udflugter.

«Vel,» sagde Bonaparte, «saa skal han for Domstolen.»

Da det fremdeles viste sig umuligt at finde Pichegru og Cadoudal og de andre Hovedmænd ^[65] i Paris, udkom der en Ekstra-Lov, som satte Dødsstraf for at huse dem, og 6 Aars Galei-Slaveri for dem, som viste Besked uden at melde det; samtidig blev Paris omhyggeligt lukket.

Pichegru sneg sig omkring – ulykkelig over det Selskab, hvori han var kommen. En Nat laa han hos Ministeren Marbois, med hvem han i sin Tid var sendt i Landflygtighed. Napoleon forstod sig saa godt paa denne Venskabstjeneste, at han ikke gjorde Ministeren noget, da han siden fik dette at vide.

Endelig var der en, som for 100,000 frcs. forraadte Pichegru og overleverede Nøglerne til den Leilighed, hvor han selv havde givet Generalen Tilflugt. Politiets Agenter trængte ind til ham om Natten og fik bemægtiget sig hans Pistoler, som laa ved Sengen; men den kjæmpestærke General sloges med dem i Skjorten, indtil de fik ham bundet og ført i Fængsel. Dernæst fangedes Brødrene Polignac, Rivière og sist George Cadoudal. Han kom kjørende i en liden Vogn paa en af de ydre Boulevarder, da to Politiagenter stoppede ham; den ene skjød han ned og saarede den anden; men

Folk hindrede ham i at flygte. Cadoudal lagde ikke nogen Skjul paa, hvorfor han var [66] kommen til Paris; han blev skudt uden at ville bede om Naade.

Men da nu Cadoudal og Polignac'erne var fængslede, slog Stemningen endelig om, og Folket erkjendte med Forfærdelse, at selve Kongefamilien havde Andel i Planen om at snigmyrde Fædrelandets Befrier.

Men uheldigvis var Bonaparte nu bleven saa ophidset, at han ikke kunde stanse, før han fandt selve Bourbonernes Spor. Han vilde endog tilgivet Pichegru og sendt ham som Gouverneur til Cayenne for at organisere Kolonien; men mod de Kongelige – ingen Naade!

En Dag gjennemgik han med Talleyrand og Fouché Familien Bourbon; og da han hørte om Hertugen af Enghien, som han neppe kjendte af Navn, satte han strax Spioneriet i Bevægelse. Man kunde snart melde ham, at den unge Prins levede nær Frankriges Grænse – nærmere end Emigranterne i Almindelighed, i en liden By Ettenheim i Baden, at han ofte var fraværende flere Dage i Træk, at han modtog mistænkelige Besøg, – der blev i den Anledning nævnt et Navn, som feilagtigen blev taget for Dumouriez, en af Republikens Generaler, som var flygtet til England for Landsforræderi. Men det ene med det andet [67] passede kun altfor godt til det, som de Arresterede altid talte om: at der af og til i deres Møder havde vist sig en ung distingveret Person, som af Lederne blev behandlet med en særdeles Ærbødighed.

Nu troede Førsteconsulen fuldt og fast, at her havde han Complottens siste Led. Han sendte General Ordener over

Grænsen, forat arrestere Hertugen af Enghien i Ettenheim og samtidig sin fineste Gesandt Grev de Goulaincourt til Hoffet i Baden, forat gjøre Undskyldning for denne Krænkelse af Landegrænsen. Bonaparte arbeidede ikke med andet end dette i otte Dage; og han havde arbeidet sig op i en saadan Ophidselse, at ingen Magt kunde holde ham tilbage.

Den ulykkelige unge Hertug, som vistnok var uskyldig, blev arresteret i sin Seng, ført til Paris og skudt i Vincennes uden Barmhjertighed i den aarle Morgenstund efter en meget kortfattet Rettergang.

Denne Begivenhed vakte i Samtiden en Bevægelse, som man neppe kan gjøre sig nogen Forestilling om; og denne uretfærdige og overilede Voldshandling har omtrent været det værste, man har bebreidet Napoleon Bonaparte og dannet Omkvædet paa alle hans Fienders Smædesange.

[68] Først maa man nu mindes, hvad en Prins af Blodet var for Samtiden; Hertugen af Enghien var den siste af Linien Condé, som var Fættene til Bourbonerne; han var en af de allerhøieste Spidser i Evropas Fyrste-Adel. Og dertil kom, at hele Evropa allerede var begyndt at tale om det corsikanske Uhyre, den blodige Tyran o. s. v., saa man trængte til noget, der kunde give Hadet Galde og Grund.

Paris blev som lamslaaet. Sligt havde man ikke oplevet siden Revolutionen – og knapt da. Det var gaaet saa fort, at man fra først af ikke viste andet, end at en emigreret Prins var hentet hjem fra Udlandet med Magt og var bleven henrettet næsten uden nogen Undersøgelse efter en Krigrets-Dom. Og skjønt ikke 2/3 af Paris's Befolkning viste, hvem han var – denne Hertug af Enghien,

blev man alligevel slagen af Skræk ved denne Henrettelse udenfor de Sammensvornes Proces – udenfor de almindelige Former – ved Nattens Tider.

Hele Malmaison var i Oprør. Madame Rémusat og alle Damerne var stive af Rædsel; Josephine kastede sig hulkende om sin Mands Hals: «Hør mig – Bonaparte! hvis du nu lader din Fange skyde, vil du selv blive ^[69] guillotineret – akkurat som min første Mand; og denne Gang vil de tage mig med.»

Fouché var fornøiet i sin Ondskab: «Det var en Lykke,» sagde han; «jeg begyndte at blive bange for, at denne lille Bonaparte vilde nøie sig med en Stilling som den skotske General Monck.»

Samme Vei gik ogsaa Bernadottes Tanker. Han gned sig i Hænderne og raabte: «Endelig har vi ham!» – han mente, at nu havde Førsteconsulen spillet for høit og nu kunde det være Tid til at faa ham væltet.

Talleyrand havde sin berømte Vittighed: «Dette er mere end en Forbrydelse, det er en Feil.»

Men den affecterede Lucien Bonaparte styrtede ind i sin Kones Soveværelse og raabte:

«Alexandrine! lad os komme afsted! han har smagt Blod!»

Lucien havde kun det ene Nummer: at være den ædle Republikaner; og derfor maatte Broderen være den blodtørstige Tyran; en uretfærdigere Dom fra Brødrenes Side over Napoleon kan ikke tænkes.

Thi Napoleon var hverken grusom eller blodtørstig. Han drev Krigerens blodige Haandværk, og det gjorde han som en Mester fremfor [70] nogen, men netop uden den Grusomhed, som fulgte næsten alle de andre af Faget, med hvis Berømmelse man har forpestet vor Ungdoms Undervisning.

Naar han denne ene Gang med Vold tog en Fiende afdage, var deri noget af en SlægtsHævn, fordi de andre Bourboner sendte ham Snigmordere og omgav ham i hans eget Land med farlige Banditter, hvis Anslag for denne Gang mislykkedes ved en Kjæde af Tilfældigheder.

Og hvad angaar den unge Mand, som blev Offeret, saa tilhørte han en Slægt, hvis dybe Degeneration ligger aaben for vore moderne Øine.

Det store krigerske Geni, som havde vist sig høit oppe i hans Slægt, tog andre Former nedover. Foruden Afsind og Selvmord i Slægten var der en af hans Forfædre, som under Belgrads Beleiring sad i Sikkerhed og nedskjød Skildvagter og andre, som viste sig paa Murene; og da han slog sig tilro i Paris, maatte Ludvig den 14de tre Gange benaade ham, fordi han fra Vinduerne i sit Palais skjød paa Skiffertækkere og andre, som færdedes paa de nærmeste Tage, bare for at have den Fornøielse at se dem styrte ned i Gaden.

[71] Saadant eller lignende har man ganske vist aldrig hørt om den unge Hertug af Enghien; men han var jo ung, da han blev kaldt bort.

Napoleon selv har til siste Stund forsvaret denne Handling som nødvendig for Statens Sikkerhed; han har taget hele Skylden paa

sig; og i sit Testamente siger han, at under lignende Omstændigheder vilde han handlet akkurat paa samme Maade.

Hvorom alting er, saa fik Royalisterne og selve Kongeslægten en gavnlig Skræk i Blodet; og af denne Sammensværgelse og af, hvad dermed stod i Forbindelse, dannede der sig i kort Tid den Stemning i Folket, som fordrede og fremdrev Keiserdømmet og et arveligt Dynasti som det eneste Middel til at sikre Landets Fremtid. –

II

[72] I Mai 1804 blev Napoleon Bonaparte valgt til de Franskes Keiser af Folket gennem dets Repræsentanter, og hans Familie blev erklæret for arveberettiget til Tronen.

Det første, han tænkte paa som Keiser var Armeen. Han ydede en storartet Anerkjendelse og Tak baade til de gamle Generaler, som han havde fundet i de høie Stillinger, da han selv steg op, og til de Unge, som i hans Haand vare blevne Frankrigs Stolthed og Evropas Skræk.

Under store Festligheder udnævnte han 18 Generaler til Keiserdømmets Marechaler og skjænkede dem rige Dotationer i Gods og Penge. Af de gamle Generaler er der nogle, hvis Fortjenester kan synes noget blege i Sammenligning med de Yngres; men det var netop hans Mening og hans Kunst at binde sammen det gamle og det nye, saaat ikke Eventyrligheden [73] ved hans egen Stigning, skulde paa noget Punkt vise sig som et Brud.

De sex gamle var: Perignon, Serrurier, Brune, Jourdan, Kellermann og Lefebvre. Dernæst Augereau, Soult og Massena.

Men hans nye var: Bessières, Davoust, Moncey, Mortier, Ney, Lannes, Bernadotte, Berthier og Murat. De Fleste af disse steg

siden efterhaanden til Hertuger og Fyrster med Titler efter de Slag, de vandt.

Napoleon savnede Kléber og Desaix, som vilde have været selvskrevne Marechaler.

Dernæst benaadede han de fleste af Deltagerne i den store Sammensværgelse. Kun Cadoudal og 12 andre blev skudte. General Pichegru kvalte sig i Fængslet med sit eget Halstørklæde.

Moreau blev dømt til 2 Aars Fængsel; men denne Straf blev paa hans Kones Forbøn forandret til en Reise til Nord-America. Han købte sig en Eiendom i Delaware og levede der i Fred og Ro, indtil Efterretningen om Napoleons Tog til Rusland, gav ham nyt Haab om at se sine ærgjerrige Drømme opfyldes. Han kom tilbage i 1813, forat finde Døden iblandt Frankriges Fiender.

Napoleon købte hans Gods i Frankrige ^[74] Gros-Bois, og gav det til Berthier; og hans Hotel i Paris, som han skjænkede til Bernadotte, det samme Hus i Anjou-Gaden, fra hvis Have endnu Napoleon III. sendte Pærer til Enkedronning Desideria i Stockholm.

Kong Ludvig den 18de var nu kommen langt fra den Stemning, i hvilken han havde skrevet til General Bonaparte: Vi To o. s. v. Han protesterede nu i de mest ophøiede Udtryk mod Usurpatoren etc. Napoleon lod den kongelige Proklamation indtage i «Moniteuren»; det var hele hans Svar.

Imidlertid var ikke Keiserens Hoved mindre fyldt end Førsteconsulens af de store Planer til Befæstelse af alt dette Nye, som trodsede sig frem under hele Evropas Had. Aldrig i sit Liv

havde han nogen Dag eller Nat Fred for England. Han kom nok saa vidt, at han følte, at Fastlandet var i hans Haand, men England – aldrig. Og naar det tilslut blev Rusland, som knækkede ham, saa var det igrunden kun tilsyneladende. Han bukkede under for old England, det smagløse Albion, Frihedens Vugge.

Den 8de Juli forlod Keiseren St. Cloud forat inspicere de uhyre Stridskræfter, med hvilke han truede England; og i Midten af denne Hær og Flaade foranstaltede han i Boulogne [75] den store Fest, hvormed han indstiftede Æreslegionens Orden.

Der stod paa en vid Slette 100,000 ypperlige Soldater under Marechal Soults Kommando, medens Flaaden ikke fuldt saa glimrende laa i de nære Havne. Omgivet af sine Brødre og de nye Marechaler aflagde Napoleon Eden paa den nye Orden, og alle gjentog Ordene efter ham i et uforglemmeligt Øieblik af Begejstring.

I tre Maaneder reiste han fra Sted til Sted i Nord-Frankrige og kom hjem over Aachen og Maintz den 12te October, forat tage fat paa Ordningen af Ceremonierne ved sin og Josephines Kroning. Disse var ligesaa pompeuse og kjedsommelige, men kanske endnu pragtfuldere end i de gamle Kongers Tid. Deri satte han en Ære; han vilde i alt overgaa alle Fyrster.

Paven kom selv fra Rom og velsignede ham og Josephine i Notre-Dame-Kirken. Men da den fromme Mand ogsaa havde udtalt Velsignelse over de to Kroner, som laa der, tog Napoleon uden videre den ene og satte den paa sit Hoved og den anden paa Josephines, som laa paa Knæ ved Alteret.

En større Overraskelse havde Verden aldrig oplevet.

[76] Festerne vare over al Maade glimrende og høitidelige, Men mange af de gamle Generaler – ja ogsaa de unge Marechaler gjorde Nar af alle disse Præstekjoler og al denne Røgelse.

Hertugen af Enghiens Henrettelse og Krænkelsen af Landegrænsen mod Baden havde aldeles afbrudt Forbindelsen mellem Europas Hoffer og Paris og væbnede et nyt Forbund mod Napoleon.

Keiseren skrev endnu engang et fornuftigt Brev til sin Broder Kongen af England med akkurat samme Resultat som sist – et koldt afvisende Svar fra Ministeriet.

Den 2den April 1805 reiste Napoleon med Keiserinden til Milano, hvor han satte den gamle lombardiske Jernkrone paa sit Hoved og lod sig krone som Konge af Italien. Overalt Fester og Begeistring i Frankrige og Italien, hvor de kom frem. I Juli Maaned var de igjen tilbage i hans Yndlings-Slot Fontainebleau.

Imidlertid arbeidedes der i alle Europas Cabinetter, og i September Maaned, da Napoleon atter var i Boulogne, hvor han netop holdt en Generalprøve paa Indskibningen, brød Østerrigerne under General Mack ind i Bayern.

Hele Marechal Soult's Corps var i Virkeligheden [77] allerede ombord paa Flaaden. Men samtidig med Østerrigernes Indrykning fik Napoleon ogsaa vide, at Admiral Villeneuve, som han havde udseet til at udføre Landgangen i England og som hver Dag var ventendes i Kanalen, han havde ladet sig skræmme ind i en spansk Havn, hvor Englænderne øieblikkelig blokerede ham. Det havde oprindelig været Napoleons Mening at give Commandoen til Admiral Latouche-Treville, den eneste af de franske Admiraler,

som duede noget; men ulykkeligvis døde han netop ved disse Tider.

Grev Daru – Armeens General-Intendant – en Mand, som stod Napoleon meget nær i det daglige Liv, kom netop ind i Keiserens Telt i Leiren ved Boulogne den Morgen, da disse Efterretninger vare komne. Keiseren gik op og ned i den største Ophidselse.

Sæt Dem – Daru! og skriv! – sagde han.

Og nu forandrede han sine lange møisommelige Planer i Løbet af en Formiddag. Han vendte sin Armé, som stod med Ansigtet mod London, helt omkring og sendte den mod Wien; og uden at stanse, i et Træk dikterede han Planen til det Feldttog, som endte med Slaget ved Austerlitz.

Hvert Armé-Corps fik sin Marsch-Linie ^[78] ligefra Hannover og Holland – helt fra Sydfrankrige og Italien, alle Dagsmarscher opgivne og alle Mødesteder, hvor Colonnerne skulde forene sig.

Saa akkurat var denne Plan, at der blev marscheret 300 franske Mil østover uden at der behøvedes nogen Forandring eller Fravigelse fra de optrukne Linier. Tropperne kom frem til de Steder, hvor de skulde være, og den hele Plan blev fulgt og fuldbyrdet med fuldstændigt Held.

Man ved næsten ikke, hvad man skal tro, naar man hører Politiministeren Fouché fortælle: Alle de østerrigske Spioner vare kjøbte – meget lettere end nogen tror. Mesteparten havde allerede ladet sig bestikke af os i Italien, hvor de havde bidraget ikke saa lidet til Wurmsers og Alvinczy's Nederlag. Foran Feldttøget i 1805 opererede man mere i det store; og næsten alle de østerrigske

Generalstaber var os aabnede. Alle mine hemmelige Notater om Tyskland havde jeg overladt til General Savary – Chefen for Spionvæsenet i Keiserens Hovedkvarter, og han benyttede dem med Held. Og da saaledes alle Brescher vare aabne, blev det nærmest et Spilfægteri med vore Soldaters Tapperhed og vore Manøvrers Overlegenhed [79] ved Ulm, ved Broen til Wien og ved Austerlitz.

Spilfægteri var det ogsaa, naar Napoleon efter Freden til Pressburg en Dag i Tuillierne lod, somom han var meget vred paa Finantsministeren, fordi der ved Krigens Begyndelse havde været lidt vanskeligt for Penge ved Statens Kasse. Disse Vanskeligheder paastaar Fouché – havde Keiseren selv fremkaldt ved at bortføre fra Bankens Kjældere en femti Millioner Francs, som ved at anvendes til Bestikkelser i høi Grad bidrog til det umaadelige Resultat af dette improviserede Feldttog.

Det er vist sikkert nok, at Fouché – selv om han praler og overdriver – havde god Grund til at betragte mange Ting med Mistro, som synes andre beundringsværdige. Det er ikke godt at vide, hvor meget der tilkommer Førernes Overlegenhed og Soldaternes Tapperhed og hvad der kanske kun var en skamløs Komædie for Penge betalt paa Forhaand. De hører til i det internationale Samliv – Spionerne; alle har dem og alle hænger dem.

Og i Napoleons Karakter var der visselig Intet, som krympede sig for Spioneri og Bestikkelse; i hans Haand var disse ufine Vaaben ligesaa gode som ethvert andet. Om han [80] derfor har havt Landgangen som sin alvorlige Yndlingsplan, han kan meget godt have havt en fuldt udarbejdet Plan til det østerrigske Feldttog

færdig i sit Hoved, hvori var medtaget alle de Bestikkelser og Forræderier, han viste, at han kunde regne med. Thi hans Hoved, som det var dengang, kunde rumme alt; slog noget fejl, var han aldrig raadløs.

La grande Armée i 1805 var den første, Napoleon opstillede fuldt ud efter sit System. I Republikens Armeer var hvert Corps udstyret som en liden Hær for sig – med alle Vaabenarter, Forraad, Lazaret, Train o. s. v.

Men efterhaanden organiserede Napoleon Hæren saaledes, at han havde den mere i sin egen Haand. Hvert Corps blev kun fuldstændigt udstyret med Infanteri og alt dets Tilbehør samt fornødent Feldtskyts; men af Cavalleri kom der under Corpschefens umiddelbare Commando kun nogle faa Esquadroner Husarer og Jægere til Brug ved Recognoseringer og til Dækning. Et Corps commanderedes i Almindelighed af en Marechal.

Men hele det tunge Cavalleri stod under en egen General, som i Almindelighed var Murat; og af disse Tropper samt af Artilleriet, tog Napoleon, [81] hvad hvert Corps behøvede – under et Slag eller forat udføre en Manøvre.

Af Livvagtens Corps havde Keisergarden udviklet sig. Den bestod af Grenaderer tilhest og tilfods, af Mamelukerne fra Egypten, en glimrende italiensk Bataillon samt endelig af to Esquadroner Elite-Gendarmer, som holdt Orden i Hovedkvarteret.

Napoleon føiede endnu hertil en udsøgt Artilleripark paa 24 Kanoner, saaat Garden var i Virkeligheden en liden Hær paa

7,000 Mand af de allerbedste Soldater og med Officerer udvalgte blandt Armeens smukkeste Mænd.

Sammen med Garden i Keiserens Nærhed marscherede gjerne Marechal Lannes og Oudinots Grenaderer.

Armeen som den begyndte Marschen tversigjennem Evropa i September Maaned var delt i 7 Corps.

Det 1ste under Marechal Bernadotte stod i Hannover med Generalerne Drouet, Rivaud og Kellermann – den Unge.

2det Corps General Marmont – laa i Holland. Med ham var Boudet og Grouchy og en stor Mængde hollandske Hjælpetropper.

[82] 3die Corps Marechal Davoust – med Generalerne Friand og Gudin.

4de Corps Marechal Soult – med Saint Hilaire, Vandamme og Legrand.

5te Corps Marechal Lannes med Suchet og Gazon samt Marechal Oudinot med Grenadererne.

6te Corps Marechal Ney med Dupont og Loison samt Cavallerigeneralen Colbert.

7de Corps førtes, af Marechal Augereau.

Cavalleriet commanderedes af Murat med en Række glimrende Ryttergeneraler: Nausouty, Milhaud, d'Espagne, Lasalle og den berømte d'Hautpoul.

Keisergarden tilhøst førtes af Marechal Bessières og den tilføds af Marechal Mortier.

Marechal Brune blev liggende i den forladte Leir ved Boulogne.

Alle disse Armécorps med deres uhyre Tilbehør begyndte nu paa en og samme Dag ad forskjellige Veje at marschere tvers over Tyskland, forat komme i Kast med Østerrigerne. Disse havde samlet en meget stor Hær under Erkehertug Carl og havde desuden russiske Tropper i Ryggen, som rykkede frem under Keiser Alexander selv og General Kutusof.

Det var en besværlig Marsch i hine Dage; [83] faa Veie og slette Veie, kun sjeldent ordentlige Broer; et forfærdelig tungt Materiel og Artilleri.

Bayern, Baden og Würtemberg modtog Napoleon som Ven og Bundsforvant; og Napoleon begyndte allerede her den farlige Skik at tage i sin Tjeneste store Masser Soldater af fremmed Nationalitet, af hvem han uden videre ventede den samme Tapperhed og den samme Troskab som af de Franske, naar de bare stod under hans Officerer; han havde ikke nogen skarp Nationalfølelse.

Keiseren kom selv til Stratsburg fra Paris og var allerede den 1ste October gaaet over Rhinen. Alle Efterretninger, han modtog, stadfæstede, at alt var i Orden; den store Plan udviklede sig præcist og hurtigt.

Den 13de October var General Mack fuldstændig indesluttet i Omegnen omkring Fæstningen Ulm og afskaaret fra Russerne, som forgjæves søgte at komme ham tilhjælp østenifra. I de Slag,

som udkjæmpedes i disse Dage, var det først og fremmest Ney, som udmærkede sig. Han blev beordret at tage en overmaade stærk Position ved Klosteret Elchingen, som General Loudon forsvarede med 15,000 Mand og 40 Kanoner. Med store Tab lykkedes det Ney efter et fortvivlet [84] Stormløb at sætte sig fast i Abbediet. Og to Dage efter maatte Mack overgive Byen Ulm med Fæstningen. 30,000 Mand med 16 Generaler, 60 Kanoner og 40 Faner og 3000 Heste defilerede forbi Napoleon og hans Stab.

Det var Berthier, som modtog den ulykkelige General Macks Kaarde. Forresten havde Mack allerede en Gang før maattet aflevere sin Kaarde, nemlig til den gamle General Championnet i Republikens Tid ved Indtagelsen af Neapel.

Men Championnet var en godmodig Mand. «Behold Deres Kaarde – Hr. General!» sagde han; «min Regjering har forbudt mig at modtage Presenter af engelsk Fabrikat.»

Marechal Ney blev Hertug af Elchingen og General Exelmans fik Storkorset af Æreslegionen for en Træfning ved Wertingen.

Efter Ulms Capitulation marscheredes der videre – Napoleon midt iblandt sine Soldater – fra Sejer til Sejer. Marechal Mortier gjorde sig udødelig ved en heltemodig Kamp mod en stor Overmagt ved Diernstein. Murat var overalt paafærde med sine Ryttere. Den hele Armé, som nu snart havde været ti Aar i Napoleons Hænder var mønsterværdig i enhver Henseende, og hans Generaler i deres allerbedste Tid. [85] Ingen var endnu træt; Rivaliseringerne var ikke bitre endnu; de store Gaver og Udmærkelser var endnu i deres Begyndelse.

Oudinot marscherede støt og urokkelig med sine Grenaderer lige fra Leiren ved Boulogne til Wien paa 45 Dage. Der gik han selv med et Par Officerer ud paa den underminerede Bro over Donau og rev den brændende Lunte ud af Haanden paa den østerrigske Underofficer, som stod færdig til at tænde. Murat, Lannes og Sebastiani var med ham.

Den 15de November 1805 red Keiser Napoleon ind i Wien. Det var den første Gang. Keiser Frantz havde trukket sig tilbage til Ollmütz.

Den franske Armée marscherede efter ham.

Marechal Soult – senere Hertug af Dalmatien – en af de solide Generaler, som altid førte store Hærafdelinger med Hæder – han gik over Donau og slog Fienden ved Hollabrünn.

Der kom en Parlamentair fra Keiser Frantz med Forslag til en Vaabensstilstand. Men Napoleon forstod meget godt, at dette bare var, forat Russerne skulde vinde Tid til at naa frem. Allerede var Feldtmarechal Kutusof ved Wischau og Keiser Alexander var ogsaa dér.

[86] Napoleon greb strax Leiligheden til at nærme sig den Mand, som han betragtede som sin største Rival i Verden, og som, efterhaanden som han selv steg, blev den siste, som skulde beseires – eller vindes. Han foreslog Zaren et personligt Møde; men Alexander sendte bare Fyrst Dolgorucki.

Da Fyrsten kom, havde Napoleon netop ladet sin Armé vige et Par franske Mil tilbage; og han var netop beskjæftiget med at befæste denne nye Stilling. Dolgorucki drog heraf den Slutning, at

de Franske havde tabt Modet og helst vilde komme bort uden at møde Russerne.

Men det var bare en Finte af Napoleon; han vilde netop lokke Russerne frem og ned fra Høiderne ved Pratzen; fordi han viste, at hvis han fik dem ned paa Sletterne henimod Brüün, var der ingen Magt, som kunde modstaa hans Generaler.

Russerne hørte med Begjærlighed, hvad Fyrst Dolgorucki fortalte, og ilede fremad. Napoleon lagde sit Hovedkvarter ind i Brüün rede til at vælge sin Slagmark.

Den 28. November var de forenede Armeer langt forbi Wischau og nærmede sig Pratzen. Napoleon gjorde sine Generaler bekendt med det Terrain, han havde valgt, idet han sagde:

[87] Hvis det nu bare var min Mening at standse Fienden, vilde jeg sætte mig fast her paa Høiderne ved Pratzen. Men saa vilde jeg kun vinde et almindeligt Slag. Jeg trækker derfor min høire Fløi henimod Brüün, og hvis Russerne derved lokkes til at stige ned af disse Skraaninger. saa er de redningsløst fortabte.

Den 1ste December saa Napoleon til sin usigelige Glæde, at Russerne og Østerrigerne netop udførte den Maneuvre, han vilde lokke dem til; de forlod Høiderne ved Pratzen og marscherede mod Brüün, forat angribe eller omgaa de Franskes høire Fløi. De, som stod omkring Napoleon, hørte ham flere Gange sige til sig selv: Før imorgen Aften er den Armé i min Magt.

Om Aftenen den 1ste December gik han rundt i Leiren. Der var nogle Soldater, som tilfældigvis fandt paa at lave Fakler af deres Sovehalm, forat lyse for Keiseren i den mørke Vinternat. Hele Armeen blev opmærksom paa dette; og efterhvert som han gik fra

Corps til Corps, flammede Halmfaklerne op indtil hele Leiren stod i Ild og Røg under et tusindstemmig Raab: Leve Keiseren!

Om Morgenen den 2den December 1805 stod hele den franske Armée opstillet i Slagorden saaledes som paa Forhaand bestemt.

[88] Marechal Lannes med Divisionerne Suchet og Cafarelli udgjorde venstre Fløi. Marechal Bernadotte med Rivaud og Drouot var i Centrum. Høire Fløi førtes af Marechal Soult, der egentlig afgjorde Slaget. Hele Cavalleriet under Murat sad tilhest paa to Linier. Napoleon havde under sin egen Haand 10 Batailloner af Garden og 10 Batailloner Grenaderer under Oudinot.

Solen kom op af Vintertaagen, som laa over Sletten og de islagte Vande og blinkede i al den krigerske Pragt. Samtidig saa man ogsaa Russerne forlade Prätzen.

Hvor lang Tid – Marechal! spurgte Napoleon Soult, vil det tage Dem at besætte de Høider, som Fienden netop forlader?

En Time – Deres Majestæt.

Vel! Saa vil vi vente et Kvarters Tid – sagde Napoleon.

Snart efter begyndte Kanonerne, og Slaget kom igang. Kutusof havde delt sine Stridskræfter i 6 Corps; til Reserve havde han den berømte russiske Garde, der blev commanderet af Storfyrst Konstantin.

Skjønt det var Feldtmarechal Kutusof, som havde Overcommandoen, skyldtes dog Planen om Fremrykningen den østerrigske General Weiroth; [89] Kutusof havde forgjæves kjæmpet

imod. Men da han nu saa, hvorledes Slaget strax vendte sig, idet Marechal Soult's Tropper begyndte med at bemægtige sig Høiderne ved Pratzen, lagde han al sin Magt paa at drive dem væk; og med uhyre Offere kjæmpede han for at tilbagevinde en Position, hvis afgjørende Betydning nu var ham fuldtud klar.

I to Timer var Kampen rasende og spændt. Men saa maatte Kutusof give tabt, og fra det samme Øieblik faldt Slaget saaledes sammen, at Ingenting kunde staa sig imod de Franske.

Lannes og Murat væltede den høire Fløj under Fyrst Bagration; General Rapp gjorde sit berømte Indhug mod Kyradsererne, hvorved han tog Fyrst Replin til Fange; og da Napoleon med sin Garde og Oudinot's Grenaderer kom forat bistaa Soult, faldt alting i de Franskes Hænder i et Øieblik: Kanoner, Artillerivogne, Faner – alt; og de, som flygtede udover Vandene, druknede, da Isen brast under Vægten af Kanonerne og de franske Kugler, som slog Huller. Hele Divisioner gik tilgrunde eller nedlagde Vaabnene.

Resultatet var umaadeligt: 25,000 Mand dræbte og saarede og 25,000 Fanger, en Masse Faner, [90] hvoriblandt den keiserlige russiske Gardes Standart.

Kun to franske Officerer af høi Rang faldt ved Austerlitz; det var en General Valhuet; han fik sine Laar afskudt og døde strax, og Oberst Morland, som faldt i Spidsen for Keisergardens Jægere. Hans Lig blev ført til Paris i et Fad Rum; men deri blev han beklageligvis glemt indtil 1814.

Den muntre og ufortrødne General Rapp fik et slemt Saar; han hørte til de uheldige. I Republikens Krige fik han fire Saar og tre i

Egypten, især havde han en ulykkelig Arm, som altid blev rammet. General Thiebault blev ogsaa saaret.

Efter Austerlitz kom for første Gang Napoleons Trang til at belønne sine Folk frem i den over al Maade storartede Stil, som siden fulgte ham, saa længe han havde noget at give bort.

Han adopterede de Soldaters Børn, som vare faldne i Slaget; de skulde opdrages frit paa Statens Bekostning; og han gav dem Lov til at føie Navnet «Napoleon» til deres eget Navn. Han fastsatte Pensioner for alle Enkerne ligefra Generalens og ned til Soldatens og takkede Armeen i de smukkeste Ord. Det var dengang han sagde: Mit Folk vil gjense Eder med Stolthed; og hver Gang en af Jer siger: [91] Jeg var med ved Austerlitz – vil alle svare med én Mund: Det er en tapper Mand.

Til Tak for god Hjælp blev Bayern og Würtemberg Kongeriger og Baden Storhertugdømme.

Murat blev Storhertug af Berg; Berthier Fyrste af Neufchatel, Eugene Beauharnais – Josephines Søn blev udnævnt til Vice-Konge i Italien og gift med en Datter til Kongen af Bayern. Kort Tid efter blev Joseph Konge af Neapel og Ludvig Konge af Holland.

Mangfoldige Officerer fik Titler, Decorationer, Pengegaver og Jordegods i massevis.

Freden til Pressburg blev snart færdig. Østerrige mistede Venedig, som blev lagt til Italien, og Tyrol, som blev givet til Bayern.

Keiser Alexander, som kunde været fangen med hele sin Armé, fik Anledning til at slippe bort; saaledes var Napoleon bestandig overfor Zaren.

Det er sjældent, at man ud af Slagbeskrivelserne faar andet end en Række Billeder af de forskjellige Vaabenarters Sammenstød, heltemodige Indhug, eller den seige Modstand hos Infanteriet, som holder den vigtige Stilling. Men at se et Slag som en sammenhængende Begivenhed, hvor Plan kæmper mod Plan, og hvor [92] de enkelte Scener indordner sig i den overlegne Tanke og Beregning, som tilsidst er Sejeren – det er ikke godt at faa noget Tag paa for den, som ikke er sagkyndig.

Alligevel er der nogle af Napoleons Slag, som jeg har faaet etslags Greie paa. Det er nemlig ikke alle Slag, som i Løbet af Dagen gradvis gaar over til Nederlag for den ene Part saaledes, at alle Kræfter blir prøvet med det Resultat, at naar alt kom til alt, var der Overlegenhed paa den ene Side.

I enkelte Slag kommer Nederlaget pludseligt midt i Kampen; og i et Øieblik ligger alting overende paa den ene Side, – gode solide Tropper, med en Gang er det altsammen ubrugeligt. Et saadant Slag er det ved Austerlitz. I de to Timer, hvor Kutusof anstrængte hele sin Armé, for at tage Høiderne ved Pratzen tilbage, stod Kampen paa en vis Maade lige, uden nogen synbar gradvis Overgang; det var som om en Staalbue blev spændt – og spændt og spændt, indtil den pludselig brast, og Nederlaget var der med et; Tropper som den uovervindelige russiske Keisergarde var med en Gang ikke mere værd end Rekruter.

Jeg ser det samme paa en noget anden Maade ved Marengo. Den hele Dag trykkede Østerrigerne [93] Napoleons høire Fløi og

Centrum tilbage og tilbage, indtil det om Eftermiddagen stod saaledes, at alle mente, at dette var et regulært Nederlag fra Morgen til Aften.

Kun Bonaparte saa Buen, saa spændt som den var. Men seigt og forsigtigt holdt han Bruddet op, indtil Desaix kom paa Plads, da sprang Buen pludselig tilbage og brast over Østerrigerne; og i samme Stund var Nederlaget over dem; det var ikke bare en Forstærkning, som var kommen; men dette uforklarlige Moment var der, hvor alt er ude; det var ikke Tilbagetog og Tab, men Flugt og Fangenskab.

Noget lignende er der ved Waterloo ogsaa. Det siges jo altid, at Lord Wellington var strategisk overvunden. Napoleon havde med de Kræfter, der stod til hans Raadighed, spændt Buen voldsommere end nogensinde før; hele Slaget stod ligesom og dirrede, kunde ligesaagodt briste den ene Vej som den anden. Kun Napoleon viste, at det var en Time for sent. Og da saa Marechal Grouchy ikke alene ikke kom, men Blücher i hans Sted, da sprang Buen med stor Voldsomhed tilbage og brast den galne Vejen, saaat det blev Lord Wellington, som vandt den store Sejer. –

*

[94] – Umiddelbart efter det første østerrigske Feldttog begyndte det preussiske. Metternich havde i 1805 været i Berlin og gjort de allerstørste Anstrængelser forat bevæge Preussen til en Alliance; men da havde Frederik Wilhelm været standhaftig. Men nu – Aaret efter og efter Slaget ved Austerlitz – nu begyndte han – netop i utide den ulykkelige Krig, som bragte Preussen paa Tilintetgjørelsens Rand.

Preusserne rykkede ind i Sachsen – ligesom Østerrigerne Aaret før var rykket ind i Bayern – uden Krigserklæring.

Det er en Kjendsgjærning, at Napoleon den 24de September 1806 i Paris med Fingeren paa Kortet forudsagde den preussiske Armés Undergang omkring den 15de Oktober, – det blev den 14de. Han bestemte allerede da, at Clarke skulde være Gouverneur i Berlin i Slutten af October.

Og da Daru udbad sig Ordre til at lade Skatkammeret følge med, svarede Keiseren: Det er nok, at Skatmesteren følger; og dermed drog han i det sachsiske Feldttog med 24,000 Francs. De Overvundne skulde betale. –

Den keiserlige Garde forlod straks Paris og kørte østover i Postvogne. Napoleon gik over Rhinen den 1ste October 1806 og opslog sit ^[95] Hovedkvarter i Bamberg. Herfra samlede han sine Armeer under de syv Marechaler: Bernadotte, Lannes, Davoust, Ney, Soult, Augereau og Lefebvre. Murat førte Cavalleriet.

Det begyndte allerede slet for Preusserne, da den unge haabefulde Prins Ludvig af Kongehuset blev hugget ned af en fransk Husar i Træfningen ved Saalfeldt nogle Dage før de afgjørende Slag ved Jena og Äuerstädt.

Men saa sikker paa Sejeren var Kongen af Preussen og hans Generaler, at de havde indtaget Stillingen Gotha-Erfurt-Weimar; medens Napoleon kom fra Gera – altsaa østenfra. Armeerne stod saaledes ganske bagvendt: Tyskerne med Ryggen mod Rhinen, og de Franske med Ryggen mod Elben og Adgangen fri til Berlin og Dresden. Preusserne havde selv valgt Sachsen til Slagmark.

Men det var Fredrik den Stores Armé uovervindelig i Samtidens Dom, ført af den store Konges egne Generaler og Elever, Navne som Kalkreuth, Hertugen af Braunschweig, Möhlendorff, Schmettow, Hohenlohe, Rüchel og Blücher; – 230,000 Mand stramme Tinsoldater fra Potsdam, vel bevæbnede og vel gjennempryglede fra Exercerpladsen.

Napoleon sendte atter en af sine Skrivelser [96] fra Monark til Monark – denne Gang til Kongen af Preussen:

«Dersom jeg var en Begynder i Krigens «Kunst og behøvede at frygte Lykkens Omvexlinger paa Slagmarken, vilde denne Henvendelse til Deres Majestæt visselig være meningsløs. Men – Deres Majestæt vil blive «slaaet; og uden Skygge af et Paaskud vil De «have forspildt Deres egen fredelige Tilværelse «og Deres Undersaatters hele Existens.

Hellerikke paa dette Brev fik Napoleon noget Svar fra sin kongelige Broder Fredrik Wilhelm.

Kongen af Preussen var ved Hæren, Dronning Louise ligesaa. Hæren var delt i to Afdelinger, hvoraf den ene Del paa 70,000 Mand anført af Kongen selv med Hertugen af Braunschweig marscherede til Äuerstädt, medens Resten under Fyrst Hohenlohe gik til Jena; der er ikke mere end 6 franske Mil mellem begge Steder.

Napoleon havde benyttet Natten til den 14de October saa vel, at hans Tropper allerede om Morgenen Klokken sex var istand til at angribe og det paa saadanne Punkter, hvor Preusserne minst havde ventet det.

Den første, som begyndte at røre paa sig, var General Suchet; han aabnede Slaget i den aarle Morgenstund, mens Taagen endnu laa tæt [97] udover Markerne; med ham var Generalerne Vedel og Claparède, hvis Division allerede havde udmærket sig Aaret forud ved Austerlitz.

Men Modstanden var længe seig og haardnakket.

Marechallerne Soult og Lannes gik paa med fuld Kraft; Ney kom til under Slaget med 2 Divisioner. Napoleon sendte Reserven frem, og Murat kastede sig som sædvanligt over Fienden med hele Cavalleriet.

Preusserne veg fra først af langsomt tilbage – med den største Koldblodighed og i deres parademæssige Orden. Infanteriet dannede den ene Firkant efter den anden; men da fem Karréer efter hinanden var redet sønder og sammen af de franske Husarer og Kyraserer, begyndte der at opstaa en farlig Uorden mellem Preusserne. Deres Cavalleri begyndte at vige for Marechal Soults faste Colonner og trak sig tilbage henimod Weimar.

Men i dette Øieblik kom den Forstærkning, Fyrst Hohenlohe ventede paa. General Rùchels Corps bestaaende af 26 Batailloner og 20 Eskadroner naaede frem i Kamplinien. Nu opstod der en ganske usædvanligt vild Kamp; men i mindre end en Time forsvandt hele dette Corps for de gjentagne Angreb, Napoleon sendte over [98] det, og tilslut var der ikke mere igen «af den store Frederics Armé».

Den gamle Krigskunst havde maalt sig med den nye og tabt fuldstændigt. Omvæltningen var i militair Henseende en saadan,

at Samtiden blev aldeles overvældet – mere end ved nogen anden af Napoleons Sejre.

Selve Nederlaget var paa en Maade ikke større end mange andre i dets umiddelbare Tab af Folk og Materiel; men dets Virkning i militair og i moralsk Henseende var for den tabende Parts Vedkommende aldeles knusende i Øieblikket, men ogsaa lærerig for Fremtiden.

Medens Napoleon sloges ved Jena – den samme 14de October –, mødte Marechal Davoust den Afdeling af den preussiske Hær, som Hertugen af Braunschweig commanderede, og hvor Kongen selv var med. Hos Davoust var Generalerne Gudin, Friant og Morand, hvis ypperlige Divisioner næsten altid udgjorde Kjærnen i det Armé-Corps, han anførte; men han havde alligevel ikke stort mere end en Trediepart af den Styrke, han mødte; og han kom derfor i den yderste Nød.

Marechal Bernadotte var lige i Nærheden; men han lod, somom han ikke hørte Kanonerne; [99] han tog endogsaa med sig nogle DragonRegimenter, som egentlig ikke hørte til hans Corps – altsammen af den Grund, at han ikke vilde dele Æren med Davoust, men helst saa, at denne blev overmandet af Preusserne; hvilket ogsaa meget let kunde blevet Tilfældet.

Klokken sex om Eftermiddagen var Faren paa det høieste for Davousts Corps. Selv sad han paa sin Hest – streng og alvorlig, som han altid var – midt i den forfærdelige Tummel; en Kugle havde netop revet ham Hatten af Hovedet. Han sendte endnu engang et Bud – en af sine Adjutanter, den tapre Romeuf, som senere faldt ved Borodino, til Bernadotte, forat besværgede ham at

komme tilhjælp; Davoust lod ham endog tilbyde Overcommandoen, – han kjendte ham.

Men Bernadotte marscherede videre, skjønt han bare havde en Sving at gjøre for at være paa Slagmarken. Og tilslut, da Davoust med sin ubetvingelige Koldblodighed og sin overlegne Krigskunst havde vundet Slaget; og da hans tapre Folk vare saa udmattede, at de knapt kunde staa paa sine Ben, ikke da engang vilde Bernadotte kaste sig over de oprevne Preussere, endda han var saa nær, at hans og Davousts Soldater kunde se hverandre.

[100] Vistnok skal der have været et ubetydeligt personligt Fiendskab mellem de to Marechaller; men hele Armeen og alle Officerer vare opbragte paa Bernadotte, og Keiseren sagde bestandig senere: Havde jeg dengang stillet Bernadotte for en Krigsret, var han uden Tvivl bleven skudt for dette Forræderi.

Der siges endogsaa, at Napoleon allerede havde Decretet i sin Haand, men rev det istykker i siste Øieblik af Hensyn til Desirée Bernadottes Gemalinde, som i Ungdommen havde været halvveis bestemt for Bonaparte.

Davousts Sejer ved Äuerstädt den 14de October 1806 vil bestandig blive nævnt som en af den franske Armés Glansdage. Keiseren gjorde ham til Hertug af Äuerstädt og gav ham store Dotationer.

Davoust var af gammel Adel og havde kjendt Bonaparterne fra Krigsskolen i Brienne. Han tjente under Republikens Generaler, men blev sat ud af Tjenesten, fordi han var adelig. Senere fulgte han Napoleon som en af hans allerpaalideligste Hærførere, som med en fast, men haard Haand optugtede sine Folk og holdt dem

sammen, saaat det 3die Armécorps var et EliteCorps i enhver Henseende.

Preussernes Tab i disse to Slag var uhyre; [101] alene Davoust tog 115 Kanoner – selv havde han 44; henved 50,000 Mand faldt eller fangedes; Faner og Forraad af alle Slags.

Blandt Fangerne var der 6,000 Sachsere med deres Officerer. Napoleon lod disse Officerer præsentere for sig i Weimar. Han sagde til dem, at et af de Formaal, han havde for Øie i dette Feldttog, var at forhindre, at Sachsen blev indlemmet i Preussen. Han sendte dem alle hjem til Dresden paa deres Æresord, og medgav dem en Proclamation, i hvilken han erklærede sig at være Sachsens Beskytter.

Dette var den velberegnete Indledning til det gode og intime Forhold, han efterhaanden opnaaede at etablere med det sachsiske Hof og mellem sig og den senere Konge af Sachsen.

Frederik den Stores Veteraner havde tabt; men de fleste af dem sloges, til de faldt eller bragtes bort som saarede. Det lagde en uhyggelig Tyngsel til Nederlages Bitterhed for Preussen, at saa mange af de store Navne udslukkedes. Den berømte Hertug af Braunschweig fik sine Øine skudt ud og døde kort efter; Feldtmarechal Möhlendorf og Generalliutenant Schmettow blev dødeligt saarede; Prins Henrik af Preussen og Prinsen af Oranien – den senere Konge af Holland – blev [102] saarede; ligesaa General Rüchel og mange andre; den maadeholdne Fredrik Wilhelm nøiede sig med at falde af Hesten, men var meget nær ved at falde i de franske Rytteres Hænder.

Der blev anmodet om en Vaabensstilstand. Men Napoleon svarede strax, at han ikke vilde underhandle undtagen fra Berlin. Han viste sig allerede strax haard og ond overfor Fredrik Wilhelm, som han foragtede, ligesom senere overfor Dronning Louise, som han ikke kunde udstaa. Han var ganske anderledes, naar det gjaldt Alexander den Første.

Faa Dage efter Jena blev General Kalkreuth – ogsaa en af Fredrik den Stores første Generaler aldeles tilintetgjort af Marechal Soult. Bernadotte vandt en Sejer ved Halle; og saaledes gik det Slag i Slag, saaat den ulykkelige Dronning Louise maatte flygte fra By til By østover lige til Küstrin.

Fyrst Hohenlohe maatte overgive sig med hele sin Hær til Murat ved Prentzlow; 16,000 Mand Fodfolk og 6 Regimenter Cavalleri af Preussens beste Soldater med 60 Kanoner og 45 Faner maatte passere som Fanger foran de franske Linier. Stettin, som var en stærk Fæstning i den Tid, overgav sig til den gale Cavallerigeneral ^[103] Lasalle i Spidsen for nogle Eskadroner Husarer. Davoust indtog Küstrin; og tilslut var der bare Blücher igjen, som med de siste Levninger af den skjønnne Armé trak sig tilbage for de fremtrængende Franske og satte sig fast i Lübeck.

Tre Marechaller fulgte efter ham: Soult, Bernadotte og Murat. Fod for Fod forsvarede Blücher Lübeck. Der blev kjæmpet paa Forskansningerne, om Portene og senere i Husene, Gade for Gade – alt blev stormet og taget; og efter 2 Dages Kamp maatte Blücher overgive sig med elleve Generaler, fem hundrede Officerer, 60 Faner, Artilleri og Forraad – alt, hvad der var tilovers efter Ødelæggelsen ved Jena og Äuerstädt.

Dagen efter Lübeck faldt ogsaa Magdeburg, og saa var der ikke mere at slaaes med i Preussen.

De Franske havde imidlertid opslaaet sit Hovedkvarter i selve Potsdam. Marechallerne Lannes, Bessières og Lefebvre lagde sig her med Garden. General Bourcier indrettede et stort Cavalleri-Depot i Potsdam, som de Franske havde længe.

Den 27de October var Napoleon med Hestgarden redet ind i Berlin, under den Triumfbue, [104] som var opført til Minde om Fredrik den Store.

Det egentlige preussiske Feldtog var hermed endt; men da Rusland optraadte som Allieret og Frelser for Preussen, maatte Krigen fortsættes, og de franske Armeer drog med fuld Musik østover lige til Warschau.

Under den Krig, som nu fulgte, forblev Keiseren ved Armeen og overvintrede i Preussens østlige Provinser.

Han regjerede fra sit Hovedkvarter hele sit store Rige og havde et Øie med alt – ikke minst med Paris. I denne Vinter udarbejdede han blandt andet Planen til en monumental Bygning i Paris, som skulde bære Indskriften: Til Soldaterne af den store Armé fra Napoleon. Derinde skulde Heltene fra alle hans Feldttog have hver sin Navneplade af hvidt Marmor og de, som var faldne paa Slagmarken, skulde have sin af Guld. Af denne Plan fremstod tilsist den nuværende Madeleine-Kirke.

Endvidere var det paa denne Tid, han begyndte at arbeide med sin største Plan: Kontinentets Afspærring mod den engelske

Handel – en Plan, som var større end han kanske selv anede, og som ialfald tilslut blev for stor for ham ogsaa.

[105] Videre ophøiede han Kurfyrsten af Sachsen til Konge; han blev den eneste blandt de legitime Fyrster, som blev en Ven af Napoleon.

I de første Dage af Februar 1807 begyndte en Række Sammenstød med Russerne, som General Benningsen commanderede, tilligemed, hvad der var tilovers af Preussens Stridskræfter. De franske Leire brød op fra sine Vinterkvarterer, hvor de havde prøvet en sur Vinter med Sne og især med Søle og bundløse Veje, men ikke – som kanske nogle indbildte sig med noget, som kunde maale sig med Ruslands Kulde eller de voldsomme Snestorme paa Sletterne østover.

Den 8de Februar stod de fientlige Armeer lige overfor hinanden ved Eylau paa et halvt Kanonskuds Distance. Russerne stod best og var de talrigste. Det var Ruskeveir med Snebyger, og Vinden bar imod de Franske.

Benningsen begyndte med en forfærdelig Kanon-Ild. Thi Russerne førte nu – belært af Napoleon – et stort og fortrinligt Artilleri.

Napoleon var sig strax bevist, at dette var en farlig Dag; han sparede ikke paa noget; selve Gardens dyrebare Kanoner blev sendt frem.

Det var Marechal Augereau, som under Russernes voldsomme Ild skulde føre sit Armé-Corps [106] frem ved Slagets Begyndelse; men idetsamme de store Masser satte sig i Bevægelse, kom der en

ualmindelig lang og tæt Snebyge med en forrygende Storm lige i Ansigtet paa de fremrykkende Franske.

Augereaus Colonner mistede Retningen og befandt sig med en Gang midt i Russernes høire Fløi, commanderet af Generalerne Tutschukoff og Doctorow.

Marechallen blev selv haardt saaret og maatte bæres bort fra Kampen, og hans gode Corps blev næsten oprevet og tilintetgjort.

Saasnart der blev Raad til at se for Snefog, var Napoleon klar over, hvilken overhængende Fare der var opstaaet for den hele Armé ved Augereaus Uheld. Han gav Ordre til Murat og Bessières at samle 70 Eskadroner og kaste dem imod Fiendens Centrum.

Den umaadelige Masse Heste satte sig i Fart og forsvandt ind i det halvveis tabte Slag.

Dette Rytter-Indhug ved Eylau er bleven berømt for alle Tider; det væltede Russernes Cavalleri og gav sig i Kast med de faste Infanteri-Colonner.

I Spidsen red den Mand, som næst Murat havde det beste Navn i Cavalleriet – nemlig General d'Hautpoul. Da Slaget begyndte var ^[107] han et godt Stykke borte fra Eylau; men han adlød strax Napoleons gamle General-Ordre: bestandig at marschere efter Kanonerne, og da han hørte dem, vendte han sine Kyraserere og jog mod Eylau.

Bernadotte derimod, som ogsaa var lige i Nærheden opførte sig her som ved Äuerstädt. d'Hautpoul bad og besvor ham at vende om og følge med til Slaget; men Bernadotte vilde hverken høre eller se; han forstattede den Marsch, han havde Ordre til at gjøre; –

ikke fordi han var ræd; der var Ingen omkring Napoleon, som var ræd, der kunde ikke være det; men Prinsen af Ponte Corvo var upaalidelig og dertil saa skinsyg, at han ikke vilde have saa meget imod, at en af de andre led et Nederlag, – ikke engang om det var Napoleon, – d kanske helst han.

Men den tapre d'Hautpoul ilede til Slaget med sine Kyraserer og forsvandt i det store Indhug, som han førte næsten tvært igjennem den russiske Armé. Han blev bragt tilbage saaret og sønderreven og døde et Par Dage efter.

Napoleon havde netop givet ham Æreslegionens store Kors og rige Dotationer efter Austerlitz; og det var den almindelige Mening, at General d'Hautpoul stod for Tur til at blive Marechal.

[108] Af 24 Kanoner, som blev tagne ved Eylau, blev der støbt en Statue af ham; den staar etsteds i Paris, men jeg husker ikke hvor. Derimod mindes jeg godt en stor Rytterstatue af Bernadotte, som staar i Christiania.

Efterat det rasende Indhug havde brudt gennem de russiske Linier to Gange; samlede disse sig for tredie Gang og dermed stod de fast og lod sig ikke rokke mere. Der blev kjæmpet med et ualmindeligt Raseri den hele Dag; men General Benningsen beholdt sin Stilling ved Landsbyen Eylau; den preussiske General Lestoc kom med nogle Forstærkninger om Eftermiddagen.

Saaledes blev Slaget staaende, til det mørknede. Marechal Soult raadede Napoleon til at forblive paa Slagmarken. Klokken otte blev da Leirbaalene tændt langs hele Linien, forat markere, at de Franske beholdt Slagmarken. Benningsen trak sig derimod tilbage i Løbet af Natten. Han var kanske noget mere medtaget

end Napoleon, som havde megen Reserve i Behold. Men Slaget var dog ikke anderledes, end at begge Parter kunde tilskrive sig Sejeren, hvad de ogsaa gjorde; det var ialfald intet Nederlag for nogen af dem.

En Række høie Officerer var falden; paa ^[109] fransk Side 16 Generaler! deriblandt Corbineau, som faldt ved Keiserens Side, Heudelet fik en Kugle tvers gennem Livet, men han kom sig; Defrance og Desjardins faldt; ligesaa General Dahlmann, som commanderede de ridende Jægere, han faldt sammen med d'Hautpoul i det store Indhug.

Ogsaa Mandefaldet mellem Soldater og Underbefal var overmaade stort.

Der taltes siden altid med særlig Gru om Valpladsen ved Eylau; det var den blodigste, man havde seet i alle Keiserens Feldttog. Selv tilbragte Napoleon en stor Del af den næste Dag paa Slagmarken, forat hjælpe Saarede og bringe Orden i Begravelsen af den store Masse Lig.

Keiserens Bulletin om Slaget ved Eylau vakte stor Bevægelse i Paris; han lagde ikke Skjul paa de store Tab og det tvivlsomme Udfald.

Det var efter Eylau, at de hvide Uniformer blev afskaffede; fra de franske Kongers Tid fandtes der flere hvide Regimenter i Arméen; men det havde været et altfor skrækkeligt Syn ved Eylau med alt det røde Blod udover disse hvide fine Uniformer.

Under Slaget havde Keiseren selv været i den største Fare, dels fordi han hensynsløst ^[110] udsatte sig; og dels fordi Hærene var saa

lige opi Hænderne paa hinanden. Berthier havde den største Møie med at holde ham borte fra de farligste Steder; men Keiseren var i dette Slag ligesaa kold og rolig som sædvanligt; medens Generalerne ikke kunde skjule, at de følte, hvorledes Alting den Dag hang i en Traad.

General Dorsenne commanderede den Del af Garden, som var nærmest omkring Keiseren, og Dorsenne holdt Øie med Keiserens Person saa godt som det lod sig gjøre. Han var som de fleste Officerer i Garden en høi og smuk Mand, som tillige holdt meget af at pynte sig. Hans Folk var ogsaa udvalgte, og de var ligesaa stolte af sin General som han var fornøiet med dem og med sig selv.

Midt under Slaget i den værste Forvirring fik General Dorsenne Øie paa en Afdeling russisk Cavalleri, som gjorde Mine til at ville styrte sig over den lille Houg, hvor Keiseren holdt med sine Omgivelser. Han raaber sine Folk an, og som et Lyn slaar Garden Carré omkring Keiseren; men Soldaterne blir staaende med Geværet i Armen, der kommer ingen Ordre fra Generalen til at give Ild eller fælde Bajonet. General Dorsenne sad høi og stolt i Sadlen og [111] saa paa de fremstormende Ryttere; han syntes, det kunde være nok, naar hans Grenaderer stod der som en Mur om Keiseren.

Og virkelig! – da Russerne kom nær og fik se de bistre Ansigter paa denne berømte Keisergarde med de høie Bjørneskindshuer, fast støbte i Rækker, Skulder ved Skulder, saa svingede Afdelingen uvilkaarligt ud til Siden og red forbi. Keiseren smilede til Dorsenne. –

- Den 16de Februar havde General Savary sin store Dag som Militair. – Det var ellers mest i politiske Stillinger, han blev anvendt som Gesandt eller ved Politiet. Som en Barndomsven af Napoleon og absolut trofast, maatte han ofte gjøre Ting, for hvilke han blev ringeagtet og lagt i Had.

Men i disse Dage havde han netop en midlertidig Commando over 5te Corps, mens Marechal Lannes var syg, og den 16de lykkedes det ham – efter en haard Kamp at slaa den russiske General Essen ved Ostrolenka. Han havde med sig Divisionerne Suchet, Gazan og Reille.

Savary fik Æreslegionens store Baand Samt den Dotation paa 20,000 frcs. aarlig, som netop var bleven ledig ved General d'Hautpouls Fald ved Eylau. Senere blev han Hertug af ^[112] Rovigo. General Ordener blev Greve efter Ostrolenka.

Efter en lang og voldsom Beleiring erobrede den gamle Marechal Lefebvre Fæstningen Danzig. Han havde faaet med sig Armeens to første Ingenieur-Generaler Lariboisière og Chasseloup; og det var egentlig dem, der ledede Beleiringen. For Marechallen vilde bare storme, saa Ingenieurerne kunde næsten ikke holde ham tilbage, indtil de blev færdige. Endelig maatte General Kalkreuth overgive Danzig med store Forraad af Vaaben, Amunition og Kornvarer.

Lefebvre blev Hertug af Danzig.

Mange mindre Slag blev vundne af de Franske, indtil endelig det store Feldtslag ved Friedland gjorde Ende paa Krigen med Russerne; fordi Zaren nu stod ligesom Kongen af Preussen før: uden nogen Armé.

Slaget ved Friedland leverede Napoleon paa Aarsdagen for Slaget ved Marengo den 14de Juni; det begyndte først Klokken 5 om Eftermiddagen og var en fuldstændig Sejer af de grundige Infanteri-Sejre med Bayonetten og med Cavalleriet som Høge over de Flygtende.

Selve Keiseren var denne Gang lige i Hælene paa Monarcherne, og da de kom til Tilsit, ^[113] stod endnu den Bro i Brand, som i siste Øieblik havde frelst dem og Levningerne af deres Armeer over Niemen. Byttet var umaadeligt. I Königsberg fandtes for Exempel 160,000 nye engelske Geværer, som endnu ikke var komne i Land.

I Tilsit mødtes endelig Keiser Napoleon og Keiser Alexander; de var daglig sammen i en fjorten Dages Tid og forhandlede Politik. Napoleon skulde have frie Hænder overfor Spanien ligesom Alexander overfor Finland. Med stort Maadehold – ja med en Skaansomhed, som ikke syntes at ligne ham, behandlede Napoleon Zaren, paa hvis Forbøn han endog gjengav Preussen saa meget Land, at der netop var Liv i det.

Alexander anerkjendte paa sin Side de tre Konger Joseph, Ludvig og Jerome, Kongen af Sachsen som Storhertug af Warschau, og endelig tiltraadte han Forbundet til Kontinentets Afspærring mod England – altsammen uden et Øieblik at mene oprigtigt et eneste Ord, som udgik af hans Mund.

Men Napoleon, som i dette Øieblik kunde have delt Verden i to, var glad ved at vinde denne Mands Anerkjendelse og Venskab, som han troede var det siste, som manglede i hans Magt.

[114] Dernæst drog Armeerne syngende hjem til Frankrige, hvor alle Byer med Paris i Spidsen tog imod de brave Soldater, som havde været borte i 10 Maaneder, og bespiste og bedrak dem i endeløs Festlighed.

Keiseren selv uddelte Æreslegionens Kors, Forfremmelser og Belønninger rigeligt, men og retfærdig, hvilket gav alt, hvad der kom fra hans Haand et forøget Værd mellem Mænd.

III

[115] Keiseren var nu reisevant i Evropa og vel kjendt i Italiens og Fastlandets Slotte. Foran ham var der hver Dag ilet hans PaladsOfficerer og Husfolk; og naar Reisevognen kom jagende indover den fremmede Slotsbro om Aftenen, stod Fakkeltænderne paa Slotstrappen, hans egne Officerer rev Vognporten op og tog imod ham; og i Faklernes Skjær gik den lille Mand i den graa Frak rolig og tryk opad de brede Trapper, hvor Slottets gamle pudrede Tjenere stod og holdt Candelaberne med skjælvende Hænder – gjennem de oplyste Sale, lige til sine egne Gemakker, lod sin egen Kammertjener klæde sig af og satte sig – ganske som hjemme i sit glohede Badevand.

Alt, hvad der hørte til hans Person var af allerførste Sort og ordnet med hele hans Punktlighed og i hans egen store Stil.

[116] Hans Vognheste var udsøgte Dyr og ordnede i Brigader paa 3 Spand hver med en Forrider. Naar han skulde kjøre 20 franske Mil, blev der opstillet 6 Brigader paa hans Vei, saaat han i Virkeligheden kun kjørte et ganske kort Stykke med de samme Heste. Det har vel gaaet mest i etslags Galop, skjønt ogsaa det er vanskeligt at forstaa, naar man betænker, hvad Slags Veje man nøiede sig med for 100 Aar siden, og med de Vogne, som ser saa tunge ud for os.

Ialfald kunde der da umuligt være Tale om at læse eller arbeide med Kaarter i Vognen. Alligevel var der Bøger, Skrivesager, Kaarter og Kikkerter med hver Brigade, og alle Gjenstande og alt Tilbehør var mærket med Brigadens Nummer, saaat alt med Lethed blev ordnet Natten før en Reise, uden at nogen anede det.

Men forresten havde han nok at tænke paa. Naar han kjørte østover, havde han sit Feldttog at tænke paa. Underveis kom Ordonanser og Estafetter til ham, eller en Marechal med sin Stab holdt paa et aftalt Mødested forat conferere med Keiseren. Nat og Dag ilede han fremover gennem Landsbyer og mørke Skove. Det rumlede gennem de trange Gader og Skinnet ^[117] fra hans Fakler fór i et Glimt gennem de lave Stuer.

Der er han igjen! – sagde Tyskerne og trykkede sig sammen under Dynerne. Men han sad tryk i sin gode Vogn, medens hans Escorte raslede paa begge Sider med blinkende Sabler og Pistoler.

Og naar han reiste vestover, tænkte han først og fremmest paa, hvad han havde at bringe dette Paris, som aldrig var ude af hans Tanker. Dernæst ordnede han i Hovedet Forfremmelser, Udmærkelser og Gaver til sine Folk.

Hvor han fo'r, holdt han Øie med Kronens Gods og de offentlige Domainer; han afrundede og samlede Godser for sine Marechaller og Hertuger; og man kan vanskelig forestille sig denne Mands store Stil i at belønne og give bort.

Thi det var aldrig en taabelig Fyrstes Forkjælelse af Yndlinge og Hofkryb; endmindre fik Kvindehænder nogensinde blande sig i dette. Det var en Mands Tak og Paaskjønnelse for Mandhaftighed og Mandemod, som førte hans Blik sikkert ned gennem Rækkerne

– ligefra Marechallen til den lille Trommeslager, som var løbet ud i Skjorten for at slaa Allarm.

[118] Der var en Tid, da Marechal Davoust Hertug af Äuerstädt, Fyrste af Eckmühl havde en aarlig Indtægt af en Million otte hundrede Tusinde Francs – af sine Embeder og Domainer.

Ganske vist, det varede ikke saa mange Aar; med Aaret 1814 gik ialfald alle de Godser tabt, som laa udenfor det egentlige Frankrig. Men naar man tænker paa, hvad en aarlig Indtægt af halvanden Million Kroner var for et Hundrede Aar siden, kan man fra dette Udgangspunkt danne sig et Begreb om, hvorledes det gik til omkring Napoleon med Penge.

Og Davoust var i Sandhed ingen Yndling tvertimod! mellem Keiseren og ham var der Intet, som kunde ligne Keiserens Forhold til Duroc, Lannes eller til Junot og Marmont. Belønningerne var kun ydede til de Egenskaber, som gjorde Davoust til en stedse paalidelig og uovervindelig Hærfører.

Napoleons Fyrstetitler var aldrig nøgne, som de, Nutidens Krigsherrer en enkelt Gang uddeler foruden Masser af Silkebaand. De fleste af hans Officerer og Stormænd fik med Titlerne tillige Indtægter, som satte dem istand til at føre et Hus i Paris. Og endnu gaar der mange af disse Hertugnavne i det høieste franske [119] Aristokrati, som oprindeligt blev givet en af Napoleons Soldater.

Det er forresten vanskeligt at holde rede i alle disse Titler, som dækker over de kjendte Krigernavne og Statsmænd.

Murat blev først Storhertug af Cleve og Berg, dernæst Konge af Neapel.

Berthier blev virkelig regjerende Fyrste af Neufchatel.

Ogsaa Ponte Corvo og Benevent var virkelige Fyrstendømmer for sig, som blev givne Bernadotte og Talleyrand for dem og deres Efterkommere.

Men i 1806 oprettede Napoleon 22 Fyrstendømmer af erobrede Landsdele saasom Venedig, hvis Indehavere fik den arvelige Titel og 1/15 af vedkommende Distrikts Indkomster.

Saadanne Hertug-Titler fik flere af Marechallerne:

Soult Hertug af Dalmatien.

Bessières af Istrien.

Victor af Belluno.

Moncey af Conegliano.

Mortier af Treviso.

Macdonald af Tarent.

Oudinot af Reggio.

Udenfor Marechallerne blev Duroc Hertug af Friaul, Maret af Bassano, Savary af Rovigo, [120] Fouché af Otranto og en Slægtning af Bonaparterne fra Corsica – en duelig CavalleriGeneral Arrighi blev Hertug af Padua. Men de gjæveste Titler var dog de, som toges af Slagstederne og fulgte Sejerherren gennem hele Livet som en Erindring:

Den gamle Hertug af Valmy Kellermann, Hertugen af Danzig Lefebvre.

Masséna Hertug af Rivoli og Fyrste af Esslingen.

Lannes Hertug af Montebello.

Ney Hertug af Elchingen; Fyrste af Moscowa og af Berezina.
Davoust Hertug af Äuerstädt, Fyrste af Eckmühl.

Til alle disse og mangfoldige Flere havde Napoleon rigeligt Ophold – enten i Form af indbringende Stillinger eller – hvis det kneb for nogen – i store fyrstelige Gaver. Han holdt Øie med dem alle, og han ligte vistnok ikke, naar de selv eller deres Damer drev Ødselheden for vidt; men han ligte heller ikke, at de sparede; han vilde, at hans Mænd skulde udfylde det aabne Rum efter Revolutionens store Aareladning og danne Overgangen fra Frankriges gamle Adel til det nye Samfund, han selv vilde skabe.

[121] Derfor omgav han sig med denne glimrende Kreds baade hjemme og ude; hvor han kom hen, dannede der sig et Hof omkring ham ligesom første Gang i Slottet Montebello; og hvor han kom hen i Evropas Byer og i de forladte Slotte, gik hans daglige Liv i den vante Omgang uforandret som i St. Cloud eller Fontainebleau.

Den samme Regelmæssighed og Sammenhæng i Arbeidet fra Morgen til Aften. Revu over Tropperne, som skulde i Kampen; eller Reorganisation af Corpser, som vendte medtagne tilbage fra Slagmarken; dertil Arbeidet inden Døre i sit Cabinet med sine Secretairer og Generalstabs-Officerer eller med fremmede Gesandter.

Han spiste, naarsomhelst han selv vilde og han fik altid udsøgt Mad; selv i de allerværste Dage i Rusland, da alle andre led den bitreste Nød, blev Keiserens egen Chambertin serveret for ham; og lidt Kjød eller en Fugl var der bestandig til hans Maaltid. Bare han vinkede, dækkedes der strax et lidet Bord for ham – ligesaa fort

som i Tuilleriesne; han sagde selv, at det var akkurat som et Trolleri.

Naar han var i Feldten, satte de en Høne paa Spid hver halve Time, og det var ikke [122] sjeldent, at de stegte tolv, førend han spiste den trettende.

Men naar han var i Slaget, hændte det, at hans Kjøkkenmester arbeidede sig frem gjennem Forvirringen og rakte Keiseren en Bid Mad og et Glas Vin paa Hesten.

Thi skjønt Napoleon selv syntes at lægge saa liden Vægt paa alt sligt, var han dog omgivet paa alle Kanter af en Opvartning – ja af en hengiven Dyrkelse som intet andet Menneske. Alt, hvad der berørte hans Person og daglige Liv var af allerførste Sort; og hvor han var – enten ude eller hjemme levede han som den best forpleiede og best betjente Grandseigneur i Evropa.

Ogsaa hans Officerer ligte sig godt i de første Feldttog paa Kontinentet. De høieste begyndte at udvikle en vis Luxus; men endnu var der ingen Træthed eller Overmættelse eller Overdrivelse, – kun om Junot – Hertugen af Abrantez blev det sagt, at hans Ødselhet var vanvittig, og at hans Vogne og Stald-Etat for Exempel – var næsten ligesaa storartet som Keiserens.

Men for de yngre Officerer var de første Feldttog til Wien og Berlin næsten rene Forlystelser. De viste, at de gik til Seier og nye [123] Forfremmelser, og de kom til Hoffer og til Kredse, hvor der ikke fandtes andre unge Mandfolk, end de selv, men fuldt af de skjønneste Damer, som umuligt kunde staa imod disse pragtfulde Cavallerer fra Paris, der kom som en Stormvind fra Slagmarken –

leende og forelskede, forat forsvinde igjen imorgen kanske for bestandig.

Den lystige Lasalle, den smukke Colbert, Gardanne med de berømte Knebelsbarter, Turenne, Segur – de fineste Navne, for hvem de gamle Damer lod sig forestille, idet de rødmende spurgte: Hvorledes lever Deres Hr. Fader – Hertugen?

Og alle de Officerer, for hvem dette var for fint, de fandt aabne Slotte og Herregaarde med Jagt og Lystighed og Dans og Commers, saa meget de vilde. I Kjøkken og Kjælder traf de Landsmænd, som diskede op med en Beværtning som i Paris, medens Kjældermesteren gjorde sig en Glæde af at finde frem sin Herres gamle franske Vine.

Naar de laa i Garnison i de store tyske Stæder, satte de Byen paa Ende med alslags Galskaber, bedaarede Kvinderne og fortvivlede de indfødte Mandfolk. En ung General fandt paa at betro sin tyske Skrædder, at den nyeste ^[124] Mode fra Paris var stramme hvide Silkebuxer med røde Ponponer ved Knærene; men Skrædderen maatte endelig ikke sige det til nogen, for Generalen vilde selv være den eneste paa det forestaaende Bal, som bar den nye Mode.

Det gik som beregnet. Skrædderen havde ikke kunnet dy sig; og Generalen og hans Venner havde den Fryd at se den ene efter den anden af de indfødte Løver træde ind i Balsalen med stramme hvide Silkebuxer og røde Ponpons ved Knærene.

Den simple Soldat og Underbefalet fyldte sig med Vin og tyskt Øl og svingede Pigerne, saa det susede i de tunge Skjørter. Thi ingen kunde klare sig for disse Galninger, som talte Herskabernes

fine Sprog, som de ikke forstod, og som havde et saadant Haandelag og sikkert Greb om Livet og som kunde danse og hoppe saa let, somom de havde Staalbjere i Benene.

Kampene var haardere, og Krigens hele Art var alvorligere end i Italien. Alligevel klang der længe tversigjennem Krigstummelen en liden Polka-Melodi i de første tyske Feldttog, indtil den blev borte, eftersom Kampen gik over fra Fyrsternes til Folkenes Opgjør. –

Napoleon viste nu, at han kunde slaa Russerne [125] samt Tyskere af hvad Navn nævnes kan. Mellem disse gjorde han ikke stor Forskjel paa Folkeslagene; det var ham hip som hap altsammen. Derfor – saasart han havde taget Magten fra en regjerende Fyrste, lod han sig give Hjælpetropper af den overvundne Armé, gav dem franske Officerer og lod dem marschere og slaas sammen med hans egne Franskmænd. Heldigt var det ogsaa, at mange af Grænsefolkene forstod lidt fransk, og næsten alle de tyske Officerer – ialfald i de høiere Grader talte fransk.

Napoleon saa ingen Fare heri; og naar det endte med, at disse Tropper i 1813 gik over og tilbage til sine egne Landsmænd, – hvad vi med vore Begreber ikke kan undre os over, saa var dette for Napoleon det sorteste Forræderi. Thi hans egen Nationalfølelse var ikke stærkt udviklet.

Han var jo ikke mere Franskmand end vore Folk var Danske, naar de saa mange Gange hjalp Danmark i et Knibetag: Tordenskjold, Rye, Helgesen og Schleppegrell. Men samtidig med, at Norge – Norge bestandig var over alt! havde der i den lange Foreningstid hos vore Folk dannet sig mere Fædrelandskjærlighed

overfor Danmark, end det kunde forudsættes ^[126] hos en helt ud italiensk Slægt, som i en forholdsvis kort Tid havde boet paa Øen Corsica, som igjen ganske nylig og modstræbende var kommet ind under Frankrige.

Napoleons Nationalfølelse var nærmest den selvfølgelige Bevidsthed, at han var den største Søn af den største Nation, og at det, som han bragte de andre Nationer, var det beste, nogen kunde faa, fordi det var fransk; han havde ingen Fædrelandskjærlighed udenfor sig selv eller over sig selv.

Han viste ikke, at der er en Fædrelandskjærlighed, som er udenfor al Fornuft, en stridig Kjærlighed til sit eget Land, som heller vil slaas hver Dag og dø, end undertvunget tage imod de beste Vilkaar af en fremmed Haand.

Dengang Talen var om Landgangen i England, som mange ikke engang har troet var alvorlig ment, overvejede Napoleon alle Vanskeligheder og traf alle mulige Forberedelser tilsøs og tillands.

Men han regnede neppe med den engelske Nation; han forestillede sig neppe, hvad der vilde ske, om en Fiende marscherede mod London. Napoleon havde sine Erfaringer fra det flade Fastland, hvor Landegrænserne har ^[127] bølget frem og tilbage under vanvittige Fyrstekrige.

Derfor blev Spanien, som han nu kastede sig over, en skjæbnesvanger Gaade, som han forgjæves ødelagde sig paa at løse.

Thi Spanierne for hundrede Aar siden var en Nation, som heller vilde dø end bøie sig.

*

Det er sandt nok, at Spanien under en exempelløst slet Fyrste-Regjering havde sendt en yderst taabelig Krigserklæring til Frankrige kort før Slaget ved Jena. Men ligesaa sikkert er det, at Napoleon, efterat det spanske Krigsforsøg strax var slaaet til Jorden, ganske uberettiget blandede sig ind i de spanske Forhold.

Hans Hensigt var aabenbar nok. Han vilde bemægtige sig ogsaa Spaniens Krone for en af sin Familie samt gennem Spanien komme sin værste Fiende tillivs – Englænderne, som allerede havde indrettet Portugal til etslags Handels-Factory.

General Junot fik Ordre til at marschere fredeligt gennem Spanien og besætte Lissabon.

Junot var hverken nogen fremragende General endmindre nogen Diplomat; men naar han fik saa store Commandoer, var det nærmest, [128] fordi Napoleon kjendte til det hensynsløse Mod, hvormed Junot vilde udføre enhver Ordre fra Keiseren, om den var aldrig saa umulig.

Han erobrede ogsaa Portugal i en Maaned og naaede efter Ordren frem til Lissabon den 30te November 1807 med en forrevent Levning af sin Armé, som han næsten havde sprængt med Marscher og Kampe.

Da han nærmede sig, gik det portugisiske Kongehus – Familien Braganza ombord paa Flaaden med Hoffet og umaadelige Rigdomme og seilede over til deres Kejserdømme Brasilien.

Napoleon gjorde Junot til Hertug af Abrantèz, hvor han vandt en smuk Sejer.

Junot havde altsaa marscheret fredeligt gennem Spanien som en Stat, med hvem Krigen var endt. Og det samme gjorde i Begyndelsen ogsaa de 70,000 Mand, som Keiseren i 1803 sendte efter Junot til Portugal. Men pludseligt begyndte disse Tropper, som førtes af Marechal Moncey – Hertug af Conegliano og General Dupont, efter Ordre at overrumple og besætte de spanske Byer og Fæstninger.

Den 6te Juni 1808 proklameredes Joseph Bonaparte som Konge af Spanien. Han havde [129] hidtil moret sig saa fortræffeligt som Konge i det lystige Neapel langt borte fra den urolige Broder, saa han var ikke videre glad ved denne Forfremmelse til Spaniens gamle uhyggelige Trone; og han fik det heller ikke godt.

Den kloge General Exelmans kjendte bedre den spanske Nation end Napoleon; og han havde forsøgt at forklare, at dette var den allergaleste Maade at tage Spanierne paa; men Ingen vilde høre paa ham.

Følgen blev da ogsaa, at hele Spanien reiste sig til en Modstand, der allerede strax fik Karakteren af en Revolution, et Oprør mod denne Konge, som en fremmed Magt havde paatvunget dem; og fra dette Øieblik blev der kjæmpet med den yderste Forbitrelse mellem Spanske og Franske uden Ophør lige til Napoleons Fald.

Hvad der gjorde Krigene i Spanien saa vidt forskjellige fra de aabne Feldtslag i Italien og Tyskland, hvor de franske Generaler hidtil havde seiret, var for det første Landets naturlige

Beskaffenhed, som indbød til smaa Kampe, Overraskelser og Overfald. Og hermed forbandt sig den Omstændighed, at Krigen var en Folkereisning; den stolte Nation tog Kampen op i hver eneste Mand og Kvinde; der [130] sloges i Bander, fra Baghold og paa Snigmordervis; der faldt snart flere Franskmænd paa denne Maade end i regulaire Slag.

Og endnu en Ting til gav de spanske Krige et uhyggeligt Anstrøg. Og det var den Lethed, hvormed de franske Soldater havde vænnet sig til at tage Kvinderne i de erobrede Lande. Dette vilde de spanske Kvinder ikke finde sig i; og hvad der fra de Franskes Side begyndte halvt i Spøg, blev hurtigt voldsommere under den uventede Modstand, indtil det udartede til Vold og skammelige Misbrug fra Sejerherrernes Side.

Spaniernes Raseri kjendte snart ingen Grænser; den spredte Kamp førtes med den koldeste Grusomhed; Fanger blev pinte, mishandlede og lemlæstede; enkeltvis var ingen fransk Mand sikker nogetsteds i Spanien. Og naar de franske Tropper kom marscherende, fandt de sine Kammeraters Lig ophængte langs Vejene nøgne og lemlæstede; og i selve den Maade, hvorpaa de var lemlæstede, kjendtes tydeligt, at det var en Hævn for Kvinderne.

Men værst var det, at der allerede tidligt hændte de franske Vaaben en forfærdelig Ulykke.

Et fransk Corps under Anførsel af General [131] Dupont rykkede frem langs Andujar. Dupont tilhørte en gammel Officersfamilie, og havde med Møie undgaaet Guillotinen. Carnot havde ladet ham ansætte i det topografiske Departement sammen med Clarke; men han havde ogsaa en Commando ved Marengo og var endogsaa den Officer, som afsluttede Overenskomsten med General Melas efter

Slaget. Ved Diernstein havde han været med Marechal Mertier, og efter Friedland fik han Æreslegionens store Baand paa Valpladsen. Han hørte altsaa til de mere fremragende Generaler; og Keiseren havde Tillid til ham.

En Dag i Juni 1808 stod han ved Baylen med en liden Del af sit Corps ligeoverfor den spanske General Reding – en Schweitzer af Fødsel. I en liden Træfning var en af Duponts Generaler Gobert falden og den, som remplacerede ham, Dufour – en dygtig General, som siden faldt ved Berezina, han var uforberedt og ikke inde i Situationen. Flere Uheld stødte til. Ordonantser red feil; Ordres opsnappedes af Fiendens deraf opstod Misforstaaelser, og en Række daarlige Maneuvrer foretoges. Dertil var der ualmindeligt hedt, og Dupont var syg.

Af alt dette benyttede General Reding sig saa [132] godt, at han efter en ulige Kamp den 20de Juni fik presset Dupont til en Vaabensstilstand.

Men samtidig hermed blev Reding angrebet af General Vedel fra den anden Kant, saa han befandt sig imellem Dupont og Vedel og uvægerligen vilde blevet knust, hvis ikke det var lykkedes ham at lokke Dupont til at sende en Ordonants til Vedel med Bud om Vaabensstilstanden.

General Vedel stansede da sit Angreb og slap endda fra sig et spansk Regiment, han havde fanget.

Men allerede medens Vedel endnu sloges, kom en af Duponts Adjutanter Villoutrai, som ganske misforstod sin Ordre, til at bringe den spanske General Castanos, som endnu var et godt Stykke borte, Efterretning om, at der var en Vaabensstilstand.

Castanos satte afsted i forceret Marsch til Baylen, og ved hans Ankomst blev Duponts Stilling saa fortvivlet, at Vaabensstilstanden gik over til en fuldstændig Capitulation.

Og ikke nok hermed. Generalerne Vedel og Dufour, som fik høre, at Dupont havde capituleret, og som marscherede bort, forat naa Madrid, de fik efter en Dags Marsch den Besked fra Dupont ved en udsendt Adjutant, at deres ^[133]Afdelinger havde ogsaa været indbefattede i Capitulationen. I en ubegribelig Dumhed adlød disse Generaler, overgav sig og lod sine brave Soldater afvæbne og føre i spansk Fangenskab.

Den hele Armé – 21,000 Mand, med 40 Kanoner og 2400 Ryttere blev Krigsfanger. Kun yderst faa af disse udmærkede Soldater kom nogensinde hjem igjen. De allerfleste gik tilgrunde i de skrækkelige spanske Fængsler af Hunger og Urenslighed og alskens Mishandling.

Som det var almindeligt – og kanske mest i i Spanien – havde nok de høiere franske Officerer tilplyndret sig et stort Bytte, som førtes i Armeens Vogn-Train. Og der er bleven ymtet om, at Generalerne tænkte mere end tilbørligt paa sine dyrebare Vognlæs.

Men da Soldaterne saa, at deres fattige Tornistre skulde visiteres, angav de i sin Forbitrelse Officerernes Vogntog, hvori der var fuldt af Malerier og Kostbarheder fra Kirker og Slotte.

Det var den største Skjændsel, som nogensinde var overgaaet den franske Armé i Napoleons Hænder. Han fik Efterretningen den 1ste August i Bordeaux; og hans Smerte og Raseri var voldsomt.

«Jeg vilde ønske, at jeg kunde udslette denne ^[134] Skjændsel med alt mit Blod» – udbrød han.

Den udmærkede Ingenieur-General Marescot og ligesaa General Privé havde protesteret mod Capitulationen, som derfor ikke blev regnet dem til Skam; General Privé sad i engelsk Fangenskab til 1814; men Dupont blev fængslet. Hans Proces tog – saavidt jeg ved – aldrig nogen Ende; men efter 1814 kom General Dupont til Ære og Værdighed under Bourbonerne.

Da Capitulationen ved Baylen blev bekjendt udover Spanien, gjorde Begivenheden et uhyre stærkt Indtryk: den franske Uovervindelighed var blæst bort, og Revolutionen var bleven ukuelig. Efter i otte Dage at have været Alle Spanieres Konge, maatte Joseph forlade Madrid nærmest som Flygtning.

Ulykkernes Maal i Spanien i første Halvdel af 1808 blev fuldt, da General Wellesley den senere Lord Wellington gik iland nordenfor Lissabon med en engelsk Hær, forenede sig med den portugisiske og marscherede – 26,000 Mand stærk mod Vimeiro.

Den uforfærdede Junot gik ikke afveien for nogenting, men stillede sig mod Fienden med sine 10,000 Mand. Han sloges i fem Timer og tabte – det gjorde han; men hans Holdning ^[135] selv efter Nederlaget var saa fast, at den engelske General bød ham en hæderlig Capitulation, som blev afsluttet i det berømte Kloster ved Cintra nær Lissabon.

Junots Armé førtes med Vaaben og Forraad af enhver Art til Frankrige paa engelske Skibe, saa han og hans Folk forlod Halvøen uden Skam.

Men alligevel! ogsaa denne Capitulation ved Cintra – lige efter Skandalen ved Baylen gjorde de Franskes Sag fortabt, og de Engelske, hvis Hær nu forblev i Portugal, hilsedes af Spanierne som Venner og Forbundne.

Og i Løbet af en kort Tid blev det saa, at den spanske Nation, som under en fornuftig og hensynsfuld Behandling kunde have slaaet sig sammen med den franske, og holdt de fremmede Englændere borte fra Halvøen, de forbandt sig nu med Englænderne til Napoleons Fordærvelse.

*

- Da Napoleon og Alexander skiltes ad i Tilsit i Juli 1807, havde de lovet hinanden, at de vilde mødes igjen, engang inden Udgangen af det næste Aar.

Begivenhederne i Spanien og den engelske Hær i Portugal gjorde Mødet end mere nødvendigt. [136] Preussens endelige Skjæbne skulde reguleres; Østerrige var begyndt store Rustninger og lod sit Landeværn reorganisere.

Da Napoleon kom til det aftalte Møde i Erfurt i Juli 1808 var han ifølge et Brev til sin Broder Joseph saaledes udrustet:

«Jeg har en Hær ved Passarge, en i Warschau, en i Schlesien, en i Hamburg, en i Berlin, en i Boulogne, en, som marscherer mod Portugal. Jeg trækker sammen en Reserve-Hær i Boulogne, en har jeg i Italien, en i Dalmatien og en i Neapel. Overalt paa Kysterne er der Garnisoner.»

I Erfurt mødte alle de tyske Fyrster frem undtagen Kongen af Preussen og Keiseren af Østerrige. For den siste mødte Baron

Vincent med en Undskyldning. Sagen var den, at Keiseren var fornærmet, fordi han saa, hvorledes Napoleon ikke brød sig om andre end Zaren, og hvorledes disse to beredte sig til at ordne Evropas Forhold uden at indbyde ham. Desuden var Østerrige allerede stærkt optaget med hemmelige Rustninger.

I de 14 Dage, Sammenkomsten i Erfurt varede, levede de to Keisere i den mest fortrolige Omgang, og det saa ud for alle Mennesker, somom den russiske Selvhersker var stolt over ^[137] den Agtelse og det Venskab, hvormed Napoleon behandlede ham.

En stor Mands Venskab er en Velsignelse fra Guderne, blev der sagt en Aften fra Scenen, hvor Talma og de andre Skuespillere fra Theatre Français spillede Tragedier.

Ved denne Replik greb Alexander Napoleons Haand og sagde med Varme: Det føler jeg hver Dag i denne Tid.

Napoleon var – som altid – rede med sine Gaver. Han forærede Storfyrst Konstantin en overmaade pragtfuld Kaarde; men Keiser Alexander gav han sin egen. Idet Zaren tog imod Vaabenet, sagde han:

Jeg modtager dette Tegn paa Venskab; og Deres Majestæt kan være ganske sikker paa, at jeg aldrig skal drage dette Vaaben mod Dem.

Den 14de October skiltes de to Herskere; den ene kørte til sit Rige mod Øst og den anden mod Vest; og de saa hinanden aldrig mer i Livet.

Man har sagt, at Napoleons endelige Maal med alle hans Krige var en almindelig Fred. Forsaavidt kan dette være sandt, som han

vel nok forestillede sig som Maalet en Tilstand, hvor alle andre var slaaede til Jorden og han [138] selv var anerkjendt som de Størstes Ligemand og lidt til.

De Fyrster, han havde mødt, var ham alle personligt saa langt underlegne, at deres tvungne Anerkjendelse havde lidet Værd for ham. England forstod han sig ikke paa; det var ikke noget Fyrsterige efter hans Begreb. Men Ruslands mægtige Zar – at vinde ham var et Maal; med ham skulde han være villig til at dele Verden.

Derfor gjorde han sig mere Umag med at vinde denne Mand end med nogen anden Mand eller Kvinde, han havde mødt i Livet. Og hans store overlegne Aand, hans Kundskaber og al den Elskværdighed, som i Grunden laa i hans Karakter – alt dette øste han ud over denne yngre Mand, som jo maatte have været af Sten og Stok, om det ikke havde gjort Indtryk paa ham. Og Alexander den 1ste var tvertimod paa sin Maade meget følelsesfuld og let at bevæge.

Men alligevel var det Napoleon, som blev fuldstændig narret. Ikke fordi den anden kunde føre ham bag Lyset. Napoleon var snedig nok; han kunde selv være falsk; og Rænkespind og Forstillelse lugtede han paa lang Afstand.

Men der bliver altid en stor Forskjel mellem Napoleons – saa at sige: leilighedsvis Falskhed og den asiatiske Form, hvor den absolut [139] ansvarsløse Falskhed er Opdragelsens Indhold og Maal for den unge Fyrste og den modne Herskers fornemste Prærogativ.

Alexander kunde være greben, bedaaret, fuld af Følelse; og han kunde mene hvert Ord, han sagde. Men derfor opstod der intet i ham, som havde noget med det, vi kalder Forpligtelse, endsige at han skulde fravige sin Dom om Napoleon eller blot for et Secund skulde glemme, at denne bedaarende Mand dog ikke var andet end en corsikansk Eventyrer ved Navn Buonaparte, og paa hvis Nakke han en Dag skulde sætte sin gode Russestøvle.

Jo mere Kongen af Sachsen nærmede sig, og jo fladere de mindre tyske Fyrster laa for ham, desto mere trak Napoleon den russiske Zar til sig; han maalte ikke skinsyg sin Magt med hans; som den ældre var det ham nok at overvælde den unge med sin Persons Overlegenhed; sammen med Alexander og anerkjendt af ham, skulde han endelig slaa sig til Ro, og de skulde eje hver sin Halvdel af Verden, naar England var knust.

Foreløbig skulde Rusland tage Finland og Frankrige den spanske Halvø.

Den 19de October var Napoleon tilbage i St. Cloud.

[140] Faa Dage efter holdt han en Tale ved Aabningen af den lovgivende Forsamling, hvori han sagde:

Jeg gaar om faa Dage til Spanien for at stille mig i Spidsen for min Armé, krone min Broder i Madrid som Spaniens Konge og plante vore Ørne paa Lissabons Befæstninger. Keiseren af Rusland og jeg – vi har været sammen i Erfurt. Vi ere enige og uadskilleligt forbundne med hinanden i Fred som i Krig.

Keiseren selv rykkede ind i Spanien den 4de November 1808, og Sejeren fulgte strax med. Joseph kom sin Broder imøde og sluttede sig til Fremrykningen mod Madrid. Mange af Napoleons første Generaler var nu i Spanien, efterhaanden kom de der næsten alle, – kun Davoust slap fri; men ellers: Suchet, Soult, Ney, Massena, Victor, Marmont – de fik hver sin Tur; men Ingen kom rigtig godt fra det.

Ved Somo Sierra havde det Armécorps, hvor Keiseren fulgte, en forfærdelig Kamp, som blev af de berømte. General Victor, som netop var bleven Marechal efter Slaget ved Friedland og Hertug af Belluno stod ved Foden af den berygtede Bjergpassage Somo Sierra. Den var beskyttet ^[141] af Skanser, hvori der var 16 Kanoner; medens 10,000 Mand Infanteri var fordelt i det opadstigende Terrain til begge Sider af Kløften. Commandoen førtes af General San-Benito.

Det var en Stilling, som syntes uindtagelig for andre Tropper end et talrigt og udholdende Infanteri; men efter et Par mislykkede Angreb blev Napoleon utaalmodig. Han befalede General Montbrun at tage Stillingen med de polske Lansenerer, som han commanderede og som tilhørte Keiserens egen Garde.

Det var noget ganske uhørt, at lade Rytteri gaa paa en Stilling som denne; men Keiseren blev utaalmodig, og han viste, at skulde dette gøres, saa var der ingen bedre end Polakkerne.

De skuffede ham hellerikke, men udførte det dumdristige Vovestykke; de drev sine Heste opover Bjerget og satte over Forskansningerne. De spanske Artillerister blev nedhuggede ved deres Kanoner, og tiltrods for et uhyre Mandefald fik Montbrun

Fienden kastet ud af den trange Passage, saa at Armeen kunde komme frem; der blev gjort et rigt Bytte af Fanger og Forraad.

Da de polske Lansenerer satte afsted til Angrebet, var den unge Segur fulgt med; han var egentlig ansat ved Keiserens personlige Omgivelser ^[142] – som Adjutant paa Reiser og Palads-Officer hjemme.

Keiseren bad ham – saa vidt jeg husker tage Pladsen efter en Officer, som faldt; og derved kom han til at deltage i denne Sejer, der ansees som et enestaaende Vidunder af en Cavalleri-Bedrift. Men han blev rigtignok ogsaa saa forfærdeligt saaret, at det var saa vidt, han stod det over med Livet.

Senere blev han rigeligt belønnet; han fulgte Keiseren som General lige til det sidste og døde først i 1871 – 91 Aar gammel. Det er han, som har skrevet de udmærkede Memoirer, hvoraf især Toget til Rusland er bleven berømt.

Hans Far havde tjent Catharina den Anden i Rusland; og var traadt tidligt i Napoleons Tjeneste, hos hvem han var Overhofmarchal og Ceremonimester i Tuilleriesne; Napoleon var meget stolt af ham.

Mod Polakkerne var Napoleon ikke god. Ikke saa, at han var haard i Tjenesten eller tilsidesatte dem. Tverimod: Angrebet paa Somo Sierra var vist og blev vist opfattet fra begge Sider som en Compliment. Og mange af de polske Officerer steg høit; der var flere Generaler blandt dem: Fyrst Poniatowski, som ^[143] endog blev Marechal et Par Dage, før han faldt ved Leipzig; General Dumbrowski førte Polakkerne i Rusland, og i sin Ungdom havde

Napoleon havt som sin kjæreste Adjutant Polakken Sulkowski, der allerede faldt i Egypten.

Men i politisk Henseende skuffede han grusomt Polakkernes Hengivenhed og deres Forventninger.

Napoleon forstod godt, at dette ikke var et Folk, hvoraf der kunde dannes et Kongerige for en Bonaparte, der i et og alt vilde lystre Ordren fra Paris; og det var det, han vilde. Desuden vilde han ikke gjøre sin Ven Zaren imod.

Polakkernes høitstemte Kjærlighed til Friheden og deres flammende Had til Tyrannerne, faldt ingenlunde i hans Smag. Derfor blev der aldrig oprettet noget Kongerige Polen, som bestandig var Polakkernes Drøm; han tog imod deres Tjeneste og opholdt dem med Antydninger og halve Løfter, og dermed blev det.

Efter Slaget ved Somo Sierra kunde Napoleon marschere lige paa Madrid, som han ogsaa med Lethed kunde indtaget med Magt. Men han indsaa, at det vilde være en daarlig Begyndelse endnu engang at indsætte Joseph med Magt i et Kongerige med en udplyndret Hovedstad. [144] Han gav altsaa god Tid og lagde sig saa tæt omkring Byen, at den overgav sig af sig selv.

Med stor Møie lykkedes det de spanske Autoriteter at holde saavidt Styr paa Befolkningen, at Kong Josephs Gjenindsættelse kunde gaa for sig under tilsyneladende Ro. Napoleon sparede ikke paa høittravende Proclamationer til det spanske Folk, som ikke gjorde det mindste Indtryk.

Derimod gjorde det et stærkt Indtryk paa ham, at midt i den store Uvilje mod de Franske viste det sig, at saa ærbødige og saa kongetro var Spanierne, at Kong Joseph gjenfandt sit Palads i Madrid ganske urørt, som han forlod det. Der hang endogsaa Bonaparternes Familieportraiter paa deres Plads, – blandt andre Davids berømte: General Bonaparte paa Alperne.

Napoleon kunde ikke forstaa det Nationaltræk, at den paatvungne Konge var Gjenstand for Had, men at Spaniens Konge var tryk i sit Slot. Om man fra først af ved lempelige Midler havde ladet Joseph remplacere det gamle forhadte og elendige Kongehus, saa var kanske alt bleven anderledes; nu var det for sent.

Den 22de December forlod Napoleon Madrid, [145] for selv at lede Krigen. Den var nu mest rettet mod Englænderne, som var gaaet over Duero og nærmede sig Valladolid. Til Kong Josephs Beskyttelse i Madrid efterlod han Marechallerne Victor og Lefebvre samt CavalleriGeneralerne Lasalle, Milhaud og Latour-Maubourg.

Et Par Uheld begyndte. General Lefebvre-Desnouettes gik med 400 Dragoner uforsigtigen over et Vadested forat besætte Landsbyen Bonavente, som han troede forladt. Men ulykkeligvis var der endnu 2000 engelske Ryttere tilbage; de kastede sig over den lille Styrke; Lefebvre-Desnouettes blev saaret og fik sin Hest skudt under sig, saa han faldt i Vandet og blev fangen.

General August Colbert – der var tre Brødre – fik hans Commando, som udgjorde en Del af Marechal Bessières's Garde-Cavalleri – i Fortroppen. To Dage efter faldt den unge Mand; før han døde, fik han sagt: Jeg dør som en brav Soldat af den store

Armé; thi foran mig ser jeg mit Fædrelands argeste Fiende paa Flugten.

Han var en af Løverne ved Hoffet og en af Armeens smukkeste Mænd.

Men under Keiserens Ledelse slog Marechallerne ^[146] Ney og Soult Englænderne i flere Slag; General Moore faldt, og General Baird fik et farligt Saar ved Broen del Curgo foran Coruna. Det var overhovedet at forudse, at hvis Napoleon selv havde fortsat Krigen, vilde det snart endt med Halvøens Erobring og Englændernes Fordrivelse. Thi han var den eneste, som kunde manøvrere flere Armeer paa en Gang og holde Generalerne i sin Haand.

Men midt i Januar 1809 fik han i Valladolid saadanne Efterretninger fra Paris – især om Østerriges fiendtlige Holdning, at han strax steg tilhest og overlod Spanien til Joseph med Marechal Jourdan som Overgeneral.

At Napoleon saadan med et forlod sin Armé i et fiendtligt Land, gjenkaldte i Erindringen hans pludselige Afreise fra Egypten, og siden i hans Liv, da det samme hændte igjen, satte det meget ondt Blod – især blandt Officererne; Soldaterne taalte alt af ham. –

- Der var en Ting, som alle høje Reisende ilede med at skrive hjem fra Paris til sine aristokratiske Kredse og til Hofferne, og det var, at Buonaparte ikke kunde ride, han sad ikke godt tilhest, tog sig ikke ud og lignende. Der var ligesom en Trøst i dette, at denne Mand, som overgik dem alle i alt – ogsaa i sin personlige ^[147] Fremtræden, ialfald i den fine Ridekunst ikke stod Maalet.

Sagen var den, at Napoleon var en skjødesløs Rytter, for hvem det altid havde været mest magtpaaliggende at komme frem gennem tykt og tyndt og i største Fart. Han havde aldrig havt Tid eller Trang til at lære Holdning, som særligt Fyrstesønnerne maa lægge saa meget Arbeide paa.

At sidde feilfrit og urokkelig paa en Hest i timevis og afholde Revu over store Troppemasser skal være meget anstrængende baade for Mand og Hest. Keiseren af Rusland har en Række sorte Hingste, som er dresserede til at staa ganske stille uden at røre et Lem – ganske som Bronze.

Men Napoleon var bestandig i Bevægelse selv under en Revu var han her og der og allevegne, fordi hans Øie skulde se alt, og fordi al hans Tanke var i det, han saa og uden Tanke for, hvorledes han selv saa ud. Derfor syntes de Fremmede, som saa den lille Mand i graa Frak paa de deilige Dyr, han red, uden et Øieblik at fremhæve Dyret eller sin Ridekunst, – de syntes, at han var en tarvelig Rytter.

Men ride kunde han som faa Mænd i Evropa, ^[148] hvor det gjaldt om at komme over det farligste Terrain og at holde længe ud. Han red den 16de Januar i strakt Jagt-Galop fra Valladolid tilbage til Burgos, som han havde forladt den samme Morgen – 35 franske Mile i fem Timer. Derfra til Bayonne uden at forlade Vognen og videre til Paris, hvortil han kom ganske alene; ingen havde kunnet holde Følge med ham. Den 23de Januar om Aftenen fór hans Vogn ind i Tuilleriesne; og om Morgenen blev Paris overrasket af Moniteuren, som meldte, at Keiseren var vendt tilbage fra Spanien.

Østerrige havde holdt sig i Skindet i Fire Aar. Men det kunde aldrig nedlægge Hadet til denne formastelige Søn af Revolutionen, som havde slaæet deres Hære sønder og sammen, for tilslut at sætte sig som Keiser ved Souverainernes Bord. Desuden kom der Penge og stærke Opfordringer fra England, som især blev høilydte, da Keiseren ved sin Nærværelse i Spanien var lige ved at kaste Englænderne ud af Halvøen.

Da derfor Østerrige ved sin truende Holdning fik Napoleon til at forlade Spanien, gjorde det i Virkeligheden England en stor Tjeneste; medens det selv kom til at betale sin ubesindige Krigserklæring dyrt.

[149] De havde samlet en stor og overmægtig Armé paa henimod 300,000 Mand og de besad idetmindste én af Tidens største Feldtherrer – nemlig Erkehertug Karl. Tropperne stod i Polen, Sachsen, Tyrol og Italien under Erkehertugerne Karl, Ferdinand og Johan samt Generalerne Kolowrath, Bellegarde og Hiller.

De Franske's Stridskræfter stod saaledes: Poniatowski i Polen, Bernadotte i Sachsen, General Gratien i Holland og Kong Jerome i Westphalen; dette var nærmest Reserver.

Men Hoved-Arméen, som umiddelbart blev anført af Keiseren selv, bestod af Corpserne Lannes og Oudinot, Davoust med sit 3die Corps ved Regensburg, og det 4de under Massena ved Ulm. Det 7de Corps var 30,000 Bayrere under Hertugen af Danzig ved München; det 8de under Vandanne var sammensat af 12,000 Würtembergere og 12,000 andre Tyskere. Fra Italien rykkede Macdonald og Marmont nord-over. Tilsammen 267,000 Mand.

Endelig efter mange bitre Ord og seige Underfundigheder fik Napoleon om Aftenen den 12te April vide, at Erkehertug Karl var gaaet over Floden Inn; og et Øjeblik efter sad han i sin Reisevogn og kørte i Galop østover. [150] Den 17de opslog Napoleon sit Hovedkvarter i Donauwörth.

Fra Begyndelsen af dette Feldttog gik der neppe nogen Dag, uden at en af de franske Generaler udmærkede sig og slog sig frem tildels i store blodige Slag mod Øst, mod Wien.

Ved Abensberg overlod Napoleon hovedsagelig til Bayrerne og Würtembergerne at slaa Østerrigerne under General Hiller, og under Commando af Davoust, Lannes og Vandamme gjorde de det saa godt, at Sejeren blev stor og fuldstændig.

Marechal Davoust, som allerede var Hertug af Äuerstädt blev ydermere Fyrste af Eckmühl, en liden Landsby i Nærheden af Regensburg, hvor han i et ualmindeligt heftigt Slag paa tre Timer ødelagde Erkehertug Karls Armécorps og aabnede Veien til Wien. General Cervoni – af italiensk Familie blev dræbt, mens han udfoldede et Kort for Keiseren; og General Clement mistede en Arm ved Eckmühl.

Ved Regensburg blev Napoleon saaret, den eneste Gang i sit Liv; det var en ubetydelig Rift i Hælen. Kongen af Bayern, som Østerrigerne havde fordrevet fra München, vendte i [151] Triumf tilbage til sin Hovedstad; og alle de franske Arméer marscherede nu mod Wien, drivende Fienden foran sig.

For første Gang havde Napoleon marscheret uden sin Garde. Han havde med Vilje benyttet Bayrerne og Würtembergerne til

sine nærmeste Omgivelser, for at belønne dem for Abensberg og knytte dem nærmere til sin Person.

Den 10de Mai Klokken 9 var Napoleon foran Wiens Porte. Men da det varede noget, inden Byen overgav sig, lod han om Aftenen den 11te et Batteri paa 15 Kanoner kaste 1800 Bomber ind i Byen, som strax begyndte at brænde paa forskjellige Steder. Den 12te Mai om Morgenens capitulerede Wien og General Andreossy blev Stadens Gouverneur.

Imidlertid blev det denne Gang nødvendigt efter Wiens Indtagelse at gaa over Donau, hvor den fiendtlige Armé endnu stod rede til Slag under Erkehertugerne og General Hiller.

For at komme over behøvedes der fire Broer, fordi der var flere Øer at passere, hvoraf den siste og største kun var fjernet fra den venstre Flodbred ved et Løb paa trefire Hundrede Fod. Arbeidet begyndte under Ledelse af Ingenieur-Generalerne Perneti og [152] Bernard. Den siste var ikke endnu saa berømt som han siden blev, og ansaaes hellerikke som Ingenieur saa fremragende som Lariboissière, Chasseloup, Marescot og Haxo, hellerikke som den store Eblé, der slog Broerne ved Berezina.

Den 19de Mai befalede Napoleon at sætte Pontonerne sammen og slaa Broerne over. Massena gik foran den 20de med Divisionen Molitor; han fordrev Østerrigerne fra Øen Lobau efter en Kamp paa 2 Timer, og Klokken 12 havde han hele sit 4de Corps paa Øen, som er temmeligt stor, og som dengang ialfald var bevoxet med Kratskov og var gjennemskaaret af dybe Grøfter og Vandløb.

Om Aftenen den 20de Mai fremlagde Napoleon sin Plan, som var at gaa over den siste Arm af Floden i den tidlige Morgen og

tage de to Landsbyer Aspern og Esslingen; – han anede ikke – og ikke nogen af de andre heller – anede, at Erkehertugen og General Hiller havde sat sig saa fast i disse to Stillinger, at de Franske skulde levere to yderst farlige Slag, forat faa fast Fod paa den venstre Bred, – og endda lykkedes det kun halvt.

Men om Aftenen den 20de sad Officerer og Soldater omkring Baalene og holdt sig lystige ^[153] med Snak og Historier som sædvanligt før en Slagdag. Der var netop kommen en ung Officer Albuquerque – af spansk Slægt – med Lannes's Tropper fra Spanien. Han havde været saa heldig at modtage den tapre General Palafox'es Kaarde, da denne endelig overgav Saragozza; og nu sad han og sang lystige Viser og sentimentale spanske Elskovssange for Kammeraterne, som kjendte Albuquques smukke Stemme og flokkedes om hans Baal. Den næste Formiddag faldt han ved Aspern.

Den næste Morgen, mens Napoleons Tropper var ifærd med at gaa over den siste Bro, udfoldede den fientlige Armé sine Kræfter og begyndte strax med en overmægtig Styrke at angribe de Afdelinger, som var komne over. Kampen dreiede sig om de Landsbyer, som afvexlende var i de to Partiers Hænder – fem-sex Gange i Løbet af Dagen. Masséna sloges ved Aspern og Lannes ved Esslingen. De Franske var i Mindretal; men saa var de ogsaa Europas første Soldater, og de holdt sig Fienden fra Livet, lige indtil Mørket faldt paa.

Marechal Bessières havde havt sit Cavalleri i Ilden; og de havde gjort Underværker af Tapperhed; men de havde og lidt et stort ^[154] Tab, idet General d'Espagne var falden – en af de store Rytteranførere – samt tre Oberster under ham.

I den uhyggelige Nat mellem den 21de og den 22de Mai camperede Masséna i Ruinerne af det brændende Aspern; medens Østerrigerne under Bellegarde holdt besat Kirken og Kirkegaarden i den samme Landsby.

Men overvældede af Træthed gav begge Arméer hinanden stiltiende nogle Timers Fred paa den trange Valplads.

Og midt i alt dette var der endda til en heftig privat Strid mellem Marechallerne Bessières og Lannes. Ved Keiserens Dispositioner var nemlig Bessières's Cavalleri stillet til Disposition for Lannes, saaat Bessières paa en Maade kunde siges at staa under Lannes's Commando, og det kunde han ikke taale. Der opstod et voldsomt Skjænderi mellem Marechallerne; og det var saa vidt, at en Duel blev forhindret den samme Aften.

Der blev ikke lang Søvn. Allerede Klokken to om Morgenen begyndte Østerrigerne at røre paa sig. Napoleon sendte uafsladelig Adjutanter til de øvrige Corps af Arméen, som endnu var paa Øerne og den høire Bred, at de maatte skynde sig og komme over.

[155] Imidlertid var selve Broerne i den største Fare. Thi Østerrigerne lastede svære Baader med Sten og kastede Møller og Kværnhuse og alt, som kunde flyde, i Floden ovenfor Broerne, forat Strømmen skulde føre altsammen ned mod de franske Broer og hænge sig fast og trykke og støde paa Pæleværket og Pontonerne.

Marechal Davoust kom tidligt ridende alene over til Keiseren for at melde, at nu kom hans Folk snart; en Del var alt kommen og sloges sammen med Heltene fra igaar. Napoleon begyndte derfor Dagen fuld af Haab, skjønt Erkehertugen atter kastede sine

overlegne Masser frem med den største Voldsomhed. De Franske stod ligesaa urokkelige som de stod igaar.

Da besluttede Napoleon i sikker Tillid til de nære Forstærkninger at gaa over til Angreb og gav Marechallerne Ordre til at bryde igjennem Østerrigernes Centrum og kaste dem ind over Sletterne.

Denne Maneuvre, som de kjendte saa vel fra saa mange af hans Slag, blev øieblikkelig udført og det med en saadan Glans, at der opstod det farlige aabne Rum i Fiendens Slaglinie.

[156] Erkehertug Karl greb en Fane af General Zacks Regiment, forat føre sine Folk frem igjen; han udsatte sin Person ligesaa hensynsløst som den tapreste Soldat; men han reves allerede med i Armeens tilbagevigende Bevægelse.

Ogsaa Napoleon var denne Dag saa uforsigtig, at General Walther, som havde at passe paa ham med Garde-Grenadererne, traadte i Vejen for ham og sagde: Dersom Deres Majestæt ikke trækker Dem tilbage, vil jeg lade mine Grenaderer føre Dem bort med Magt.

Endnu var Klokken ikke mere end 8 om Morgenen og Napoleon var fuld af Iver og ganske sikker paa i næste Øieblik at se Hovedet af Davousts første Colonner komme fra Floden.

Da fik han det Bud, at den største af Broerne var sprængt.

Ganske rolig og uden et utaalmodigt Ord saa han den visse Sejer slippe sig afhænde. Han sendte Ordre til Lannes, at han skulde holde inde med Angrebet, medens Keiseren indhentede nærmere Oplysninger. Men de Rapporter, han modtog,

overbeviste ham snart om, at han ingensomhelst Hjælp kunde vente den [157] Dag fra den anden Side af Donau; og selv havde de ikke engang Ammunition paa den venstre Bred.

Det var lykkedes Østerrigerne at belæsse den længste Bro med saa meget flydende Gods, at Strømmen tilslut sprængte den paa Midten.

Det gik snart op for Erkehertugen, at der var noget ivejen med Napoleon. Han fik samlet sine Folk, som ikke længer blev angrebne; og nu paafulgte der en af de voldsomste Kampe, man havde seet; den varede i 12 Timer paa det samme forholdsvis snevre Terrain. Med utrolig Tapperhed forsvarede de Franske sig den hele Dag og der faldt et usædvanligt Antal Officerer. Blandt dem General SaintHilaire – en af de betydelige. Ved Austerlitz fik han Æreslegionens store Ørn samt Commandeurkorset af Jernkronen.

Men der var et Tab, som var endnu meget værre, og det var, at selve Marechallen faldt – Marechal Lannes – Hertug af Montebello.

Hans Adjutanter havde netop formaaet Marechallen til at stige et Øieblik af Hesten for at hvile sig lidt og strække Benene. Da kom der en Kanonkugle og knuste begge hans Knær. [158] Han laa hen i store Lidelser til den 30te Mai, da han døde.

Det var Napoleons beste Ungdomsven og den betydeligste af dem alle. De Folk, som har villet gjøre alt omkring Napoleon saa afskrækkende som muligt, har ogsaa villet fremstille Forholdet mellem Lannes og Napoleon som alt andet end Venskab.

At Lannes sagde Keiseren drøie Ord og kanske i sin Omtale ikke lagde Fingrene imellem, det kan være sandt nok. Napoleon var ikke for nogen saadan til at holde af i jævn Gemytlighed; selv overfor sine nærmeste holdt han sig oppe i den Kulde, han med Vilje omgav sig med. Men naar han overvældede dem med Tak og Ros og Belønninger, saa viste de, og saa det i et lidet Glimt eller Smil, at han var deres trofaste Ven. Keiseren nævnte aldrig Lannes uden med den største Ros over hans fremragende Egenskaber og han kom hele sit Liv til at savne denne sin beste Mand.

Efter det skrækkelige Slag ved Aspern og Esslingen, som i Almindelighed regnes for Erkehertug Karls største Seier, fik General Mouton for sin Koldblodighed og sin urokkelige Tapperhed Titelen: Greve af Lobau med rigelige Dotationer.

[159] Kejseren var som altid rolig og kold, da han om Aftenen sammenkaldte sine Marechaller til Raadslagning. De vilde allesammen, at man skulde bringe Armeen i Sikkerhed helt over paa den høire Donaubred. Men det var ham umuligt at gaa saa langt tilbage; til Øen Lobau var alt, hvad han kunde bekvemme sig til.

Ordre blev givet til at begynde Overgangen, saasnart den korte Bro til Lobau blev færdig. Men Landsbyerne skulde holdes besat i det længste for at skuffe Fienden.

Om Natten roede Napoleon alene med Berthier over Donau, for at trøste Davoust og de andre Generaler, som havde maattet ligge uvirksomme under det store Slag.

Klokken to om Morgenen begyndte Garden i al Stilhed at gaa over den korte Bro til Lobau, dernæst kom Cavalleriet og Oudinots

Grenaderer, og tilslut fik de – endnu før det blev rigtig Dag – alting slæbt med sig over til Lobau ad den eneste Bro.

Nu maatte der forberedes en rationel Overgang over Floden, og Hærens beste IngenieurOfficerer arbeidede i 43 Dage med Broer og Færger og Pæleværk til Overgang for en Hær paa 150,000 Mand med alt Tilbehør. Leiren paa Lobau blev imidlertid til den stærkeste [160] Vaabenplads i Europa, og fra alle Kanter marscherede franske Hære mod dette Punkt. Der blev ogsaa i denne Tid leveret mange hæderlige Slag af Napoleons Generaler, medens han selv holdt Hof i Schönbrunnen.

I de første Dage af Juli var Ingenieurerne færdige med deres Arbejde, som i den Tid ansaaes for at være Mesterværker. Tre Broer saa brede som Colonneveje, hvor 3 Vogne kunde passere ved Siden af hinanden, førte fra den højre Flodbred over den lille Ø og til Lobau; herfra og til den venstre Bred var alle Broerne færdige til at slaes i siste Øjeblik. Det hele var beskyttet af et Pæleværk, som løb sammen i en Spids paa en liden Ø længer oppe i Strømmen.

Tversover Øen Lobau var der anlagt en 40 Fod bred Vei, som laa paa en Dæmning; og saavel paa denne Vei som paa Broerne var der for hver 10 Favne ophængt Lygter paa begge Sider. Ved alle Krydsninger var der Veivisre med Ordre for hvert Arme-corps.

Her strømmede de til fra alle Kanter, og paa Øen Lobau mødtes Folk af alle den store Armés Corpser, som havde været i Krig rundt omkring i Evropa. Om Aftenen den 3die Juli sad de omkring Bivouak-Ilden, Krigskammerater, [161] Venner og Slægtninge, som ikke havde seet hinanden paa sex Aar, gjenfandt hverandre i den store Vrimmel. Foruden Massena, Davoust og

Oudinot kom nu ogsaa Vicekongen Eugen fra Tyrol, Marmont fra Italien, Bernadotte, Vandamme og Lefebvre, Kong Jerome fra Dresden og Junot Fra Bayeruth.

Den 4de Juli gaves Ordre til Overgangen. Flere færdige Smaabroer sloges over den siste smale Arm til venstre Bred – deriblandt var der en, som vakte megen Beundring. Den bestod af et eneste Stykke og svingede over i Løbet af 8-10 Minutter.

Men om Aftenen brød der løs et Uvejr, som man aldrig havde seet Mage til. Storm og Regn saa umaadeligt, og dertil det heftigste Tordenvejr lige over Øen. Og midt opi alt dette begyndte de 500 Kanoner, som skulde beskytte Overgangen.

Men intet kunde holde dem tilbage, – ikke engang forstyrre deres Humør; Corps efter Corps gik sin Route over Broer og Øer i Mørke og Uvejr. Keiseren var tilhest hele Natten; man beregnede, at han i Dagene den 4de, 5te og 6te Juli var 60 Timer paa sin Hest.

Den næste Morgen var den store Armé over; og da Solen gik op, skinnede den paa hele den [162] franske Hær, som i al sin Glans stod opstillet i Slagorden. Men Erkehertugen trak sig tilbage den Dag.

Om Eftermiddagen blev der en Kamp ved Wagram, hvor General Macdonald med sin Armé fra Italien udmærkede sig. Bernadotte derimod, som commanderede de sachsiske Hjælpetropper, gjorde et svagt og mislykket Angreb paa Landsbyen Wagram, hvorfra han blev slaaet tilbage i fuldstændig Opløsning.

Erkehertugen beholdt Høiderne ved Wagram og slog Leir der om Natten.

Tidligt den næste Morgen – den 7de Juli, den egentlige Slagdag ved Wagram, var Østerrigerne paa Færde ved Landsbyen Anderklaw, som Bernadotte skulde holde besat. Men ogsaa herfra løb hans Sachsere i fuldstændig Flugt, og Erkehertugen trængte i Virkeligheden Napoleons venstre Fløi saa langt tilbage, at Batterierne paa Lobau maatte begynde at fyre for at beskytte Broerne.

Det var Massena, som commanderede den venstre Fløi; han havde med sig Generalerne Molitor, Legrand og Boudet med hans ypperlige Artilleri.

Desuden General Carra Saint-Cyr. Han blev først sendt frem for at tage Anderklaw igjen; [163] men ved en uheldig Maneuvre, kom hans Folk i en saa slet Stilling, at de af Mangel paa Dækning opreves og kastedes tilbage, hvorved de rev med sig hele den venstre Fløi, baade Legrand og Boudet, som endogsaa mistede sine kjære Kanoner.

Paa dette kritiske Tidspunkt kom General Reille og meldte Napoleon, at Østerrigerne overvældede Massena, hvis hele Corps i Virkeligheden var i fuld Uorden. Keiseren sendte Marechal Berthier med Garden og 80 Kanoner tvers over Slagmarken fra høire til venstre. Det maatte gaa haardt paa, naar selve Berthier blev sendt frem med Garden.

General Lauriston førte Gardens Artilleri og General Reille den unge Garde til Angreb paa Anderklaw – det brændende Punkt paa den venstre Fløi. Marechal Bessières fik Ordre til at gjøre ligesaa;

men i det samme ramtes han i Laaret af en besynderlig Kugle, der rev hans Benklæder op til Knæet og gav ham en zigzag-Stribe nedover Laaret.

Keiseren hørte, at der var en af hans Følge, som faldt af Hesten.

Hvem var det nu? spurgte han uden at vende sig om.

Hertugen af Istria – blev der svaret.

[164] Lad os komme bort, sagde Keiseren; vi har ikke Tid til at græde nu igjen, – han tænkte paa Lannes.

Det er dette Øjeblik i Slaget ved Wagram, man saa ofte ser i Fotografi efter et af de store Malerier i Versailles.

Napoleon red den Dag ved Wagram en af sine berømteste Heste. Den hed Eufkrat og var en Gave fra Shahen af Persien. Man havde aldrig seet en saa hvid Hest i Evropa.

Paa denne Hest red han i strakt Galop fra høire til venstre gjennem den heftigste Kanonild foran sin Front hen til den betrængte venstre Fløi. Savary og de andre Generaler og Adjutanter, som fulgte ham saa godt de kunde, ventede hvert Øjeblik at se ham styrte eller falde af Hesten.

I Divisionen Lamarque tog Keiseren Plads og opholdt sig her en hel Time, medens den venstre Fløi blev bragt i Orden igen. Han sad midt i Kugleregnet høit paa sin hvide Hest saa baade Venner og Fiender kunde se ham paa de korte Afstande, som i den Tid skilte de fientlige Hære i Kampen.

Davoust var paa den høire Fløi og sloges med Fyrst Johan af Lichtenstein. Han havde Ordre til en stor Fremrykning mod Landsbyen ^[165] Neusiedel. Med Davoust var Cavallerigeneralerne Nansouty og Arrighi, Hertugen af Padua, som havde remplaceret den faldne d'Espagne.

Fienden veg langsomt for Hertugen af Äuerstädts sikre Maneuvrer.

Keiseren lod sin Tjener Roustan – en Mameluk, han havde ført med sig fra Egypten udbrede et Bjørneskind paa Jorden; Keiseren steg af, lagde sig ned og sov strax ind – saaledes som han havde vænnet sig til; forresten kunde han ogsaa være træt; – og da han vaagnede efter et Kvarter, stod der forsamlet omkring ham en Kreds af Adjutanter med Meldinger fra alle Steder paa Slagmarken.

Men Keiseren reiste sig rolig, rettede Kikkerten mod Neusiedel, og da han saa, at Davousts Folk var paa Høiderne, hvor de skulde være, skjøv han Kikkerten sammen og sagde til den Adjutant, som stod for Tur: Rid hen til Massena og sig ham, at han kan rykke frem. Slaget er vundet.

Lige til Klokken 1 sloges der vildt paa de store Sletter, hvor Hestene næsten stod skjult i den høie Hvede. I Udkanten af Slagmarken gik der Ild i det modne Korn, saa store Agre brændte vidt omkring, naaede de vel afgjemte Train og sprængte Krudtvognene i Luften.

^[166] Macdonald var egentlig Dagens Helt; han fik endelig sprængt Fiendens Centrum og aabnede et Rum, hvor der havde været en herlig Anledning til at kaste Cavalleriet ind og gjøre

Fanger og Bytte. Men Murat var i Spanien, Bessières var saaret, d'Espagne var falden; og til al Ulykke faldt ogsaa denne Dag General Lasalle – den største Fører for Hestfolket, som Napoleon havde tilbage.

Lasalle var en af Arméens smukke Mænd; desuden en velopdragen Cavaller fra Ungdommen af. Men han havde efterhaanden lagt sig til et aldeles vildt Væsen; han bandte og drak, sang og brølede og spillede alle sine Penge væk.

Mens han var i Egypten, stod han i Correspondance med en Dame i Paris. Englænderne fik Tag i disse Breve, og med den utrolige Smagløshed, som fulgte dem i alt, hvad der vedrørte Napoleon, offentliggjorde de disse Breve i den europæiske Presse.

Damen var gift med en Broder af daværende General Berthier, saa der opstod en uhyre Skandale i Paris med Skilsmisse o. s. v. Men Lasalle giftede sig siden med Madame Berthier og steg som Officer efterhaanden saa høit, at han blev en af de Mænd, Keiseren mest kunde stole paa, og som han altid anvendte.

[167] Mellem Kammeraterne var han ualmindeligt afholdt. Og hans Folk, naar General Lasalle svang sig i Sadlen og trak sin Sabel, de fulgte ham som en Stormvind over Stok og Sten, gjennem Ild og Blod. Men endnu længe efter Lasalles Død var der en vild Tone efter ham i det lette Cavalleri.

Aftenen før Slaget ved Wagram havde General Lasalle skrevet til Keiseren et Brev, hvori han bad ham drage Omsorg for hans Efterladte. Det hændte ofte, at selv de Tapreste havde saadanne Anfald af Forsagthed foran de store Slag og skrev det Slags Breve,

som da – naar Vedkommende faldt, kom til at se ud som Forudanelser.

Tabet af Officerer var i det hele taget stort ved Wagram paa begge Sider. Franskmændene mistede foruden Lasalle ogsaa Generalerne Gauthier og Lacour, samt syv Oberster.

Gauthier havde udmærket sig under Davoust ved Äuerstädt; ved Wagram fik han et Ben afrevet og døde af det. General Gudin, der holdt sig lige i Nærheden af Davoust, under hvem han altid kjæmpede, fik i Løbet af Dagen fire Saar. Foruden Bessières blev 20 andre Generaler saarede, men kom fra det med Livet. General Lamarque fik fire Heste skudt under sig.

[168] Masséna derimod, som kanske havde været mest udsat i disse Dage, han fik ikke den mindste Skramme eller Saar. Der gik det Ord i Arméen, at Marechal Masséna – ligesom Murat og Ney – dem kunde Ingen træffe. Men ved Massena var der ogsaa det, at det var farligt at opholde sig i Nærheden af ham – ja, endog den Plads, han netop havde forladt, blev skyet; kom der nogen og tog den, blev der raabt til ham, at han skulde tage sig i Vare, Marechallen havde netop holdt der.

Nogle Dage før Slaget havde Masséna det Uheld paa en Recognoscering at vælte med Vognen, hvorved han blev saa forslaaet og forstuvet, at han kunde ikke sidde paa Hesten i Slaget, men maatte lede sit Corps tilvogns. Da det imidlertid blev altfor galt paa den venstre Fløi, steg han tilhøst tiltrods for Smerterne. Han kaldte paa en af sine Ordonanser, forat han skulde gjøre Stigbøilen noget længer og løftede i den Anledning med stort Besvær sit forstuede Ben saa høit han kunde op mod Hestens Hals. Og i dette samme Øjeblik kom der en Kanonkugle susende

langs Hesten og bortrev den arme Soldat, som stilledes med Stigbøilen.

Masséna var som Bernadotte og saa mange [169] af de andre begyndt som simpel Soldat i Republikens Hære. Men han var en af de store Feldtherrer af det rette Slag, og Napoleon nævnte ham stadig som den Første – endda Forholdet aldrig var særlig godt mellem dem. Masséna indlod sig gjerne paa smaa Intriger sammen med andre Misfornøiede; og Napoleon paa sin Side viste god Besked baade om dette og om, at Masséna, hvor han fór frem, var en uforbederlig Røver og Plyndrer.

Efter Eylau var han bleven Hertug af Rivoli; nu blev han Fyrste af Esslingen.

Napoleon omfavnede Macdonald og udnævnte ham til Marechal og Hertug af Tarent, hvilket i Grunden var noget sent i Forhold til Macdonalds Fortjenester og Bedrifter. Men det havde varet noget længe, inden Napoleon fik fuld Tillid til denne Mand, som var af skotsk Æt og havde et noget stivt, selvbevist Væsen. Napoleon ligte ham igrunden aldrig.

Macdonald var temmelig høi og havde et klart og energisk Ansigt, men hans Næse var for kort. I Slaget ved Wagram bar han en gammeldags Uniform som Generalerne i Republikens Tid med uhyre store Fjerer paa Hatten. Hvor han kom hen, udmærkede han sig. Det lykkedes ham endog at bringe Bernadottes [170] flygtende Sachserer til at staa og gaa frem igen til Angreb.

Ogsaa Oudinot og Marmont fik Marechalstaven; for Marmont var det kanske noget tidligt. Men paa sin kolde og ugemytlige Maade holdt Napoleon af den dygtige og glimrende Marmont.

Bernadottes Corps blev opløst og han selv blev sendt bort fra Arméen i Unaade.

Arméens Bulletin dateret 30te Juli indeholder: Det 9de Corps, som Ponte-Corvo commanderede, blev opløst. Sachserne, som tilhørte dette Corps, ere under General Regniers Commando, og Fyrsten af Ponte-Corvo er reist til et Badested.

Sagen var nemlig den, at Marechal Bernadotte under hele Feldttoget i 1809 havde været endog usædvanlig slap; han nævnes forresten aldrig blandt de Generaler, hvis Bravour afgjorde et stort Slag. Men ikkedestomindre pralede han uafadeligt og kritiserede Keiseren. Aftenen før Slaget havde han siddet i en Kreds Officerer og talt om, at Napoleons Overgang over Donau og de efterfølgende Manevrer var ganske tarvelige og mislykkede.

Han selv – Bernadotte – skulde ved nogle vel beregnede Manevrer have tvunget Erkehertugen ^[171] til at nedlægge Vaabnene næsten uden Kamp.

Da nu næste Dag hans Sachser flygtede, og Bernadotte i Galop red efter dem, stansede Keiseren ham, forat spørge, om dette var den vel beregnede Maneuvre, hvormed Marechallen vilde knuse Erkehertugen?

Napoleons Spioner havde allerede bragt ham Samtalen fra igaar.

Sikkert er det, at Bernadottes Corps flygtede fra Wagram den 5te Juli og fra Anderklaw den 6te; og Napoleon omtaler ham skarpt i sin Dagsbefaling til Marechallerne.

Men det var endnu ikke det værste. Efterat det altsaa var gaaet ham og hans Corps saa ilde i Slaget, havde Fyrsten af Ponte-Corvo alligevel den Dristighed bagefter at udstede en Dagsbefaling – noget, som ellers alene tilkom Overgeneralen, og som aldrig nogen Marechal havde tilladt sig; men han udstedte en Proklamation, hvori han hævdede for sig og for sine brave Sachsere Æren for Slaget ved Wagram.

Hele Armeen og især Officererne var forargede, og Keiseren var rasende; han vilde ikke se Marechallen, men han skrev til Krigsministeren i Paris: Dersom De faar Anledning til at se Fyrsten af Ponte-Corvo, saa tilkjendgiv ^[172] ham min Misfornøjelse med den latterlige Dagsbefaling, som han har ladet indrykke i alle Aviser, og som er dobbelt urigtig, eftersom han den hele Dag beklagede sig for mig over sine Sachsere.

Overhovedet vil jeg ingeniunde dølge for Dem, at Fyrsten af Ponte-Corvo ikke altid har opført sig godt under dette Feldttog. Naar man skal sige Sandheden, saa har denne «Granitcolonne» stedse været paa Flugten.

Sejeren ved Wagram var afgjørende nok, alligevel havde det knebet og der manglede det sædvanlige Efterspil med Fanger, Kanoner, Faner o. s. v. Det var ikke længer de gode, gamle Bajonet-Slag; her maatte mere Artilleri til, forat støtte disse Infanteri-Colonner, som var saa opblandede med Rekruter og fremmede Hjælpetropper. Der faldt ogsaa paa denne Maade langt flere Officerer end før; og endelig syntes Keiseren her ved Wagram for første Gang, at han kunde mærke nogen Slappelse hos sine høieste Generaler. Han var kun maadeligt tilfreds med dette Slag.

Ogsaa Østerrigerne havde paa sin Side tre Generaler dræbte og ti saarede – deriblandt selve Erkehertug Karl. Han havde ikke skaanet sig hele Dagen og var to Gange bleven [173] truffet. Men han førte Kampen tilende – baade som den uforfærdede Soldat og som den store Hærfører, han i Virkeligheden var. Dagene fra Aspern-Esslingen til Wagram viste, hvad de brave Østerrigere kunde udrette, naar de førtes af en stor General.

Napoleon holdt Hof i Schönbrunnen, medens der arbejdedes paa Freden af Diplomaterne. En Dag var han nær bleven myrdet af en tysk Fanatiker, Stabbs. Ved en Parade var denne kommen ganske nær Keiseren, da General Rapp pludselig i siste Øjeblik slog sin Klo i ham, fordi han syntes, Manden saa saa mistænkelig ud.

Efter de enorme Anstrængelser ved Esslingen og Wagram havde Napoleon under Opholdet i Schönbrunnen et pludseligt Anfald af en Sygdom, som man ikke fik rede paa. De høie Officerer, som omgav ham, har aldrig forraadt Hemmeligheden; men at det har været noget alvorligt, kunde man mærke paa de bekymrede Raadslagninger mellem Maret, Berthier og Duroc, og paa det Hastværk, hvormed der blev sendt Bud efter Keiserens Livlæge Corvisart, og efter en berømt Professor fra Wien.

Det har muligvis ikke været andet end et mer end almindeligt heftigt Anfald af dysurie, [174] hvoraf han allerede led i 1796, ligesom ogsaa ved Borodino, da han var syg og skjult for Armeen i et Par Dage.

Den 19de October sluttedes Freden til Wien paa de mest ydmygende Vilkaar for Østerrige.

Skjønt han endnu i sex Aar førte Krige og vandt glimrende Sejre, var denne Fred egentlig den siste, Napoleon sluttede i sit Liv. Evropa sluttede aldrig Fred med ham.

Den 26de October var Keiseren tilbage i Fontaineblau, efterat have bragt Frankrige nye Sejre, og gjort sit Rige mægtigere end nogensinde.

IV

[175] I Aarene 1810 og 1811 regjerede Napoleon i Paris. Det var ialfald tilsyneladende hans Glans-Tid. Frankriges Grænser var udvidet til Hamburg ved Elbens Munding, og Rom var Keiserdømmets anden Hovedstad. Hele Evropa erkjendte Keiserens Overmagt – undtagen England, som tiltrods for, hvad dets Handel led ved Fastlandets Afspærring, alligevel bestandig havde Penge til alle, som vovede at sætte sig op imod Napoleon, og som desuden fra den spanske Halvø langsomt, men sikkert underminerede hans store Rige og svækkede hans Stridskræfter.

Spaniernes Modstand blev bare mer forbitret og grusom; medens England stadig satte nye Tropper iland i Portugal.

Marechal Soult – Hertugen af Dalmatien bildte sig engang ind, at han skulde blive Konge af Portugal. Men Wellington drev ham ud [176] af Oporto og det saa eftertrykkeligt, at Soult mistede hele sin Armées Materiel. Efterretningen om dette Slag fik Napoleon netop Dagen efter Aspern og Esslingen ved en Courer som Krigsministeren havde ilet med at sende fra Paris.

I 1810 stod der i Spanien 400,000 franske Soldater af de allerbeste – under Førere som Soult, Massena, Ney, Victor og Suchet – denne siste var forresten den eneste, som fik gennemført en ordentlig Administration i sin Provins. Men ellers var der intet

Samhold og mange Uheld. Og efterhaanden blev det som etslags Forvisning og Tegn paa Unaade, naar nogen Officer i Paris en vakker Dag fik Ordre til at gaa til Spanien.

Den smukke Secretair og Pallads-Officer Canouville var en af Paulines mange Elskere. Napoleon havde netop foræret hende en russisk Kappe af usædvanligt kostbart Pelsværk og med Diamant-Knapper. Keiserens Øine, som saa alt, gjenkjendte en Dag dette Pragtstykke i Secretariatets Forværelse. En Time efter var Canouville paa Veien til Spanien.

Omvendt med Septeuil – ogsaa en af FifCavallererne ved Hoffet. Han vilde ikke forstaa Paulines Tilnærmelser, og derfor blev hun ^[177] fornærmet og fik den unge Officer sendt til Spanien.

I et af de første Slag fik den lystige Fyr sit ene Ben ødelagt; og mens Lægerne sagede det af – saaledes som de sagede og sølede for hundrede Aar siden, sagde han til sin Oppasser: Græd ikke for det! nu faar du bare én Støvle at pudse. –

- Det uhyre Apparat med et fransk Hof, som Revolutionen syntes saa grundigen at have splintret og strøet for alle Vinde, var forlængst gjenopstaaet under Keiserens Hænder – og i en Skikkelse, som vel var forskjellig, men ingenlunde mindre storartet end det gamle Regimentes, hvad angaar Nøiagtighed i Etiketten og ødsel Pragt i Festligheden.

Napoleons nye Hof-Etat var naturligvis ikke saaledes overfyldt med gamle Unødvendigheder og unyttige Personer, som bare trak Gager. Men han gjenoplivede mange af de gamle Titler og gav dem til sine Mænd og deres Damer, eller han knyttede til sit Hof Damer og Herrer af de gamle Navne, og det gjorde han med særdeles

Glæde. Han sagde selv, at ingen kunde udføre Hoftjeneste som den gamle Adel.

En Montmorency var ikke ræd for at bøie [178] sig ned og knytte Josephines Skosløjfe; men mange af de nye Damer vilde ikke nedlade sig til en saadan Kammerpige-Tjeneste. Den samme Ros ydede han ogsaa de Mænd af gammel fransk Adel, som han benyttede i diplomatiske Sendelser; han sagde, at han fik langt mere at vide gjennem disse end gjennem sine egne Mænd.

Alligevel var det ikke saa, at han stillede sine Folk i Skygge for den gamle Adel; han havde Revolutionens Begreber i sig og lønnede Fortjenesten uanseet Herkomsten; mens han arbeidede nyt og gammelt sammen, forat der skulde blive en stærk Sammenhæng, vaagede han nøie over, at det ene ikke kom til at gjøre det andet Fortræd.

Paa samme Tid som han aabenbart var stolt over at have til Ceremonimester Grev Segur fra det gamle Hof, var der aldrig Tale om, at han gav Marechal Lefebvre noget Vink i Anledning af hans freidige Gemalinde – Hertuginde af Danzig, hvis ukorrekte Optræden fyldte Paris med Latter og var til stor Trøst og Husvælelse for de fine Hoffer omkring i Evropa.

Og denne Keiserens Holdning lagde Baand paa den gamle Adel og støttede den nye; alle [179] følte, at han, som raadete, viste at vurdere, hvad der var Tak og Ære værd.

Las Cases, som selv tilhørte fin gammel fransk-spansk Adel og som tidligt havde taget Tjeneste ved Keiserens Hof – han fulgte endog til Sankt Helena – fortæller, at han en Dag fik høre følgende om Madame Lefebvre Hertuginde af Danzig. Hun hjalp fattige

Emigranter, og blandt andet en adelig Familie, som var saa stolt og fin paa det, at Hertuginde, som meget vel viste, hvorledes man betragtede og omtalte hende, ikke turde byde dem Hjælpen directe fra sin egen Haand.

Hun gik da til den Familie, hvor hun og hendes Mand i sin Tid havde tjent som simple Tjenestefolk; og gjennem disse Mennesker, som ogsaa tilhørte det høie Selskab, fik hun sin Hjælp anonymt bragt frem der, hun vilde.

Da jeg hørte dette, siger Las Cases – holdt jeg op med at gjøre Nar af Hertuginde af Danzig. Jeg gjorde mig herefter tvertimod en Fornøielse af at byde hende min Arm mangel Aften i Tuilleriesne forat føre hende omkring i de pragtfulde Sale, uden at bryde mig om de utallige Stiklerier og mine Kammeraters store Øine.

Men selv om Sammenblandingen af nyt og [180] gammelt blev foretaget med saa meget Hensyn og ganske uden noget Snobberi, opstod der intet Liv og ingen Lethed; Tønen i Tuilleriesne forblev stiv og kold. Thi Napoleon, der allerede var ugemytlig som Førsteconsul blev ligefrem uhyggelig som Keiser. Hertuginde af Abrantès og alle de andre Damer mindedes med Taarer de lykkelige Dage i Malmaison, naar de nu i stiveste Hofdragt maatte gjøre Tjeneste i Tuilleriesne, Saint Cloud eller Fontainebleau.

Eller naar de selv, fordi han vilde det, gav store Luxus-Fester; kunde de aldrig mere glæde sig over Dansen eller de lystige Maskerader; de maatte bare tænke paa ham og vente paa ham.

Og naar der saa blev raabt: Keiseren! blev Selskabet, som alt var nerveust af at vente, stille som Lys, og alles Øine og Tanker

blev rettede mod ham, forat udfinde, hvad Humør han var i; thi han var hensynsløs som en Sultan. En enkelt Gang kunde han endnu være lidt spøgefuld; ellers morede det ham mest at skræmme Livet af de unge Damer paa Maskeraderne, naar han gjennem sine Spioner kjendte deres smaa Hemmeligheder.

De Fester, Keiseren gav og lod give, var derfor ^[181] i Almindelighed en Prøvelse for al Ungdom ved deres uhyre Kjedsommelighed.

Napoleon holdt de samme tidlige Formiddags-Audienser som de franske Konger pleiede at give, naar de stod op af Sengen og lod sig klæde paa. Eller han gav de store Audienser foran en eller anden Fest i Tuillierierne. Det hele Hof stod opstillet og ventede; de fremmede Magters Gesandter i første Række.

Keiseren kom hurtigt ind og gik langs de bukkende og neiende Rækker. Disse vare de mest spændende Øieblikke for hele Evropa; thi i de korte Ord, han henvendte til Gesandterne, eller bare i den Maade, hvorpaa han gik den ene taus forbi eller bød den anden en Pris Tobak, blev der sidenefter rundtomkring i Paris og ved alle Evropas Hoffer spaaet og grublet ligesom i Kaffegrud.

De smaa Samtaler med Gesandterne var i Almindelighed omtrent saaledes:

Keiseren: I hvilken Hensigt samler Deres Regjering store Troppemasser i Tyrol?

Metternich: I Sandhed! Deres Majestæt overrasker mig –

Keiseren: Bah! jeg ved Besked; og jeg imødeser en tilfredsstillende Forklaring.

Metternich: Der skal øieblikkelig blive afsendt ^[182] en Courer til Wien. Kanske kunde jeg med det samme Bud faa sendt mit Hof et beroligende Ord fra Deres Majestæt i Anledning af Hertugen af Ragusas Fremrykning fra Italien.

Napoleon: Hvoraf ved De det?

Metternich: Ah! Sire! det er altsaa sandt?

Napoleon: Sandt eller ikke; jeg skylder ingen Forklaring.

Saaledes omtrent forløb disse Samtaler, der antog uhyre Dimensioner for Diplomaterne og hævede Fürst Metternichs Ry som den snedigste og dristigste af dem alle.

Og dog var det oftest ikke andet end det tommeste Spilfægteri. De viste jo – begge Parter fuldstændig Besked om hinandens Rænker og Rustninger. Endvidere viste de, at alting gik ud paa, at de om kortere eller længere Tid skulde slaaes; men Kunsten bestod i at tale Fred og mene Krig; og saaledes gik de og snusede paa hinanden og paa den varme Grød.

Napoleon var endnu i disse Aar den smukke Mand, naar han kom med sine faste smaa Skridt, der hørtes henover de bonede Gulve i den ærbødige Stilhed, ledsaget af en svag Sporeklirren, naar han var i de høie Skaftestøvler og med den lille Duft af Eau de Cologne, som altid fulgte ham. Men han var alt begyndt at ^[183] blive lidt for fed, og det tiltog med Aarene, selv naar han var i Feldten.

Ved hans Hof var i de første Aar Keiserinde Josephine ved Sin Ynde og Elskværdighed saavel som ved sin Takt og Klogskab overalt paa Højde med sin Stilling; og alle de store Mænd, Konger

og Fyrster, som mer eller mindre godvilligt besøgte Paris, prøvede forgjæves at finde noget at udsætte, – ja selv Ludvig den 18de, da han kom hjem igjen og saa de store Forandringer i Louvre og Tuilleriesne, maatte indrømme, at alt var i en Stil, som hverken han selv eller nogen af hans kunde ønsket anderledes.

Men althimens Napoleon lod Hoffet gaa sin pompeuse Gang efter de Regler, han selv havde givet, arbeidede han Dag og Nat med en Alsidighed og Udholdenhed, som Samtiden aldrig kunde blive træt af at beundre. Ligesom han i Feldten red sine Heste fordærvet, saaledes tog han næsten Livet af sine Secretairer og Ministre, som arbeidede directe med ham, uden at han selv nogensinde saaes at bukke under for Træthed.

Hans første Privatsecretair var Bourienne en Ungdomsven af Bonaparte; de havde det meget godt sammen i flere Aar; men der var en Feil, som Napoleon umuligt kunde fordrage ^[184] eller tilgive; og det var Upaalidelighed i Pengesager.

Han kunde tilgive sine Generalers Dumheder, naar de gjorde det godt igjen; han kunde glemme lidt Troløshed af forskjellig Art endogsaa Josephines Utroskab – han var jo ikke selv saa bombefast; men naar det gjalt Penge, var han absolut umedgjørlig.

Han førte et Rædselsregimente med Bankierer og Leverandører til Armeen. De store Huse dengang: Hope i Amsterdam, Lafitte, Séguin var altid halvredde for, hvad Keiseren kunde finde paa. Den store Speculant Ouvrard ruinerede han vist to Gange. Saa snart han fik Tæften af, at der var snydt eller blot, at der var taget utilbørlig Profit, eller at nogen af hans Mænd havde benyttet sig af sin Stilling til at berige sig, – strax slog hans Klo ned iblandt dem.

Engang Marechal Masséna kom vel stappet hjem fra et Feldttog i Italien, befalede Keiseren ham uden nogen yderligere Forklaring at indbetale 3 Millioner i Statskassen. Masséna betalte uden at knurre, – han knurrede nok, men i en engere Kred.

En anden Officer – Oberst Solignac, som havde været med Masséna og som blev befalet [185] at lægge fra sig 800,000 francs, nægtede at adlyde, og blev uden videre degraderet fra Oberst til menig Soldat.

Men Solignac tog koldblodig Geværet paa Skulderen og gik ind i Geledet; og da Napoleon næste Gang fik Øie paa ham, gav han ham Rang og Commando tilbage.

Solignac havde været ved Bonapartes Side i de Unges Raad den 18de Brumaire i Saint Cloud; han fulgte helst Masséna og var ligesom denne en uforfærdet Plyndrer.

Den samme Svaghed overfor Penge havde ogsaa Napoleons Secretair Bourienne, men paa en fredsommeligere Maade. Ikkedestomindre – saasnart Napoleon kom underveir med, at hans Secretair benyttede sin Stilling til at berige sig, var det for bestandigt ude med Venskabet.

Bourienne var en dygtig Mand, med et hurtigt Hoved og stor Arbeidskraft; han var ogsaa Napoleon oprigtig hengiven. Men han kunde ikke taale at se Millionerne flyde omkring den store Mand, som ikke ænsede dem selv, og han begyndte allerede tidligt at skabe sig Indtægter af mer og mindre tvivlsom Art.

Saaledes opdagede han, at Fouché som Politiminister brugte 100,000 francs om Maaneden [186] til folk i Napoleons umiddelbare

Omgivelser, der daglig bragte han Besked om, hvor Førsteconsulen gik og stod og hvad han foretog sig og hvem der kom til ham.

Bourienne fik den Ide, at ingen bedre end han kunde udføre dette Arbeide; han gik til Fouché og tilbød sin Tjeneste. Fouché tog imod; og fra den Dag fik Bourienne 25,000 Francs om Maaneden for disse Oplysninger.

Men Politi- og Spionministeren havde mangfoldige andre i Tuillerierne, som han betalte store Summer, – selv Josephine fik 1000 Francs om Dagen for intime Oplysninger om sin Mand.

Senere havde Bourienne sine Fingre i mangeslags Affairer og tilslut kom han op i store Speculationer, hvor det dreiede sig om Millioner. Han var saaledes i al Stilhed partner i Firmaet Coulon frères, som var Leverandører for Cavalleriet, og som gjorde en Fallit paa mange Millioner. Tilslut blev han fattig og forfulgt af sine Kreditorer.

Efter Bourienne var Meneval den Secretair, Napoleon satte mest Pris paa – et ualmindeligt Menneske baade i Henseende til Paalidelighed og Arbeidskraft. Men han blev ganske udslidt, og fik til Hvile og Belønning Posten som Privatsecretair hos Keiserinde Marie Louise.

[187] Chefen i Keiserens Cabinet var Maret Hertugen af Bassano. Han var en middelmaadig Begavelse og en upaalidelig Karakter; men han var Napoleon oprigtig tro og hengiven lige til det siste. Paa Grund af hans daglige intime Omgang med Keiseren, og fordi han stod i høi Gunst hos denne, var Hertugen af Bassano

almindelig forhadet; om han end kanske fik Skyld for mere ondt end han gjorde.

Talleyrand sagde en Gang om ham: Jeg kjender bare et Menneske, som er dummere end Monsieur Maret, og det er Hertugen af Bassano.

Saa dum var han vel ikke; men han var simpel og tarvelig i Bunden; en underdanig Smigrer og Slave af sin store Herre.

Men Napoleon var af de Mennesker, som kan bruge alt, hvad der kun er Kraft i; og en Arbeidskraft var der i Hertugen af Bassano, som selve Keiseren ikke kunde trætte ud. Netop paa det farlige Punkt i 1811, da Napoleon saa vel kunde trængt til kolde og maadeholdne Raad, lod han den forsigtige Champagny – Hertug af Cadore – gaa, og tog til Udenrigsminister Maret, i hvis Mund der aldrig var et Ord af Modsigelse eller Betænkelighed, naar Keiseren vilde noget.

[188] Men endnu nærmere i den daglige Omgang end Maret og nærmere end nogen af Generalerne stod altid Napoleons gode Ven og Raadgiver Duroc – Hertug af Friaul – Grand Marechal du Palais.

Han var ogsaa som de Fleste omkring Napoleon oprindelig Officer og havde tjent den franske Konge før Revolutionen. Men af Napoleon blev han udelukkende anvendt som Gesandt og Stor-Marechal over alt, hvad der vedkom Keiserens private Liv: hans Slotte, Hof og Husvæsen, hans Reiser og daglige Liv i Paris, Keiserens Familie og alle de Storme, som gik over den – alt i alt en uundværlig Mand – forsaavidt noget Menneske kunde være uundværligt for Napoleon.

Duroc var rolig, nøiagtig, fast og beskeden; hans Natur var retsindig og velvillig; og i den Hvirvel, som der altid var om den store Mand af rivende Intriger og rasende Kappelstrid ikke mindst i den kjære Familie, var Duroc som et Taarn, der ragede op over Vandene.

Han var Gesandt i Wien, St. Petersburg, Berlin, Stockholm og Kjøbenhavn, og overalt vandt han den største Agtelse. For Spanien slap han fri.

Af en ganske anden Art var en anden af ^[189] Napoleons nærmeste Omgivelser udenfor den egentlige Officerskreds. Det var Krigsministeren Clarke – Hertugen af Feltre. Han var af irsk Afstamning og begyndte som privat Secretair i Huset Orleans, føiede sig efter Revolutionen og blev af Directoriet – saaledes som Skik var – sendt forat udspionere General Bonaparte i det første italienske Feldttog.

Men det varede ikke mange Dage, førend Generalen saa tvers igjennem Spionen, og Clarke gik frimodig til Bekjendelse, idet han tilbød sig til Tjeneste. Bonaparte tog imod Tilbudet og overøste ham efterhaanden med Velgjerninger og Udmærkelser.

Clarke blev Ambassadeur, Gouverneur i Wien og Berlin, hvor de endnu forbander ham, Krigsminister og Hertug; og da han giftede sig, fik han en Medgift af Keiserens private Kasse. Clarke var den værste Smigrer omkring Napoleon og altid rede til at skyve paa, naar Napoleon vilde gaa for vidt. Han var ogsaa med Rette forhadt for sin Ondskabsfuldhed.

Hvor meget eller hvor lidet de Mænd, som færdedes omkring Napoleon, indvirkede paa hans Handlinger, er ikke godt at vide. I

sin Almindelighed kan det vel siges, at fra først af var Paavirkningen yderst liden; men den [190] øgtes og blev tilslut i Nedgangens Aar stærkere end gavnligt.

Men endnu var han den, som raadede over alt og alle – ganske alene. Og dette kom ikke bare af, at han vilde det saaledes; men Napoleons Evner og Kundskaber ikke blot i det militaire, men næsten i alle Grene af Statsstyrelse og Administration vare saa gjennemtrængende og overlegne, at alt – ligesom selvfølgelig kom umiddelbart i hans Haand, hvorved mangt og meget i Statsmaskineriet blev staaende som Zirater uden Betydning.

Autoriteter, Myndigheder og kommunale Styrer saavelsom Regjeringsorganer skrumpede ind og blev stillet i Skygge; det eneste, Napoleon tog noget Hensyn til, var vist conseil d'Etats, hvor han mødte 57 Gange i den Tid, da de udarbejdede hans berømte Lovbog: code Napoleon. Men ogsaa i denne Forsamling havde han Spioner og sendte omkring Pengesummer, som den ene ikke viste om, at den anden fik.

I Behandling af Penge var Napoleon et Særsyn; og der har vel aldrig været et Menneske, som har behandlet Pengene med en saadan Ligegyldighed og samtidig saa vel beregnet; med en saadan Overflødighed og dog med et [191] Øie saa koldt og nøiagtigt. Men han havde sine egne Ideer og var ligesaa besværlig for Finansmænd og Børser som for sine egne Ministre.

Overfor Regnskaber havde han en Evne til at finde Feil, som satte hans Folk i Forbauselse.

Keiseren paastod engang, at der var regnet 2 Millioner feil i et vidtløftigt Regnskab med Huset Séguin for Leverancer til Armeen.

Ministeren smilte og lovede, at Regnskabet skulde blive gennemgaaet. Og da de havde ledt længe, fandt de Feilen; og Huset betalte Pengene tilbage.

En anden Gang gennemgik han et Regnskab for et Infanteri-Regiment – han gennemgik alle Regnskaber, – og der fandt han en Post paa 60,000 Francs, som var ført til Udgift for et Ophold i Paris.

Keiseren paastod, at hverken det hele Regiment eller nogen Del deraf nogensinde havde været i Paris. Ministeren smilte og gav sig til at undersøge; og det viste sig, at Keiseren havde Ret.

Det kan umuligt have været Smigreri altsammen, naar alle Tidens store Mænd af de forskjelligste Fag, Franske som Udlændinge enstemmigen har udtalt sin Forbauselse og [192] Beundring over, hvilke Kundskaber, han raadede over, og med hvilken gennemtrængende Klarhed Keiseren kunde tale med om alting.

Lærde og forstandige Folk behøvede ikke overfor ham at indskrænke sig til Buk og Pjat – som ellers overfor Fyrsterne, der i Almindelighed ikke ved andet, end hvad de faar sig medgivet til hver Audiens. Og om Napoleon havde gjort et ubetydeligt Indtryk, behøvede Ingen at lægge Fingrene imellem; thi der var nok af dem, som gjerne vilde høre det. Men han tvang dem alle til at beundre dette klare Hoved, der syntes at kunne rumme alt.

Den berømte Chemiker Chaptal var hans Udenrigsminister i fire Aar, og de arbeidede udmærket sammen; indtil Napoleon stødte ham fra sig for mange Aar ved en Mandfolke-Hensynsløshed, som laa i hans Natur.

De arbejdede sammen udover Natten – Keiseren og Chaptal, da en Tjener kom ind og meldte halvhøit, at Mademoiselle Bourgoing var kommet. Det var den berømte og forgudede Skuespillerinde ved Theatre Francais.

Keiseren gav Ordre til at føre hende ind i hans Værelser og lade hende vente, – altsammen saapas halvhøit, at Ministeren ikke kunde undgaa at høre det.

[193] Men dette var en tilsigtet Fornærmelse. Thi hele Paris viste, at Udenrigsministeren stod i Forhold til den smukke Skuespillerinde.

Chaptal pakkede ogsaa strax alle sine Papirer sammen, bukkede og gik; og endnu den samme Nat tog han Afsked som Minister. Dette hændte i 1804, og han kom ikke tilbage før i 1815, da han var Napoleons Handelsminister i «De hundrede Dage».

I Napoleons Omgang var der forresten en anden Art af Hensynsløshed, som var mere kjendt, og som bestod i, at han pludselig blev sint og grov. Han kunde uformodet kaste sig over en enkelt blandt de Tilstedeværende og holde et Opgjør over gamle eller nye Synder i saa bitre og krænkende Ord, at mange gik bort, for aldrig at komme igjen.

Med de fremmede Magters Gesandter havde han de voldsomste Optrin. Berømte er især fire Samtaler: den med den engelske Gesandt Lord Withworth i 1803, med Metternich i 1809, med Fyrst Kourakin i 1811, og den 12te Juli 1812 med General Balakoff i Wilna.

Især har Samtalen med Lord Withworth været fortalt saaledes, at Napoleon i sin Hidsighed var lige ved at slaa til ham – ja, at han gjorde der. Men i 1888 udkom endelig Lordens ^[194] egen Fremstilling og der staar Intet om nogen Voldsomhed fra Førsteconsulens Side.

Men der har ogsaa været dem – og det har været Folk, som kjendte Napoleon nøie til dagligdags, – de har mangengang været af den Mening, at disse voldsomme Anfald af Hidsighed ikke har været andet end den samme vel beregnede Scene, han gav, dengang han knuste Grev Cobenzl's Thetøi foran Freden til Campo Formio. –

- I Tjenesten og overfor sine Officerer var han kold – næsten frastødende; stræng og ubøieligt retfærdig.

En Morgen mødte General Gouvion SaintCyr – den senere Marechal – ved Keiserens Morgen-Audiens i Tuilleriesne.

Keiseren sagde til ham i en rolig Tone:

«Generalen kommer fra Neapel?»

«Ja Sire!» jeg overlod Commandoen til Marechal Perignon, som Deres Majestæt havde sendt, forat afløse mig.»

«Og Generalen har uden Tvivl faaet Permission af Krigsministeren?»

«Nei – Deres Majestæt! men jeg havde jo ikke mere at gjøre i Neapel.»

«Dersom De ikke inden to Timer er paa Vejen til Neapel, vil De blive skudt paa Grenelle-Sletten [195] Klokken tolv præcis,» sagde Keiseren og stak sit Uhr i Lommen.

Saadan var han at tjene under: sikker som Laas i alle militaire Sager, uden mindste Hensyn til Personen – endsige, at han skulde lade sig noget byde af en Yndling. En saadan Mand maatte virke forskjelligt; men det er klart, at i Længden vilde han trække til sig de beste og værdifuldeste – ligesom en Magnet.

Der kunde nok været lidt gemytligere omkring ham end det blev i Keisertiden; men han vilde have det saa, og han havde sandsynligvis Ret. Saaledes som de alle vare voxede op med ham og ved ham, maatte der være denne Afstand, og han havde ingen Sans for Kammeratslighed – ikke havde han Forstand paa Mad, hellerikke paa Vin, og han spillede aldrig.

Kun i Ungdommen hændte det – for Exempel paa den lange Rejse over Middelhavet til og fra Egypten, at Overgeneralen slog sig ned blandt Officererne og spillede en liden Hazard. Men han taalte ikke at tabe – ikke engang i Kortspil, og derfor fuskede han paa det frækkeste, uden at nogen turde mukke.

Men naar han saa reiste sig fra Spillet, skjød han hele sin Dyngge af Guldstykker ud paa [196] Bordet, og bad dem med et lidet Smil, om at dele hans uretfærdige Gevinst mellem sig.

Hvad der gav Tjenesten under Napoleon Bonaparte den egne Tiltrækning, var ikke blot hans Krigslykke og hans Rundhaandethed, men uden Tvivl først og fremst den Omstændighed, at han kjendte sine Folk i en større Udstrækning end de fleste Generaler; og at han havde den Evne, at

gjennemtrænge den hele Arme med den Følelse, at hver Enkelt var kjendt af ham, at han viste Besked, viste hvor de stod, hvor de havde tjent, deres Saar, deres Slag, og hvor de havde udmærket sig.

Tusinder faldt og blev borte af Rækkerne, og Armeen fornyedes i Aarenes Løb; men fra de unge Rekruter havde følt hans Blik glide hen over sig, smeltede de sammen i den urokkelige Kjærlighed til denne ene Mand, som de alle var rede til at gaa i Døden for.

At blive nævnt i en Dagsbefaling var nok for Regimentet, et Smil eller en Gjenkjendelse i hans Miner, naar han mønstrede dem, et Ord i Farten eller en Hilsen til deres gamle Faner gjorde dem lykkelige for lange Tider.

Og skulde der tilslut hænde dem noget; om de skulde blive liggende paa Valpladsen sønderflængede og døende, saa rider vel Keiseren ^[197] kanske forbi, det klirrer i Sabler og Sporer, saa stiger han af – tænkte de – og fæster tilslut sit Kors paa mit Bryst, før jeg dør.

Æreslegionen, som han oprettede allerede i 1805 i Leiren ved Boulogne, voxede fast til hans Person og blev, saalænge han delte den ud, et Baand af gjensidig Taknemlighed mellem ham og Armeen: den mest eftertragtede Hæder, som dulmede Saar og lange Lidelser, og var til Fryd og Stolthed for Tusinder af tapre Mænd.

Napoleon havde – saa meget Militær som han var – den Ide, at der skulde være ogsaa en civil Afdeling af Æreslegionen; til dette Brug oprettede han forresten ogsaa Jernkrone-Ordenen.

Men dette med de civile Decorationer faldt ikke i god Jord. Det gik an en Stund med Videnskabsmænd og Forfattere. Men da Keiseren engang efter sin Yndlingsopera Romeo og Julie decorerede Tidens berømteste SopranTenor Crescentini med Jernkronens Ridderkorset, blev der en stor Forargelse i Italien og Frankrige.

Det var naturligvis mest i militaire Kredse, at Crescentinis Decoration vakte Raseri; og en Aften i en Salon i Paris blev der talt i de mest forbitrede Ord af de tilstedeværende Officerer [198] om denne elendige Sanger, denne Comediant, Gjøgleren, Castraten! og de opregnede sine Batailler og sine Saar og Skrammer.

Da raabte den letlivede Madame Grassini – Sangerinden: Men mine Herrer! – Mine Herrer! – den arme Crescentini! Glemmer I da ganske hans Saar?»

- Lige indtil Samtalerne paa Sankt Helena forsvarede Keiseren sin Ide.

Crescentini var en stor Kunstner og dertil en Mand af god Familie; og Napoleon havde troet, at denne Udmærkelse vilde særligt vundet Italienernes Bifald. Men denne Beregning slog aldeles feil; det blev vendt til Latter.

Hvis den offentlige Mening havde stillet sig anderledes, skulde Talma og andre Skuespillere og Musikere faaet Æreslegionen; men Samtidens Fordomme holdt ham tilbage. Og det var Uret – mente han selv; – thi efter hans Begreber tilkom Æreslegionen Enhver, som havde gjort Fædrelandet Ære.

- Noget af det, Keiseren havde mest Møie med, var hans egen Familie. Saasnart det var gaaet op for ham, at han kunde gjøre Frankrige til det mægtigste Rige og Paris til Verdens Centrum, var hans Tanke den at samle sin nærmeste Familie om sig som et Dynasti, [199] en Fyrsteslægt lig de gamle legitime Ætter med Brødrene paa Naborigernes Troner.

Men hans Familie var paa mange Maader et besværligt Stof. De var ligesaa ødsle og ligesaa lastefulde som nogen gammel Fyrsteslægt og dertil af et meget fordelagtigt Ydre. Saavel Mænd som Kvinder af denne Familie var smukke Folk – tildels endog af en sjelden Skjønhed. Mændene kunde bære de prægtigste Uniformer, – ja Kroner og Hermelin klædte dem bedre end mange legitime Herskere.

Og Søstrene var – skjønt noget lavbenede – saa smukke og velskabte, at alt, hvad de efterhvert som Broderen steg, erhvervede af Juveler og Stads, forhøiede deres statelige Udseende og passede til deres naturlige Anstand og sikre Væsen. Pauline var endog en af Samtidens berømteste Skjønheder. Fælles for dem alle var de fine renskaarne Profiler og den friske Mund.

Fælles for dem alle var ogsaa deres Livslyst, deres Letsindighed og især deres ubegrænsede Udydighed i Elskov, – hvori forresten den store Broder gik foran som den værste.

Napoleons Forældre var friske og stærke [200] Folk. Især var Moderen Lætitia Ramolino en vakker og kjærnesund Kone, som fødte sin Mand otte velskabte Børn. Nummer 2 – den mærkværdigste af dem – bragte hun til Verden under høist fortvivlede Omstændigheder, idet hun hele den foregaaende Dag tilhest havde fulgt sin Mand paa Flugt i de corsicanske Bjerge

under Corsicanernes Kamp mod Franskmændene; og hun holdt tappert ud til det siste, fulgte sin Søn i hans stigende Glans og gjorde ham aldrig Skam ved det glimrende Hof, hvor hun tog sin Plads som den statelige og kloge Madame Mére.

Af sine Søskenne derimod havde han liden Glæde eller Nytte; de var ialfald ikke saaledes som han vilde have dem til sit Brug. Over Søstrene havde han disponeret saa tidligt, at der blev ikke Anledning til at søge Partier for dem blandt Fyrsterne; men Brødrene skulde være Konger enten de vilde eller ikke.

Den ældste af dem Joseph havde undertegnet Freden til Lunéville i 1801, til Amiens i 1802; og i 1806 fordrev han – skjønt han var en daarlig Militair – Kongen af Neapel og besteg dennes Trone.

Forsaavidt gik det alt godt. Men i 1808 skulde han være Konge af Spanien, medens Murat [201] fik Neapels lystige Kongedømme. I det uhyggelige Spanien havde Joseph mange Trængsler og efter Slaget ved Vittoria i 1813 var det ude med hans Kongeværdighed.

Joseph var gift med Julie Clary fra Marseilles – en Søster af Madame Bernadotte; hun forlod ham kort Tid efter 1813.

Joseph var fuldstændig behersket af sin Lidenskab for Kvinder og sin Tilbøielighed til Fornøielser og ørkesløst Liv. Og det var ganske tiltrods for hans Karakter og Natur, at han blev kastet ind i en Løbebane fuld af Stor-Politik og de allerhøieste Udmærkelser.

Joseph har – sagde Napoleon – næsten aldrig været mig til nogensomhelst Nytte; men han er en udmærket brav Mand og har holdt oprigtigt af mig – Julie ogsaa.

Sagen var, at Joseph var slaaet til Privatmand, og det var ikke hans Skyld, at han absolut skulde være Konge.

Alligevel var han ved sin Skjønhed og ved den Charme, som fulgte alle Bonaparterne, en Mand, som overalt kunde føre sig uden at compromittere hverken sin store Broder eller sine høie Stillinger.

Lucien hjalp sin Broder den 18de Brumaire som Præsident i de 500's Raad i St. Cloud, [202] og under Consulatet blev han anvendt i Diplomatiets. Han var kanske den anstændigste af hele Familien og havde megen naturlig Begavelse, gode Kundskaber og en fast Karakter.

Men han vilde absolut være den uforsonlige Republikaner, og levede derfor efter 1804 i et affecteret Fiendskab med sin Broder. Man har været paa Vildspor, naar det har været den almindelige Mening, at Lucien holdt sig borte fra det offentlige Liv, fordi han manglede Ærgjerrighed. Han var netop edderspændt af Skinsyge mod Napoleon og lurede hele sit Liv paa selv at slippe til Magten.

Da han derfor kom til Paris i 1815 efter Elba, var det, fordi han troede, at han skulde kunne bevæge Napoleon til at abdicere, for da selv at komme i Spidsen for Regentskabet og ende som den franske Republiks Præsident.

For sin ælste Søster Elisa, som alt i 1797 blev gift med en italiensk Adelsmand Bacciochi, ordnede Napoleon et Storhertugdømme Toscana. Og sin yngste Søster Caroline giftede han med Murat, som fra simpel Soldat steg til Marechal, Stor-Admiral, Prins af Frankrige, Storhertug af Berg og Konge af Neapel.

Den deilige Pauline var først gift med General Leclerc, som døde paa Hayti; dernæst [203] med Camillo Borghese, som var en Nar. Napoleon gjorde hende til Hertuginde af Guastalla.

Pauline Borghese var kanske den værste af dem i Letsindighed og hun havde mangfoldige Elskere; forresten var hun snil og glad og altid rede, men udsvævende indtil Perversitet. Dertil saa ødsel, at hendes Moder bestandig spaaede, at Pauline vilde ende i Fattighuset. Saa galt gik det dog ikke.

Den yngste Broder Jerome levede lige til 1860. Han var med General Leclerc paa Haiti og førte virkelig som Contre-Admiral en Flaade til Martinique. I 1807 blev han Konge i Westphalen.

Først var han gift med en amerikansk Dame Miss Patterson; men senere fik Napoleon ham gift med en Prinsesse af Würtemberg.

Jerome var ikke uden naturlig Begavelse; men da han var ung, skulde man vanskelig kunne finde en mere anmassende, mere uopdragen eller mere uvidende Person. En Ødeland var han ogsaa, hvis Udsvævelser gik over alle Maal og Grænses. Napoleon var haard mod ham i 1812 ved Begyndelsen af det russiske Feldttog; men efterat Ulykkerne brød ind over Slægten, rettede Jerome sig op.

[204] Imidlertid var hans Regjeringstid i Cassel som Konge af Westphalen nærmest en Farce, og det hele Stel vilde blevet ganske umuligt, hvis ikke Napoleon havde givet ham med som fransk Gesandt den samme Grev Karl Fredrik von Reinhardt – af Christiansands-Slægten, – som han ofte anvendte i Diplomatiets. Det var i Virkeligheden denne Mand, som regjerede Kongeriget

Westphalen, langt mere end Jerome, som bare morede sig; og naar det ikke gik galere end det gik med den hele Menage, saa skyldtes det mest den kloge og besindige Grev Reinhardt.

Saa var der tilslut – af Napoleons Søskende den ulykkelige Ludvig, som allerede tidligt i sin Ungdom var bleven venerisk. Dermed var hans Liv forspildt, hans Sind blev tungt og han blev sær og umedgjørlig.

Ludvig var vel begavet og havde baade Kundskaber og god Forstand; men hans bestandige Sygelighed gjorde ham lidet skikket til et Liv i Ærgjerrighed og Politik. Han tog kun trevent imod Broderens Tilbud af Hædersposter og Rigdomme.

Alligevel blev han en meget rig Mand og lod sig gifte med Josephines Datter Hortense i 1802. I 1806 gjorde Broderen ham til Konge ^[205] af Holland; men da han i Grunden var en brav Mand, kunde han ikke udholde at være Vidne til, hvad Hollænderne led under Fastlandets Afspærring, og i 1810 nedlagde han uden videre sin Krone.

Fouché fortæller, somom det var en given Sag og et vel kjendt Faktum, at Josephine, da hun ikke længer kunde tvivle om sin Ufrugtbarhed, arrangerede et Forhold mellem Bonaparte og hendes egen Datter Hortense; og da denne blev frugtsommelig, fik man i en Fart Ægteskabet istand mellem Ludvig og Hortense. Deraf skulde Ulykkerne i dette Egteskab fra først af være opstaaede; og vist er det, at Ludvig stundom lod, som om han selv troede, at Napoleon var Fader til Hortenses ældste Søn.

Sikkert er det ogsaa, at da den lille Prins døde i en Børnesygdom, var der ualmindelig stor Sorg i Tuilleriesne; og

meget tydede paa, at det havde været Napoleons Mening at adoptere den Lille og opdrage ham til sin Efterfølger.

Dronning Hortense levede i bestandig Ufred med sin Mand, indtil de blev skilt i 1815. Hun var uhyre letsindig, hvilket i Forbindelse med hendes Mands Sygelighed gjør det lidet [206] sandsynligt, at nogen af hendes 4 Sønner var Barn af Kong Ludvig – kanske Nummer 2.

Nummer 1 var altsaa den lille Napoleon, som døde og som antoges at være Søn af den store Napoleon.

Nummer 2 blev Storhertug af Berg og gift med sin Cousine – en Datter af Kong Joseph.

Nummer 3 var Keiser Napoleon den III, sandsynligvis Søn af den hollandske Admiral Verhuel.

I Anledning af, at disse to Brødre havde deltaget i nogle Uroligheder i Italien, skrev Kong Ludvig i 1830 et Brev til Pave Gregor den 16de:

*

«Hellige Fader! mit Sind er overvældet af «Sorg, og jeg har skjælv af Vrede, da jeg «modtog Efterretningen om, at mine Sønner «har taget Del i den forbryderiske Reisning «mod Deres Helligheds Autoritet. Mit Liv, «som allerede er sørgeligt nok, har endnu «bragt mig den bitre Smerte, at En af mine «har kunnet glemme al Deres Godhed mod «vor ulykkelige Familie. Den elendige unge «Mand er død; Gud være ham naadig.

«Hvad den anden «- Napoleon den III. –» [207] «angaar, som tiltager sig «mit Navn», saa har «han – som De ved – Hellige Fader! Ingenting med mig – Gud være lovet.

«Jeg har den Ulykke at være gift med en «Messalina, der føder Børn.»

*

Hortenses Søn Nummer 4 – den senere Hertug af Morny – var Søn af Grev Flahaut. –

Blandt disse skrækkelige Bonaparter var Josephine en fin og lys Skikkelse, skjønt ogsaa hun havde gjennemgaaet adskilligt i Barras og de andre Revolutionsmænds Saloner og ialfald én Gang – mens Napoleon var i Egypten, havde havt en flygtig Liaison med en ubetydelig Officer.

Men hun elskede Napoleon oprigtigt; og han paa sin Side udtrykte vist den høieste Tillid, han overhovedet kunde have til en Kvinde, naar han sagde, at han var vis paa, at Josephine vilde forlade et Elskovsmøde, hvis der kom et Bud fra ham.

Fra først af levede de som borgerlige Egtefolk i samme Soveværelse. Men i Leiren ved Boulogne i 1805 blev Napoleon holdt længe oppe om Natten af Statsager. Josephine var da saa taabelig at gjøre ham en Scene, da han kom ind i Soveværelset. Napoleon blev sint, [208] og fra det Øieblik var han aldrig at formaa til at optage det gamle Arrangement; hellerikke med Marie Louise; han kjendte Arten.

Josephines Hoved var ikke stærkt, men hun blandede sig ikke meget i, hvad hun ikke forstod, og plagede sin strenge Herre saa

lidet som muligt. Det var hende nok, naar hun kunde fængsle hans Kjærlighed; og naar han var borte i andre Forhold, kjæmpede hun paa alle Maader for at vinde ham tilbage. Hun opfyldte alle hans Fordringer og var idetheletaget en Keiserinde, som han vel kunde være tjent med. Hun lod ikke Præsterne komme nærmere end Keiseren ligte det, skjønt hun paa sin Maade var religiøs.

Hun havde tilstaaet Erkebiskopen af Nantes i Skriftestolen, at hun spiste Kjød baade Fredag og Lørdag.

Gjør Keiseren det samme? – spurgte Bispen.

Ja.

Nuvel, saa gjør som han. Deres Majestæt kan altid gaa ud fra, at han har en speciel Tilladelse for sig og sin Familie.

Men da Josephine for en Sikkerheds Skyld forelagde Cardinal Fesch det samme Spørgsmaal, svarede denne, at hvis Keiseren vilde [209] forlokke hende til at bryde Fasten, skulde hun kaste ham Talerkenen i Ansigtet.

De Lærde ere uenige, sagde Napoleon smilende, da han fortalte Chaptal denne Historie, som Josephine havde fortalt ham; Bispen har Ret; den anden er en Knægt, som vil give sig et Skin af Strenghed, der passer lidet til hans private Liv.

Alt mens Tiden gik, blev Josephine mere nervøs og forpint, jo klarere det stod for hende, at hun ikke fik flere Børn end de to, hun havde født sin første Mand General Beauharnais: Eugen og Hortense. Dette var aldrig ude af hendes Tanke, og hun kunde mærke paa Napoleon, at han gik og tumlede med det samme.

Hun forsøgte alle mulige Raad og Midler, og antydede endog for Napoleon, at de skulde prøve et politisk Bedrageri med et fingeret Svangerskab og et underskudt Barn; og hun anede allerede længe i Forvejen, at det maatte ende med en Skilsmisse. –

- Josephines Ødselhed var ikke blot grænseløs; men den var saa taabelig – næsten fjollet. Det var hende umuligt at modstaa Juvellererne og Modehandlerne, naar de kom og opfyldte hendes Værelser med de skønneste [210] Smykker og de rigeste Toiletter, Parises første Kunstnere kunde fremtrylle – altsammen til de mest fabelagtige Priser. Jeg husker ikke Tallet paa de Hatte, hun anskaffede sig i en Saison og hellerikke, hvad de kostede; men det var næsten ikke til at forstaa. Hun levede derfor i en evig Angst for sine Regninger, skjønt Napoleon betalte rundeligt og rigeligt.

Hans Keiserinde maatte gjerne være ødsel; hun skulde overstraale alle Evropas Fyrstinder; og der fandtes ikke Kniberi hos denne Ægtemand. Men han kunde ikke fordrage, at der blev snydt, eller at nogen lod sig snyde; og han forstod jo godt, at Josephine maatte betale den syvdobbelte Pris, fordi hun ikke havde mere Forstand paa Penge end en Fugl.

Derfor, naar han holdt en Oprydning i Keiserindens Regninger, betalte han aldrig fuldt ud; men han bød vedkommende Leverandør Halvdelen eller tre Fjerdedele af Beløbet. De accepterede i Almindelighed og gjorde endda en god Forretning.

Men aldrig kunde han faa Bund i hendes Regnskaber, fordi hun bestandig skjulte det værste for ham, endskjønt hun jo maatte vide, at en Dag kom alting frem for Lyset. Men [211] Josephines første Ord var bestandig nei, hun nægtede ganske instinktmæssig.

Saaledes levede hun i et Hav af Gjæld, og hendes Regninger strømmede lige til Elba.

Men forøvrigt og forsaavidt der overhovedet kan være Tale om kvindelig Indflydelse paa Napoleon, var Josephine ganske vist den Hustru, som passede best for ham; og havde hun bare kunnet føde ham et Barn – om ikke andet end en liden Pige, vilde Napoleon neppe nogensinde være gaaet fra hende. Thi han søgte ikke et nyt Egteskab, fordi han ikke længer var fornøiet med Josephine, endmindre fordi han elskede nogen anden og hellerikke for at komme tilveirs ved et høit Parti.

Han var stor nok til at unde sig selv den Luxus at beholde en Kvinde, han bestandig var vendt tilbage til; og han vilde yderst nødig gjøre Josephine den Sorg og Tort at forlade hende. Men eftersom alting hidtil var lykkedes for ham, kunde han ikke nu, da saa meget var samlet i hans Haand, lade være at tænke paa at fæste sig selv gjennem Efterkommere til Fremtiden. Desuden forlangte hans Folk det dagligt, høilydt og hentydningsvis, og desuden – alle de legitime Fyrstehuse havde sin Fremtid sikret; han alene var uden ^[212]Oprindelse og uden Fortsættelse. Dynastiet Bonaparte maatte han have i Orden.

Det synes for Nogle, som om denne Mand var umættelig, og at han droges mod den ene mer svimlende Plan end den anden som en Slave af sin grænseløse Ærgjerrighed.

Men naar jeg undtager nogle Herrer af Politiken, som aldrig har begjæret noget for sig selv, men som udelukkende ved sine Landsmænds ustyrlige Beundring og Kjærlighed løftes høiere og høiere, overblæres med stedse federe Glans, – naar jeg undtager

disse Jordelivets Pilegrimme, saa arbejder enhver af os – hver paa sin Maade for at bringe sig selv til Gyldighed.

Men naar det nu bestandig havde vist sig, at han fyldte alle Maal, som hans vidunderlige Livsførelse efterhaanden lagde paa ham, var der ingen Grund til at stanse, og han behøvede ikke at svimle. Han var sig med Rette bevist at være de andre Fyrster saa overlegen i godt som i ondt, at den første Plads blandt dem simpelthen tilkom ham, der stod i Spidsen for den store Nation. Og denne krævede udtrykkelig af ham Sikkerhed for Fremtiden.

Og det var kun, fordi han var knyttet til Josephine med saa ømme Baand, at det varede [213] saa længe, inden han tog det pinlige Skridt; thi at det kostede ham meget, er der ingen Grund til at betvivle.

Men ligesom i alt andet saa og i dette Forhold skilte Napoleon sig ud fra alle andre Konger og Fyrster, hvem det har passeret, at de fik Trang til at forskyde sin Hustru. Her kom ingen Bulle fra Paven; ingen sort Bande af Præster skræmte den arme Dronning; ingen Skandalproces med købte Vidner og Beskyldninger for Utroskab. Han skilte sig ved sin Gemalinde som en fuldstændig gentleman og Grandseigneur og dertil med den ham egne Orden og Høitidelighed i Formerne.

Og hun var paa sin Side, da alle Haab brast, al Ære værd i den Maade, hvorpaa hun bar sin haarde Skjæbne. Hun forblev Napoleons trofaste Ven og lagde sig aldrig iveien for den nye Hustru og Keiserinde.

Der er ikke mange Foreninger mellem høitstillede Personer, over hvilke der har hvilet en saa ren Luft som over disse to

Mennesker, dengang de skiltes.

Da Napoleon havde fattet Beslutningen, befalede han Eugen Beauharnais at gaa til sin Moder og forklare hende, at nu maatte det komme til Skilsmisse af politiske Grunde, fordi [214] Frankrig krævede en Fortsættelse af Dynastiet Bonaparte.

Vicekongen opførte sig ved denne som ved alle andre Leiligheder mønsterværdigt. Han var foruden at have udviklet sig til en duelig og paalidelig Hærfører tillige en Hædersmand i enhver Henseende og en trofast Søn mod sin Moder – og mod sin Stedfader.

Napoleon satte ogsaa megen Pris paa ham, uden at der dog nogensinde fremkom nog en Antydning af, at han tænkte paa Eugen som sin Efterfølger. Dette havde nok Josephine en Tid haabet; men hun var ellers saa forsigtig og tilbageholden, at hun aldrig bad om noget for sin Søn, hun takkede ikke engang; hun vilde, at det udelukkende skulde være Napoleon, som forfremmede ham.

Da hun sad igjen som Enke efter General Beauharnais, som blev guillotineret, var det saa smaat med hende, at Hortense allerede var sendt, forat lære Modepynt og Eugen i Snekkerlære, da General Bonaparte viste sig som Frier. Nu var Hortense Dronning af Holland og Eugen Hertug af Leuchtenberg, Fyrste af Eichstedt, Prins af Frankrig og Vicekonge af Italien.

Den 15de December 1809 om Aftenen mødte [215] Fyrst Cambacères – Keiserdømmets StorKansler og Grev Regnault sammen med hele den keiserlige Familie i Tuilliererne, hvor Josephine gav sit Minde til Egteskabets Opløsning, efterat

Napoleon i oprigtige og bevægede Ord havde takket hende for femten Aars lykkeligt Samliv.

Skilsmissen blev den næste Dag meddelt Senatet. Det var atter Eugen, som optraadte og forklarede sin Moders loyale Holdning og det store Offer, hun frivilligt havde bragt Fædrelandet.

Egteskabet blev af Senatet erklæret ugyldigt af den formelle Grund, at der ved dets Stiftelse ikke havde været tilkaldt to Vidner.

General Bonapartes civile Egteskab i 1796 var i sin Tid stiftet uden anden Formalitet end Indskrivning hos vedkommende republikanske Funktionær – ligesom Bernadottes og de andre Officerers fra hine Dage, – og kunde derfor efter fransk Lov ophæves med begge Parters Samtykke.

Det var derfor ikke dette Egteskab, som Senatet maatte opløse, inden Napoleon kunde blive gift med en katholsk Prinsesse.

Men da Keiserens og Keiserindens Kroning nærmede sig i 1804, blev Cardinal Fesch bange ^[216] for, at det republikanske Egteskab kunde fremkalde nogen Vanskelighed ved Josephines Kroning og fik sat igjennem, at han – Cardinalen – viede Napoleon og Josephine et Par Dage før Kroningen i Tuilliererne, men for lukkede Døre og uden Vidner.

Da nu Josephine ved Skilsmissen erfarede, at hendes Egteskab blev erklæret ugyldigt, kaldte hun Fesch til sig i Malmaison, hvor han udstedte en lovlige Vielsesattest for hende. Josephine gjorde dog ingen Brug af dette Document; det var hende nok at have det i sin Besiddelse.

Men baade Senatet og Kardinalen havde paa en vis Maade Ret begge to.

Thi efter fransk Ret var Vielses-Handlingen ugyldig af den Grund, at der ingen Vidner var.

Men efter katholsk Kirkeret kan en Vielse uden Vidner være gyldig, naar den er uført af en Cardinal.

Imidlertid maatte Keiser Napoleon betale 6 Francs i Mulkt til de Fattige, for at have forsømt Vidnerne.

Napoleons Skilsmisse satte Evropas Hoffer i den største Bevægelse. Thi naar han først havde besluttet sig til et nyt Egteskab, kunde ^[217] man vide, at han vilde søge sin Gemalinde paa de allerhøieste Steder. Der var først nogen Tale om en Prinsesse fra Sachsen, som han naturligvis kunde faa. Men Napoleons Ønske var egentlig en russisk Prinsesse – en Søster af Zaren.

Alexander lod, som om han følte sig yderst smigret ved Napoleons Valg; han bad kun om nogen Udsættelse paa Grund af Storfyrstindens Ungdom. Han viste ligesaa godt som enhver anden, at der ikke kunde være Tale om nogen Udsættelse.

Den 1ste Marts 1810 kom Marechal Berthier – Fyrste af Neufchatel til Wien forat anholde om Erkehertuginde Marie Louises Haand for Keiseren af Frankrige.

Aftalerne vare jo trufne paa Forhaand, saaat Keiser Frantz skyndte sig med den største Imødekommenhed at modtage Frieriet. Men det maa alligevel have været haardt for den gamle Habsburger at give sin egen Datter hen, for at hun skulde føde

Børn for den Mand, som havde lemlæstet Østerrige, slaaet hans Armeer og kastet Huset Habsburg til Jorden Gang efter Gang – og dertil: en simpel Eventyrer fra Corsica!

Den 11te Marts blev Berthier viet til Marie ^[218] Louise i Keiserens Navn og to Dage efter forlod de Wien.

Oprindelig fulgte der med hende hjemmefra 300 Personer. Men mellem Braunau og Altheim havde Napoleon i utrolig kort Tid ladet opføre en meget stor Træbygning – pragtfuldt decoreret. I den ene Ende af Bygningen var Østerrige og i den anden Frankrige, og i Midten var der et neutralt Rum. Her mødte Dronningen af Neapel – Caroline Murat med et talrigt Følge fra Paris og tog imod den unge Keiserinde.

Erkehertuginde, som her antog Titelen Keiserinde, blev nu overleveret fra Østerrige til Frankrige med høitidelige Ceremonier, saaledes som Keiseren selv havde dicteret det.

Den Brudekurv, som han sendte hende, indeholdt et Udstyr, der var et fuldstændigt Vidunder af den høieste Pariser Kunstfærdighed og Smag, og overstraalede langt, hvad Wien havde kunnet byde Hoffets Damer.

Efter Ceremonierne fortsatte Keiserinden sin Reise vestover i smaa Dagsreiser, – saaledes som man reiste for hundrede Aar siden: svære Karosser med fire Heste, som stod færdige ved hvert Skifte, og som fór afsted saa fort som det overhovedet lod sig gjøre. Hun havde ^[219] nu forladt sit Wiener-Følge og var kun omgivet af den lille foreløbige franske Hofstat, som Keiseren havde sendt hende imøde. Ved hver Station, hvor der skulde overnattes, fandt hun et Brev fra sin galante Gemal.

Den 29de Marts skulde være Keiserindens siste Reisedag, om Aftenen skulde hun naa Slottet Compiègne; hvor Keiseren og hele den keiserlige Familie ventede hende, for – den næste Dag at være nærværende, naar Berthier høitideligt overleverede den knælende Keiserinde til Keiseren.

Men det blev der ikke noget af. Thi da Napoleon var færdig med alle Forberedelser, tog han Murat med sig og listede sig ud af Slottet i sin graa Frakke fra Wagram. De to kjørte da imod Keiserinden i en simpel Kalesche med en Kusk uden Livré.

Da de kom til Courcelles i styrtende Regn, kjørte de ind under en Porthvælving i en gammel Kirke og ventede paa Keiserindens Følge. Det var det siste Sted, hvor der skulde skiftes Heste, og med det samme Keiserindens Vogn kom, smuttede Napoleon i en Fart ind til hende.

Og den næste Morgen paa Slottet lod han deres fælles Frokost servere foran Keiserindens [220] Seng. Denne frygtelige Skandale fór over Evropa, og maa vist især have rystet Samfundets Grundpiller i Wien.

Den 30te Marts foregik den borgerlige Vielse i St. Cloud og Dagen efter holdt de Nyformælede et pragtfuldt Indtog i Paris, som blev efterfulgt af en Fest i Louvre, som Napoleon havde arrangeret paa det allermest storartede efter sin Smag. En stor Del af Louvre var taget i Brug til Festligheden. Der var Tribuner for Konger og Fyrster, Gesandter og Marechaller. Den keiserlige Familie i al dens Skjønhed og Pragt omgav Napoleon og Marie Louise, dertil alt, hvad Frankrig ejede af Adel og Magt, og en Mængde Udlændinge – ialt en otte Tusinde Mennesker.

Der faldt imidlertid en Skygge over den festlige Tid efter Formælingen, da der et Par Maaneder senere opstod en forfærdelig Ildebrand under et Bal, som den østerrigske Gesandt Fyrst Schwarzenberg gav for sin Herres Datter; – ikke blot fordi Begivenheden kostede flere Menneskeliv og afbrød Feststemningen; men ogsaa fordi Samtiden ikke kunde værges sig mod en uhyggelig Erindring om et Ulykkestilfælde af lignende Art, som indtraf forrige Gang en østerrigsk Erkehertuginde blev [221] gift med Frankrigs Overhoved – nemlig i 1770, da Marie Antoinette holdt Bryllup med Ludvig den 16de.

Fyrst Schwartzemberg havde begaaet den Uforsigtighed, som man forresten oftere hører om i de gamle Palaier i Paris, at man for at vinde Plads til Dansen laver Hotellets indre Gaard om til en uhyre Sal ved at lægge Gulv med Trapper og Indgange til Husets Rum og Corridorer, – altsammen overspændt med Tag af Lærred og Væggene behængt med Masser af Gardiner og Tæpper, prægtige Forhæng og Draperier, decoreret med Blomster og utallige Lys allevegne.

Det er farligt nok nutildags, hvor vi dog har elektrisk Lys og et moderne Brandvæsen. Men i hine Tider, hvor der skulde lyses op med bare Voxlys i tusindvis. var det en grænseløs Uforstand. Naar de dansede, og der opstod Træk i Døre og Trapper, behøvedes der ikke mere, end at et Gardin viftede hen over en Kandelaber eller en Lampet paa Væggen, saa stod alt i lys Lue paa tre Minutter. Og det var det, som pludseligt hændte her, mens Festen var paa det livligste.

Keiseren ventede ikke paa Hjælp af nogen; men rolig som altid tog han som en brav [222] Borgermand sin Madame i sine Arme og

bar hende ud af den brændende Sal og ind i Palaiet, indtil de kom i Sikkerhed.

Men mange omkom – især af Damerne, hvis lette Gevandter tog Ild strax ved den første Opblussen, de faldt i Trængselen og kvaltes, eller de løb brændende ud i Haven. Der var jo mange behjertede Mænd tilstede, som var vante til at beholde Hovedet klart, selv i den største Fare; men det gik saa forfærdeligt fort.

General Durosnel af Cavaleriet fik fat paa sin Kone og bar hende ud i Trængselen, og mens han kjæmpede for at komme frem, saa han en Haand, som stjal en kostbar Kam ud af hendes Haar, uden at han kunde tænke paa at forhindre det. –

I Slutningen af Aaret 1810 kom den Henvendelse fra Sverige til Napoleon, som gav Anledning til at Marechal Bernadotte, Fyrste af Ponte Corvo, blev kaldet til Kronprins og Tronfølger i Sverige.

Før, under og efter Consulatet havde Bernadotte været Bonapartes hemmelige Fiende; medens denne bestandig viste ham den største Generøsitet, som igjen altid blev overtruffet af den andens Utaknemmighed.

Den 18de Brumaire holdt han sig tilbage [223] rede til at trænge sig frem, hvis Napoleons Statscoup skulde mislykkes. Men da det var lykkedes, kom han luskende og sluttede sig til Napoleon, for straks efter at begynde med nye Rænker imod ham.

Skjønt Napoleon til enhver Tid viste fuld Besked om alt, gjorde han dog Bernadotte til Marechal ved den første Udnævnelse, Storkors og Prins af Frankrige og Hertug af Ponte Corvo med høie Gager og Dotationer, og til Konge af Sverige med en Present af en

Million Francs af Keiserens private Kasse. Til alt dette svarede Bernadotte med Utaknemmighed og Forræderi.

I 1799 mens Napoleon var i Egypten, bortgiftede Joseph sin Kones Søster til General Bernadotte. Frøknerne Clary var Døtre af en Kjøbmand i Marseille, og Desirée, som nu blev Madame Bernadotte, havde været den unge Bonapartes Inklinations. Siden skulde hun have ægtet en General Duphot, som blev myrdet i Rom, netop som de skulde have Bryllup; tilslut fik hun altsaa Bernadotte; og naar denne steg og steg lige til Konge, saa var det altsammen paa Grund af dette Ægteskab med Napoleons Veninde.

Thi som Militair havde Bernadotte intet Navn [224] blandt de store. Der var tyve Generaler i Frankrig, der havde havt Commandoer som Overgeneraler for selvstændige Armé-Corps, og hvis Navn og Berømmelse langt overstraaler hans. Dertil var han ganske uden Opdragelse og lidet populair i Armeen.

Men da Napoleon blev Keiser, gjorde han sig en Fornøielse af at se sin Ungdoms Flamme som Marechalinde, Prinsesse og Dronning.

Hendes Søn var Napoleons Gudsøn. De havde ventet med at døbe Barnet, til Bonaparte kom tilbage fra Egypten, og det var han, som fandt paa at give Drengen Navnet Oscar – et Navn, som han fandt i Ossians Sange, hvoraf Napoleon saavel som Samtiden var stærkt optaget.

Saaledes kom de svenske Konger til at bære dette Navn fra de gamle skotske Bardekvad, om hvilket hverken Napoleon eller nogen anden dengang viste, at de var et Falskneri, sammendigtet af en Præst ved Navn Macpherson. –

Det var egentlig et lidet Adels- og Officersparti, som tilskyndede den gamle barnløse Konge af Sverige til at bede Napoleon om en Prins af Frankrige til Tronfølger. Man havde dermed nærmest tænkt paa Vicekongen af Italien [225] Eugen Beauharnais. Men Nødvendigheden af at skifte Religion viste sig at være en uoverstigelig Hindring – især for Vice-Dronningens Vedkommende. Saa fandtes der ingen anden Prins af Frankrige end Ponte-Corvo, og saa faldt Valget paa ham med Napoleons Samtykke.

Saasart dette var i Orden, tog Jean Baptiste Bernadotte og omvendte sig prompte og oprigtigt til den Evangelisk-Lutherske Religion.

Subito!

Men hans Gemalinde var nok ikke saa snar i Omvendingen, og hellerikke synes hun at have haft nogen Hast med at komme til Stockholm og forlade Hoffet i Paris.

Var jeg bleven bedaaret af Josephine – skriver en Samtidig – gik det mig helt andesledes og modsat med Marechalinde Bernadotte. Hendes utaaelige Hovmod frastødte alle Mennesker; og hendes Mine og Tone, som vilde være ilde anbragt nu, da hun er Dronning af Sverige, stod i en forbausende Modsætning til Josephines Elskværdighed, ja endog til Hortenses.

Men alt dette var dog ingenting imod, hvad hun tillod sig, da hun – tiltrods for sit Hovmod og som en Konges Gemalinde – forargede hele Evropa ved at løbe som en gal efter Hertugen af Richelieu, hvem hun elskede.

[226] Hertugen skriver selv i et Brev, dateret Zürich den 19de Juli 1819: «Imorges fandt jeg paa Bordet i mit Hotel en Blomsterbouket. Min gale Dronning er altsaa kommen hertil.» Og den 25de skriver han igjen til en af sine Venner: Min gale Dronning er her i dybeste incognito og dertil saa tilsløret, at jeg, om jeg møder hende, aldrig kan være sikker, om det er hende. Dette bliver tilslut temmelig besværligt.»

Samtidig sad de skikkelige Koner rundt om i Norges Kirker og opsendte hver Søndag Bønner for denne Landets Moder! hun kunde forresten nok trænge til det.

Men Bernadotte gik straks til Sverige, hvor Karl den 13de adopterede ham som sin Søn. Den 1ste November aflagde han Eden som Kronprins af Sverige og den 15de sluttede den svenske Regjering sig til Napoleon og tiltraadte hans store Forbund til Kontinentets Afspærring mod Storbritannien.

Sverige havde under hele Napoleonstiden spillet en ynkelig og ubemærket Rolle. Men nu skulde det ikke vare længe, inden det overraskede Evropa ved sin Troløshed. Thi under den gamle Konges tiltagende Svaghed, blev Sveriges Politik mer og mer en Gjenspejling af [227] den intrigante og upaalidelige Gascogners Væsen, saaledes som han var saa vel kjendt for alle de Rænkespind og S sammensværgelser, han havde været indviklet i – ligefra 1804 tidligt paa Aaret før den store S sammensværgelse af Royalisterne, George Cadoudal og de andre.

Bernadotte havde dengang en Commando i det nordvestlige Frankrige, og mellem Soldaterne i Garnisonen i Rennes var der en Revolte forberedt, som paa en bestemt Dag skulde bryde løs og fremkalde en Reisning mod Førsteconsulen i disse Egne. Men lige

før denne Dag listede Bernadotte sig til Paris under Paaskud af, at *der* maatte han være, naar det brød løs, medens det naturligvis var for at være af Veien, hvis det gik galt i Rennes – hvad det ogsaa gjorde.

Thi paa selve Dagen blev Sammensværgelsen røbet, og de Proclamationer blev beslaglagte, som skulde være spredt ud i Befolkningen, og som indeholdt Navnene: Bernadotte og Moreau.

Bernadotte reddede sig derved, at han havde passet sig for at give noget skriftligt fra sig, saa hans Delagtighed kunde ikke bevises.

Men en ung Søn af General Marbot, der var Adjutant hos Bernadotte, havde faaet sin Vogn fyldt med disse farlige Proclamationer, [228] uden at vide om det; han blev øieblikkelig ført i Arrest.

Hans Moder paakaldte Bernadottes Hjælp; han havde været en Ven af General Marbot; han var Formynder for Sønnerne, og det var de Sammensvorne, som havde pakket Proclamationerne ind i den unge Mands Vogn.

Bernadotte lovede godt, men gjorde Ingenting.

Madame Marbot løb fra den ene til den anden, og endelig opnaaede hun det Løfte af Bonaparte, at den unge Marbot skulde slippe, hvis General Bernadotte personlig vilde indfinde sig og bede om hans Løsladelse.

Madame Marbot ilede til Bernadotte med denne Besked. Han holdt en liden Tale om Venskabet o. s. v. og lovede at gaa til Bonaparte den samme Aften. Men han gik ikke; han reiste

tvertimod samme Aften med sin Gemalinde til Badene i Plombières.

Da Bonaparte fik vide dette, sagde han bare:

Ja, der kjender jeg ham godt igjen.

Den unge Marbot slap fri; men Napoleon beholdt en liden Mistro til ham for hele Livet.

*

Paa den spanske Halvø sloges de jævnt i Aarene 1810 og 1811. Masséna var for første [229] Gang i sit Liv uheldig. Han kjæmpede i Portugal mod Wellington og tabte Slaget ved Busaco. Og skjønt han havde med sig Ney og Junot og den haarde General Regnier, stod han dog magtesløs overfor Weilingthons briljante Forskansninger ved Torres vedras.

I Spanien gik det noget bedre. Marechallerne Soult og Suchet førte den her; men der var ikke længer nogen rigtig Kraft i det hele, efterat Keiseren ikke var der længer. Marechal Victor havde det Held at frelse 600 af Krigsfangerne fra Baylen. Hans Corps var ombord paa en Flaade-Afdeling og laa ude paa Rheden ved Cadix. Da de Ulykkelige, som var paa Arbeide inde i Havnen med Mudring og lignende, fik Øie paa det franske Flag, styrtede de ombord i en liden ussel Skude uden Rig og roede, saa godt det lod sig gjøre under en heftig Ild fra de spanske og engelske Krigsskibe ud paa Rheden, hvor de blev modtagne med Jubel af deres Landsmænd.

Men Napoleon havde nu sine Øine og Planer rettet mod Østen; efterat Skilsmissen var overstaaet, og det nye Egteskab saa

fuldkomment opfyldte Hensigten og Beregningen.

Den 20de Marts 1811 var Paris i en feberagtig [230] Stemning; man viste, at Keiserindens Nedkomst var nær forestaaende. Men der indtraadte saa vanskelige Omstændigheder, at der kunde være Fare for hendes Liv eller for Barnets. Doctor Dubois opsøgte da Keiseren, som holdt sig i et nærliggende Værelse. Lægen vilde vide, om der skulde tages noget særligt Hensyn til dette dyrebare Barn fremfor til Moderen.

Men Keiseren svarede ivrigt: De skal behandle Keiserinden, somom De hjalp en almindelig Barselkone i en af Paris's Smaagader.

Doctor Dubois vendte da tilbage til Keiserinden, kastede sin Frak og tog fat. Barnet var yderst medtaget, da det blev født; men der kom Liv i det, og saasnart det gik an, tog Keiseren det fra Pleiekonen og bar det ind i den store Sal, hvor Rigets Dignitairer ventede i den største Spænding.

Her er Kongen af Rom! raabte Keiseren; han var ude af sig selv af Glæde – for denne ene Gang.

Idetsamme begyndte Kanonerne fra InvalideHotellet at forkynde Paris, at der var født Keiseren et Barn; og fra det første Skud stansede hele Paris og holdt sit Aandedræt tilbage tællende alle – Mænd og Kvinder og de Børn, som kunde tælle saa langt. Alle viste, at hvis [231] Kanonerne stoppede med 21 Skud, var det bare en Prinsesse; men kom det 22de, saa blev de ved at dundre lige til 100, for da var det en Søn, en Tronarving, Napoleon den Anden.

Der sagdes, at Invaliderne gjorde sig en liden Spas af at trække Tiden nogle Secunder ud før Skud Nummer 22; men da brød der ud en Jubel over hele den store By som aldrig før eller senere.

Saa stor var den Lettelse, Folk følte ved denne Garanti for Landets Fremtid, at den keiserlige Page, som først kom løbende fra Slottet med Nyheden til det forsamlede Raad i Hotel de Ville, enstemmigen blev bevilget en aarlig Gage paa 10,000 Francs.

Tre Aar efter – i 1814 – erklærede det samme Raad Keiseren afsat. Mon hvordan det da gik med Pagens aarlige Indtægt?

Frankrige i 1811 var lutter Solskin; men der gik dog en Skygge over Landet, da der ved Aarets Slutning blev udskrevet 100,000 ganske unge Gutter til Armeen.

De rigelige Belønninger, som Keiseren fordelte blandt sine Mænd, havde gjengivet Paris's selskabelige Liv en Glans – næsten ligesaa stor som under de gamle Konger. Keiseren vilde, at det skulde være paa den Maade; og [232] de fleste af hans Krigere lod sig ikke det sige to Gange. De havde ogsaa – mange af dem – vist at samle sig saa rigelige Portioner af Kostbarheder og Penge, at de vendte hjem med store Læs fra hvert Feldttog.

Deres Damers Saloner og de storartede Festligheder, som de gav, naar de i nogen Tid fik være hjemme i Fred, blev dem snart en kjær Belønning, som de fortjente og en Hvile, de paaskjønnede efter et Krigerliv, hvor Ingen havde skaanet sig, men fra hvilket de fleste medbragte Saar og Skavanker.

Dertil Napoleons egen Familie med Dronningen af Neapel i Spidsen, og selve Tuilliererne, hvor der altid var en Række af

festlige Sammenkomster; og endelig vendte jo mange af den gamle Adel tilbage til sine hemmelighedsfulde Hoteller i Boulevard St. Germain. Mange af dem trængte sig ogsaa frem forat erholde Adgang til Hoffet og Hof-Embederne, ligesom der i Armeen tjente de beste Navne under Napoleon som under Bourbonerne.

Saaledes var, hvad de høiere Kredse angaar Paris ligesaa straalende som nogensinde. Befolkningen nedover var tilfreds; Hæder og Ære skaffede Keiseren nok af; men der fulgte ham ogsaa Arbeide og Omsætning; han havde Øie [233] for alt, og skjønt han jo igrunden bare kjendte den militaire Del af sit Folk, kom hans praktiske Sans mangfoldige Forretningsgrene tilgode.

Den vanskeligste Opgave var altid Paris. Keiseren sagde engang til Fouché: Jeg er henrykt, naar De kan forsikre mig, at Faubourg St. Germain er tilfreds. Og jeg vil tilstaa Dem, at under alle Slag, i de største Farer, ja midt i Ørkenen har jeg altid i min Tanke det Spørgsmaal: hvad vil Paris sige? – og fremfor alt Faubourg St. Germain.

Thi der var mellem Napoleon Bonaparte og Paris en Kløft, som aldrig kunde blive helt udfyldt; han blev aldrig Pariser, dertil var han ikke nok Franskmand.

Det er ikke godt at forklare, hvad det tilslut er for et flygtigt Fluidum, som udgjør Essensen af en stor Verdensby, og hvoraf der maa findes ialfald en liden Draabe hos hver den, som helt skal føle sig selv og føles af de andre som en ægte.

Der er over Paris og over alt, hvad der er Paris, en liden, elegant Duft af Bedærvethed, alting er ligesom omgivet med en liden lyserød Rand. Men denne manglede aldeles hos Napoleon;

han er sig selv helt ud i Kanterne ligesaa haard som en Krystal og ligesaa kan^[234] tet, uden noget Fællesmærke af et Samfund allermindst af Paris.

Men da han nu havde faaet sit Dynasti sikret og sin vanskelige Hovedstad sat i godt Humør, syntes han sig at være alle de Fyrsters Overmand, han kjendte; der var bare Zaren igjen.

Allerede i 1809 havde Napoleon tydeligt forstaaet, at Zaren aldrig vilde lade Østerrige falde helt til Jorden. Og i 1810 havde Rusland uden videre brudt Aftalen fra Tilsit og var traadt ud af Kontinental-Afspærringen. Store Rustninger og Troppesamlinger langs Grænsen af Storhertugdømmet Warschau kunde hellerikke betyde noget godt.

Men ligesom han altid havde vist en sælsom Skaansomhed overfor Rusland, saaledes nølede han nu med at erkjende Zarens aabenbare Tilbagegang til England og til de andre legitime Fyrster. Thi det var dette ubrydelige Kammeratskab mellem dem og imod ham, som Napoleon aldrig lærte at forstaa.

Han havde jo seet af Historien, hvad vi har seet i hundrede Aar efter ham, at Kongernes Fiendskaber varer ikke saa længe. Naar nogen Tid er gaaet, efterat de har luftet sine Armeer og aareladt sine Folk, besøger de hinanden ^[235] igjen og kysses paa Peronerne, saa det smælder i alle Jordens Telegrafstationer.

Han forstod ikke, at om han havde været en Kongesøn – bare en Bastard – vilde de andre, tvungne af hans Overlegenhed, kanske have aabnet Kredsen for ham og hans Søn. Men som den, han var: Usurpatoren nedenfra, Revolutionens Søn – aldrig! han kunde ydmyge dem og rumstere med deres Lande og

Hovedstæder, men før vilde de dø, end for Alvor leve med Napoleon som hans Ligemænd.

Det fik gaa an med Bernadotte paa den afsides svenske Trone. For det første behøvede de ham som General, og for det andet foragtede de ham og lod ham føle det.

For dette var Napoleon blind. Politisk havde han den Ide, som igjen har været fremme i vor Tid, at Frankrige i Alliance med Rusland har Evropas Skjæbne i sin Haand; og personligt stod han i den Formening, at Zar Alexander igrunden var hans Ven.

Og han, som dog var forsigtig nok, og hvis Mistænksomhed kunde stige ned til de laveste Forudsætninger, han har aabenbart, alt imens han forberedte Toget til Rusland, hele Tiden troet, at hvis han kunde faa fat paa Alexander personligt [236] – helst efterat have slaaet ham grundigt, saa skulde de gjenfinde Venskabet fra Tilsit og Erfurt, binde Storbritanien og endelig etablere den Ligevægt i Evropa, som han vilde berede for sin Søn.

Da han derfor i Februar 1812 blev klar over, at man fra St. Petersburg bare havde holdt ham op med falsk Russesnak, og at det sletikke var Meningen at sende Grev Nesselrode som extraordinair Gesandt til Paris, hvilket saa længe havde været bebudet, kaldte han op til sig Oberst Chernicheff – en af Zarens Adjutanter, som opholdt sig i Paris, og gav ham i al Venskabelighed en Del Oplysninger, samt et privat Brev til Zaren.

Oberst Chernicheff bukkede og takkede. Men to Dage efter hans Afreise fra Paris blev det opdaget, at han havde misbrugt sin Stilling til at bestikke en underordnet Funktionær i Krigsministeriet, der havde skaffet ham en nøjagtig Opgave over

den franske Armés Styrke. Den ulykkelige Betjent blev henrettet; men den falske Russer havde faaet for stort Forspring, skjønt han blev eftersat af al Magt; han naaede St Petersburg med sit Bytte.

Zar Alexanders Svar paa det Brev, Napoleon sendte med Oberst Chernicheff blev endelig [237] overbragt i April ved Baron Serobin og indeholdt, at Rusland forlangte, at de franske Armeer skulde forlade Preussen og gaa tilbage over Rhinen!

Napoleon kaldte dette for diplomatiske Uforskammetheder og vilde ikke tage dem bogstaveligt. Han gav Grev Narbonne Ordre til at gaa som extraordinair Gesandt til St. Petersburg for direkte og personlig at forhandle med Zaren i Overensstemmelse med Keiser Napoleons Instruktioner.

Men faa Dage efter afbrød den russiske Udsending i Paris – Fyrst Kourakin – de Underhandlinger, han nu i flere Maaneder havde ført med Hertugen af Bassano; og den 9de Mai 1812 forlod Keiseren Paris; Keiserinden fulgte med til Dresden.

Det store Feldttog til Rusland skulde begynde.

V

[241] Allerede i 1808, medens endnu Alliancen mellem Rusland og Frankrige stod ved Magt, laa Marechal Bernadotte med spanske Tropper i Jylland, for at true Sverige med Indfald fra den Kant, saaat Rusland kunde faa des mere Magt til at erobre Finland. Men i Virkeligheden havde Marechalen bestemt Ordre fra Keiseren til Ingenting at foretage sig mod Sverige. Denne Del af Ordren skjulte han imidlertid, og roste sig siden af sin Uvirksomhed, somom det var noget, Svenskerne skyldte ham stor Tak for.

Men saa snart det i 1811 blev vitterligt, at Krigen mellem Napoleon og Alexander maatte bryde ud, forestillede Bernadotte den franske Gesandt i Stockholm, at en svensk Hær, der faldt ind i Finland, vilde være en god Støtte for Napoleon. For denne Hjælp forlangte den svenske Kronprins Norge.

[242] Ja han havde endog den Frækhed – siger Thiers – at true med at gjøre de Franske Skade, hvis han ikke blev hjulpet til at erobre Norge, – en Frækhed, der var saa meget mere oprørende, som han selv for kort Tid siden havde baaret fransk Uniform.

Bernadotte kunde ikke nedlægge, at Napoleon ikke gik ind paa hans Plan med Norge. Da han navnlig skyldte de franske Armeers Glans sit Valg til Tronarving; og da han ingenlunde vandt ved at læres nærmere at kjende; – thi man opdagede snart, at han var

forfængelig, stortalende og rundhaandet med taabelige Løfter, medens hans militaire Talent aldeles ikke var saa stort som han selv troede, var det hans store Drøm at indynde sig i Sverige ved en Erobring.

I November 1811 havde han en Samtale med den franske Gesandt i Stockholm Monsieur Alquier.

Efter nogle undvigende Forklaringer angaaende visse Begunstigelser, som de engelske Kjøbmænd allerede havde nydt i Gøteborg, spurgte Bernadotte paa en uforskammet Maade: hvorfor Frankrige lønnede hans Fortjenester saa slet?

[243] Gesandten mente, at Sveriges Trone maatte vel være Belønning nok.

Hvis man – siger Thiers – i hint Øjeblik havde kunnet se ind i Fremtiden, maatte man vistnok behandlet dette taabelige Hovmod med Skaansel. Men man vil forstaa den franske Gesandts Forbitrelse; thi der gives Ting, som man ikke kan taale, selv om Døden truer.

Den nybagte Kronprins optraadte idetheletaget i denne Samtale med et høist mærkværdigt Praleri. Han mindede om alle de Slag, han havde deltaget i og paastod – som han pleiede i en fortroligere Kreds – at det var ham, som vandt Slaget ved Austerlitz, hvor han ikke løsnede et Skud, Slaget ved Friedland, hvor han sletikke var tilstede og Slaget ved Wagram, hvor han begge Dage flygtede med sin «Granitcolonne».

Derpaa fór han op og sagde, at han meget godt kjendte den ugunstige Stemning mod ham i Paris. Men nu regjerede han over

et Folk af Kjæmper, som forgudede ham, og for hvem ingen Fiende vilde holde Stand, naar han commanderede: fremad!

Dette er for galt! – raabte Gesandten.

Men Bernadotte, som befandt sig i en feberagtig Ophidselse, raabte til sin lille Søn Oscar: [244] Ikke sandt! du vil følge din Faders Exempel og foretrække Døden for Skjændsel!

Monsieur Alquier indberettede hele denne Samtale for Keiseren, som bare smilede og afbrød al Forbindelse med Sverige.

Men herover blev man igjen ængstelig i Sverige; og den gamle Konge saavelsom Kronprinsen prøvede Tilnærmelser. Men samtidig knyttede Bernadotte paa egen Haand hemmelige Intriger med Rusland og England, idet han til Forklaring af sit Frafald og sit Forræderi mod sin Velgjører lod sige, at Napoleon desværre gjennem hele deres Liv havde forfulgt ham – Bernadotte – med sin Misundelse.

Men Sandheden var jo netop den, at Grunden til Bernadottes Had var fra først af og hele Tiden Misundelse.

Misundelig, som han var af Naturen, vovede han endog at være skinsyg paa den Mand, som altid burde have staaet ham altfor høit til at kunne være Gjenstand for hans Misundelse; thi General Bernadotte kunde aldeles ikke taale nogen Sammenligning med General Bonaparte.

At Bernadotte kunde være skinsyg paa Moreau, Massena, Lannes eller Davoust, det kunde [245] man endda forstaa, skjønt hver af disse var ham tusinde Gange overlegen. Men til at blive skinsyg paa Napoleon hørte der isandhed hele Misundelsens

Vanvid hos en Mand af hans sneverhjertede Tænkemaade og ringe aandelige Begavelse.

Det var underligt for mig, som netop havde læst alt dette om Bernadotte, i 1896 at høre Kong Oscar den Anden sige: Den Eneste, som kunde have remplaceret Napoleon, var min Bestefader.

Kongen sagde det saa roligt og afgjørende, at man kunde mærke, at saaledes havde de lært ham Verdenshistorien.

- Den 20de Mai 1812 var det franske Keiserpar i Dresden.

Napoleon blev bange for, at som Sagerne nu stod mellem det russiske og det franske Hof, skulde det muligens ikke lykkes Grev Narbonne at naa helt frem til Zaren personligt med sin Sendelse. Og da dette for Napoleon var alt, vilde han forsøge et endnu mere afgjørende Skridt gennem sin Ambassadeur i Sanct Petersburg – Grev Lauriston.

Han sagde derfor til Maret – Hertugen af Bassano: Skriv til Lauriston, at han skal begive sig til Wilna, (hvor Keiser Alexander var ved ^[246]Armeen), og lad ham sige, at jeg, som længes efter at gjøre Ende paa denne Pennekrig, har givet han Ordre til at gjennembryde alle Skranker og naa frem til selve Zarens Person, for at høre af dennes egen Mund et forklarende Ord, der kan aabne Veien til Forstaaelse mellem os To.

Da Grev Lauriston fik dette Brev, bad han strax om sine Passer, forat forlade Hovedstaden og afgaa til Wilna; men han fik dem ikke.

Imidlertid forsamlede der sig i Dresden hos den gamle Konge af Sachsen et Hof omkring den franske Keiser og Keiserinde, som Evropa aldrig havde seet Mage til, og heller aldrig mere faar se Magen til.

Keiseren og Keiserinden af Østerrige vare komne af sig selv, for at hilse paa deres Datter og Svigersøn og ønske ham tillykke med det store Tog. Kongen af Preussen var der ogsaa. Han tilbød Napoleon sin Søn til Adjutant noget Napoleon afslog af Delicatesse. Alle Konger og regjerende Fyrster fra det øvrige Tyskland mødte frem med de varmeste Ønsker og med Forsikring om Troskab i Kampen mod den russiske Zar, som nu syntes at være Alles Fiende.

Det var under Opholdet i Dresden, at Grev ^[247] Ségur den Ældre sagde sin berømte Vittighed. Det hændte ham, at han en Dag kom lidt for sent til et Møde; Keiseren sendte ham et Par Øine. Men den smidige Ceremonimester svarede:

«Deres Majestæt maa undskylde, at jeg kommer lidt sent; men jeg blev opholdt; – der var en saadan Trængsel af Konger i Deres Majestæts Forgemakker.»

Fra alle disse Fyrster skulde der følge Troppekorpsler med paa Toget. Keiseren, som i Paris var kommen til at synes godt om Fyrst Schwartzemberg, havde forlangt, at han skulde anføre den østerrigske Hær, som skulde rykke ind over den russiske Grænse i sydvest og være til Dækning og Støtte for den store Armé paa den Kant.

Blandt alle disse Fremmede var der vel neppe En, som ikke inderst inde ønskede, at det maatte gaa Napoleon saa galt, at de

kunde vove at forlade ham og lade ham i Stikken. Det ulmede overalt i Tyskland; den folkelige Reisning var begyndt at smelte de unaturlige Grænser mellem den mishandlede Nations Smaastater. Det var ikke at undres over, at der overalt sukkedes efter Hævn og at Alle stod rede til at afkaste den forfærdelige Byrde.

[248] Derimod maa det vække alle Tidens Forundring og trodse ethvert Begreb om en Mands Hæder og Ære, naar Bernadotte i Begyndelsen af 1812 spandt sine mangfoldige Rænker.

Til det engelske Parti i Sverige sagde han, at han ikke vilde være Napoleons Træl, men først og fremmest tænke paa sit Riges Handel og Fordel.

Til sit eget Parti, der havde valgt ham som Napoleons General, talte han høit om Æren og de svenske Vaaben.

Og til de Allierede sagde han, at han stod rede paa første Signal til at afkaste Frankrigs Aag. Han skulde gjøre Landgang med 30, ja med 50,000 Svensker og ødelægge Franskmændene i Polen – naar man bare vilde sikre ham Norge.

De fremmede Magter kunde næsten ikke tro paa saa megen Falskhed, især følte den skikkelige Konge af Preussen sig saaret og frastødt.

Bernadotte drev det endog saa vidt, at han tilbød sig at bringe en Fred istand med Tyrkerne for at lette Rusland, – overalt optraadte han som Frankrigs mest virksomme Fiende.

Den 5te April afsluttede Sverige en Forbundstraktat med Rusland, som lovede at hjælpe [249] til ved Erobringen af Norge; denne Overenskomst skulde være hemmelig.

Officielt skulde det svenske Cabinet erklære, at det ikke var Ruslands Allierede. Denne Neutralitet skulde da paa et passende Tidspunkt forandres til Krig med Frankrige. Saaledes skulde Overgangen dannes til denne Troløshed, der er en af de afskyeligste, Historien omtaler.

Imidlertid havde Kronprinsesse Desideria, som fremdeles opholdt sig i Paris og som ikke var at formaa til at komme til Stockholm optaget som hun var af andre Ting, hun havde følt det pinlige i Misstemningen mellem Sverige og Frankrige, og hun forsøgte nu at indlede Tilnærmelser.

I Forbindelse hermed sendte Bernadotte Monsieur Signeul til Maret. Hertugen af Bassano, som var med Keiseren i Dresden, med tvende Documenter. Det ene – det officielle – indeholdt, at vistnok stod Sverige for Øieblikket nærmest paa Ruslands Side; men Bernadotte kom fremdeles med det latterlige Tilbud at optræde som Mægler mellem Alexander og Napoleon!

Den anden – den hemmelige – Note indeholdt: Bernadotte havde ingen Fordel af Finland; men hvis man tilstod ham Norge, var [250] han rede til strax at slutte Forbunds-Traktat med Frankrige.

Napoleon, som meget vel kjendte den hemmelige Traktat af 5te April med Rusland, raabte: Den Usling! nu vil jeg ikke høre mere om det Menneske!

*

La grande Armé – saaledes som den var i sin største Glans, da den i Foraaret 1812 dirigeredes fra sine Hovedkvarterer østover,

var saaledes sammensat:

1ste Corps under Marechal Davoust bestod af 6 Divisioner, hvoriblandt Kjærnetropperne Morand, Friand og Gudins Divisioner. Resten af Corpset var opblandet med badensiske og hollandske Regimenter samt Polakker. Under Davoust commandede desuden den preussiske General Grawert 17,000 Preussere. Davoust's Corps var ialt paa 114,000 Mand udmærkede Tropper. Foruden de tre: Gudin, Morand og Friant, havde han ogsaa Generalerne Compans og Pajol, Ingenieuren Haxo og den smukke General Friederich.

2det Corps førtes af Marechal Oudinot. Han havde med sig Generalerne Merle og Maison, Legrands og Verdiers Divisioner – Lannes og [251] Massenass gamle Soldater – 40,000 Mand ialt med Cavalleriet under General Dumerac.

3die Corps førtes af Marechal Ney med 2 Divisioner af gamle Soldater oplærte af Hertugen af Montebello, desuden Würtembergere, som havde tjent før under Ney – ialt 39,000 Mand. Dertil 2 Corps Kyradsere af CavalleriReserven: 10,000 Mand.

4de Corps under Prins Eugen med Junot som Næstcommanderende. Her var Generalerne Grouchy og Broussier og de to Brødre Delzon. De beste Soldater fra den italienske Armé – tilsammen 45,000 Mand.

5te Corps talte 26,000 Mand af alle Vaabenarter – mest Polakker, under Anførsel af Fyrst Poniatowski.

6te Corps. General St. Cyr. 25,000 Mand, for største Delen Fremmede, som havde tjent mellem de Franske siden 1809.

7de Corps under General Regnier. 17,000 Mand, som skulde tjene sammen med Polakkerne.

8de Corps. Kong Jerome med 18,000 Westphalere og Hesser.

Desuden var Cavalleri-Reservens 4 Corpser fordelte mellem Davoust, Oudinot og Ney. Resten: 15,000 ypperlige Ryttere marscherede sammen med Keisergarden.

[252] Denne commanderedes af Marechallerne Mortier og Lefebvre og var delt i 2 Corpser: den gamle Garde, bestaaende af grønne Jægere og blaa Grenaderer tilfods, og den unge Garde: Tirailleurer og let Rytteri – tilsammen 47,000 Mand, hvori 6,000 udvalgte Ryttere og 200 Kanoner med Betjening.

Hertil kom Ingenieur-Parken bestaaende af Sappeurer, Mineurer, Brobyggere, og militaire Haandværkere af alle Slags.

Artilleri-Parken og Vogntrainet med Betjening og Heste. Der var 18,000 Heste alene til de to Train.

I den aktive Arme, som marscherede mod Rusland, var der 423,000 øvede Soldater, hvoraf 300,000 Fodfolk, 70,000 Ryttere og 30,000 Artillerister med 1000 Kanoner, samt 6 Brotrain, Lazaret-Stel samt Proviant for en Maaned.

I Reserve stod det 9de Corps under Marechal Victor omkring Magdeburg, og lode Corps under Augereau, som skulde complete Armeen efterhvert.

Den hele Hærmasse mod Russerne var 620,000 Mand. Desuden laa der i franske Depoter og Fæstninger 150,000 Mand; 50,000 Mand var i Italien; og paa den spanske Halvø kjæmpede 300,000 ypperlige Soldater anførte [253] af Navne som Massena, Soult og Suchet saaat Frankrige ved denne Tid havde samlet i en eneste Mands Haand over en Million bevæbnede Soldater.

Men ser man hen til, hvorledes de forskjellige Nationer vare repræsenterede i den Hærmasse, som gik mod Rusland, forat kjæmpe sammen under den ene Mand, saa stiller Tallene sig saaledes:

370,000 var Franskmænd, 50,000 Polakker, 20,000 Italienerne og 10,000 Schweitzere – altsammen Folk, som kunde regnes til de paalidelige Soldater.

Men saa var der ogsaa 150,000 Preussere, Bayrere, Sachser, Würtembergere, Westphaler, Croater, Spaniere og Portugisere, hvilke alle vare farlige og mer eller mindre til at stole paa.

Men – som sagt – Napoleon brød sig ikke om det; Soldater var Soldater for ham og ikke andet. Og forresten var der saa meget Fiendskab mellem de smaa Stater indbyrdes og mellem Nord og Syd, at der mange Gange sloges tysk mod tysk af Hjertens Lyst under Napoleons Faner – ialfald indtil Nøden blev saa stor under Frankrigs haarde Vælde, at Fyrsterne maatte paakalde sine Folks Hjælp med det Gode.

[254] - Den 7de Juni kom Keiseren til Danzig, hvorefter han paa Vejen til Königsberg holdt Revu over Davoust's sex Mønster-Divisioner.

Den 18de kom han til Insterburg, hvor han fandt Flodbredderne langs Pregel bedækkede med Proviant af alle Slags; og samtidig mødte her frem fra fire forskellige Veie 220,000 kampberedte Soldater paa én Gang.

Den 19de Juni fik han endelig sikker Underretning om, at Keiser Alexander ikke paa nogen Maade vilde se Lauriston.

Altsaa maatte der Magt til; Zaren skulde tvinges; enten paa den ene eller paa den anden Maade; men Zar Alexander maatte han have fat i.

Dermed gik Napoleon over Niemen.

*

I det Mellemrum, som dannes mellem Dnjepr, idet den ved Orschka bøier sydover, og Dwina, hvor den ved Ostrowno bøier nordover, vilde Napoleon trænge ind i Rusland.

Russernes første Bevægelse var at trække sin Nord-Armé under General Barclay de Tolly sammen ved den befæstede Leir Drissa, hvor Zaren selv havde begivet sig hen og syntes at ville modtage et Slag. Russernes Syd-Armé [255] under Fyrst Bagration skulde komme i Forbindelse med Nord-Arméen derved, at Bagration marscherede rask mod Nord og slap forbi de indtrængende Franske.

Det blev da Napoleons Plan ved Hjælp af Davousts Corps at forhindre denne Forening og holde de to russiske Armeer skilt fra hinanden; lokke en enkelt af dem til Slag og kaste Bagration ud i Moradserne.

Imidlertid havde Zaren allerede trukket sig saa langt tilbage uden at ville modtage det store afgjørende Slag, som Napoleon var saa ivrig efter, at de Franske naaede helt frem til Polens gamle Hovedstad Wilna.

De saa ofte skuffede Polakker troede nu, at deres Dag endelig var kommen. Den polske Adel erklærede Kongeriget Polen gjenoprettet og sendte en Deputation til Keiser Napoleon med Bøn om, at han vilde anerkjende det gjenoprettede Kongerige, saa vilde det være nok for dem.

Men Napoleon, som aldrig havde havt noget tilovers for de polske Nationalkrav, svarede undvigende og paa en saadan Maade, at det ganske nedslog Haab og Mod hos de trofaste Polakker og vakte megen Misstemning ogsaa i Frankrige.

[256] For at Napoleons Maneuvre skulde lykkes, og Foreningen forhindres mellem de Tolly og Bagration, maatte imidlertid Kong Jerome være kommet saa meget længer frem med sit Armeecorps end han var. Men selv en duelig General kunde ikke være kommet saa langt paa Grund af det Uveir og de svære Regnskyl i Slutten af Juni Maaned. Men Napoleon, som laa og ventede i Wilna blev utaalmodig, Davoust ligesaa; og tilslut fik Kong Jerome paa en saarende Maade Ordre til at stille sig under Davoust's Commando.

Herover blev Kong Jerome fornærmet som rimeligt kunde være; han forlod Armeen og vendte hjem igjen.

Men denne Strid mellem Brødrene forspildte det beleilige Øieblik, da Bagration kunde været isoleret og tilintetgjort; og hvad værre var: der blev spildt 11 kostbare Dage af Juni Maaned til ingen Nytte i Wilna.

Og det var jo Ruslands Haab og deres Uro paa fransk Side, som forstod sig paa Klimaet i de russiske Egne – vil Feldttoget vare til Vinteren kommer?

Der fortaltes allerede i russiske Kredse om den Landsbysmed, som lo, da de bragte ham en fransk Hestesko, som var fundet paa Veien.

[257] Ikke en eneste af disse Heste slipper ud igjen af Rusland, hvis de blir her til Frostens kommer, sagde Smeden. Thi de franske Hestesko var uden Græv og Hager, saaat Dyrene umuligt kunde slæbe Kanoner og svære Vogne opad Bakker og Skraaninger, naar Veiene blev haarde og glatte.

Naar man mindes, hvorledes den unge General Bonaparte, naar der i de første Feldttog af en eller anden Grund opstod en længere Stans i Colonnernes Fremmarsch, pleiede at stige ud af Vognen, sætte sig i en Grøftekant og pege paa en af de svære Train-Vogne med Spørgsmaalet:

Hvad er der i den Vogn?

Saa maatte den Officer frem, som havde Ansvaret. Hele Vognens Indhold blev pakket udover Marken og eftertalt: Sæletøi, Hestesko, Søm, Værktøi, Skruer og Beslag – den arme unge Officer maatte gjøre Rede for hver minste Ting; og Generalen viste paa en Prik, hvad der skulde være.

Det kunde for det unge Menneske, hvis der var Feil, blive evig Forglemmelse; eller han kunde komme til at dø som General i Intendanturet, hvis han var af de Rette.

[258] Feldttoget til Rusland var ikke saaledes forberedt.

- Da Napoleon endelig i de sidste Dage af Juni marscherede mod Drissa, forlod Zaren denne stærke Stilling, hvis Forskansninger man i et Aar havde arbejdet paa at gjøre uindtagelige. Han trak sig helt tilbage til Sanct Petersburg; og der blev han.

Efter Napoleons Ordre mødte alle de franske Corpser paa samme Dag ved Dwina; men de fandt ikke andet end den tomme Leir; og Feldttoget maatte fortsættes uden noget afgjørende Slag med det samme Maal for Øie: at holde de to russiske Armeer adskilte fra hinanden.

Barclay de Tolly trak sig fremdeles tilbage foran Napoleon med Hovedarmeen, men syntes i de sidste Dage af Juli at ville sætte sig fast ved Witebsk forat give Bagration Tid til at komme frem, saaat deres to Armeer kunde forene sig i Smolensk. Men ved Mohilew mødte Bagration Davoust, som her havde en af sine store Dage. Han tilføiede Fyrst Bagration et saadant Nederlag, at der for denne ikke kunde være Tale om nogen Forening med Tolly i Smolensk.

Det lykkedes Fyrst Bagration at faa sendt ^[259] Budskab om sit Nederlag udenom eller gennem de franske Linier paa en ubegribelig Maade, og den 27de Juli om Formiddagen, da Napoleon og hele Hovedarmeen brændende ivrige efter et Hovedslag gik mod Witebsk, var Barclay de Tolly atter i fuldt Tilbagetog.

Der blev altsaa hellerikke her noget Hovedslag, som man havde haabet paa i den franske Hær; men ved Ostrowno seirede Murat og Eugen i en alvorlig Træfning. Det var her, at en liden Flok – en 300 Mand – af unge Mennesker fra Paris af det 9de

Linie Regiment slog sig gennem en Sky af russiske Kyrasserer i hele den franske Armés Paasyn. Keiseren selv saa deres glimrende Tapperhed; han raabte: de har fortjent Korset hver Mand!

Det var en ny Skuffelse for Napoleon, at det hellerikke ved Witebsk kom til et saa afgjørende Opgjør, at der kunde være Tale om Forhandlinger.

I disse Dage led den franske Arme enormt af Hede; og Opløsningen begyndte allerede især mellem de tyske Tropper. Napoleon slog sig ned i Witebsk for samfulde fjorten Dage; – han lignede idetheletaget ikke sig selv paa dette Tog.

Mange har undret sig over, at han, hvis [260] Uimodstaaelighed ellers laa i den forbløffende Hast, hvormed han var over Fienden og satte Fart i Feldttoget, – at han ikke var mere gjerrig paa hver eneste Dag, som gik. Thi om han end havde mindre Begreb om, hvad en Vinter i Rusland vilde sige – mindre end det sømmede sig en Feldtherre af hans Rang og meget mindre end den unge Bonaparte vilde nøiet sig med, saa var det dog saa uligt ham at give sig saa god Tid til ingen Nytte – først i Wilna og saa i Witebsk.

Det forekommer mig, at alt tyder paa, at Napoleon hver Dag har ventet paa den Adjutant fra Zaren, som skulde forvandle den hele Krig til en Forhandling mellem dem personligt. Han var den hele Tid sikker paa, at Zaren blev ført bag Lyset af sine Omgivelser; Zaren behøvede ikke andet end fuld Besked, for at slutte sig til de moderne Fremtids-Ideer, som Napoleon vilde bringe ham.

Den samme Mening om Zaren af Ruslands Forhold til de moderne Ideer har mange kloge Folk havt hundrede Aar senere.

Armeen blev lagt i Kvarter omkring Witebsk, man samlede Forraad og drev Desertører og Efternølere tilbage under Fanerne. Skjønt der til Dato ikke var faldet mere end høist 7,000 [261] Mand, manglede der alligevel allerede 150,000 Mand i Rækkerne.

Den store Armés Ødelæggelse paa Toget til Rusland kan ikke skyldes bare paa Kulden og det forfærdelige Tilbagetog. Armeen var i Virkeligheden allerede ødelagt, inden den naaede Moscou, – først fordi der var saa altfor mange Fremmede med, og dernæst fordi der var drevet en vanvittig Udskrivning af unge Gutter, som nok kunde slaas, men som umuligt kunde bære de uhyre Anstrængelser og Savn. Dertil var der allerede nu en stor Del Ryttere, som maatte gaa tilfods.

Naar man betragter Kortet, hvor Slagstederne paa Ind- og Udmarschen viser, hvor langt det franske Angreb trængte ind, er det ikke noget dybt Dolkestik i den kjødfulde Kolos. Fra Niemen til Mohilew, Ostrowno, Polotsk, Krasnoe 1ste Gang, Smolensk, Valoutino, Borodino og Moscows Brand, og tilbage gjennem Slagene ved Winkowo, Malo-Jaroslavez, Wiasma, Vop, Krasnoe 2den Gang, Berezina, Wilna og Kowno – er ikke saa langt Stykke Vei, men det er et langt Stykke Historie.

Under sit Ophold i Witebsk regjerede Keiseren med den samme Regelmæssighed, somom han sad i Tuillerierne, foruden at han Dag og [262] Nat tænkte paa sine Troppecorpsers Bevægelser, paa Soldaterne og de Saaredes Forpleining.

Intet kunde skræmme ham; hverken Bernadottes Frafald eller den Folke-Reisning i Rusland, som Zaren selv reiste imod ham og som kom tilsyne deri, at de franske overalt kom til øde Landstrækninger og tomme eller brændende Byer.

Hellerikke lod han, somom han mærkede noget Omslag i Stemningen eller den svage Knurren i hans nærmeste Kreds. Alene med sine Planer og urokkelig i sit Forsæt blev han ved med at forfølge de vigende Russere med Hovedarmeen, og samtidig holde Øie med sine Flanker i Syd og Nord.

Der blev givet Ordre til Fyrst Schwartzemberg og til Marechallerne Victor og Augereau at ile General Regnier tilhjælp, da General Tormasoff trængte frem søndenfra.

Mod Nord stod Macdonald fra Riga sydover mod Dynaburg og Marechal Oudinot ved Polotsk i Kamp med General Wittgenstein. General Gouvion Saint-Cyr med sit Corps af Bayrere fik Ordre til at forstærke Oudinot i hans Stilling.

Den 17de August vilde Marechal Oudinot gaa [263] lidt tilbage for at indtage en mere fordelagtig Stilling. Wittgenstein som tog Maneuvren for et Tilbagetog, kastede sig over ham, og i den Kamp, som derved opstod, blev Marechallen haardt saaret og maatte bæres bort.

Commandoen tilfaldt General St. Cyr, som ogsaa var saaret og som sad og commanderede hele Slaget i en liden polsk Vogn.

Denne koldblodige Hærfører og store Taktiker udførte den 18de August ved Polotsk en mesterlig Maneuvre, hvorved han pludselig forandrede det formentlige Tilbagetog til et heftigt Angreb, som bragte ham en Sejer, der vilde have været endnu smukkere, om ikke Generalen selv i det afgjørende Øieblik var væltet med sin lille Vogn midt i Tummelen. Han kom ind under Hestene og blev med stor Møie halet frem, for strax at fortsætte Commandoen.

Der blev gjort 1500 Fanger og taget 14 Kanoner, Wittgenstein fik en gavnlige Skræk i Livet.

Efter Polotsk udnævnte Keiseren General St. Cyr til Marechal.

I dette Slag faldt der to bayerske Generaler: Derois og Lieben. Derois havde anført Bayrerne i 1805 ved Ullm og i 1809 ved Wagram. [264] Han og hans uadskillelige Ven Lieben havde fulgt hinanden opigjennem Livet fra den tidligste Ungdom; begge var blevne Generaler i deres Tjeneste under Keiser Napoleon og begge faldt de paa samme Dag ved Polotsk.

Den 17de August naaede Napoleon frem til Smolensk, hvis befæstede Forstæder han angreb Klokken 2 om Eftermiddagen med de to berømte Divisioner Morand og Gudin. General Ledru af Neys Arme-corps trængte ind i Forstaden Krasnoe; i alle de befæstede Stillinger omkring selve Byen gjorde Russerne en haardnakket Modstand.

Paa høire Fløi kjæmpede Polakkerne som Løver under Poniatowsky, for at gjenerobre deres Fædres Stad Smolensk. Klokken 5 toges Stillingerne paa den venstre Flodbred under Keiserens Øine. Men General de Tolly trak endnu store Forstærkninger til sig: General Baggowouth med hele hans Corps, Prinsen af Würtemberg med en Division Grenaderer og 2 Batailloner af den russiske Garde.

Først Klokken 6 var man kommen saa langt, at Kanonerne beskød selve Byens Mure, saa man kunde snart tænke paa at storme.

De Franske tog ogsaa Byen med Storm; men da var det allerede saa mørkt, at det [265] lykkedes Barclay de Tolly at trække Resterne af sin Armé ud af Smolensk.

De franske Regimenter rykkede ind under klingende Musik – stolte over en Sejer, som bragte Rusland umaadelige Tab; men der var tomt overalt og snart stod hele Smolensk i Brand. Og i Frankrig fremkaldte denne Sejersbulletin om Erobringen af en By i Aske liden Begeistring, snarere en nedslaaet Stemning; og i selve Armeen begyndte enkelte af de høiere Officerer at anstille urolige Betragtninger.

Men Napoleon drev paa fra Dag til Dag for endelig at faa slaa et af de russiske Armeecorps foran ham.

Fra Smolensk udsendte han Divisionerne Compans og Gudin, General Bryières Cavalleri og Kong Joachim Murat, forat indhente Barclay de Tolly. Samtidig fik Junot Ordre til at tage Stilling ved Valoutina for at stænge de snævre Passager for Russerne.

Imidlertid forandrede General de Tolly sin oprindelige Plan at trække sig nordover mod Sankt-Petersburg. Han vilde endnu engang gjøre et Forsøg paa at forene sig med Bagration paa Veien til Moscou.

Dette fik Napoleon vide og sendte i al Hast Marechal Ney imod ham. Hærene mødtes ved [266] Valoutina, og Ney vandt en glimrende Sejer; men ogsaa her var der noget iveien – som ved alt i dette Feldttog.

Barclay de Tollys Arme var man endelig kommen i Kast med, adskilt fra Fyrst Bagration og i en Stilling, hvor ikke én Mand

kunde undslippe, hvis General Junot havde gjort sin Pligt og efter Ordre taget Stilling ved de trange Defiléer, som førte ud fra Slagmarken ved Valoutina.

Da General Grouchy bragte Keiseren Efterretning om Slaget, red denne hen til Ney, og alle var ved at se Kamppladsen enige om, at det ene og alene skyldtes Hertugen af Abrantès's Forsømmelse og Sløvhed, at ikke den russiske Arme var bleven fuldstændig ødelagt eller taget tilfange.

Denne Mands glimrende Løbebane gik hermed til Ende.

Napoleon havde overvældet Junot med Rigdomme, som denne forødte paa den smagløseste Maade; medens han ved hensynsløse Udsvævelser ødelagde sit stærke Legeme. Tapper var han som de aller forvovneste, den første Pistolskytte i Armeen, en lystig Fyr og en god Kammerat, men et farligt Menneske med ganske utøilede Lidenskaber.

[267] Enten det var den store Lykke han gjorde, eller det var hans vilde Liv, eller det var et Sabelhug i Hovedet, som Hertuginde af Abrantès altid undskylder ham med – nok er det, han blev efterhaanden fra en uberegnelig Fusentast værre og værre helt til Stormandsgalskab og Vanvid.

Allerede ved Smolensk, hvor Junot skulde begyndt Angrebet, var hans Commando forvirret og tøvende.

Murat satte i Galop hen til ham: Hvad bestiller du? hvorfor kommer du ikke frem.

Mine Westphalere vil ikke gaa paa – svarede Junot.

Jeg skal sætte Fart i dem! raabte Kong Joachim og kastede sig over Russerne med nogle Eskadroner, huggede ind og væltede alt overende, som mødte ham.

«Se saa!» raabte han igjen til Junot, «der er din Marechalstav halvveis vundet, gaa nu du selv og tag den! Russerne ere fortabte.»

Men Junot blev siddende uden at røre sig; han var allerede sindssyg, uden at de andre forstod det.

Da han nu ogsaa svigtede ved Valoutina og forspildte Ney's smukke Sejer, vilde Napoleon i Sinne tage Commandoen fra ham; men de [268] andre Generaler bad for Junot; og for gammelt Venskabs Skyld tilgav han ham.

Men imidlertid gik det rask nedad med Junot, saa han maatte sendes hjem fra Rusland – til Illyrien, hvor han var Gouverneur.

Her opførte han sig ogsaa paa en mærkelig Maade. Han gav et stort Bal i sin Residens, hvor han selv mødte op i blanke Sko, Gehæng med Kaarde og alle sine Decorationer om Halsen, Haaret krøllet, trekantet Hat under Armen, hvide Hansker og forresten nøgen som en Orm.

Herfra blev han skyndsomst sendt til Mailand. Her lod han spænde 6 Heste for sin fineste Galla-Vogn, satte sig selv i fuld Uniform paa Kuskesædet, og eftersom han kjørte gennem Milanos Gader, fyldte han Vognen med alle de uanstændige Fruentimmer, han fik Øie paa.

Men saa blev han sendt hjem til sin Fødeby Montbard i Frankrige; og her endte det med, at han i Vildelse lemlæstede sig selv paa en frygtelig Maade, sprang udfor en Havemur og brak

Laarbenet. Han var saa voldsom, at det var umuligt at faa ham forbundet og saaledes døde han i Juli 1813.

Hertuginde af Abrantès taalte alt af ham, [269] og søgte paa alle Maader at holde ham oppe saa langt hun kunde – ogsaa i Forholdet til Keiseren. Men tilslut havde Junot tabt hele sin Plads i Napoleons Venskab, og de havde dog fra Ungdommen været saa gode Venner som nogen overhovedet kunde være gode Venner med Napoleon. –

- Da den franske Armé kom frem til Wiasma den 29de August, fandt den – ligesom ved Smolensk – Befolkningen paa Flugt og halve Byen i Brand; de Franske maatte selv slukke Ilden, for at redde de store Forraad af Levnedsmidler, som endnu var i Behold.

Her var det, at Striden brød ud mellem Davoust og Murat. Den ordentlige og solide Hertug af Äuerstädt havde længe ærgret sig over den flotte Konge af Neapel, som hver Morgen fór afsted og udmattede Cavalleriet, som allerede svandt ind fra Dag til Dag. Endnu mindre vilde han finde sig i at støtte disse unyttige Cavalleri-Demonstrationer med sit gode Infanteri. Han forbød derfor i hele Corpsets Nærværelse General Compans at adlyde Kong Joachim.

Nu kom Napoleon selv til, og skjønt han udentvivel i sit Hjerte maa have givet Davoust [270] Ret, bøiede han dog af for Familieskabet og for Kongenavnets Skyld og gav Compans Ordre til at stille sig under Murats Commando ved Avantgarden.

Efter Smolensk var Armeen smeltet sammen paa en foruroligende Maade; og Berthier tog Mod til sig og forestillede

Keiseren, at det saa galt ud. Men Napoleon kaldte ham en gammel Kjærring og spurgte, om han havde Lyst til at reise hjem til Paris.

Ligefra han rev dem løs, for at føre dem i dette Feldttog, efterat de alle vare komne nogenlunde til Ro – nogle i Paris, andre paa sine Godser, og mange som Gouverneurer og Commandanter udover hele det Evropa, som dengang var Frankrige, var der fra først af nogen Misstemning blandt hans Officerer især blandt de høiere og de ældre.

De høie Stillinger, han havde skabt dem, og de rigelige Indkomster havde givet dem og deres Damer Smag paa en luxuriøs og glimrende Tilværelse. Desuden var de nu – de Fleste ligesom deres Herre kommet op i Aarene mellem firti og femti; Ærgjerrigheden havde ikke længer saadan Hast; de havde faaet nok; og den Familie, som de kun havde levet sammen med i korte Stunder mellem to [271] Feldttog, de klyngede sig nu til dem og holdt fast.

Alligevel mødte de alle, da Keiseren kaldte; og da de først havde faaet rystet alle Kvindfolkene og Børnene af sig og sad overskrævs i Sadelen igjen, mens deres gamle Soldater og de utaalmodige Unge jublede omkring dem, da gjenfandt de snart sit Humør, og de gik til nye Savn og nye Seire som de tapre Mænd, de var.

Især i Begyndelsen, naar de med sine prægtige Regimenter marscherede østover gjennem erobrede Lande, fra By til By og fra Slot til Slot som Verdens Herrer; naar de i Dresden samledes med Krigskammerater og Venner og saa foran sig alle Evropas kronede Hoveder bøie sig for deres Keiser, da var la grande armée atter i

sin Glans og hver eneste Mand en Helt fra den øverste til den nederste.

Men om end intet Menneske kunde have anet de Rædsler, som de gik imod, var dog selve Indrykningen i Rusland lige fra Begyndelsen saa ulig alt, hvad de var vant til, at Officererne meget snart begyndte at se paa hverandre.

Der var jo altid nogle Misfornøiede; men de kom ellers aldrig til Orde, fordi Napoleon bestandig hobede det ene Held ovenpaa det andet, [272] saa der blev ingen Tid og ingen Sans for den sure Kritik.

Anderledes denne Gang; de begyndte at synes, at han var anderledes. Det var han kanske ogsaa; men de var hellerikke selv, hvad de før havde været.

VI

[273] Efterhvert som de Franske nærmede sig Moscou, blev Stemningen i Rusland mere ophidset og Misfornøielsen med Barclay de Tolly mere almindelig. Et stort Parti ved Hoffet og selve Folkets Masse fik en uimodstaaelig Trang til at forlade Retrait-Systemet; og pludseligt forlangte alle, at der skulde stanses og kæmpes.

Den offentlige Mening udpegede den gamle, enøiede Feltmarechal Kutusow til Fører. Han havde ikke tabt Slaget ved Austerlitz; det var imod hans Vilje, at man fulgte General Weiroths Plan. Derimod havde han slaaet Tyrkerne mange Gange og var en stor Hærfører og en forsigtig og snedig Mand.

Strabadser og Udsvævelser havde ødelagt ham, saa han nu vanskeligt kunde sidde paa en Hest; han var falsk, troløs og løgnagtig og [274] i Bund og Grund fordærvet; men han var taalmodig og seig.

Han blev nu udnævnt til Overanfører og fik General Benningsen – Sejerherren fra Eylau til Stabschef.

Det blev sagt, at Barclay de Tolly vilde levere et Slag, før Kutusow kom til Armeen; men den gamle Feldtmarschal havde allerede selv valgt til Slagmark Høiderne ved Landsbyen Borodino.

Den 5te September fik den fremrykkende franske Arme Øie paa hele den russiske Hær opstillet i Slagorden paa Høiderne foran sig.

Det vigtige Punkt Schwardina var stærkt forskanset som en Redoute og forsvaredes af Fyrst Bagration personlig. Men Divisionen Compans tog Redouten med vanlig Glans allerede om Eftermiddagen den 5te. Dette var den første Triumf for de Franske.

I Løbet af Natten og den følgende Dag kom de franske Hærafdelinger frem og indtog sine Stillinger.

Efter et Par Timers Søvn i sit Telt steg Napoleon til Hest i den aarle Morgenstund. Midt opi alle de Ting, som skulde ordnes Dagen før Slaget, indtraf Monsieur Bausset, en tyk og gigtsvag Paladsofficer, som stod den keiserlige Familie ^[275] meget nær. Han kom lige fra Tuillerierne og bragte Breve fra Marie Louise og et Portrait af den lille Konge af Rom.

Keiseren viste Billedet for alle de Generaler og Officerer, som stod samlede for at modtage Ordres for Morgendagen, og lod det dernæst stille paa en Stol foran sit Telt til Glæde for de gamle Grenaderer.

Men den samme Morgen kom ogsaa Oberst Fabvier fra Spanien og bragte Efterretningen om Marschal Marmonts ulykkelige Nederlag.

Men Napoleon lod sig ikke forstyrre af noget, hele Dagen var han paafærde og traf alle Forberedelser til den Sejer, som hverken han selv eller nogen Mand i Armeen tvivlede paa.

Den næste Morgen – den 7de September traadte han munter ud af sit Telt og raabte til sine Officerer: Se – Mine Herrer! for en smuk Sol! det er Solen fra Austerlitz!

Hans korte fyndige Proclamation til Soldaterne blev læst ved hvert Compagni: Endelig staar I foran det Hoved-Slag, som I har længtet saa meget efter. Nu afhænger Sejeren af Eder; – den Sejer, som er en Nødvendighed for os alle. Den vil give os Overflod paa alt, gode Kvarterer og en snarlig Hjemmarsch til Fædrelandet. Opfør Eder som ved Austerlitz, [276] ved Friedland, ved Witebsk, ved Smolensk, og den fjerneste Fremtid vil med Stolthed fortælle Eders Bedrifter paa denne Dag. Lad det blive sagt om hver af Eder: Han var med i dette store Slag paa Sletterne foran Moscou.

Napolen steg af Hesten ved Redouten Schwardina, som Compans havde taget og beholdt; og det blodige Slag ved Borodino begyndte. De Franske har givet Slaget Navn af den lille Flod Moscowa, som løber forbi; derfor bærer endnu en af Marechal Ney's Efterkommere Titelen: Prince de Moscowa.

Beskyttet af to af Gardens Batterier under General Sorbier rykkede General Compans med sin egen Division og med Divisionen Desaix en Navnefætter af den store Desaix, som faldt ved Marengo, – disse to Divisioner gik løs paa de Forskansninger, som beskyttede Russernes venstre Fløi, hvor General Bagration førte Commandoen; og alt gik godt en Stund.

Men i Løbet af ganske kort Tid fik General Compans en Kugle i Skulderen; Desaix, som tog Commandoen efter ham, blev ogsaa haardt saaret; og Rapp, som remplacerede Desaix, blev truffet fire Gange lige efter hinanden først to lette Streifskud, saa en Kugle i den ulykkelige venstre Arm og endelig en Granat, [277] som ramte

ham i venstre Hofte og kastede ham til Jorden. Og under alt dette fik Marschal Davoust sin Hest skudt under sig, hvorved en af hans Pistoler i Sadelhylsteret sprang, saa han ogsaa styrtede til Jorden.

General Sorbier lod melde til Keiseren, at Prinsen af Eckmühl var falden. Men saa galt var det ikke. Davoust reiste sig op igjen og fik en ny Hest. Imidlertid havde disse Uheld den Virkning, at det første Angreb forfeiledes.

Napoleon sendte i al Hast Marschal Ney til Undsætning og fornyet Angreb.

Imidlertid havde Vicekongen Eugen erobret Landsbyen Borodino; og efterhaanden toges Bagrations Redouter, som beskyttede Kutusows venstre Fløi, – de toges en efter en af Ney og Davoust efter en rasende Kamp.

Klokken var ikke mer end 9 om Morgen, og Russernes venstre Fløi var farligt udsat og uden nogen Støtte.

General Baggowouth blev sendt Fyrst Bagration til Hjælp paa den venstre Fløi; men ellers havde Kutusow en lang Tid nok at gjøre med sit Centrum, hvor General Bonami havde erobret den Forskansning, som er bleven kaldt den store Redoute. Her forsvarede den tapre General sig haardnakket, indtil han segnede [278] om bedækket med Saar, og Russerne under General Paskiewitch tog Redouten tilbage efter stort Mandefald.

Kutusow lod nu store Troppemasser komme sin betrængte venstre Fløi tilhjælp; men Napoleon sendte et Batteri af Reserven i Ilden med 24 Kanoner. Russerne styrtede frem igjen, men mødtes

af General Lepaultre, Saint Germain's Kyrasserer og Pajols og Bruyères Husarer, som slog dem blodigen tilbage.

Endelig samler Napoleon alle sine Kræfter, forat gjennembryde Fiendens Linier, som nu for tredje Gang har samlet sig.

Under en forfærdelig Kanonade paa ganske nært Hold – der blev skudt med otte hundrede Kanoner fra begge Sider – trænger Poniatowski med sine Polakker frem paa høire Fløi. Prins Eugen rykker atter med 3 Divisioner mod den store Redoute. I Spidsen for Kyrassererne kom General Montbrun susende. Han faldt, og August Coulaincourt tog Commandoen.

Han red med Kyrassererne lige op i selve Indgangen til den store Redoute; der faldt ogsaa han. Men Prins Eugen trængte samtidig ind fra den anden Kant; og Kampen endte med et frygteligt Blodbad paa Russerne.

[279] Levningerne af Kutusows Armé blev trodsigt staaende under de Franskes Ild, indtil Mørket faldt paa; om Natten trak de sig tilbage.

Napoleons Sejer var fuldstændig, men som alle Sejre i dette Feldttog – uden synderlige Følger.

For ganske at tilintetgjøre den russiske Armé havde det været nødvendigt at bruge Garden, som stod uvirksom under hele Slaget. Hvorvidt Napoleon handlede rigtigt i at skaane sine Kjærnetropper, har der været megen Strid om.

General Ségur, som havde nogen Tilknytning til Rusland, dels fordi hans Far havde tjent under Catharina den Anden, dels fordi han selv var gift med en Dame af Familien Rostopchin, har i sine

Memoirer sagt et og andet, som General Gourgaud, der fulgte med til Sankt Helena, paa det ivrigste benægter.

Ségur har fortalt, at i Slaget ved Borodino maatte Murat tage en Oberst i Kraven for at faa ham til at gaa frem.

Herimod paastaar Gourgaud, at dette er en Umulighed. Thi den Oberst, hvorum der maatte være Tale, stod i General Friants Division, hvor aldrig nogen Mand – og allermindst en høi Officer veg tilbage, og som hellerikke fornegtede [280] sit Ry ved Borodino, idet Divisionen tog og beholdt Stillingen ved Semenowski med vanlig Bravour.

Ségur skildrer Napoleon hele Dagen ved Borodino som syg og slap. Dertil paastaar han, at alle Generalerne var oprørte, fordi han ikke vilde anvende Garden. Murat sendte sin Adjutant Borelli og bad om Hjælp, men fik ingen; General Mouton – Greven af Lobau – lod paa egen Haand en Del af Garden avancere, Lauriston fik endelig Lov til at rykke frem med Artilleriet.

Gourgaud derimod hævder, at alt dette er Snak af «Paladsofficeren». Han oplyser, at General Sorbier var i Ilden med en Del af Gardens Artilleri strax i Begyndelsen af Slaget, og det er nu sandt. Og da Keiseren saa, at Fienden kastede sig mod Semenowski, sendte han til Støtte for Divisionen Friant baade Murat og Gardens Reserve-Artilleri frem. Desuden blev Divisoinen Roquet af den unge Garde stillet bag Friant i Reserve.

Under Slaget stod den gamle Garde opstillet i «stor Parade» bagved Napoleon – i Colonner paa én Bataillon med 60 Skridts Afstand, hvilket maatte bringe Fienden til at tro, at Styrken var dobbelt saa stor som [281] den var. Den unge Garde stod foran ham.

Fiendens Slagorden var en Trekant med Spidsen mod Schwardina-Stillingen, hvor Napoleon holdt sig og med Fløiene vigende noget tilbage.

Gourgaud benægter ogsaa alt, hvad den anden siger om Keiserens Slaphed og om den almindelige Misnøie over Gardens Uvirksomhed. Han vil kun indrømme, at Keiseren mistede Stemmen en Stund mellem den 7de og 8de September; men ellers commanderede han med sin sædvanlige Livlighed og red flere Heste trætte.

At Napoleon var forkjølet og befandt sig ilde den hele Dag er sikkert nok; men at han havde nogen anden Sygdom, som skulde forringe hans Aandsevner, er lidet troligt.

Og naar han trods de gjentagne Opfordringer fra Ney og Murat ikke vilde anvende mere af Garden, maa det betænkes, at de var langt fra Paris paa et tvivlsomt Feldttog, og at Garden var den eneste Del af hans Armé, som var uberørt af Kamp eller Tab. Og endelig kunde Napoleon fra Schwardina-Skansen ikke se det Hul i Fiendens Centrum som Ney og Murat havde foran sig.

Men allerede denne Uenighed og denne Kritik ^[282] viser, hvorledes Forholdene omkring Napoleon begyndte at forandre sig.

—

Bivouaken var trist Aftenen efter Slaget ved Borodino, siger en af de gjenlevende Officerer; vi lagde to Lig oppaa hianden, forat faa Sæde omkring Ilden.

Den ufuldstændige Seier var nemlig til og med kjøbt med et usædvanligt Tab af Officerer.

Alt i alt faldt der paa begge Sider niti Tusinde Mand. Russerne mistede 4 Generaler: Kutaisoff, de to Generaler Toutchakoff og selve Fyrst Bagration.

Men paa fransk Side faldt der 13, og 20 Generaler fik større og mindre Saar.

Den berømteste blandt dem, som faldt, var Cavalleri-Generalen Montbrun – Helten fra Somo-Sierra, en af de beste, som var igjen, efter d'Hautpoul, d'Espagne og Lasalle. Ogsaa August de Coulaincourt var en glimrende og meget afholdt Officer – Broder til Hertugen af Vicenza.

Marechal Bessières mistede ogsaa en Broder, som var General; og Ingenieur-Generalen Lariboisière og den tapre General Friant mistede hver sin Søn i dette Slag. General Bonami, som laa tilbage med 20 Saar i den store Redoute, [283] da Russerne tog Skansen igjen, døde saavidt jeg ved af sine Saar.

Her faldt ogsaa den lystige Canouville, som siden den Gang, han fik Pauline Borgheses Pels med Diamantknapperne, var avanceret til General i Cavalleriet.

Man kan danne sig en Forestilling om hvor voldsomt og hvor nær indpaa hinanden, man sloges i dette Slag, naar man paa Listen over saarede Officerer finder Navne som Davoust, Morand, Friant, Compans, Rapp, Belliard, Nansouty, St. Germain, Teste og Pajol – fra selve Marechallen en Række af de første DivisionsGeneraler.

Dertil i hundredevis af faldne Officerer nedover Graderne, Mænd, som havde været med i Italien og Egypten, som Napoleon

kjendte personligt hver en, – et Mandefald i den nærmeste Ring omkring ham, som der endnu ikke havde været Mage til – ikke engang ved Eylau.

Af de høieste Generaler var der knapt mer end 3 – og det de tre forvovneste –, som kom ganske uskadt fra det. Og det var paa Russernes Side Barclay de Tolly og hos de Franske Murat og Ney.

De to sidste stod ligesom Støtter midt i [284] Kuglereggen uden nogensinde at rammes. Ney lod sine Folk kaste sig ned, forat søge Dækning og stod selv opreist iblandt dem som en simpel Grenaderkaptein. Murat sprang af Hesten og gik tilfods foran Friants Division ved Semenowski. –

Efter Slaget ved Borodino trak Kutusow sig tilbage mod Moscou. Et Øieblik saa det ud til, at han vilde vove nok et Slag ved Mojaisk. Han havde svoret ved sine hvide Haar at forsvare Zarernes gamle Hovedstad til det yderste. Men den 14de September trak Feltmarechallen sig tilbage gjennem Moscou med sin beseirede Armé – til Sorg og Forbitrelse for sine Officerer og Arméen.

Ikke destomindre lod Kutusow proclamere i Moscou, at de Franske havde lidt et Nederlag ved Borodino; og til St. Petersburg blev der sendt to Bulletiner fra hans Hovedkvarter, hvori berettedes, at Franskmændene var hugget sønder og sammen ved Mojaisk, den keiserlige Garde var ødelagt, over 100 Kanoner og 1000 Fanger tagne, blandt hvilke Vicekonge Eugen og Hertugen af Äuerstädt, og at Fienden forfulgtes af General Platows 30,000 Kosakker.

Zaren uddelte efter dette store Belønninger og Udmærkelser til Arméen. Sandheden var imidlertid [285] den, at Kutusow var saa stærkt eftersat af Murat og Eugen, at General Miloradowitch, for at frelse ham ud af Moscous Gader, maatte true med at stikke Ild paa Byen, hvis der ikke blev en kort Vaabensstilstand.

Mindre af Frygt for Trudselen end fordi Napoleon endnu haabede alt af en Forhandling med Alexander, blev denne Vaabensstilstand indrømmet fra Fransk Side, og det endog bare ved en mundtlig Overenskomst – uden de sædvanlige Formaliteter.

Fra Toppen af Frelserens Bjerg fik endelig den franske Armé Øie paa det umaadelige Moscou, som laa hvidt med gyldne Kupler lig et Drømmesyn i det blaa Solskin. Selv Napoleon var et Øieblik ude af sin vante Ligevægt, og alle de andre brød ud i Jubel.

Den næste Dag red Keiseren ind i KremlinZarernes gamle Slot, af alle de fremmede Slotte, han var redet ind i, var vel dette det mærkeligste og dette Indtog det eventyrligste i hans Liv.

Moscou var ikke helt forladt. De franske fandt mange af den russiske Adels Paladser aabne og færdige med Tjenerskab og det hele. Rige Kjøbmænd havde ogsaa stillet sine Eiendomme og Lagere under de franske Officerers [286] Beskyttelse i den Hensigt snart at vende tilbage. Kremlin var fyldt med Krudt og Vaaben.

Byen – som den var, vilde yde det rigeligste og behageligste Vinterkvarter for den medtagne Armé. Og Napoleon gav sig strax ifærd med Planer til at ordne og organisere – først og fremst Forholdene i Arméen, hvor Disciplinen var løsnet og hvor meget var, som det ikke burde være. Han havde Tropper nok til at holde

sig Kutusow fra Livet; og nu, naar han selv sad i den ene Hovedstad og Ruslands Keiser i den anden, nu troede han for vist, at den ædle Herre, han havde lært at kjende i Erfurt, vilde række Haanden til Forlig. Til Vaaren kunde Freden sluttet mellem ham og hans Ven og Beundrer.

Soldaterne paa deres Side hilste Moscou som Enden paa alle Prøvelser; og i deres Tillid uden Grænser til deres store Fører, som hidtil altid havde raadet over Lykken, beredte de sig med Stolthed til at nyde Hvilen i Zarernes pragtfulde Hovedstad. Alle følte sig rolige, sikre og fulde af Haab.

Men i Natten mellem den 15de og 16de September begyndte Moscou at brænde, og det paa en saadan Maade, at der ikke kunde være nogen Tvivl om, at Ilden blev paasat mangfoldige ^[287] Steder og med den Hensigt at ødelægge hele Byen.

Branden blev ogsaa besørget af Moscous egen Gouverneur. Han havde ladet samle i Haven til sit Palads Masser af brændbare Sager, som han lod fordele mellem løsladte Fanger fra Fængslerne, der sendtes ud over hele Byen for at stikke Fyr. Sprøiterne havde han kjørt bort, og alle Forsøg paa at standse den umaadelige Brand fra de Franskes Side viste sig snart frugtesløse.

De maatte Skridt for Skridt vige ud af Byen igjen. Ogsaa Napoleon maatte forlade Kreml, hvis Hvælvinger rummede Masser af Sprængstof, og hvor allerede Ilden truede Gardens Krudtvogne, som var kjørt ind i den store Gaard.

Den 16de, 17de og 18de September brændte det Nat og Dag under en Storm, som flere Gange sprang om, indtil fire Femtedele af Byen var ødelagt – en umaadelig Strækning, saaledes som de er

de orientalske Byer med Forstæder, Paladser, Klostre med store Haver og vidtløftige Samlinger af Bygninger; i Hospitalerne omkom 15,000 saarede Russere.

Fyrst Rostopchin – Gouverneuren – lod sine Rigdomme og sine Fædres prægtige Residens i Moscou brænde op.

[288] Jeg fører ikke andet med mig – sagde han, end den Frak, jeg har paa mig. Det har været paastaet, at Gouverneuren alene og af sig selv uden at forraade sin Plan til nogen har ladet Moscou afbrænde i fortvivlet Patriotisme.

Men det bør ingen tro. En saadan Handling af en høitstaaende Embedsmand paa egen Haand var ikke godt mulig i noget Land i Verden; men den bliver aldeles utænkelig i et Land, hvor end ikke den mindste Ting gaar for sig uden efter Ordre helt fra oven og nedover.

Fyrst Rostopchin har ofret sit Pallads og det hellige Moscou, fordi han var den lydige Undersaat, og fordi han havde – ligesom hver eneste russisk Mand den Lov indskrevet i sit Hjerte: Alt for Zaren! og enten har han havt udtrykkelig Ordre eller ialfald en saadan Fuldmagt, at denne Yderlighed var deri indbefattet.

Men denne Overtro eller dette Hykleri, at den hvide Zar bestandig er udenfor, naar der sker noget forfærdeligt i Rusland, den er ikke bare russisk. Hele Evropa gjør sig dumt, naar det gjælder russiske Forhold; og endnu den Dag i Dag forlanges der af os, at vi alle skal lege denne barnagtige Leg, at vi tror, Zaren er det uskyldige Bytte for sine bedærvede Omgivelser.

[289] I Rusland sker der Intet uden Zarens Vidende og Vilje.

- Efter Branden strømmede russiske Bønder og franske Soldater ind til Plyndring i Kjældere og Oplag. Keiseren opslog atter sit Hovedkvarter i Kreml, saa godt det lod sig gjøre; han *vilde* nu være der.

Men den 21de September meldte General Sebastiani, at han havde tabt Fienden afsyne, og man frygtede for at afskjæres og omgaaes. Det var ogsaa Kutusows Hensigt; han var marscheret syd- og vestover.

Men Murat og Bessières, som blev sendt ud for at finde ham, drev Russerne tilbage og nedover mod Kaluga.

Napoleon opgav ikke nogen Dag Haabet om et Bud fra Zaren. Han havde endnu gjort et Par halvt officielle Tilnærmelser. Men nu maatte han overveje, hvad der var at gøre med Armeen. Nu var den for svag til at føres i aabent Feldttog mod Kutusow videre ind i Rusland. At forblive i Moscou for Vinteren, saaledes som Byen nu var, kunde der ikke tænkes paa. Desuden vilde alle Generalerne tilbage til Polen. Napoleon stod alene og strittede imod et Tilbagetog, som vilde ende al hans Uovervindelighed, og rejse hele Evropa imod ham.

[290] Saa forandret var allerede alt omkring Napoleon, at han lod nedskrive den Plan, han havde, og lod den forelægge for de samme Mænd, som hidtil aldrig havde været vant til andet end til at modtage hans Befalinger og adlyde.

Keiserens Plan gik ud paa at marschere saa langt mod Vest og Nord, at man kunde forene sig med Marechallerne Victor, St. Cyr og Macdonald, som stod opover mod Østersøprovinserne. Med

disse og alle andre Tropper, man kunde trække til sig, vilde han til Vaaren gaa mod St. Petersburg.

Denne Plan er fra de første Dage af October. Men alle Generalerne modsatte sig en ny Marsch mod Nord og nye Erobringer; og Napoleon kunde ikke længer befale som i Lykkens Tid; han blev nødt til at give efter.

Saa vilde han sende Coulaincourt til St. Petersburg; men denne erklærede det ganske unyttigt. Den samme Besked havde han faaet af Grev de Narbonne.

Disse to høie Herrer fra det gamle Hof havde været Keiserens mest skattede Diplomater og Ambassadeurer ved vigtige Anledninger, og gjennemgik nu alle det russiske Feldttogs Besværligheder.

[291] Grev Narbonne var hele Tiden den eneste, som bevarede sit gode Humør og sin lette muntre Tone; medens Verdensmanden, som ikke sad de andre saa dybt i Blodet, sledes af i de onde Dage, saaat Skuffelse og Arrighed kom uskrømtet frem for Lyset. Det er om Narbonne det fortælles, at han lige til de mest fortvilede Dage ved Berezina satte sig om Morgenen paa en Sten eller en Trærod og lod sig frisere med Pudder og Paryk.

Skjønt han var femti Aar, kom han fra det med Livet; men i 1813 døde han som Gouverneur i Torgau efter et Fald med Hesten.

—

General Lauriston blev sendt til Kutusow for at lirke om Fred eller i alfald en Vaabensstilstand. Han blev i det russiske Hovedkvarter narret og ført bag Lyset efter de fineste Opskrifter.

Imidlertid indtraadte der en Art stiltiende Vaabensstilstand, som Russerne forresten ikke respecterede.

En af Zarens Fløjadjutanter, som var bleven fangen, blev sendt til St. Petersburg med nye Tilnærmelser, og Keiseren besluttede at vente en 10 à 12 Dage paa det Svar, som intet Menneske i St. Petersburg tænkte paa at sende ham.

[292] Man havde sagt Napoleon, at Frosten først begyndte i Midten af November. Han samlede Levnedsmidler, lavede Ammunition, han reparerede og befæstede endog Kreml, aabnede Theaterforestillinger og styrede gennem sine Courerer Frankrig og Evropa fra Moscou. Der findes endogsaa Reglementsbestemmelser for Theatre Français, som er daterede og undertegnede i Kreml.

Imidlertid havde Rusland nærmet sig helt til England; og Keiser Alexander nedlod sig til at mødes med Bernadotte i Åbo, hvor de enedes om foreløbigen at lade Norges Erobring henstaa, men lade de russiske Tropper, som stod i Finland, marschere til Riga.

Med Tyrkiet sluttede Rusland Fred, hvorved Admiral Tschitschakoff blev ledig, saaat han kunde tage Overcommandoen over de Tropper, som under General Tormasoff truede de Franskes Tilbagetog søndenfra, og føre den samlede Styrke nord over i Egnen omkring BerezinaFloden.

Planen var saaledes lagt til at overvælde den hjemvendende Arme: Wittgenstein fra Nord, Kutusow bagfra og fra Syd Admiral Tschitschakoff, som viste sig at være en duelig General til Lands.

[293] Da den franske Arme havde hvilet ud i Moscou og alting var sat istand inden de forskjellige Vaabenarter, var der endnu 100,000 fuldt kampdygtige Soldater af de allerbeste og dertil 600 Kanoner; men med Hestene var det elendigt.

Veiret var glimrende – mildt og klart. Napoleon tænkte hele Tiden paa sin Plan at gaa mod Petersburg; men hver Dag, som bragte Vinteren nærmere, gjorde Generalerne mindre tilbøielig til nogen Fremtrængen mod Nord, da heller mod Syd, mod Kaluga og de frugtbare Provinser.

Mens man endnu raadslog og en Dag netop som Keiseren holdt Revu over Marechal Neys Corps, som skulde afmarschere fra Moscou, kom der Melding om, at Feldtmarschal Kutusow den 18de October havde brudt Vaabensstilstanden og havde kastet sig over Kong Joachim med en uhyre Overmagt ved Nattens Tider.

Murat var fuldstændigt uforberedt; han stolede – en Mand af Ære, som han var, stolede han paa Aftalen, hvorefter man gjensidigen havde forpligtet sig til at give nogle Timers Frist inden Vaabensstilstandens Ophør. Men ved en Række Vidundere af Tapperhed og kløgtige Maneuvrer [294] lykkedes det Murat og Poniatowski at slippe fra det med Tabet af en Del Bagage.

Dette troløse Overfald ved Winkowo, hvor Kutusow sendte Generalerne Baggowouth, Ostermann, Doctoroff, Orloff, Denisow og Müller over Murat, Poniatowski og Sebastiani, som egentlig kun gjorde Forposttjeneste, blev i Virkeligheden til et betydeligt Slag, som de Franske kunde være stolte af; men Sejeren havde ingen Betydning, og Keiseren var misfornøiet med Murat, fordi han havde ladet sig overrumple.

Efter dette besluttede Keiseren at rykke mod Kutusow. Moscou blev forladt den 23de October. Samme Dag fik Napoleon Efterretning om Malets Sammensværgelse i Paris.

Hele denne Affaire var i Grunden en Ubetydelighed, som endog blev lidt latterlig; men den gjorde alligevel et meget pinligt Indtryk paa Keiseren.

General Malet var en forskruet og exalteret Republikaner og havde allerede i 1807 siddet fængslet for Complotter mod den bestaaende Forfatning; i 1812 var han interneret i et Sygehjem i Paris. Men en Dag sprang han ud af Vinduet og løb ud i Byen. Han havde færdige en Masse Proclamationer og Udnævnelser, som han begyndte at dele ud; en Del unge Mennesker [295] sluttede sig til ham, og fik i en Fart etslags Uniformer og trefarvede Skjærf.

Klokken 1 om Natten trængte Malet ind til Oberst Soulier – en tapper, men dum Officer, som tilogmed ikke kjendte Malet. Her udgav denne sig for General Lamotte og sagde, at han kom lige fra Rusland med den Efterretning, at Keiseren var død den 8de October; han forlangte strax nogle Tropper stillet til sin Disposition.

Soulier lod sig dupere og gav ham 1200 Mand – dog uden Patroner og Flintestene i Laasene. Med disse Folk drog General Malet til Fængelet La Force, hvor han befriede Generalerne Guidal og Lahorie, der ogsaa sad fængslede for politiske Intriger.

Dernæst udstedte han en Mængde Ordres og gik op til Paris's Commandant General Hulin og skjød ham en Pistolkugle gennem Kinden; men da der kom flere Officerer til, blev Malet overmandet og arresteret.

Imidlertid trængte den befriede General Lahorie ind i Savarys Værelse – han var dengang Politiminister og lod ham føre i Arrest til Fængselet La Force.

Men denne bagvendte Tilstand varede ikke længere end en halv Times Tid. Da Savary [296] og de andre fik tænke sig lidt om, faldt det hele til Jorden; og da Politiministeren kom tilbage fra Fængselet til sit Ministerium, sad allerede General Lahorie der – bundet til en Stol.

Men Savary forvandt aldrig denne latterlige Arrestation.

Det var det hele. Men at saadant kunde ske paa det blotte Rygte om hans Død viste Keiseren, hvor løst igrunden hans store Magt hang omkring ham, og hvor liden Rod han og hans Dynasti havde i Folket – udenfor Armeen. Der var ingen i Paris, hvem det først og fremst var faldet ind at ile til Enke-Keiserinden og den lille Tronarving. –

Han forlod altsaa Moscou, men lod Marechal Mortier blive tilbage for at sprænge Kreml i Luften. Alle forstod nu, at Tilbagetoget var begyndt; og alt, hvad der fandtes i Moscou af franske Fruentimmer, Tjenere og Familier fulgte med det lange Vogntog. Veiret var fremdeles glimrende og Soldaterne ved godt Mod.

Det var Napoleons Mening at marschere mod Kutusow paa den gamle Kalugavej. Men pludselig forandrede han sin Plan, tog en Gjenvej og kom ind paa den nye Vej til Kaluga. Ved denne Forandring vilde han have undgaaet [297] at møde Kutusow og være kommet forbi ham og gennem Byen Maro-Jaroslavetz. Denne vanskelige Maneuvre blev mesterligt og hurtigt udført. Det var kun

en Hær som den franske, der kunde skuffe en fiendtlig Hær, der laa rundt omkring overalt.

Det lykkelige Udfald syntes ogsaa sikret, hvis Eugen – eller rettere sagt – General Delzons havde besat Landsbyen Maro-Jaroslawetz med en *hel* Division, hvilket var Keiserens oprindelige Ordre.

Men Kutusow havde opdaget Napoleons Maneuvre og sendte General Doctoroff mod Divisionen Delzons, som var for svag til at modstaa Angrebet. General Delzons gjorde sin Feil god igen ved at tage Stillingen tilbage; men i den forfærdelige Kamp, som nu opstod, faldt Generalen. De var to Brødre – Generalerne Delzons; da den ene faldt, ilede den anden Broder hen til Stedet, hvor ogsaa han blev strakt død til Jorden.

Napoleon ilede til i fuldt Galop og et hæftigt Slag udviklede sig omkring Landsbyen Maro-Jaroslawetz, som blev tabt og taget igjen fem-sex Gange. Tilslut kom Davoust med Divisionen Gerard og Compans og drev Russerne tilbage, saaat de maatte opgive at stanse Armeen [298] paa dette Sted, idet Dagen var gaaet tilende og Mørket faldt paa.

Efter Slaget ved Maro-Jaroslawetz prøvede den franske Hær ikke længer paa at levere noget stort Slag; skjønt de vandt, var Resultatet bare Armeens Svækkelse. Veiret begyndte at blive surt med Regn. Generalerne vilde tilbage over Mosaisk for at komme ind paa Smolensk-veien; og den 26de October maatte Napoleon give efter og aabent erkjende Tilbagetoget. Han havde endnu aldrig i sit Liv givet efter for deres Vilje, som var omkring ham.

Imidlertid kom Marechal Mortier bagefter. Han havde sprængt Kreml i Luften; de bortdragende havde hørt Braget i store Afstande.

Paa Marschen tilbage fra Moscou var det, at de egentlige Rædsler begyndte.

Generalerne mistede efterhaanden deres Magt over de fortvivlede Soldater, de Saarede blev liggende langs Veien, Krudtvognene sprængtes, Uorden bredte sig ud over det hele.

Selv Davoust kunde ikke forhindre det; han marscherede bagerst med Levningerne af sit skønne 1ste Corps og havde baade Ansvar for alt, hvad der slæbte sig efter Armeen, og den daglige Kamp mod Fienden. Kutusow indskrænkede ^[299] sig nu til at følge lige bagefter saa nær som han turde og plage de franske med General Platens Kosakker og lette Cavalleri.

Skjønt Davoust med sine Folk udførte denne besværlige Tjeneste med uforlignelig Dygtighed, var Keiseren uretfærdig nok til at fjerne det 1ste Corps, ikke for at unde det den Hvile, det høilig trængte; men fordi han paastod, at Marechallen marscherede for langsomt og methodisk.

Keiseren selv gik foran i Spidsen for sin Garde, der fortærede alt og brændte op efter sig; han saa ikke hele Elendigheden, ikke det uendelige Tog af Vaabenløse, som hver Dag skulde beskyttes mod Kosakkerne og skaffes Mad.

Han *vilde* Ingenting se og kjørte i Taushed sammen med Berthier, som ganske havde tabt Hovedet og næsten var fra Sans

og Samling. Af og til fór Keiseren op og beklagede sig i bitre Ord over Generalerne.

En Dag kom det til en heftig Scene mellem Keiseren og Marechal Davoust; og de talte neppe et Ord mere med hinanden under Resten af Feldttoget.

Det blev nu Marechal Ney – Fyrsten af Moscowa, som overtog Armeens Beskyttelse bagfra. Den 9de November begyndte Snestormene [300] ved Afmarschen fra Dorogubudge, Der var da omkring femti Tusinde vaabenløse Mænd og mange Kvinder, som slæbte sig efter.

Hele Cavalleriet – undtagen Gardens havde mistet sine Heste. Thi efter at Dyrene havde lidt ondt i Moradser og bundløse Veie paa Indmarschen, kom nu Frosten og aabenbarede de franske Hestes absolute Uduelighed til et Feldttog i Rusland paa glat Vinterføre.

Paa Vejen fra Dorogubudge til Smolensk fik man Efterretninger om, at de russiske Hære, som man nu gik imøde, vare i Bevægelse saavel fra Nord som fra Syd, for at trænge sig sammen ved Berezina og Moradserne langs denne Flod. Herved tilintetgjordes den Plan for Napoleon: at stanse i Smolensk og samle Levnedsmidler og forene sig med friske Tropper.

Paa denne Marsch led ogsaa Vicekongens Corps megen Elendighed ved Overgangen over Floden Vop, hvor al hans Bagage og alle hans Kanoner blev tagne, medens en Mængde Mennesker omkom.

Lige fra Bonapartes tidligste Tid havde Ney været med – overalt i de store Slag og overalt, hvor vovelige Maneuvrer skulde udføres. Men alligevel vil hans Navn til alle Tider være nærmest knyttet til Tilbagetoget fra Rusland.

[301] Denne sjeldne Mand, hvis ukuelige Mod understøttedes af et Jernlegeme, som aldrig kjendte Træthed eller Sygdom, som sov paa Jorden – eller vaagede Nat og Dag, spiste eller sultede uden at noget syntes at gjøre Forskjel for ham. Han gik oftest paa Tilbagetoget tilfods mellem sine Folk og tog stundom en 50 eller 100 Mand med sig og førte dem som en simpel Infanterikaptein mod Kugler og Granater. Altid var han rolig og oprømt; han ansaa sig som usaarlig og syntes virkelig at være det.

Midt i Kampen kunde han trive Geværet fra en døende Soldat og skyde selv. Det var ham, som vækkede dem, naar de sov, og drev dem i Kampen; han blev ikke rørt over de saarede, som raabte paa Ambulancen. Han svarede barskt, at han selv havde ikke andet end sine to Ben til at komme afsted paa, og imorgen var det kanske hans Tur til at ligge overende.

Det er ikke faldet i mange Menneskers Lod at være skabt af Jern – siger Thiers –; men man har Lov til at være haard mod andre, naar man ikke skaaner sig selv.

Mellem Dorogubudge og Smolensk var det, at Ney begyndte den heltmodige Kamp fra Dag til Dag for at redde Keiseren og Levningerne af La grande armée.

[302] Sneen faldt nu i massevis, og den iskolde Vind feiede henover Sletterne. Nu fandtes der næsten ikke Heste, og alle Mand gik tilfods. Nogle lod sig overvælde af Døsighed og blev liggende;

andre frøs Hænder og Fødder fordærvet; alle sultede. Nogle Faa, som kunde holde paa Geværet, maatte forsvare de Værgeløse mod Kosakkerne, som Dag og Nat fulgte det sørgelige Tog og plukkede op de Ulykkelige enkeltvis, plyndrede og mishandlede dem og lod dem ligge, for at dø i Kulden.

Alligevel var der midt i al denne Opløsning og Elendighed endnu en Kjærne af Officerer og Soldater – Keiserens gamle Krigskammerater, som bevarede en Koldblodighed og en Kraft i Kampen, som holdt Kutusow i Respekt. Keiseren selv bar Ulykkerne som den Mand, han var – kold og uden at ville se, tumlende med store nye Planer fremfor sig.

Efterat han havde opgivet sin Plan og antaget de andres, var der ikke længer i Napoleons Ordre det Stof, som gjorde, at de traf paa en Prik, og aldrig forfeilede Maalet.

Han havde udstedt den Befaling, at Armeen skulde forlade Dorogubudge i 3 Afdelinger hver med en Dags Mellemrum. Heraf blev Følgen den, at han selv med Garden først rykkede [303] ind i Smolensk, tog op al Plads og forsynede sig af de Levnedsmidler, som var der, men langt fra i saa store Mængder, som Napoleon efter sine Befalinger og Dispositioner havde troet at kunne gjøre Regning paa.

Efterhaanden som nu de andre Troppeafdelinger ankom, blev der en uhyre Forvirring, Magazinerne plyndredes, man sloges om Kvartererne, al Disciplin opløstes og Uordenen var over alle Grænser. Der blev saaledes ingen Glæde af dette Ophold i Smolensk, hvor Napoleon havde ventet at kunne reorganisere de beste Dele af Armeen og ialfald finde Hvile og god Forpleining. Nu

maatte man bare videre i den samme Forvirring og Elendighed, forat naa Broen ved Orschka.

I Smolensk fik Napoleon ogsaa Efterretning om, at General d'Hilliers var fuldstændig slagen ved Elnia. Keiseren sendte ham i Unaade til Paris. Men omendskjønt det skulde synes som en misundelsesværdig Lod at blive sendt hjem fra Rædslerne i Rusland, var Krænkelsen for den stolte Officer saa overvældende, at han kom ikke længer end til Berlin. Der døde den udmærkede General af Græmmelse. Han havde staaet Napoleon nær fra de første Feldttog i Italien; til Egypten kom han ikke; han fik Lov [304] til at reise hjem igjen fra Malta, fordi han længtede saa efter sin Kone i Paris.

Belemret med 60,000 Mennesker uden Vaaben og i den fuldstændigste Opløsning forlod Levningerne af Armeen Smolensk i den samme Marschorden: først Keiseren den 14de November, saa Eugen og Davoust den 15de og tilsist Ney den 16de.

Kutusow havde allerede vendt sin Hær til Flugt efter det voldsomme Slag ved MaroJaroslawetz, saaat Armeerne et Øjeblik havde staaet med Ryggene mod hinanden – et Øjeblik, som Napoleon, om han havde været den gamle, nok skulde have nyttet anderledes; Kutusow var nu kommen efter i forcerede Marscher med sin store Hær; han lod Keiseren slippe forbi til Krasnoie, men stillede sig foran Eugen og Davoust med 80,000 Mand under Rajewsky og Miloradowitsch.

Divisionen Delzons, som nu var gaaet over til General Guillemot, en Del af Broussieres Cavalleri og General Ornano slog sig igjennem. Vicekongen var saa heldig ved en snedig Maneuvre at narre Russerne, saaat ogsaa han kom forbi. Men

Davoust blev afskaaret – for nu ikke at tale om Ney, der var endnu en hel Dag bagenfor.

[305] Napoleon kunde nu med Garden og de øvrige Tropper, som fulgte ham, have naaet Orscha og faaet Forbindelse med Marechal Victor og andre Reserver; men han var urolig for de to Marechaller, som kom bagefter. Der havde i et Par Dage været en Sløvhed over Keiseren; nu rystede han den af sig og greb personligt Commandoen. Med en Stav i Haanden gik Keiseren tilfods foran sin Garde og førte den tilbage fra Krasnoie forat møde Davoust midt i en forfærdelig Artilleri-Ild fra tre Kanter.

Den lille Styrke, hvormed han gik løs paa Russernes Masser, bestod af Levninger af gode Corpser: den unge Garde under Marechal Mortier, et Par Hundrede Heste af LatourMaubourgs berømte Dragoner og et svagt Artilleri under den urokkelige Drouot. General Claparède skulde imens forsvare Krasnoie mod Russerne, som var overalt.

I Slaget fik General Laborde Befaling fra Marechal Mortier at trække sig tilbage – langsomt. Han raabte til sine Folk: Marechallen har befalet langsomt, altsaa: vanlig Marsch, Soldater! – og de marscherede bort i trodsig Orden, mens de svandt ind til nogle faa Tusinde.

Kutusow blev endnu en Gang imponeret; han trak til sig Miloradowitsch's Tropper, hvilket [306] Davoust benyttede til at hugge sig igjennem med store Tab og forene sig igjen med Keiseren.

Men Ney, som var den hele Dagsmarsch efter, hørte man Ingenting til.

Imidlertid gjaldt det nu fremfor alt om at naa Orscha. Idet han marscherede bort, efterlod Napoleon en uklar Ordre, fordi han ikke vilde tage Ansvaret for, at man lod Marechal Ney i Stikken.

Davoust skulde vente paa Ney – lød Ordren; men samtidig skulde Davoust ikke skille sig fra Mortier. Da nu denne paa den ham befalede Tid maatte bryde op, var Davoust nødt til at følge med.

Næste Samlingssted var Liady, hvor de mødtes allesammen i stor Bekymring for Ney, hvis Undergang nu syntes næsten vis.

Marechal Ney havde syv Tusinde Mand, med hvilke han tumlede omkring mellem femti Tusinde Russere. Hans Generaler Ricard, Dufour og den tapre Oberst Pelet gjennebrød fire Gange Miloradowitsch's forreste Rækker. Men de syv Tusinde svandt ind til tre og disse førte Marechallen tilfods i Storm med Bajonetten mod Høiderne, hvor der stod en hel Armé og et umaadeligt Artilleri. Generalerne Marchand, [307] Ledru og Razoul fulgte ham. De blev kastet tilbage; Ney samler dem igjen – saa godt det lod sig gjøre – rolig og fast som altid.

Paa dette Punkt kom der en Oberst fra Miloradowitsch og opfordrede Marechal Ney til at overgive sig; men Ney vilde hverken vige eller overgive sig, skjønt hans Folk faldt omkring ham.

Oberst Pelet sad paa sin Hest med begge Ben og den ene Arm forknust af Kugler. Han fik den Idé at raade Marechallen til en tilbagegaaende Bevægelse mod Landsbyen Dubrowna, hvor der var en Bro over Dnjepr-Floden. Ney fulgte Raadet; men da han kom til Dubrowna, fandt han Broen afbrudt. Davoust var for et

Øjeblik siden marscheret forbi og havde sprængt Broen efter sig. Saa var der ikke andet Raad end at vove sig over paa den tynde Is. Og det gjorde Ney om Natten; han kom over og fandt frem til Orscha med femten hundrede Mand, – det var alt, hvad han havde tilovers.

Men alligevel var Glæden stor, da Helten kom slæbende med sine forfrosne og halvdøde Folk, som et Øjeblik kunde faa hvile og forfriskes mellem Kammeraterne.

Napoleon, som allerede stod paa en daarlig Fod med Davoust, var uretfærdig nok til at [308] støtte dem, der raabte, at det var Davoust, som havde forladt Ney; medens det ikke var andet end Keiserens egne Ordre, Fyrsten af Eckmühl havde adlydt.

I Orscha var der i det højeste 25,000 bevæbnede Mænd og vel saa mange Efternølere – alt i alt en Ottende-Del af den store Armé, som gik over Niemen i Juni.

Her blev alle Vogne opbrændte, alle Keiserens Papirer og to fuldstændige Bro-Train.

Efterretningerne fra Marechallerne Victor og Oudinot vare nedslaaende. Wittgenstein fra Nord og Tschitschakoff fra Syd vilde uvægerligen mødes ved Berezina-Floden og stanse Arméen endeligen og for siste Gang.

Den 22de November fik Napoleon Bud om, at hans tapre polske General Dombrowsky en af Krigskammeraterne fra Egypten – var slaaet af Russerne under Ojarowski ved Borizow, hvorved de Franske mistede den eneste Bro, de havde over Berezina.

Napoleon holdt nu Raadslagning med sine første Ingenieur-Generaler. Der var Lariboisière og Chasseloup, Eblé, Haxo og Schweitseren General Jomini, der ansaaes som en stor Taktiker.

Nedenfor Borizow var det umuligt at komme [309] over; man fik trække sig nordover – nærmere Flodens Kilder og prøve at komme over der. Thi det syntes alle en Umulighed at slaa Bro over en saavidt bred Flod som Berezina midt i Fiendens Paasyn.

Da indtraf der midt i alle Ulykkerne et Held.

General Corbineau – en Broder til han, som faldt ved Keiserens Side i Slaget ved Eylau – kom fra Flodens høire Bred – vestenfra – og havde med syv hundrede Ryttere hugget sig igjennem Wittgensteins Linier og var naaet frem til Flodbreden just som en russisk Bonde, som var kjendt, vadede over Berezina.

Herved blev det grunde Sted ved Studzianka opdaget; og alle greb dette strax som den eneste Udvej fra Fangenskab eller Tilintetgjørelse. Ved sindrige Maneuvrer skuffede man i det længste Tschitschakoff, saaat han ventede Overgangen nedenfor Borizow og lod Studzianka Vadested blottet og ubevogtet. Det synes ganske uforklarligt, at ikke Russerne, som viste, hvad det gjaldt, og som var saa talrige rundt omkring, at de ikke passede bedre paa.

Imidlertid tog General Eblé strax fat paa at slaa to Broer over Floden med sine Folk. Han havde været saa forsynlig, dengang Napoleon lod Brotrainene brænde, at frelse nogle Vogne, [310] som indeholdt Værktøi, Jernbeslag og Kul. Understøttet af Chasseloup og flere dygtige Ingenieurer reddede han og hans udmærkede Brobyggere Arméens Rester og Keiseren.

Dette Arbeide er med Rette bleven ligesaa berømt som nogen krigersk Bedrift. Floden var paa sine Steder optil otte Fod dyb, og dertil var den stærke Strøm opfyldt med Isstykker. De maatte hjælpe sig med Tømmer, Husbygninger og alt, hvad der bare kunde flyde, og under hele Arbeidet maatte Officerer og Mandskabet færdes baade i og under Vandet.

Artilleribroen gik tre Gange i Stykker, mens de byggede paa den; og den gamle General Eblé maatte selv i Vandet. Denne udmærkede Mand roses af alle som et Mønster paa en Officer – baade hvad det statelige Ydre angik og for sin Karakter. Der sagdes om ham i Arméen, at han og Keiserens Livlæge Larrey var de to Mænd, som kunde forlange det umulige af Folkene, og de fik det udført.

Det var ogsaa noget nær det sværeste Arbeide, man kunde byde Mennesker under de fortvivlede Omstændigheder at bygge Broer i en Fart for en halvt opløst Armé som den franske da var det. Imidlertid gik Tropperne, saasnart Broerne var færdige, over i god Orden. [311] Paa den vestre Bred mødtes de af Victors og Oudinots Forposter. Med Rædsel saa de unge Soldater de udpinte og fornedrede Levninger af den store Armé.

Dersom Efternølerne havde villet, kunde ogsaa de have frelst sig over i Natten mellem den 26de og 27de; men Demoralisationen var saa stor, at de slog sig ned paa den østlige Bred omkring Bagagen og i nogle Huse, de fandt.

Men da Fienden endelig fik Greie paa Overgangen og Tid til at samle sig fra alle Kanter, opstod der en forfærdelig Forvirring og Trængsel ved Broerne, hvorved en Mængde Mennesker omkom paa den ynkeligste Maade. Den 29de November om Morgen

Klokken syv skulde Broerne brændes af, for at stanse Russernes Forfølgelse. Eblé og Victor arbejdede alt hvad de kunde med de vanvittige Efternølere, som ikke vilde forlade den østlige Bred.

Men da Klokken blev halvni og Russerne trængte paa, antændte General Eblé selv sine Broer; og da de Ulykkelige, som først nu forstod, at det var Alvor, forlod sine Leirbaal, da var det for sent; Kosakkerne var over dem, dræbte mange og drev Resten som en Hjord ind i det kolde Rusland, for at pines ihjel.

[312] Under hele Overgangen rasede Kampen paa begge Sider af Floden, og Resterne af det franske Artilleri besvarede for siste Gang den store Overmagt af russiske Kanoner.

Det var som i Tschaikoffskis Symfoni, naar de siste Toner af Marseillaisen bliver borte, og Partituren ved Berezina Side efter Side ikke indeholder andet end ubarmhjertige Sabelhug, som suser, suser, suser uden Ophør; indtil den store Moder Rusland atter begynder at ringe udover de blodige Sletter med de klare alvorlige Klokker. –

Under Kampen paa den østlige Bred, som førtes under Overgangen for at holde Russerne tilbage, udførte Marechal Victor – Hertugen af Belluno – et Mesterstykke af Tapperhed og Klogskab, som Napoleon lønnede slet ved at bebreide Victor de mange Efternøleres Undergang. Kun en Afdeling af Victors Corps under General Partonneaux forvildede sig under Kampen og blev taget tilfange. Det var den eneste franske Troppe-Afdeling, som under hele Feldttoget blev gjort til Fanger med Vaaben i Haand.

Om Morgenen den 28de var Marechal Oudinot, som altid var uheldig i saa Maade, atter haardt saaret og maatte bringes bort.

Ney tog [313] hans Commando, og om ham sluttede sig videre paa Tilbagetoget Lefebvre-Desnouettes, den gamle Lefebvre – Hertugen af Danzig – havde ogsaa gjort hele Feldttoget med; desuden Divisions-Generalerne Maison og Legrand, samt Cavalleri-Generalen Dumerc.

Maison hjalp Ney paa Tilbagetoget. Legrand var en af de store Infanteri-Generaler fra den gode Tid. Han havde været med ved Fleury og ved Hohenlinden, og senere overalt. Greve efter Tilsit. Napoleon giftede ham med en ung Datter af General Scherer; hun satte Pris paa sin gamle Helt og fiffede ham op. Ved Berezina var det Legrand, som først gik over og trængte frem paa den anden Bred. Her blev han haardt saaret. Hans Soldater bar ham længe paa Tilbagetoget; men det endte med, at han døde for dem. Det var atter en af de Nærmeste omkring Napoleon.

Blandt faldne og saarede Officerer ved Berezina var der atter mange gode Navne: Dombrowsky, Fournier, Girard, Claparède og Polakken Zayoncheck, som mistede et Ben.

Efter Berezina slæbte Arméen sig imod Smorgoni. Man viste, at Maret – Hertugen af Bassano – havde samlet store Forraad i Wilna; ligervis, at den bayerske General Wrede var [314] foran Arméen – rede til Hjælp, foruden andre Generaler med Reservetropper.

Den 3die December ankom der ikke mindre end fjorten Estafetter fra Paris, som havde redet hid og did for at finde Keiseren. I enogtyve Dage havde Evropa ikke hørt et Ord fra den store Armé.

Keiseren redigerede da den 29de Bulletin dateret 3die December 1812, hvori han uden at lægge Skjul paa noget aabenbarer hele Arméens Elendighed og alle Ulykkerne paa Tilbageslaget. Underligt nok slutter han denne Redegjørelse med disse Ord: Keiseren har aldrig befundet sig bedre.

Om han selv havde Fornemmelsen af, at han havde været syg paa Toget, og kanske gennem Fouché havde hørt, at Paris mumlede om noget sligt? – eller om han troede, at det skulde virke som en Opmuntring, at han selv ialfald var uskadt, rede til at gjenoprette Nederlaget?

I ethvert Fald regnede han galt; den 29de Bulletin og især Slutningen gjorde ham stor Skade i Folkets Øine.

General Heudelet nærmede sig fra Niemen med 10,000 Mand, og General Loison kom fra Wilna med en lignende Styrke; men det syntes, [315] somom disse – tildels unge Soldater bare kom, forat gaa tilgrunde i Frost og Savn sammen med den forvirrede Masse, de mødte.

I Smorgoni forlod Keiseren i al Hemmelighed sin Armé den 5te December og kørte vestover. Han tog med sig Coulaincourt, Duroc, Mouton og Lefebvre-Desnouettes. De kørte den bene Vei over Is og Sne i simple Bondeslæder. Underveis mødte han Maret og inspicerede sammen med ham de store velfyldte Magaziner i Wilna, – der var Forraad af alle Slags for 100,000 Mand i 40 Dage.

Derfra kørte det lille Følge over Warschau til Dresden, hvor de var den 15de, videre over Leipzig og Mainz, og den 19de December

om Natten var han igjen i Tuilliererne og holdt den lille Konge af Rom i sine Arme.

Den hemmelige Reise var gaaet for sig tvers igjennem Evropa uden noget Uheld.

At Arméen – eller dens triste Rester følte Keiserens Afreise som den siste Bitterhed i Lidelserne er rimeligt. Der ligger – det kan ikke være anderledes – nogen Lindring deri, at den, som har forskyldt Ulykken, selv følger Vraget til det siste som en god Kammerat, hvem man tilgiver meget for hans Trofastheds Skyld.

[316] Men Napoleon var ingen god Kammerat. Hverken i Egypten eller her havde han anden Tanke end sig selv og sin egen Magt, – som han selv sagde, da han forlod Smorgoni: Jeg er stærkere, naar jeg taler fra min Trone i Tuilliererne, end i Spidsen for en Armé, som er ødelagt af Kulden.

Og dette Raisonnement var nok for ham. Denne Mand var ingenlunde ligegyldig for sine Folk. Faa Generaler havde før hans Tid gjort saa meget for Soldaten saavel i Feldten som hjemme med Forpleining og Belønninger. Men en Hær var for ham kun en Kraft, han kunde bruge; hvad der var tabt og ødelagt, lod han ligge, fordi det var ubrugeligt; hvad det kostede ham, ved Ingen, men anderledes kunde han ikke være.

Da han forlod Smorgoni, stoledes han paa Forraadene i Wilna, som virkelig ogsaa var der. Marechal Macdonald stod med friske Tropper nordfor og hans Allierede Østerrigerne under Schwartzemberg søndenfor. Han vilde i Wilna samle alt dette og de andre Forstærkninger, som var paa Marschen imod ham, og Niemen skulde danne en Forsvarslinie mod den fremtrængende

Fiende fra øst. Saaledes var de Ideer, han betroede til Berthier; og [317] umuligt var det ikke, at dette kunde have været nok for den store Feldtherre, han var, til at vende Nederlaget til Sejer; han havde før været i Knibe og havde aldrig tabt Troen paa sig selv.

Men nu kom den egentlige Fare for hele Toget: den stærke Frost, som nu satte ind for Alvor. Natten efter hans Afreise fra Smorgoni frøs det 28 Grader Reaumur, og Resterne af Arméen døde daglig i tusindvis. Endogsaa de friske Tropper, som laa i Wilna, blev ødelagte, fordi Hertugen af Bassano lod dem marschere ad Smorgoni forat møde Keiseren og hjælpe Arméen.

Men da det netop i disse Dage pludselig blev saa overhændigt koldt, frøs de unge Mennesker – tildels Italienerne – de frøs ihjel næsten allesammen. Generalerne, som førte dem, var Heudelet og den enarmede Loison; Oberst Goutard – en Slægtning af Davoust og Franseschi – en Italiener – af deres Brigader frøs der ihjel 10,000 Mand i Løbet af fem-sex Dage.

Efter Keiserens Bestemmelse skulde OverCommandoen føres af Murat, fordi han var Konge; men denne – i Slaget saa forvovne Mand havde nu aldeles tabt Modet. Berthier var og blev syg og sansesløs. Davoust var mørk [318] og urokkelig og sagde ikke et Ord, undtagen naar han commanderede. Han var kanske den, som led mest ved at se alt løses op og falde fra hinanden: Commando og Disciplin, Tilliden til Keiseren, Samarbejdet mellem Generalerne og istedetfor sine egne Mønster-Divisioner en opløst, demoraliseret Bande, som slog sig frem fra Dag til Dag.

Da var det Ney – den uforlignelige Ney, paa hvem hele Toget tilslut kom til at hvile.

Det er ikke godt at forstaa, hvorledes denne General alt tidligt kom til at hede den Tapreste blandt de Tapre; thi tapre var de alle; det var ikke muligt andet. Omkring en Anfører som Napoleon, der selv ikke ænsede nogen Fare, kunde der overhovedet ikke være andre end saadanne, som ikke kjendte nogen Frygt.

Men naar alligevel Enkelte blandt dem særligt udmærkedes for Tapperhed – som Ney og Murat –, maatte der ved deres Tapperhed være – for det første noget, som gik langt udover Dristighed og Dødsforagt; men ogsaa noget smittende, som udbredte Modet til de andre, saaat ogsaa de fik Lyst til at trodse Døden sammen med deres tapre Anfører.

Intet Menneske kunde i aarevis gaa fra Slag til Slag med mere Dødsforagt end Joachim Murat; [319] og Ingen besad heller i høiere Grad Evnen til at smitte sit eget Mod over paa Folkene. Naar han svang sig op paa en af sine Stridsheste – selv en smuk Mand, glimrende i amarantfarvet Fløiel, hvide Strudsefjær af en urimelig Længde, Vaaben og Sadel tøj med Guld og Stene – saa fór Fanden i Eskadronerne, Mænd og Heste fløi afsted, og der var ikke den Ting, som kunde stanse dem.

Og alligevel viste det sig, at der var en Grænse, ud over hvilken denne Art af Mod ikke slog til. Kong Joachim faldt sammen, da der ikke længer var Heste til at svinge sig op paa, Ryttere med blanke Klinger og flagrende Dolmaner. Han var ikke mere ræd end før langt fra; feig kunde han aldrig blive; men Glansen gik af hans Mod, da han ikke længer skulde commandere, men frelse en Armé, som ikke længer var nogen Armé.

Andre Følelser end Mandemod og Pligt fik Magten; han mindedes sit skønne Neapel og denne Kongekrone, som han

bestandig havde maattet føle paa, om den virkelig var der og sad fast. Nu syntes han, det kjendtes, somom den løsnede noget og han mistede Mod og Lyst til hver Morgen at baxe med Kosakkerne.

Men da viste Ney sig at eje dette seige Mod, [320] som hører Fodfolket til. Der er ingen prægtige Heste og ingen vilde chock; men et aldrig svigtende Mod til at udholde den daglige Kamp for at holde sig paa sine egne to Ben, komme frem did man skal, og gaa tilbage med Anstand.

Saaledes havde ogsaa Lannes været; men saa var Hertugen af Montebello i alle andre Henseender saa langt bedre begavet end den arme Fyrste af Moscowa, som kun havde sit Mod.

I Wilna gik det ligesom i Smolensk. De udhungrede Soldater kastede sig over de store Forraad, plyndrede og sloges om Mad og Drikke i den forfærdeligste Forvirring. Der fandtes ikke længer et eneste Corps, som havde nogen Levning af Tropper under Fanen. Da Marechal Victor stod ved Wilnas Porte, hvor han skulde forestille Avant-Garden, havde han ikke en eneste Soldat med sig. Af den nyankomne Division Loison var der knapt 3,000 Mand tilbage og omtrent ligesaa mange af den gamle Garde.

Den 9de December kom Kutusows første Afdelinger over de Franske, mens de plyndrede i Wilna. Ney og den gamle Hertug af Danzig løb omkring i Gaderne og samlede Folk til Forsvar. Murat derimod gjorde intet Forsøg [321] paa at forsvare Byen, men flygtede om Natten i Forvejen til Kowno.

Den bayerske General Wrede tilbød Marechal Ney at hugge ham ud af Byen med de 60 Ryttere, han endnu havde i Behold.

Men Ney pegte paa den Sværm af Flygtninge, som endnu fyldte Gaderne, og som maatte beskyttes og hjælpes bort til Natten; og han svor paa, at før Klokken otte næste Morgen skulde ikke Alverdens Kosakker drive ham og hans femti Grenaderer ud af det Hus, hvor de havde forskanset sig, og hvorfra han beherskede Porten og holdt Russerne tilbage.

Tusindvis af Saarede blev liggende i Wilna, forat dræbes af Kosakkerne. Mange af Efternølerne var der ogsaa, som i stump Fortvivlelse foretrak at forblive i Husene fremfor at vaage sig ud i en Kulde, som holdt sig opimod 30 Grader Reaumur.

En Mil fra Wilna blev hele det elendige Tog stanset af en ganske ubetydelig Skraaning; Vejen var saa haard og glat, at Folk og Heste gled og faldt, og Kanoner og Vogne rullede bagover.

Her gik mange russiske Faner og Trofæer tabt og en Krigskasse paa 10 Millioner i Guld og Sølv.

[322] Marechallen begyndte først med at fordele Guldet mellem Garden – og hver eneste Mand af Garden, som naaede Paris, bragte sit Guld til Statskassen –; men efterhvert som Kosakkerne kom nærmere, løstes alle Baand og det blev til en almindelig Plyndring, som Kosakkerne fuldendte, efterat de Franske var jaget videre.

Den 12te December strømmede Flygtningerne ind i Kowno, hvor de samme Scener gjentog sig som i Smolensk og i Wilna – bare værre og vildere. Soldaterne var nu som vilde Dyr over Maden, og især drak mange sig ihjel paa Brændevinet.

Murat holdt her et Krigsraad, hvor alle udtømte sig i Raseri mod Keiseren – undtagen Ney og Davoust, – de to sagde Ingenting. Ney paatog sig at forsvare Kowno saa vidt, at Flygtningerne fik redde sig over Niemen til Königsberg eller til Macdonalds Vinterkvarterer, som nu var i Nærheden. Der blev aftalt Mødesteder for de forskjellige Corps, hvorefter alle Generaler tog afsted til Königsberg og lod Ney tilbage.

Nu var der ikke længer nogen Skygge tilbage af den store Armé; alt var forsvundet. Ney var alene med et Par Adjutanter, da han [323] drog ind i Kowno. Der fandt han en fire Hundrede Mand under General Marchand og 300 tyske Tropper. Russerne kom lige efter og vilde trænge ind gjennem den Port, som vendte mod Wilna-Vejen. Ney iler derhen; men de tre-fire Kanoner, han fandt, vare fornaglede og Artilleristerne var paa Flugt. De tyske Tropper løb ogsaa bort, efter at den Officer, som førte dem, havde skudt sig selv i Fortvivlelse.

Men Ney gav sig ikke. Han vilde forsvare Kowno til den næste Dag. Marechallen tog nu selv et Gevær og skjød som en Grenader, en Kreds af høie Officerer gjorde det samme. General Gerard, som med Hæder stod Side om Side med Ney i Togets siste Krampetrækninger, havde samlet 30 Mand, og med dem forsvarede de Wilna-Porten og opholdt hele den russiske Armé.

En anden liden Flok af det 29de Regiment havde Adjutant Rumigni faaet samlet; og da han kom med dem, syntes Marechallen, at Kowno var reddet; han omfavnede Officeren i sin Glæde. Og medens Marchand i al Hast blev sendt afsted til den eneste Bro over Niemen, som de havde at haabe paa, og som

Fienden havde besat, sloges Ney den hele Dag og holdt Stillingen, til Mørket kom.

[324] Men om Natten listede de sig gjennem Kowno og naaede Floden, hvor Marchand havde gjenerobret Broen, som var i Behold, og saaledes slap de over Niemen – ud af Rusland – 500 Mand i alt.

Men Kosakkerne slap dem ikke endnu. Ved en liden Skraaning i Veien sad atter alting fast. Og her blev alt det liggende, som de havde slæbt med sig saa langt; og Kosakkerne adsplittede de fire-fem Hundrede Mand i Mørket, saaat Ney og Gerard stod næsten alene med et Par Officerer. General Marchand var undkommet ad en anden Vei; men tilslut naaede de Königsberg.

Fra nu af existerede der ikke nogen Del af Arméen under Vaaben. Tilbagetoget endte i smaa Skarer, som flygtede henover Polens Sletter forfulgte af Kosakkerne endnu nogle Mil vestenfor Niemen. Her vendte det russiske Rytteri om, og Zarens Armé, som ogsaa havde tabt 2/3 af sin Styrke, gjorde endelig holdt. –

Den gamle Garde, som hele Tiden havde havt det minst ondt – tildels paa de andre Troppers Bekostning, og som oprindelig var 7,000 Mand, kunde i Königsberg stille 500 Mand paa Benene; det var den eneste bevæbnede Rest. Den unge Garde var fuldstændig opreven, og alle de andre Corpser forsvundne.

[325] I Königsberg laa der 10,000 Syge og Saarede, mellem hvilke der udbrød en Sygdom, som Lægerne dengang kaldte Frostfeber. Overlægen selv – den heltemodige Larrey blev angrebet og døde; ligesaa Generalerne Lariboisière og Eblé; af

hans udvalgte 100 Brobyggere var der ikke mere end 12, som slap fra Dagene ved Berezina med Livet.

Der gik ialt 300,000 Soldater tilgrunde paa Napoleons Tog til Rusland, og dertil et Antal Kvinder og Civile, som vist aldrig har kunnet fastsættes.

I Königsberg samledes Generalerne uden Tropper; Raseriet mod Keiseren var almindeligt; men de fleste var endnu i lange Tider ligesom halvt bedøvede af Ulykken og af de uhørte Anstrængelser.

*

- Imidlertid begyndte nu det Frafald af fremmede Hjælpetropper, som fortsattes ind i det nye Aar. Vistnok havde Officerer og Mandskaber svoret etslags Ed til Napoleon og de franske Faner, og det var en lumpen Streg, naar de tyske Tropper i 1813 midt under Kampen løb over til sine Landsmænd og vendte sig omkring, for at skyde ind i selve den Slagorden, [326] de netop havde forladt; – men alligevel! efter vore Begreber om Nationalitet maatte de jo længe ud af den unaturlige Tvang og saa snart det var muligt slutte sig til sine Landsmænd, for at afkaste det utaalelige Aag, Frankrig længe havde lagt paa Evropa.

Der var hemmeligen afsluttet en Vaabensstilstand mellem den russiske General Diebitsch og den preussiske General Yorck, som med sine Folk udgjorde den væsentligste Del af Macdonalds Corps. Den 31te December marscherede General Yorck bort med sine Regimenter, og Marechal Macdonald kunde nu ikke længer holde Russerne i Shak, men maatte trække sig tilbage med de 7,000 Polakker under Grandjean, som han havde tilovers.

Det blev efterhaanden umuligt at opretholde Niemen som Forsvarslinie, dernæst opgaves ogsaa Weichselen; Königsberg blev forladt, og atter var det Ney, som skulde dække Tilbagetoget med Resterne af Divisionerne Heudelet og Loison. Alle led Nød af Kulden, og Levnedsmidler maatte kjøbes dyrt eller tages med Magt. Danzig blev et Tilflugtssted, hvor Rapp var bleven udnævnt til Gouverneur og hvor han nu indesluttede sig og beredte sig til Forsvar. Denne Post havde Napoleon lang Tid i Forvejen bestemt [327] for Rapp; thi under et af Slagene i Rusland havde Keiseren allerede givet General Rapp Ordre til at gjøre et Indhug; men pludselig besindede han sig og sendte en anden General af Cavalleriet. Samtidig hørte de ham mumle: Rapp har jeg Brug for til Danzig.

Murat havde først Hovedkvarter i Torn, senere i Posen. Men den 16de Januar 1813 kunde han ikke længer holde ud; han forlod den Post, Keiseren havde anbeforet ham, og flygtede fra Arméen hjem til Neapel.

Overcommandoen tilfaldt nu Vicekongen af Italien Eugen, og han førte den med sin sædvanlige Paalidelighed. Og efterat han under hele Feldttoget koldblodig og tapper havde ført sine Folk gjennem alle Lidelser, var det han, som nu endelig stansede den tilbagegaaende Bevægelse. Han blev liggende en Maaned i Posen, gjenoprettede Orden og Disciplin, og gav Folkene Hvile og Tid til atter at samle sig under Fanerne. Den 21de Februar rykkede han ind i Berlin, efterat have brændt Broerne ved Crozen og Frankfurt an der Oder.

Fürst Schwarzenberg havde hele Tiden holdt Napoleon for Nar og staaet i Ledtog med Russerne; han forlod nu aabenbart de

Franske.

General Grenier havde været i Italien siden [328] 1811 og havde allerede da en hemmelig Ordre fra Napoleon til at holde Øie med Murat, hvis svage Karakter Keiseren kjendte saa vel. Grenier kom nu i de første Dage af 1813 med sit Corps til Berlin, hvorved Marechal Augereau fik 28,000 Mand, dertil Rapp i Danzig 25.000, samt Garnisoner i nogle Fæstninger ved Weichselfloden og i Warschau – det var nu alt, hvad Napoleon havde tilbage af Stridskræfter paa denne Kant.

VII

[329] Der var en stor Forskjel mellem de franske Armeers Udseende, som i sin Tid drog syngende til Italien – halvt i Republikens Filler, halvt i Bonapartes nye Uniformer, og de Mønster-Soldater, som i 1806 gik vel udrustede indtil den mindste Detail, for at slaa Frederic den Stores gamle Soldater.

Og atter var der en Forskjel fra disse til La grande Armée, saaledes som den var draget ind i Rusland.

Denne Hær var uden Tvivl den skjønneste, som var seet; alt, hvad der var af Udrustning, Vaaben og Materiel, var nyt og moderne; og de mange fremmede Tropper bidrog paa en vis Maade til at forhøie Indtrykket af en altomfattende Magt, der kom marscherende indover de polske Sletter som en kolossal Parade; thi der var noget af en Parade ved denne Indrykning.

[330] Man har sagt, at det var et Tegn paa Napoleons forblindede Ærgjerrighed, at han kunde gaa til dette Tog saa slet forberedt og med saa mangelfulde Kundskaber om Landets Geografi og klimatiske Forhold. Men det var snarere hans Livs store Vildfarelse, som forførte ham – den nemlig, at der var en Plads for ham og hans mellem Europas legitime Fyrster; og efter, hvad der var hændt ham og efter hvad han havde opnaaet, var dette i Grunden for ham ikke noget svimlende.

Han viste, at i det falske Spil mellem Hofferne er der ingen Hukommelse; derfor maatte Hæren være saa mægtig og Angrebet saa samlet, at det kunde skræmme Zaren til at række Haand. Men der var denne Gang ikke arbeidet af Napoleon og omkring ham med den altseende Omsigt som ellers, naar et Feldttog begyndte.

Alle høiere Officerer kom afsted i mer eller mindre Grad mod sin Vilje. Soldaterne selv var overmodige i deres Tillid til den uovervindelige Afgud. Der var derfor foran den russiske Krig neppe lyttet overalt efter Advarsler og Oplysninger; Spioner og Bestikkelser havde ikke banet alle de skjulte Veje. Keiseren selv og hele hans Apparat var en Smule slidt; det [331] var ikke længer saa absolut sikkert i alle Smaating som før.

Han havde selv sagt ved Austerlitz i 1805 om General Ordener – den samme, som fængslede Hertugen af Enghien: Ordener er udslidt. Man duer kun en kort Tid for Krigen. Jeg selv kan endnu holde ud en fem-sex Aar; men da bør jeg stanse.

Akkurat syv Aar senere var han syg og slap ved Borodino.

Alt dette gjorde, at Feldttoget til Rusland blev saa uligt alle de andre – ikke blot ved det ulykkelige Udfald. Men alt fra den første Indrykning manglede det vidunderlige, som havde fulgt ham fra hin Morgen i 1796, da alle Republikens Corpser mødtes i Orden og præcis ved den solbeskinnede Bormida – dette vidunderlige, at alting klappede saa akkurat sammen. I 1812 derimod begyndte det strax med, at Ordre blev misforstaaede, Afstande galt beregnede, Tiden spildtes, og naar der var en Sejer – og det var der endnu bestandig, saa var der ikke længer som i gamle Dage Hænder rede til at udnytte enhver Fordel.

Togets hele Plan var mere politisk end strategisk. At slaa Russerne var bleven for Keiseren af mindre Betydning end at vinde [332] Zaren. Derfor var der noget af en Parade over det storartede Fyrstemøde i Dresden, Opstillingen af de uhyre Stridskræfter, Fremmarschen mod Niemen – altsammen saa uvant langsomt og midt foran Ruslands Øine, forat give Zaren Tid til at række Haand.

Hvad Enhver af os, som ere komne til Verden hundrede Aar senere, kunde fortalt ham, forstod Napoleon ikke; han bildte sig ind, at Efterkommerne af Røveren fra Corsica skulde kunne mødes med de Habsburgere, de Hohenzollere, de Romanower og kysses, saa det smalt i alle Telegraflinier.

Ganske vist; han var kommen dem nær. Allerede i 1808, da han var paa Reisen fra Tilsit til Paris, mødte der ham i Marienwerder en Adjutant fra Kongen af Sachsen med et Brev saa lydende:

Keiser Frantz anholder om min Datter Augusta. Hvad skal jeg gjøre?

Napoleon kom til Dresden og forhindrede Partiet.

«Og deri gjorde jeg storlig Uret,» – sagde han senere paa Sankt Helena, «jeg var bange for, at Forbindelsen med Keiser Frantz skulde føre Kongen af Sachsen fra mig; medens det netop vilde blevet Augusta, som havde ført [333] Keiser Frantz til mig; og saa sad jeg ikke her!»

Han var dem saa nær, at de spurgte ham tilraads i saa intime Ting. Keiser Frantz gav ham faa Aar efter sin Datter til Ægte; og

dog forstod Napoleon først til allersiste Slut, hvilket Svælg der var mellem ham og dem.

Derfor gjør det et næsten pinligt Indtryk, naar Napoleon den 25de August 1808 beklager sig for Fyrst Metternich over, at Keiseren og den nye Keiserinde af Østerrige aldrig spurgte den franske Gesandt i Wien om, hvorledes han – Napoleon – befandt sig og lignende.

«De ved jo godt,» sagde han, «at jeg gjør Dem hellerikke saadanne Spørgsmaal, for at faa vide, hvad jeg allerede ved. Nei, men det er, forat Verden skal vide, at Forholdet mellem os er som mellem den ene Souverrain og den anden. Se, hvorledes jeg har det med Keiser Alexander! vi sender hinanden gjensidige Gaver. Ikke fordi, at disse Gaver har nogen Betydning i og for sig; men de knytter os sammen.

Jeg vilde budt Deres Keiserinde en Bryllupsgave; men hun har aldrig nævnt mit Navn. Aldrig en Opmærksomhed fra Eders Side! Og min Ambassadeur blir ikke behandlet med saa [334] meget Hensyn som en fra Bayern eller Würtemberg – endsige da som en Gesandt fra Petersburg. Disse Smaating er af stor Betydning.»

«Jeg» – skriver Metternich, «tog dette fra den spøgefulde Side og svarede: «Sire! jeg skal strax sørge for, at der blir sendt nogle prægtige Porcellainsvaser fra Wien, hvis det kan tjene til at befæste det gode Forhold mellem os.»

I 1813 foran det sachsiske Feldttog sagde Napoleon: Den Krig, som jeg nu fører, er en politisk Krig. Jeg har begyndt den uden noget Fiendskab. Jeg vilde gjerne sparet Rusland for alt det Onde, det selv har ført over sig. Om jeg havde villet, kunde jeg have

væbnet Massen af Befolkningen mod Zaren ved at proklamere de Livegnes Frihed. Men jeg forsmaaede dette Kampmiddel, som vilde udsat utallige Familier for Ulykker og fremkaldt endeløse Myrderier.

Og endelig – paa St. Helena sagde Keiseren engang i Samtalen:

«Man forklare det, som man vil; men jeg sværger, at jeg intet umiddelbart eller personligt Had nærede til nogen af de Fyrster, jeg gik forat styrte. For mig var det hele bestandig en politisk Strid – saa fri, saa let – ja, [335] jeg kunde sige: saa velvillig var min Stemning. Vistnok havde Ludvig den 18de og de andre Fyrster sat mig udenfor Loven, sat en Pris paa mit Hoved – saavidt jeg husker. Men det var altsammen i mine Øine ikke andet end Manifest-Stil.»

Var der en storstilet Naivitet i alt dette, ligger Feilen ialfald ikke deri, at Napoleon overvurderede Betydningen af at komme ind i Ringen for sig og sine Efterkommere.

Thi deri havde Manden Ret: dengang ligesaavel som idag ligger Magten i Fyrsternes Kreds og Nationernes Skjæbne i nogle gamle Slægters Hænder.

Men naar han troede, at det skulde lykkes ham at trænge sig frem, saa laa denne Tanke kanske nærmere for Napoleon, der netop var gaaet gennem Revolutionens Ildovn, end for os, som er saa langt borte fra det store Opgjør med Kongerne, og som efter en hundrede-aarig Reaktion ere blevne vel afkjølede og atter har faaet det skadelige gamle Nonsens fæstnet i Hovedet, at der maa Kongeblood til, for at styre de moderne Samfund, – akkurat som,

naar vi paa Skolen bildte hverandre ind, at der maa være Katteblod i ægte Lakrits.

*

[336] Da Keiseren var kommen tilbage til Paris, gjenoptog han strax sit vante Liv som Statens utrættelige Overhoved, og han optraadte med den iskolde Ro, som skulde betegne, at han var en Mand – hævet over alle Skjæbnens Tilskikkelser. Men overalt – i alle Ansigter saa han Virkninger af Nederlaget og af sin 29de Bulletin, hvori han saa aabent havde tilstaaet hele Elendigheden. Han søgte hellerikke nu at komme fra det ved Talemaader og Udflugter; men han kastede sig med overdreven Iver over Affairen Malet. Med stor Ostentation lod han Seine-Prefecten Frochot arrestere og indledede en Undersøgelse.

Ganske vist gjorde han dette delvis for at aflede Paris's Opmærksomhed fra det ulykkelige Feldttog, men ogsaa, fordi han med Ængstelse og Bitterhed havde seet i Politiets Optegnelser, hvor mange der var blandt hans troe Tjenere, som havde været rede til at acceptere Statsomvæltningen paa det blotte Rygte om hans Død, medens ikke En havde tænkt paa at ile Keiserinden og Tronarvingen til Hjælp.

Men dernæst tog han med mageløs Iver fat paa Rustninger og nye Udskrivninger. Han fyldte de tømte Regimenter og trak Tropper [337] sammen fra Alverdens Leirpladse rundt om i Evropa. Og havde han ikke havt en saa uforholdsmæssig stor Del af sine beste Soldater forpantede paa den spanske Halvø, skulde han snart igjen havt 500,000 Mand i sin Haand.

Imidlertid Forlangte han nye Udskrivninger i de fire siste Aarsklasser og lige til 1814 flere hundrede tusind Mand. Og alt blev ham indrømmet. Borgerne i Byerne kappedes med Landbefolkningen i Offervillighed. Hver Mand følte det som en Æressag at holde Frankriges Ære og tyve Aars Glans oppe imod dette første Slag, som havde ramt den Uovervindelige.

Men der fattedes dog noget. Nationen blev ikke paakaldt i Frihedens Navn. Keiseren vilde ikke vække en Folke-Reisning, som vilde lægge Frankriges Frelse over i Nationens Hænder. Det skulde fremdeles være som før: Keiseren og hans Armé. –

- Anderledes gik det i Preussen og Tyskland. Der blev det en Folke-Sag at bryde det franske Aag; og Regjeringerne – saa rædde som de var for alt, hvad der hed Folket, de maatte for en Stund slippe det store Dyr løs, forat binde det desto fastere, naar Faren var over.

Hele Tysklands forkuede Ungdom brød ud i begeistrede Sange om Vaterland og Freiheit; [338] og medens de gamle Diplomater holdt sig for Ørene og kogte deres allerfineste Seid, samlede der sig store Masser af tyske Ynglinge under Fanerne rede til at dø for den Frihed, de troede at skimte.

At det maatte gaa løs igjen, følte jo alle. At Napoleon ikke kunde lade sit halvt ødelagte Rige ligge aabent mod Østen, var ligesaa aabenbart, som at de andre Fyrster var og forblev hans Fiender, indtil han var fuldstændig knækket.

Derfor laa der igrunden liden Magt paa, hvor udspekuleret de vigtige Diplomater vred sig, og paa hvad Metternich kunde faa indbildt Napoleon. De viste jo alle, at han viste mere end

Allesammen. Krig skulde der være, og Krig blev der – endnu i tre Aar og værre end nogensinde.

Hans Skjæbne styrtede efter Toget til Rusland fra Fald til Fald – ligesaa naturnødvendigt som en vældig Fos og næsten ligesaa pragtfuldt. –

Alle hans Fiender trak sig sammen som et Uveir i Øst.

Og helt ude i det yderste Vest begyndte General Moreau at røre paa sig. Han havde levet fredeligt paa sit Gods i Delaware siden [339] den store Sammensværgelse i 1804; men saa snart han fik høre om Udgangen paa det russiske Feldttog, forlod han Amerika og reiste til Evropa. Alle hans ærgjerrige Drømme vaagnede igjen: nu var Napoleon Bonaparte moden til Fald, og nu var Tiden for Moreau til at tage hans Plads.

Efter et Møde i Gøteborg med den anden Forræder Bernadotte, gik den store General Moreau fra Republikens glørværdige Kampe fra Sejeren ved Hohenlinden – han gik som en simpel Overløber over til Frankriges Fiender, just da det kneb. Han begav sig til Prag og blev modtaget med Jubel af de Allierede, som gav ham en Art Commando over de samlede Hære ved Siden af Fyrst Schwartzemberg, da det kom saa langt, at Østerrigerne fuldstændig kastede Masken.

Bernadotte havde ogsaa efter de skamløseste Intriger ladet sig kjøbe til at tage Plads mellem sit Fædrelands Fiender og imod den Mand, hvem han skyldte alt.

Efter at have overladt Regentskabet til Marie Louise, hvilket denne Gang syntes ham en Betryggelse, forlod Keiseren Paris den

15de April 1813 Klokken et om Natten og tog Veien til Maintz.

[340] Aldrig havde han vel overrasket Verden og sine Fiender mere, end da han i Omegnen af Jena, hvor han havde seiret for sex Aar siden, udfoldede de nye Stridskræfter, han havde stampet frem af Jorden i denne korte Tid. De Allierede, som havde god Greie paa, at mellem 2 og 300,000 af hans gamle Soldater stod i Spanien, ventede ikke at træffe andet end nogle skrøbelige Levninger efter Ødelæggelsen i Rusland.

Men her fandt de atter foran sig de gamle uovervindelige Navne og de samme velkjendte faste Colonner af Verdens første Infanteri. Foruden Ney, Oudinot og Eugen og de andre fra Rusland, var der nu kommen til Navne som Marmont, Macdonald, Kellermann og Bertrand. Det var smaat med Cavalleriet; og naar man saa nøie efter, var der en sørgelig Mængde ganske grønne Rekruter; men netop disse tilfaldt det at vinde den utrolige Sejer ved Lützen, hvormed Krigen i 1813 begyndte.

Dagen før Slaget hændte en stor Ulykke, idet Marechal Bessières under en ubetydelig Træfning blev rammet og dræbt af en Kanonkugle. Det var en Sorg for Napoleon og alle hans Omgivelser og et stort Tab for Arméen – især for Cavalleriet, som han altid havde passet med Omhu og ført med Hæder.

[341] Hertugen af Istrien var en tapper og hæderlig Soldat, men en Særling, forsaavidt som han var en af de ganske Faa i Armeen, som blev ved at gaa med pudret Paryk, Pisk og Bukler ved Ørene.
—

Keiseren havde før det store Slag gjort sig personlig bekjendt med de mange nye Soldater. Han lod Marechallerne Ney, Oudinot

og Marmont samt Vicekongen opstille deres Tropper saaledes, at han selv kunde passere Linierne i Sammenhæng. Keiseren red da langsomt gennem de lange Colonne-Rækker, stansede her og der med nogle venlige Ord, talte med Officererne eller med en gammel Underofficer, han kjendte; altimens lod han sine Øine glide hen over de ganske unge Drengene paa den Maade, som var ham egen – saaledes, at hver enkelt ligesom følte sig mærket af hans Blik. Allesammen fik Tid til at se ham – de gamle som de unge og han smeltede dem sammen, saa alle blev sikre paa at seire – de med ham og han med dem.

Keiseren vilde først og fremst vinde et stort Slag, som kunde sætte Skræk og aabne ham Veien til Dresden; herfra vilde han føre Krigen i Schlesien og mod Bøhmens Grænser.

Den 2den Mai Klokken 9 om Morgenen ^[342] havde Keiseren forladt Lützen i Ney's ArméCorps, og han var netop steget af Hesten, for at se paa nogle Korter sammen med Marechalen, da de begge blev opmærksomme paa en stærk Kanonade bagfra – i den Retning, hvor Neys Tropper havde tilbragt Natten. De kunde snart beregne, at det maatte være Macdonald, som var kommen i Kast med Fienden.

I en Fart forandrede Keiseren alle sine Dispositioner og sendte Adjutanter til alle Generalerne med Ordre at marschere tversigjennem Mark og Eng efter Lyden af Macdonalds Kanoner. Der skulde tre Timer til, førend denne Maneuvre kunde være udført, og derfor sloges de, som først kom frem til Slagmarken ved Lützen, i flere Timer mod en stor Overmagt.

Men efterhvert som Artilleriet kom i Stilling, begyndte de forskellige Corpsers Kanoner at dundre rundt omkring, og da

Divisionerne Bonnet, Morand, Compans og Bertrand naaede ind paa Slagmarken, blev Slaget fuldstændig vundet paa alle Punkter. Kejseren var selv midt i Ilden den hele Dag.

General Mouton – Greve af Lobau – førte 16 Batailloner af den unge Garde i en frygtelig Kamp om Landsbyen Kaya. Naar de unge Mennesker var paa Nippen til at overvældes [343] af de uvante Rædsler, behøvedes der bare et Ord fra de gamle Generaler og de stod fast som Lys; og hørte de Keiserens egen Stemme gjennem Larmen, brød der løs et Skrig: Leve Kejseren! og de gik paa med Bajonetten som et Uveir.

Men det var et klageligt Syn: al denne skjønnne Ungdom paa begge Sider, smaa tynde franske Gutter og blege tyske Studenter, Jugendbündlere og Tugendbündlere med langt Haar – de kastede sig over hinanden som rasende Dyr. Fem og tyve Tusinde Mand laa der paa Marken, da Solen gik ned; og fire store brændende Landsbyer lyste over Sletten.

Napoleon sad fornøiet og redigerede Bulletinen om sin utrolige Sejer. To forenede Armeer af gamle Soldater – den russiske og den preussiske – med 25,000 af Evropas fortrinligste Rytteri og dertil et umaadeligt Artilleri havde han slaaet med Infanteri-Divisioner fulde af Rekruter fra igaar.

Der blev ingen Fanger gjort efter Slaget ved Lützen, fordi det franske Cavalleri endnu var svagt.

Men den moralske Virkning af dette Slag var overmaade stor. Keiser Napoleon var igjen sig selv; Tilliden mellem Generalerne vendte [344] tilbage; Ulykkerne i Rusland blev ligesom et Mareridt,

af hvilket man vaagnede op; og Armeen – ja hele Frankrige gav sig atter over i den faste Tro paa den Uovervindelige.

Blandt de Allierede var der stor Skuffelse. Deres Armeer gik tilbage mod Dresden. I Spidsen var Keiseren af Rusland og Kongen af Preussen – ganske som før, Generalerne Barclay de Tolly, Wittgenstein, Miloradowisch, Blücher, Kleist – allesammen med Halen mellem Benene – ganske som før. Feldtmarechal Kutusow var død.

Napoleon drev dem snart ud af Dresden og slog sig til Ro der for en otte Dages Tid. Den gamle Konge af Sachsen var ikke hjemme. Tvunget af Østerrig havde han taget Ophold i Prag, og han var allerede stærkt paavirket af de andre tyske Fyrster. Men Napoleon bevægede ham snart til at komme hjem; og den 12te Mai var Frederik August tilbage i sin Hovedstad.

Keiseren red ud af Dresden og modtog Kongen af Sachsen meget høitidelig, omgivet af sin pragtfulde Garde. Det gamle Venskab befæstedes, og Sachsen forblev en paalidelig Bundsforvandt lige til det siste, Sachsen og det trofaste Danmark.

[345] Østerriges Holdning blev mer og mer tvetydig, – det vil sige: alle de mange Omsvøb kunde ikke skjule for nogen, at saasnart der kom et beleiligt Øieblik, vilde Østerrige slutte sig til de Allierede.

I de 8 Dage han tilbragte i Dresden, fik han gjennem Kongen af Sachsen en Del Cavalleri, som han haardt trængte til.

«Hvis vi nu bare var en Maaned ældre, sagde Kejseren – saa jeg havde mere Rytteri, var der intet Øieblik beleiligere til at slutte

den hele Affaire med Vaaben i Haand, og jeg skulde vist ikke indrømme dem nogen Vaabenstilstand. De ved lidet, hvad der vil falde over dem.»

Napoleon hentydede herved til Marechal Ney's Marsch mod Bautzen.

Ogsaa her – ved Bautzen og Würschen vandt den franske Arme den 20de og 21de Mai en glimrende og blodig Seier over de Allierede.

Dagen efter var Armeen allerede paa Marschen til Schlesien drivende de Allierede foran sig. De Franske trængte frem ad tre Veie: Marechal Victor og General Sebastiani paa venstre Fløi; Macdonald, Marmont og Bertrand fulgte Wittgenstein paa Veien til Schweidniss; Marechal Ney paa Veien til Breslau.

[346] Keiseren tog selv Del i Forfølgelsen med Gardens Cavalleri og Latour-Maubourgs Dragoner samt noget Fodfolk. Han red hele Dagen i Spidsen for Garden og kom uden Modstand til Weissenburg.

Lidt længer fremme paa Høiderne ved Reichenbach havde General Miloradowitsch taget Stilling for at beskytte de flygtende Souverainer.

Det franske Cavalleri – om end kun en Skygge af den fordums Glans – førtes dog endnu af de gamle Navne: Bruyères, LefebvreDesnouettes, Colbert og Latour-Maubourg, efter en heftig Kamp blev Russerne kastede.

Men i denne forholdsvis ubetydelige Træfning faldt General Bruyères – en af Veteranerne fra Italien. Napoleon var selv midt i

ilden og en af hans egne Jægere i hans personlige Escorte blev dræbt saa nær Kejseren, at den Ulykkelige styrtede lige foran Hestens Ben.

«Vi har Lykken med os idag – Duroc!» raabte Keiseren til Pallads-Marechallen.

De red netop gennem en kroget Gade i en Landsby for at komme op paa en Høide og vinde bedre Udsigt. Da kom der en vildfarende Kanonkugle, den slog an mod et Træ, dræbte General Kirgener og rev dernæst Maven ^[347] op paa Marechal Duroc, som red ved Siden. Marechal Mortier, som var tæt ved, slap uskadt.

Keiseren havde imidlertid sat sin Hest i Galop, forat komme op paa Hougen og mærkede Ingenting. Først da han var deroppe kom en af Oudinots Adjutanter og meldte ham, at Hertugen af Friault var falden.

Umuligt! – raabte Keiseren, jeg talte jo netop med ham!

Imidlertid kom Oberst Gourgaud med en Melding fra Ney; men Napoleon hørte ikke paa ham, men red ned igjen. Sammen med Mortier og Coulaincourt gik han ind i det Hus, hvor de havde lagt Duroc.

De vexlede nogle Ord, og Napoleon sad en lang Stund hos den Saarede. Det var hans fortroligste Ven fra Ungdommen og en umistelig Tjener.

Dagen før han faldt, havde Duroc sagt til Marmont:

«Keiseren er umættelig efter Krig. Vi kommer allesammen til at ende paa Slagmarken; det bliver vor Skjæbne.»

- Imidlertid havde disse Seire og den heftige Forfølgelse knækket Modet ganske hos de Allierede og de kom meget pent og bad [348] om Vaabensstilstand. Og skjønt Forslaget blev overbragt af en af Napoleons argeste Fiender den østerrigske Greve Stadion, tog han imod denne ulykkelige Vaabensstilstand.

Hermed var alt spildt, som var vundet; i dette Øieblik, som den unge Bonaparte vilde grebet som et Lyn, kunde han tiltvunget sig en hæderfuld Fred.

Men han havde endnu engang sendt Hertugen af Vicenza til Zaren i en hemmelig Sendelse, og han foretrak at kaste sig ind i en diplomatisk Kamp, hvori han maatte trække det korteste Straa, fordi han var fredløs blandt de andre, simpelthen et Skadedyr, mod hvem alle Midler vare gode.

Først gik det langsomt med at faa denne Vaabensstilstand etableret; saa blev der besluttet en Congres i Prag, hvor der i hele Juni Ingenting blev gjort.

Imens beleirede de Allierede Stettin, som blev forsvaret af General Dufresne. Den svenske Kronprins lod, som om han inspicerede de beleirende Tropper under Vaabenhvilen; men han red med Vilje saa nær som muligt ind under Fæstnings-Værkerne for at lade sig se af sine fordums Soldater, blandt hvilke han indbildte sig at være saa yndet. Men pludselig [349] blev der fyret et Kanonskud fra Fæstningen, og Kuglen peb Bernadotte om Ørene.

Der blev strax fra de Allieredes Side reist Indsigelse mod dette Brud paa Vaabensstilstanden; men den commanderende General i Stettin svarede:

«Der blev meldt en fransk Deserteur og Vagten skjød paa ham; det var det Hele.»

Den 27de Juni kom Fyrst Metternich som etslags Mægler til Dresden, hvor han havde en hæftig Samtale med Keiseren i Palads Marcolini. Østerriges Fordringer for en almindelig Fred var saa urimelige, at Keiseren raabte: «Hvor meget giver England Dem for at drive Østerrige til Krig mod mig?»

Congressen i Prag blev drevet efter det Princip, at der bare skulde snakkes, men Intet afgjøres. De Allierede sig imellem sluttede Aftaler; men Napoleons Gesandter fik Ingenting at vide; man holdt dem udenfor eller narrede dem.

Kong Murat vendte tilbage og tilbød sin Tjeneste. Siden han løb hjem fra Armeen, havde han sluttet hemmelig Aftale med Østerrige; thi han var saa bund-taabelig og saa langt fra Forstaaelsen af, hvorledes det gaar til mellem Fyrsterne med Aftaler og givne Løfter, at han [350] indbildte sig at faa beholde sin lille Krone, naar den Mand var styrtet, som allene forstod den Kunst at gjøre Konger af Opvartere. Og samtidig vovede han at byde Napoleon sin Tjeneste; og Napoleon tog imod den, skjønt han viste Alt. Men han havde Brug for sin allerførste General i Cavalleriet; og han ventede sig ikke bedre af Murat end Taabelighed og Utak. –

- Under de lange diplomatiske Forhandlinger regjerede Napoleon atter Verden fra Dresden; der var atter fuldt af Generaler og Gesandter, men ikke saa mange Konger som i 1812. Under hans Haand gik alting i Orden, Regimenterne fandt Kvarter og fik sin Forpleining, Rekruterne øvedes og alt, hvad Armeerne trængte, kom fra Depoterne; det kneb med Heste.

Den lille tapre polske Armé under Poniatowsky havde nu ikke noget andet Fædreland end under de franske Faner, som de saa længe havde fulgt. Napoleon tog dem op paa Sold og Vilkaar som de franske Soldater. Alle de Millioner, han havde opsparret i de gode Aar af Bytte og Krigserstatninger, og som havde ligget vel forvaret i Pavillon Marsan i Louvre, kom nu vel med til at lette Byrden for det ^[351] arme Sachsen, som maatte være Krigens Skueplads.

Pludseligt declarerer Metternich foran Coulaincourt og Narbonne Congressen i Prag opløst; de Allierede var færdige med deres Forberedelser og Rænkespind; og Blücher angreb de Franske i Schlesien to Dage før Vaabenstilstandens Udløb, – man tog det ikke saa nøie med Arvefienden.

Det skulde have været den 15de, men allerede den 12te August angreb Blücher de tre Marechaller Ney, Marmont og Macdonald, som havde Stillinger mellem Bober og Kazbach. Napoleon ilede til og drev Blücher tilbage Skridt for Skridt.

Men den 22de August kom der en Kurer fra Marechal St. Cyr med Bud, at Fienden var ved Dresden – endog vestenfor, som om han vilde vaage sig ind mellem Dresden og Leipzig. Det havde ogsaa været Meningen at gaa mod Leipzig; men de to Generaler Moreau og Jomini, som nu var blandt Napoleons Fiender, havde fremhævet Faren ved at faa Keiseren i Ryggen; derfor rykkede Schwartzenberg i al Hast frem mod Dresden, mens Napoleon var optaget med at drive Blücher ud af Schlesien.

^[352] Fyrst Schwartzenberg havde i Virkeligheden allerede 200,000 Mand samlet; men han vilde endnu vente paa General Klenau. Moreau gik og blev nervøs af al denne Nølen og

Forsigtighed, han lod falde nogle skarpe Ord om at benytte Tiden. Fyrsten gav ham et overlegent Svar.

Men da gik Hofmanden af den gamle Republikaner; Moreau kastede sin Hat paa Jorden og raabte: «Ja ved De hvad – min Herre! nu undres jeg Pinedød ikke paa, at De ikke har gjort andet end lade Dem slaa i sytten samfældige Aar!

Ved Efterretningen om Fiendens Anslag mod Dresden var Napoleon øieblikkelig vendt om med sin Garde og Arme-Corpserne Marmont og Ney; saa at Marechal Macdonald med Generalerne Lauriston og Souham blev staaende alene overfor Blücher.

I en utrolig Fart var Keiseren kommen til Stolpe. Han havde i sit Hoved en stor Plan til en Maneuvre over Broerne ved Lichtenstein og Königsstein. Men Marechal St. Cyr begyndte at blive ængstelig i Dresden; og da Napoleon havde sendt ham General Gourgaud forat spørge, om Marechallen ikke kunde paatage sig at holde Byen endnu i to Dage, kom [353] Gourgaud tilbage om Aftenen den 25de i fuldt Firsprang og alarmerede i den Grad Keiseren, at denne opgav sin Plan og sendte sine Tropper i Il-marsch til Dresden.

Samtidig lod han General Vandamme med Ingenieuren Haxo og mange gode Officerer tiltræde Toget til Böhmen, hvor de efter Napoleons Beregninger skulde tage imod og fange de Allieredes Armeer paa Flugten, naar han selv havde slaaet dem. Men det gik ganske anderledes med Vandamme og hans Hær.

Om Formiddagen den 26de August red Kejseren selv ind i Sachsens Hovedstad til stor Overraskelse for Alle; og det var paa

høi Tid, at han kom. Thi om Eftermiddagen førte Schwartzemberg sin samlede Styrke til Angreb paa Byen, og hans Folk trængte efterhaanden helt frem til Grosser Garten, hvor en Del af Keiserens Garde tog imod dem.

Napoleon havde imidlertid faaet sine Tropper ind i Byen; og pludselig strømmede den unge Garde ført af Marechal Mortier ud af den ene Port og Ney ud af den anden som to rivende Strømme, der kastede Østerrigere, Preussere og Russere langt tilbage. Kampen var kort, men heftig, mens den stod paa; fem Generaler af Garden blev saarede.

[354] Kongen af Neapel med Gardens Cavalleri og Latour-Maubourgs Kyrasserer drev Fienden indad Wildstrufervej; de Franske tog alle deres Stillinger tilbage; de Allierede, som nu forstod, at Kejseren selv var i Dresden, veg overalt tilbage.

Om Aftenen, efter at have forberedt alt til et stort Slag den næste Dag, begav Napoleon sig til Kongen af Sachsen, hvor han spiste ved Taffelet og var i et for ham at være – glimrende Humør.

I de Allieredes Leir tilbragte man Natten med at gjøre hverandre Bebreidelser.

Den næste Dag – den 27de August var der tæt Taage; det havde regnet hele Natten og regnede fremdeles voldsomt. Infanteriets Geværer med Flintesten og aabne Krudtpander var næsten ubrugelige. Det store Slag blev udkjæmpet af Artilleriet og ellers mest med Sabel og Bajonet. Klokken syv om Morgen begyndte Kanonaden og varede hele Dagen.

Murat og Marechal Victor – Hertug af Belluno – kastede sig over Østerrigerne paa den venstre Fløi i Kløften ved Plauen. General Mitzko blev fanget med sin Cavalleri-Division. De Allieredes Centrum blev efterhaanden fuldstændig gjenembrudt, og paa den høire Fløi, [355] hvor Napoleon sloges med Russerne, blev Wittgenstein efter haardnakket Modstand kastet tilbage.

Paa Høiderne ved Roknitz, hvor de allierede Fyrster holdt med sine Generalstaber og Livgarder, samlede der sig en Masse Tropper, som alene kunde naaes med Artilleriet. Det var Gardens egne Kanoner, hvem det blev overladt at drive Fienden herfra, og Keiseren commanderede selv Batterierne, eftersom de blev kjørt frem i Stilling.

I hine Tider var ikke Afstandene større selv ikke Artilleriets – end at man fra de franske Batterier kunde se den glimrende Gruppe, som holdt omkring de allierede Souverainer; og pludselig saa man, at der mellem disse Ryttere opstod en underlig Forvirring og Uro. Man gjættede paa, at en stor Mand eller ialfald en høiere Officer var saaret eller falden. Og da der om Aftenen kom en vildfarende Hund ind mellem de franske Forpostlinier, paa hvis Halsbaand der stod: General Moreau, tænkte man sig, at det var ham, som var rammet.

Saaledes var det ogsaa. Moreau sad tilhest lige ved Siden af Keiser Alexander, da der kom en Kugle fra de nys opkjørte franske [356] Batterier. Den traf General Moreau og knuste hans ene Laar, gik gennem Hesten og sønderrev hans andet Ben. De maatte begge amputeres; men han overstod ikke Operationen. Der siges, at den gamle Helt røgte en Cigar, mens Lægerne stilledede med ham.

Om Aftenen og Natten trak Schwartzemberg sig tilbage mod Bøhmen ad Teplitzvejen; alle andre var stængte. Han efterlod under Dresdens Mure 30,000 Døde og 12,000 Fanger.

Men Napoleon red ind i Dresden, efterat have siddet paa Hesten i tolv Timer under styrtende Regnveir. Han kom fra Neustadt over Alte Brücke. Foran red i Skridt den gennemvaade Livvagt; dernæst kom han selv skjødesløst hængende i den vaade Sadel, med den graa Batalje-Frak silende vaad af Regn, og den berømte Hat saa gjennemblødt, at de store opkrampede Bræmmer hang ham helt ned over Skuldrene.

Men Soldaterne jublede, hele Dresden jublede; det sachsiske Hof modtog ham med behersket Glæde, da han efter sit Bad og Toilette traadte munter ind som Sejerherre i de oplyste Sale; og den gode Frederik August, som i alle disse Aar var ophængt mellem Himmel og Jord og aldrig viste sikkert, om han var kjøbt [357] eller solgt, – begyndte at tænke: han klarer det denne Gang ogsaa!

Men det kunde altsammen ikke hjælpe noget; der var tabt for megen Tid, og de Hjælpemidler baade af Folk, Heste og Krigsmateriel, som stod til de allierede Fyrsters Raadighed, var altfor overvældende. I de Uger, som nu kom efter Slaget ved Dresden, lod Napoleon sine Armeer – langt mere sønderdelt end tilforn operere under Marechaller og Generaler paa egen Haand; medens hans store Planer forbandt alle deres Maneuvrer – ganske vist paa den genialeste Maade, men uden, at han havde taget Hensyn til mulige Uheld – eller snarere: uden den Evne, General Bonaparte besad i sin Ungdom til at udelukke Uheld eller ialfald være uafhængig af dem, fordi han bestandig viste Raad for alt.

Hans Regnskab fra Mai til September ser saaledes ud:

Den 2den Mai vandt han selv det store Slag ved Lützen.

Den 20de-21de Mai sejrede han ogsaa ved Bautzen og Würschen.

Saa kom Vaabensstilstanden og Congressen i Prag.

Den 21de Juni tabte Marechal Jourdan og [358] Kong Joseph det afgjørende Slag ved Vittoria, hvorved Spanien gik tabt.

Den 21de August sagde Napoleon: Idag rykker Hertugen af Reggio ind i Berlin. Men i Virkeligheden var Oudinot endnu langt fra Berlin – dels opholdt af Oversvømmelser og dels trykket af Bernadotte, som tilslut slog ham ved Gross-Beeren den 21.

Den 26. August tabte Macdonald Slaget ved Kazbach mod Blücher.

Den 26de og 27de August vandt Keiseren det store Slag ved Dresden.

Men den 30te August blev Vandamme slagen af General Ostermann ved Kulm i Bøhmen og selv taget tilfange med syv Tusind Mand; og endelig – den 6te September – tabte Ney Slaget ved Dennewitz mod den svenske Kronprins.

Alt dette gav de allierede Fyrster Mod som rimeligt var. Hele Tyskland bølgede under dem; en Reisning af hele den tyske Nation kom Generaler og Diplomater saare vel tilpas; medens Napoleons Forbundsfæller en efter en faldt fra – dels nødtvunget, dels frivilligt.

Bayern erklærede Krig; Kongen af Würtemberg ligesaa; Storhertugen af Baden fulgte efter. Allene Kongen af Sachsen trodsede Trudsler [359] og Tilbud og marscherede med Napoleon til den siste By i sit Rige.

Det var især Bayrernes Frafald, som var farligt, da de havde beskyttet den franske Grænse fra Mainz og nordover. Napoleon havde nu ikke andet at gjøre end at naa til Leipzig før de Allierede, for ikke at afskjæres fra sine Kommunikations-Linier med Frankrige.

Han maatte da forlade Dresden, som han havde begyndt at gjøre til en stor Vaabenplads, hvorfra han med sin uovervindelige Garde kunde ile hvert af sine Arme-Corps'er tilhjælp. Men idet han forlod Byen, lod han blive tilbage to af sine beste Generaler, Marechal St. Cyr og General Mouton, Greve af Lobau samt 30,000 udmærkede Soldater, som han aldrig skulde gjense mere. Han traf disse skjæbnesvangre Dispositioner, fordi han endnu havde i sit Hoved den store Plan til de Allieredes Ødelæggelse. Men nu var disse blevne saa dristige, at hans Plan meget snart blev umulig og de 30,000 Mand i Dresden vare bortkastede.

Og dette havde han saa meget mindre Raad til, som han nu skulde til at kjæmpe paa de aabne Sletter ved Leipzig med sine 155,000 Mand mod 300,000 Fiender, hvis Cavalleri til og med var dobbelt saa stort som hans.

[360] Den 15de October var begge Armeers Stillinger omkring Leipzig saadan, at et stort Slag var uundgaaeligt den næste Dag. Forposterne havde nærmet sig til hinanden paa et Geværskuds Afstand.

Klokken 9 den næste Morgen affyredes som de Allieredes Signal 3 Kanonskud, og i samme Øieblik rykkede 3 stærke Colonner ud fra Wittgensteins og General Kleist's Armeecorps'er støttet af 200 Kanoner.

Paa denne første Slagdag blev der endnu kjæmpet saapas langt udenfor Byen Leipzig's daværende Omraade som paa Linien Markkleeberg, Wachau og Lieberwolkwitz. De to siste Landsbyer blev tagne og tabte mange Gange i Løbet af Formiddagen.

Marechal Victor forsvarede Wachau mod General Kleist og Lauriston Lieberwolkwitz mod General Gortschakoff. Her var af fransk Cavalleri Latour-Maubourg, Sebastiani og Milhaud. Østerrigerne under Klenau prøvede imens at omgaa de Franske østenom Byen. Man viste nemlig, at der nærmede sig en Hær nordenfra – enten Blücher eller Bernadotte.

Slaget var allerede fra Morgenen af saa voldsomt, at der var faldet atten Tusinde Mand fra begge Sider tilsammen før Klokken tolv.

[361] I dette Øieblik blev det meldt Napoleon, at Fienden ogsaa fra Vestsiden gik udenom hans Stillinger, idet General Margaron blev angrebet af den østerrigske General Giaulay. Nordenfor Leipzig var Blücher ganske rigtig allerede kommen; han havde hørt Kanonerne. Marmont sloges her med ham hele Dagen forstærket af Ney, der bragte ham Divisionerne Souham og Dombrowski.

Efter Klokken 12 besluttede Keiseren at gaa over fra at forsvare sine Stillinger til et voldsomt Angreb paa Schwartzemberg i Centrum.

Mortier rykkede frem med Lauriston, Victor og Oudinot; mellem dem kjørte Drouot Gardens Artilleri op; Gardens Cavalleri var ogsaa med under Latour-Maubourg, Kellermann og Nansouty; Divisionerne Curial, Friant, Gérard – der var ikke længer Tid til at spare paa noget. Macdonald yderst tilvenstre begyndte at trænge Kleenau tilbage og Prinsen af Würtemberg kunde hellerikke holde Stand. Men Rajewskis 10,000 Grenaderer blev staaende foran Drouots Kanoner og lod sig beskyde urokkelige som en Mur. Bag denne samlede Schwartzemberg store Masser Reserve, som han sendte frem, indtil det første Angreb gik istaa.

Klokken 4 besluttede Napoleon at vove alt, [362] forat vende Slaget til fuld Sejer. Han tog alt det Cavalleri, han havde under sin Haand og kastede det frem mod Landsbyen Wachau. Tolv Tusinde Ryttere sprængte afsted med Kong Joachim Murat i Spidsen. Han adspredte Fiendens Cavalleri og de russiske Grenaderer, trængte hele Prinsen af Würtembergs Corps tilbage og erobrede sexogtyve Kanoner.

Men netop som alt skulde bøie sig til den afgjørende Sejer, blev General Pajol – en Veteran fra Republiken – sprængt i Luften af en Granat, som exploderede under hans Hest; Generalerne Maison og Latour-Maubourg blev saarede og faldt af Hestene; og i den Forvirring, som herved opstod, lykkedes det Kosakkerne at tage de 26 Kanoner fra Murat. Desuden kom der store Hærmasser fra høire, hvor Hessen-Homburg havde forsøgt at fordrive Poniatowski og Augereau. General Nostitz's østerrigske Kyrasserer kastede Kellermann og Lefort tilbage. Murat selv maatte stanse foran Landsbyen Guldengossa; han havde tabt de erobrede Kanoner, og Latour-Maubourg mistede sit ene Ben; ogsaa General Pajol var haardt medtaget.

Zaren havde givet sit Samtykke til at lade alt rykke frem – indtil Kosakker og Husarer.

[363] Men Napoleon, som nu saa, at hellerikke ved hans store Rytter-Angreb blev Kampen afgjørende, besluttede nu for tredie Gang at forsøge. Han gav igjen ny Ordre og anspændte al sin Kraft paa dette Punkt: Wachau.

Fra høire kom der bestandig nye Forstærkninger til de Allierede. General Meerfeldt førte dem. Keiseren sendte selve den gamle Garde mod ham under General Curial, og med disse Folk trængte denne saa voldsomt frem, at han endog fangede General Meerfeldt og 2000 Mand – Sindings store Panorama. Men Slaget gik istaa uden at vende til nogen Kant, og det begyndte at mørkne.

Fyrst Poniatowsky havde hele Dagen holdt Stand mod Østerrigerne ved Overgangen af Pleiss. Napoleon udnævnte ham til Marechal af Frankrige.

Endogsaa da det var bleven Aften vilde Keiseren gjøre et Anfald paa den ulykkelige Landsby Guldengossa. Mortier og Maison gik paa som de pleiede. Men Barclay de Tolly sendte den russiske Garde derhen; og det var og blev umuligt at fordrive Russerne fra Landsbyen, enda General Maison stod og brølede som en Løve, da det blev mørkt. Han havde faaet mange Saar, og tre Heste var skudt [364] under ham. Om Morgenens havde Grev Maison sagt til sine Soldater: Idag er det Frankriges sidste Dag. Iaften maa vi alle have lukket vore Øine.

Og de havde ikke skaanet sig – hverken han eller Folkene. Af hans Division var der knapt Tusind Mand igjen.

- Men ellers gik det den brave General ganske anderledes, end han tænkte hin Morgen. Thi General Grev Maison blev Marechal de France efter Toget til Morea i 1828, Gesandt under Louis Philippe og levede lige til 1840. –

Dette var det egentlige Slag ved Wachau, hvor der faldt 50,000 Mand. Men samme Dag blev der ogsaa kjæmpet vestenom Byen, hvor General Margaron holdt sig Gioulay fra Livet, og nordenfors, hvor Marmont ved Möckern bestod en alvorlig Kamp med Blücher.

Marmont og Compans var midt i Ilden den hele Tid. Marechalen fik flere Kugler i Uniformen, et Saar i Haanden og et i Skulderen.

Uheldigvis faldt der en Granat i Compan's Krudtvogn og i den Forvirring, som opstod ved Explosionen, lykkedes det Fienden at erobre dette Batteri og tvinge Marmont tilbage. Han havde kjæmpet med 24,000 Mand mod 60,000 og dræbt 10,000 af dem.

[365] Dette var den første Slagdag ved Leipzig.

Næste Dag – den 17de October – blev der ikke kjæmpet. De havde nok at gjøre paa begge Sider med at bringe Armeerne i Orden efter det store Slag og de lange Marscher i det uafslættede Regnveir. Napoleon red som vanligt ud paa Slagmarken, der var en af de forfærdeligste. Stemningen omkring ham var dump Fortvivlelse. Der var Ingen længer, som ikke forstod, at det gik til Ende med Keiseren og hans Magt, og at alt om kort Tid vilde være ude.

Keiseren talte om et Tilbagetog over Lindenau ad Lützen-
Vejen; men han kunde ikke bekvemme sig til at erklære Slaget
igaar for et Nederlag, hvad det igrunden hellerikke var. Men
Napoleons Hær var saaledes omringet, at den vanskelig kunde faa
nogen Forstærkning; medens hver Kamp svækkede dens Kræfter.
De Allierede derimod stod saaledes, at Forstærkninger uafslædig
strømmede til den ydre Ring.

Desuden var det haardt for ham at forlade og opgive alle
Frankriges Erobringer paa denne Kant og lade falde sammen de
nye Grænselinier, han havde sat for sit Keiserdømme; medens han
endnu havde ypperlige Garnisoner [366] i Dresden, Torgau,
Wittenberg, Magdeburg, Glogau, Küstrin, Stettin, Danzig og
Hamburg – tilsammen 170,000 Mand. Desuden ventede man hver
Dag General Regnier med 30,000 Mand – rigtignok Sachsere.

Hele Dagen gik Keiseren tvivlraadig og gjorde ingen alvorlige
Anstalter til Tilbagetoget. Han sendte Marechalstaven til
Poniatowski og lod den fangne General Meerfeldt kalde til sig i sit
Telt.

Keiseren underholdt sig med Generalen og gjengav ham hans
Kaarde og Friheden. Denne Mand havde i sin Tid været med
blandt de østerrigske Underhandlere før Freden til Campo Formio
1797, dengang den unge General Bonaparte skræmte Livet af Grev
Cobentzl med Theservicet.

Nu fik han etslags Fuldmagt til at være Napoleons Sendebud til
de allierede Fyrster. Grev Meerfeldt skulde sige, at Keiseren nu var
villig til at gjøre større Opofrelser for Freden end for to Maaneder
siden; men nærmest tænkte nok Napoleon bare paa en
Vaabensstilstand, forat komme ud af den øieblikkelige Knibe.

Der kom naturligvis aldrig noget Svar paa denne Henvendelse.

Endelig udpaa Aftenen begyndte Napoleon [367] at træffe nogle Forberedelser til Tilbagetog; men det skulde være en imponerende Retraite, der kunde se ud som en Maneuvre.

De Allierede havde holdt sig i Ro den 17de dels for at hvile, og dels fordi de ventede paa Generalerne Colloredo og Benningsen fra Øst og Bernadotte fra Nord. Han maatte drives frem af Blücher og den engelske Gesandt og var saa forsigtig og ængstelig, at de Allierede tvivlede lige saa meget om hans Mod som om hans Paalidelighed.

I Løbet af Dagen ankom Østerrigerne under Colloredo og Russerne under Benningsen og indtog deres Pladse, dernæst Bernadotte. Fra Taarnene i Leipzig kunde Folk se Forstærkningerne, som uafslædt kom og udfyldte Schwartzembergs Linier, og om Aftenen var hele Horizonten omkring Byen lukket af en sammenhængende Ring af Leirbaal.

Grev Rochechouart – en fransk Emigrant i russisk Tjeneste red med en Ordre fra Keiser Alexander til Bernadotte ved Paunsdorf. Han fandt Kronprinsen af Sverige siddende paa en stor hvid Hest i en Fløielskappe, som var violet og fuld af gyldne Snorer; Hat med hvide Fjær og endnu derover en høi Fjærbusk med de svenske Farver; i Haanden en Commandostav [368] beklædt med violet Fløiel og med en gylden Kongekrone i hver Ende.

Paa Slutten af Slaget raabte Bernadotte: Endnu et Par Granater til disse Franskmænd, som jeg elsker saa høit.

Men netop i de Dage, da den svenske Kronprins skjød paa de franske Soldater ved Leipzig, brød Forargelsen mod Bernadotte løs i hele Frankrige. Monitøren indeholdt hver Dag Adresser fra Provinserne og de store Byer: Lad os fornægte denne utaknemlige Franskmand, denne Landsforræder o. s. v.

- Allerede Klokken to om Morgenen den 18de October begyndte Napoleon at stille sine Tropper i en mindre Kreds omkring Leipzig; det var hans Plan efterhaanden og under stadig Kamp at lade Armeen trække sig henimod den lange Bro ved Lindenau, for derfra at marschere væk mod Vest paa Vejen til Lützen.

Ingenieur-Obersten Montfort henvendte sig til Berthier og vilde have Ordre til at slaa flere Broer over de smaa Elve og Vandløb i Udkanten og Omegnen af Byen. Men Berthier var fremdeles sløv; han vilde ikke tale til Keiseren om disse Smaating.

Kampen den 18de kom især til at staa om Landsbyen Probstheida, hvor Napoleon personlig ^[369] holdt sig i Marechal Victors Corps sydøstlig for Byen.

Men samtidig sloges der den hele Dag ved Døritz, hvor Marechallerne Poniatowski og Augereau holdt Stand mod Prinsen af HessenHomburg, der blev saaret og remplaceret af General Bianchi. Endvidere sloges Marmont idag som igaar nordenfor Byen baade med Blücher og Bernadotte; og endelig mod Vest var atter Østerrigerne under Gianlay paafærde og forstyrrede Bertrand, der havde Ordre til at forberede Vejen og begynde at føre bort de store Transport-Træn og de sværeste Vogne.

Men omkring Probstheida var Kampen hele Dagen ualmindelig haard. Klokken to fandt der et Hovedangreb Sted paa Landsbyen, som de Franske mistede to Gange. Men Keiseren holdt denne Stilling for saa vigtig, at han personlig ledede endnu et sidste Angreb, som fordrev Preusserne.

I denne Kamp faldt Generalerne Vial og Rochambeau. Vial var en af de Store. Han fik Commandoen, da Kleber blev saaret ved Alexandria – kort efter Landgangen i Egypten; og Rochambeau var den, der overtog Expeditionen paa Hayti, efterat Leclere var død.

Udover Eftermiddagen gik Schwartzemberg ^[370] over til en voldsom Artilleri-Ild, idet det kun var hans Mening denne Dag at presse den franske Arme nærmere indtil og ind i Leipzig. Dette lykkedes ham ogsaa. Den ene Stilling efter den anden maatte efterhaanden opgives og de Franske trængtes mer og mer ind i Leipzigs Forstæder.

Imidlertid kjæmpede Ney, Marmont, Souham og Reynier, som nu var kommen til med sine Sachsere ligesaa haardt paa Nordøstsiden af Byen ved Paunsdorf mod Blücher og Bernadotte og mod Russerne, som nu ogsaa trængte frem øst.

Her hændte det, at en Afdeling sachsisk Cavalleri, som blev sendt mod Russerne, svingede af istedetfor at hugge ind, vendte sine Heste og stillede sig ind i den russiske Slagorden.

Men dette var bare Begyndelsen til Overløberiet. Thi i det Øjeblik, da Fienden viste sig ved Paunsdorff gik hele Resten af de sachsiske Tropper med 40 Kanoner, samt det Würtembergske Cavalleri under General Normann over til Russerne, og alle

Anstrængelser fra deres Chefs Side for at holde dem tilbage, var frugtesløse. Det var den bayerske General von Zeschau, han forblev som en Mand af Ære [371] hos de Franske med en fem-sex hundrede af sine Landsmænd.

Men det var ikke nok med, at disse Tropper deserterede midt under Slaget; men saa snart de var komne paa Afstand, vendte de sine Kanoner og skjød lige ind i Divisionen Duruthe, som udtrykkelig stod der, forat beskytte Sachserne og tjene dem til Reserve.

Her faldt General Delmas – atter en af den gamle Stok.

Der blev skudt med 200 Kanoner saa længe, man kunde se, og det var alene Natten, som gjorde Ende paa det fortvivlede Blodbad.

De Franske forstod, at hvad der var begyndt i Rusland, skulde nu fuldbyrdes; og i trodsigt Heltemod kjæmpede de taprere end nogensinde.

Og de Allierede havde paa sin Side nok at hævne; baade Østerrigerne og Russerne havde mange Aars Regnskab at gjøre op.

Men størst var Begeistringen og Kampmodet hos Tyskerne – det unge Tyskland, som havde rejst sig og var ilet hid til det store FolkeSlag, forat vinde Friheden for det store tyske Fædreland og endelig knuse ham, som de indbildte sig var deres værste Tyran.

Den franske Armé var nødt til at retirere [372] - allerede af den Grund, at der knapt var Krudt og Kugler for to Timer til; og de nærmeste Arsenaler var i Erfurt og Magdeburg. I de fem siste Dage var der skudt 250,000 franske Kanonskud, hvilket vist er et

uhyre Tal med den Tids Kanoner. Hele Natten passeredes Lindenaus-Broen af Træn og Vogne; Cavalleriet, Garden og en Del Infanteri fulgte efter. Marschen videre var vanskelig især formedelst de mange Vandløb, hvorover der ikke var Broer nok.

Lige fra det begyndte at lysne den l9de blev der en forfærdelig Trængsel i Leipzigs Gader, og den blev værre udover Morgenen – helst henimod den store Bro over Elster ved Lindenau; den var i sin hele Længde med Dæmningerne næsten en halv Mil lang.

Om Keiseren havde givet efter for det Raad, som laa saa nær: at sætte Ild paa Forstæderne og forsvare sin Retrait Fod for Fod ødelæggende alt efter sig, vilde der været rigelig Tid for hele Armeen til at komme bort over Broen. Men han vilde ikke ødelægge Leipzig for den gamle Konges Skyld.

Han tog en hjertelig Afsked med sin eneste trofaste Bundsforvandte og den eneste af Fyrsterne, som han havde fattet nogen Godhed for.

[373] I sin Glæde over Tilbagetoget, som de neppe havde ventet, kastede de Allierede sig voldsomt ind i Leipzigs Forstæder; men Portene til den gamle By blev haardnakket forsvaret af Marmont, Reynier, Ney, Poniatowski og Lauriston; og dersom de endnu et Par Timer til havde holdt Stand, – og det var der al Udsigt til, at de kunde, saa var alligevel hele Armeen sluppet over Lindenau-Broen og ind paa Vejen til Lützen.

Men nu indtraf der et af disse Uheld, som aldrig hændte Keiseren i hans gode Dage endsige da General Bonaparte, men hvoraf der var saa mange i Rusland og i det sachsiske Feldttog.

Den lange Bro var undermineret og færdig til at springe i Luften; Keiseren havde selv seet paa, at dette Arbeide blev gjort. Og han havde efterladt den Ordre, at Minen først maatte antændes i sidste Øjeblik, naar Armeen var over og Fienden lige i Nærheden. Dermed red han over med sin Stab.

Imidlertid øgte Trængselen forfærdeligt. Situationen var ikke let at overskue; der var jo endnu en Del fremmede Tropper mellem de Franske tiltrods for Deserteringen i de sidste Dage; der passerede et Mylder af Uniformer [374] i den værste Uorden og under de forskjelligste Commando-Raab; og alt nærmere og nærmere lød Kanonerne og Geværsalverne.

Der burde have været en Ingenieur-General med sin Stab ved Broen. Nu var der bare en høiere Officer, som førte Commandoen ved Minerne, og han maa have tabt Besindelsen. Han fik nemlig den Ide – siger man – at gaa over Broen, forat begjære nærmere Ordre af Keiseren.

Det gik naturligvis som Manden maatte have beregnet: da han først var kommen ind i den rivende Trængsel paa Broen, kunde ingen Magt i Verden bringe ham tilbage igjen til hans Plads ved Minen. Og *der* stod nu bare en ulykkelig Underofficer med den brændende Lunte i Haanden.

At den arme Skildvagt uden bestemt Ordre og uden nogen Overordnet, som kunde passe det rette Tidspunkt, kom til at antænde Minen altfor tidligt, kan ikke undre nogen.

Ved det forfærdelige Knald, som overdøvede Kanonerne og al anden Larm, vaagnede Napoleon, som var faldet i Søvn, mens han

dicterede Ordre for Macdonald. Murat og Augereau styrtede ind og meldte, at det var den store Bro over Elster, som sprang.

[375] Herved blev 20,000 Mand adskilt fra ham og Frankrige og overladt til den frygteligste Fortvivlelse. Det blev næsten som ved Berezina. Mange vilde heller dø end overgive sig. De styrtede sig i Floden; men kun faa rigtig gode Svømmere og Officerer paa glimrende Heste kom over.

Marechal Poniatowski hørte ligesom de andre den stærke Explosion og forstod, hvad det var. Han opgav da den unyttige Kamp og styrtede sig tilhest i Floden sammen med nogle andre polske Officerer. Men medtaget som han var af flere Saar og uhørte Anstrengelser, formaaede han ikke at drive Dyret opfor den anden Bred. Hesten faldt bagover og Fyrsten druknede. Den tapre Polak fik ikke lang Glæde af den Marechalstav, han saa vel havde fortjent, men som han kun førte i tre Dage.

Ogsaa General Dumoutier druknede. Men den kraftige lange Skotlænder Macdonald rev af sig sin Marechal-Uniform og alle sine Klær, sprang i Vandet og svømmede over Elster, kravlede op ad den anden Bred og løb indover Markerne. Her var han saa heldig at træffe nogle Soldater af sit eget Corps, som han strax tog under Commando – splinternøgen som han var; – han skulde dække Tilbagetoget.

[376] Paa Leipzigs Sletter efterlod Keiser Napoleon Blomsten af Frankriges Ungdom og Kjernen af sin gamle uovervindelige Armé; – 17 Generaler blev tagne tilfange, blandt dem Lauriston. Men her tabte han ogsaa sine Officerers Tillid og hele sin Indflydelse i Evropa.

Og endnu sad han hver Dag i Sadlen og sloges fra Leipzig til Erfurth mod en firdobbelt Overmagt, som forfulgte ham. Og aldrig fik Fienden se ham undtagen som den Forfærdelige, hvem det var farligt at komme nær.

Den 22de October var han i Ollendorf endelig mellem bare Franske, ikke en havde han igjen af sine upaalidelige Hjælpetropper. Men netop her i Oppenheim begyndte Upaalidelighederne mellem hans egne.

Murat, som atter i de tre Dage ved Leipzig havde været den gamle glimrende Murat, havde her en hemmelig Samtale om Natten med den østerrigske Greve de Meer, som havde sneget sig ind i Leiren. Greven garanterede Murat paa Østerrigs og Englands Vegne, at han skulde beholde Neapels Krone mod at forlade Napoleon.

To Dage senere skildtes Keiseren fra Murat, og de saa aldrig hinanden mere.

Kun en alvorlig Hindring mødte Armeen paa [377] Marschen mod Mainz; og det var, at den bayerske General Wrede, der havde tjent saa længe under Napoleon, stillede sig ivejen for de Franske ved Hanau i en stærk Stilling og med en saa stor Styrke, at det saa ud, somom Keiseren var aldeles fortabt. Men den forbitrede Garde slog sig igjennem og gjorde Vei for Armeen. General Wrede blev haardt saaret.

Saa kom de endelig til Mainz den 31te October; det blev den sidste Gang – efter saa mange Gange, hvor Keiseren havde været i denne By med sine Tropper enten paa Udmarsch eller paa Hjemreise til Paris.

I Mainz opholdt Keiseren sig i sex Dage, i hvilken Tid han reorganiserede Armeen saa godt det lod sig gjøre, og opstillede de Tropper, som skulde forsvare Rhinen og Frankriges Grænsler, saaledes som Republiken havde fæstnet dem.

Macdonald skulde forsvare Rhinen ved Kølner, Marmont ved Mainz, Victor ved Stratzburg. Hertugen af Valmy – den gamle Marechal Kellermann blev sendt til Metz, forat opøve Rekrutterne. Resten af Arméen blev bragt indenfor denne Grænselinie.

Den 9de November var Keiseren atter i Saint-Cloud.

[378] Denne Hjemkomst var meget værre end Aaret forud fra Rusland. Og denne Gang var der endnu mindre Tid; hans Fiender var ikke langt borte. Napoleon arbejdede som aldrig før; han var paafærde Dag og Nat.

Men nu var de allierede Souverainers Maal Paris. Der førtes endnu leilighedsvis en Art Underhandlinger, forat bilde Napoleon noget ind. Men sig imellem var de fuldstændig enige om, at med ham vilde man ikke have noget at bestille; han skulde bare udslettes.

Feldtmarechal Schwartzemberg skulde rykke ind fra Schweitz, efter ham General Bubna; og Blücher skulde vente paa disses Marsch for at gaa over Rhinen ved Mannheim. Bernadotte skulde rykke ind i Holland.

Bag denne Linie er der nu intet mere af Napoleon. Kun Rapp forsvarer endnu Danzig og Davoust Hamburg.

Den 11te November capitulerede Marechal St Cyr med de 30,000 Mand, som Napoleon havde ladet tilbage i Dresden.

Marechallen er bleven stærkt dadlet for dette.

Men Schwartzemberg nægtede mod al militair Ret og Vedtægt at anerkjende denne Capitulation og førte hele Corpset som elendige Krigsfanger til Østerrige.

[379] Den 21de November maatte Stettin overgive sig efter otte Maaneders Beleiring.

Den 24de November rykkede General Bülow ind i Amsterdam og proklamerede Huset Oranien.

Den 2den December faldt Utrecht; den 4de var Svenskerne i Lübeck og tilslut var alting taget fra Frankrige igjen og det havde ikke en eneste allieret Magt. Thi endogsaa det trofaste Danmark var bleven tvunget til at undertegne en Fred med Rusland.

Alene Davoust sad trodsig i Hamburg og holdt Portene lukkede.

VIII

[380] Alle Krigskyndige har bestandig været enige om, at Napoleon aldrig har vist sig større som General end i de Kampe, som nu begyndte, mellem Paris og Østgrænsen i de tre første Maaneder af Aaret 1814.

At han vedblev at anvende sine siste Tropper mod den aldeles haabløse Overmagt og trodsede al sund Fornuft, stemte ogsaa overens med den ensomme Mands Ukuelighed og Selvtillid.

Men at de andre hang ved ham, efter alt, hvad der var hændt, og anspændte sine yderste Kræfter som tapre Krigere og trofaste Mænd, det var, fordi deres hele Liv og al deres Tanke var omspændt af denne Ene. Thi der var næppe en eneste Mand blandt dem, som ikke forstod, at hver Dag, som gik i Kamp og Modstand, var Tab for Frankrig og samvittighedsløst Spild af Menneskeliv. Men den ene Mand [381] holdt dem alle i sin Haand, saa de sloges og sloges fra Dag til Dag uden Haab, men alligevel saa tappert og saa vel ledede, at de Allierede flere Gange var i stor Knibe.

Den 23de Januar underskrev Keiseren et Dokument, som overførte Regentskabet paa Keiserinden. Hovedstaden overgav han til sin Broder Kong Joseph at beskytte. Efter at have omfavnet

Marie Louise og den lille Konge af Rom for sidste Gang, gik han den 25de til sit Hovedkvarter, som var ved Chalons-sur-Marne.

Slagene fulgte nu Slag i Slag; det var næsten altid Seire, hvor Keiseren selv var med; men Uheld indtraf ogsaa, og det ene var ikke stort bedre end det andet, thi alt svækkede og forringede Modstandsevnen i hans sammensmeltede Armee.

Alt imens holdt de Allierede Congres i Châtillons og Napoleons Gesandt – Hertugen af Vicenza gjorde sit beste for at bjerge en nogenlunde Fred. Men Napoleon selv var ikke bleven klogere af Ulykken, end at han efter et lykkeligt Slag satte sine Fordringer saa høit op, at de bare lo af ham; og gik det saa nedover med et Par tabte Træfninger, vilde han bare slaas videre; det var ham ikke muligt at tro sig overvundet.

[382] Først sloges de den 29de Januar ved Brienne, den 2den Februar ved La Rothière, den 10de ved Champs Aubert.

Den 17de Februar havde Napoleon paalagt Marechal Victor – Hertugen af Belluno at besætte Landsbyen Montereau nær Fontaineblau. Men Marechallen havde ikke udført Keiserens Ordre med sædvanlig Præcision, og da han kom den 18de Februar, var det rette Øieblik tabt, og Würtembergerne havde sat sig fast i Stillingen.

Napoleon blev rasende. Han tog Commandoen fra Marechallen og gav den til Girard og svor, at Victor skulde sendes bort fra Armeen. Men Marechallen, som netop havde mistet sin Svigersøn i Slaget, svarede med Taarer i Øinene, at Arméen forlod han ikke; før vilde han tage et Gevær og stille sig i Rækken som Soldat.

Keiserens Vrede gik straks over. Han gav Hertugen Commando over en Del af Garden og indbød ham til sit Taffel.

Ogsaa den udmærkede General Gouyot, som havde været med ved Vanddammes Nederlag ved Kulm, fik en Overhaling af Keiseren, fordi hans Folk havde mistet 2 Kanoner. Napoleon kastede sin Hat paa Jorden i Sinne og befalede General Exelmans at tage Commandoen. [383] Men lidt senere, da Kampen om Montereau havde udviklet sig til et stort Slag, gav han General Gouyot Commandoen over de fire Esqvadroner, som udgjorde hans Livvagt.

Ved Montereau var det, at Napoleon midt i den stærkeste Kanon-Ild sagde til Artilleristerne, som bad ham fjerne sig: Vær ganske rolige. Den Kugle, som skal dræbe mig, er ikke støbt endnu.

Württembergerne led endelig et afgjørende Nederlag, som de havde godt af. Ved en mislykket Sprængning af en Bro blev General Chateau – Victors Svigersøn – dødelig saaret, og General Pajol havde atter et Uheld, idet hans Hest kastede sig over ham.

Samme Dag – den 18de Februar – fordrev Macdonald og Oudinot Generalerne Wrede og Wittgenstein med en saadan Fart, at de franske Marechaller kunde gaa til det færdige Taffel, hvor Maden stod varm, og Bordet var smykket med Laurbærgrene.

Denne Seier ved Montereau satte Modet i den Grad op, at da Adjutant Rumigny kom med Depecher fra Congressen i Châtillon for 4de Gang, raabte Napoleon bare til ham, at han kunde gaa til Bourbonerne med de æreløse Tilbud.

[384] De allierede Fyrster var ogsaa et Øieblik i fuldt Tilbagetog efter Slaget ved Montereau; og Paris modtog endnu engang en Sendelse af erobrede Faner. Men Nættet trak sig atter sammen, det var især Blücher – den gamle Varulv, som fik Østerrigerne og Russerne med sig, og ubønhørligt fuldbyrdede Hævnen for Jena og Äuerstädt.

Byen Soissons, som paa et vist Punkt i den tilbagevigende Kamp, var af den allerstørste Vigtighed, blev skammelige overgivet af en fransk General ved Navn Moreau. Marechal Augereau, som altid havde været en hul Broder, svigtede fra nu af ganske Napoleons Sag og laa med sit Arme-corps i Lyon i den fuldstændigste Uvirksomhed.

Selv Napoleons sikre Ven Savary – Hertugen af Rovigo – mistede Modet. Alene Talleyrand havde hele sit Forræderi fuldt færdigt, og afventede med Sindsro, hvad der maatte komme.

Den 5te Marts var der en heftig Kamp ved Craonne. Ney og Victor med Infanteriet; Grouchy og Nansouty med Cavalleriet – alle mer eller mindre saarede –, og General Belliard, som efter Murat havde faaet Overcommandoen over Rytteriet – de drev Fienden ud af Byen [385] Craonne støttet af Drouots Kanoner. Men Seieren var trist. Alle omkring Napoleon følte, at det gik mod Slutten; og Krigere saavel som Statsmænd fæstede sine Øine paa Châtillon, hvor de forstod, at deres og Frankrigs Skjæbne afgjordes.

Men blandt de Allierede øgede der en febrilsk Iver efter at naa frem til Paris. Keiser Franz, Kong Fredrik Vilhelm og Zar Alexander, i hvis Hovedstæder Napoleon havde resideret saa mange Gange, vilde nyde Hævnen; og mange vilde gjense Paris,

hvor de selv havde tilbragt nogle syndefulde Ungdomsdage ved Europas fineste Hof.

Men endnu gik det op og ned med Krigslykken. En pludselig Panik kunde gribe dem alle, naar den Frygtelige med ét var over dem; og Zaren sagde, at Halvdelen af hans Haar var bleven hvidt paa en eneste Nat.

Den 20de Marts i Slaget ved Arcis tvang Keiseren sin Hest til at sætte over en Granat som netop faldt. Exelmanns vilde raabe til ham; men Sebastiani holdt ham tilbage: «Ser De ikke, at han gør det med Vilje? han vil have en Ende paa det.»

Men da Sten og Grus adspredte sig efter Explosionen, sad Keiseren uskadt paa sin Hest.

[386] Efter et mesterligt Tilbagetog fra Arcis troede Keiseren ikke, at de Allierede vilde vove at gaa forbi ham mod Paris. Men denne Gang tog de virkelig Mod til sig og marscherede efter Marmont og Mortier, som den 25de Marts blev angrebne ved Fère Champenoise af en uhyre Overmagt.

Generalerne Pachtod og Amey havde i sine Divisioner en uforholdsmæssig Masse Transportvogne, som de skulde beskytte. Dette lange Vogntog bragte de allierede Generaler til at tro, at den lille franske Styrke var saa meget større, end den virkelig var; og rædde – som de bestandig var – mente de, at Angrebet maatte ske med fuld Kraft. Hele det forenede Cavalleri gjorde derfor Indhug paa en Gang, og det kom saa fort, at selve Fyrsterne med deres Generalstaber ikke fik Tid til at komme afvejen, men maatte sætte sine Heste i Gallop og følge med i Indhugget, for ikke at blive redne overende.

I Løbet af to Minutter var Keiser Alexander og Kongen af Preussen midt inde i de franske Colonner, omgivne paa alle Kanter af et Chock paa 16,000 Ryttere: Russere, Preussere og Østerrigere, Kyrasserer, Dragoner, Lancenerer, Husarer og Kosakker.

[387] Aldrig i mit Liv – siger Grev Rochechouart – kommer jeg til at faa se et saadant Røre; jeg vilde vanskeligt kunne fortælle, hvad der foregik i den gruelige Forvirring; og i et Øieblik var det hele forbi.

Den lille franske Skare, som blev knust ved Fère-Champenoise bestod for en stor Del af unge franske Rekruter, som endnu gik i deres Bluser og Bondeklær. Fangne blev Generalerne Pachtod, Amey, Jamin og Thevenot.

Den 28de Marts erfarede Keiseren i Saint Dicier, at de Allierede var foran Paris; han kastede sig paa Hesten og fór afsted i fuldt Galop. Han havde endnu den Ide, at han skulde kunne forsvare Paris, – ialfald tænkte han ikke et Øieblik paa at give sig over eller tabe Modet.

Resterne af den franske Armé trak sig tilbage mod Paris – tæt forfulgt af de Allierede. De slog fra sig i mange smukke Kampe og holdt sig Fienden godt fra Livet, indtil de den 29de Marts var lige indunder Montmartre og de ydre Boulevarder. Det sidste Slag stod om selve Paris, hvor Marechallerne Mortier og Marmont den 29de og 30te Marts med urokkeligt Mod kjæmpede den sidste haabløse Kamp.

De havde 30,000 Mand med de tilfældige [388] Forstærkninger, de fik fra Paris; thi hverken Kong Joseph eller Krigsministeren

Clarke havde gjort noget til Byens Forsvar, skjønt der havde været rigelig Tid og Anledning. Ministeren Clarke havde endog nægtet at udlevere 20,000 nye Geværer, som laa i Arsenalet; han var klar til Vending.

Klokken 12 den 29de Marts, da man allerede saa de fremmede Tropper fra Høiderne ved Montmartre, sendte Kong Joseph Ordre til Marechallerne, at de skulde overgive Paris. Marmont, som fik Ordren, stak den i Lommen.

Der havde været en Raadslagning i Tuillierierne. Rigets Stor-Dignitairer, Ministrene, Kong Joseph og Keiserinde Marie Louise – alle var enige om, at Regentinden med den lille Tronarving burde forlade Paris.

Alene Talleyrand havde til det yderste hævdet, at Keiserinden burde forblive i Hovedstaden og udøve det Regentskab, hvortil Keiseren selv havde givet hende Myndighed. Han var nemlig ikke bange for at forblive i Paris for sin Del; thi hans Regnskab med de Allierede og Bourbonerne var forlængst i Orden; og om han havde kunnet overlevere til Keiser Frantz hans Datter og den lille Ørneunge nu med en Gang, vilde det været en Triumf mere [389] for Talleyrand. Men de andre, som ikke var saa godt garderede, fulgte med Keiserinden til Blois.

Talleyrand derimod gik og pakkede og gav sig saa god Tid udover Eftermiddagen, at da han endelig om Aftenen kom med sine Reisevogne til Barrieren, nægtede Vagten ham at forlade Byen; og han blev ført tilbage i etslags Arrest i sit store Palais.

Saaledes blev Talleyrands Saloner Midtpunktet for det Paris, som endnu stod opreist; Zaren opslog sin Residens i Hôtel

Talleyrand; og midt i Nettet sad atter den gamle Edderkop og holdt alle Traadene i sit fine, stærke Spind.

Marmont havde ikke sagt noget til Mortier om den Ordre fra Kong Joseph, som han havde i Lommen; men han fik afsluttet en Vaabensstilstand, som ogsaa Mortier tiltraadte; og efter et heltemodigt Forsvar trak Marechallerne sig udenom Byen henimod Fontainebleau, og lod Paris ligge aabent for Fienden.

Compans, Arrhigi, Ricard, Christiany, Curial og Lagrange var de siste Generaler, hvis Divisioner sloges mod det hele bevæbnede Evropa.

Keiseren havde sendt General Dejean i Forveien, [390] for at melde hans Ankomst i Paris. Selv red han denne Dag femten franske Mil med sin Garde, og ankom til Tróyes. Den 3die Marts om Morgenen var han atter tilhest og om Aftenen Klokken 10 var han lige i Nærheden af Byen. Han stod netop paa Veien, forat skifte Heste til Fontainebleau, da General Belliard meldte ham, at Paris havde capituleret, og at han selv netop var i Begreb med at føre Cavalleriet bort fra Hovedstaden.

Keiseren havde hørt paa ham i Stilhed.

«Vel,» sagde han; «vi maa til Paris.»

«Men Sire! der er ingen Tropper i Paris.»

«Det er det samme. Jeg finder Nationalgarden; min Armé samler sig i Morgen; følg mig med hele Deres Cavalleri.»

«Deres Majestæt» – svarede Belliard, «vil kun opnaa at blive Fange og se Hovedstaden plyndret; den er omgivet af 130,000

Mand. Jeg har selv for at slippe ud, maattet forpligte mig selv og mine Folk til ikke at vende tilbage.»

«Sex Timer for sent og alting tabt!» – sagde Keiseren. Han gik ind og satte sig paa en Stol i det lille Posthus ved Vejen; og der faldt han endelig i en dyb Søvn. –

Under de Allieredes Indrykning i Frankrige havde den svenske Kronprins ført det Armécorps, [391] som marscherede længst mod Nord. Tilliden til ham var ringe blandt Fyrsterne, og de holdt ham gjerne paa Afstand; han følte bestandig selv, hvor yderlig svag hans Stilling var. Efterhaanden som han rykkede vestover gjennem Nord-Tyskland, bemægtigede han sig alt det Jordegods, som af Napoleon var skjænket til hans fordums Vaabenbrødre; men han var endnu saa usikker og saa vant til at holde sig alle Veie aabne, at han fremdeles knyttede Intriger til alle Sider, rede til at forraade, hvad det skulde være, for at bevare sin Kongeværdighed.

Da han skulde rykke ind i Flandern, som forsvaredes af hans gamle Vaabenbroder General Maison, gjorde han skriftlig det Tilbud at afvæbne de under ham staaende Preussere og dernæst med sine svenske Tropper gaa over til Franskmændene, dersom man kunde skaffe ham en skriftlig Erklæring fra Keiser Napoleon, som garanterede Bernadotte en Kongeværdighed i Sverige eller i et andet Rige.

Napoleon samtykkede, men paa det Vilkaar, at Kong Joseph skulde underskrive denne Erklæring; men derved afbrødes Underhandlingerne.

Imidlertid havde Napoleon beholdt Bernadottes [392] Brev til General Maison, og dette spillede han senere Keiser Alexander

ihænde. Deraf skulde den Misstemning komme mod Kronprinsen og den senere Konge af Sverige, som bestandig viste sig i en paafaldende Kulde fra alle Evropas Hoffer overfor Huset Bernadotte. – Der kunde nu være Grunde nok alligevel. –

Endogsaa med den hæderlige Carnot prøvede Bernadotte at knytte Underhandlinger. Men Carnot, som dengang forsvarede Antwerpen, lod sige til Mellembudet: «Jeg var en Ven af den franske General Bernadotte. Men jeg er en Fiende af den fremmede Fyrste, som vender sine Vaaben mod sit Fædreland.»

Men det værste af alt er næsten den Proklamation, som Kronprinsen af Sverige sendte ind over den franske Grænse, da de forenede Hære nærmede sig, og hvori der «i en af de franske Heltes Navn, som fordum kjæmpede for Frankrigs Ære» blev truet med, «at hele den franske Befolkning vilde blive overgivet til Kosakkernes Hævn, hvis der blev gjort nogen Modstand».

*

Den 1ste April tænkte Napoleon ikke paa andet end at gaa mod Paris. Han red fra Fontainebleau [393] hen til Essonne og inspicerede Marechal Marmonts Corps, som her var lagt i Kvarter – udmærkede Tropper og fuldt slagfærdige. Her talte Keiseren for siste Gang med Marmont.

Den 2den April mønstrede han sin egen Garde i den store Gaard foran Slottet i Fontainebleau – saa kold og rolig som altid. Hertugen af Vicenza kom fra Paris med slette Nyheder; men Keiseren blev endnu ved at tale om et nyt Slag. I Virkeligheden havde han endnu, naar han fik samlet de Hærafdelinger, som var forblevet ham tro: Soult og Suchet i Spanien, General Grenier fra

Italien, alle Fæstninger i Frankrig og Italien, – der var ialfald Kræfter nok til en forfærdelig Borgerkrig, som nok kunde ende med at sætte ham paa Tronen igjen.

Han samlede sin Garde omkring sig og lod den sværge paa, at Fienden skulde jages ud af Paris; der blev endog gjort en liden Marsch mod Hovedstaden i Løbet af Natten.

Men den 3die April var Frafaldets Dag.

Tropperne, som stod ved Yvonne under Marechallerne Qudinot og Macdonald erklærede ligefrem, at de i Tilfælde vilde nægte at gaa mod Paris. Dette Bud paatog Macdonald sig ^[394] at bringe til Keiseren; han red til Fontainebleau.

Imidlertid havde de høieste Officerer omkring Napoleon holdt Raadslagning; og med Fyrsten af Moscowa i Spidsen gik de ind i Keiserens Værelser og forlangte af ham, at han skulde takke af som Keiser.

Og samtidig foregik paa en anden Kant Marmonts ulykkelige Forræderi.

Den næste Morgen havde atter hans modløse Mænd forsamlet sig omkring Napoleon i hans Værelser, – der var Berthier, Coulaincourt, Moncey, Maret, Lefebvre og Ney. Keiseren prøvede flere Gange at forme en Tronfrasisigelse; men under dette kom Marechal Macdonald med sit Budskab.

Keiseren vendte sig nu til Kredsen af Generaler og spurgte dem, om de vilde slutte sig om hans Søn. Dertil svarede de alle ja! Macdonald med særlig Freidighed.

Han valgte da Coulaincourt, Ney og Marmont til at overbringe hans Abdication og til at være hans Underhandlere med de allierede Fyrster i Paris. Men en liden Stund efter ombyttede han Marmont med Macdonald – uden at han i dette Øieblik kunde vide noget om Marmonts Frafald.

[395] Keiser Napoleons første Tronfrasingelse lød saaledes:

«Eftersom de allierede Magter har udtalt i deres Proklamationer, at Keiser Napoleon er den eneste Hindring for Fredens Gjenoprettelse i Evropa, erklærer Keiser Napoleon tro mod den Ed, han har aflagt, herved, at han er rede til at forlade Tronen, Frankrige, ja selve Livet for Fædrelandets Vel, – dog uden at herved berøres hans Søns Rettigheder, Keiserindens Regentskab eller Keiserdømmets Love.»

Med dette Document blev Hertugen af Vicenza og de to Marechaller sendt afsted. Men endnu i sidste Øieblik sagde Napoleon halvt afsides til Macdonald: Kom, lad os gaa paa dem imorgen, vi skal slaa dem! – men Marechallen lod, somom han ikke hørte det. –

- Marmont var født i 1774 og døde først i 1852; – han kom til at leve længst af alle Napoleons Marechaller. Lige fra Toulon havde han fulgt General Bonaparte; i Italien, Malta, Egypten, over Alperne i 1799 – overalt havde han udmærket sig, ved Marengo, i Dalmatien, hvor han erobrede Ragusa, som blev hans Hertugtitel; han naaede frem Dagen før Slaget ved Wagram og slog siden Østerrigerne paa egen [396] Haand ved Znaim. Saa blev han Marechal og Gouvernør i Illyrien, og Napoleon hædrede og belønnede ham fremfor alle. Dersom der kunde være Tale om

Yndlinge omkring Napoleon, maatte det vel nærmest være Junot og Marmont.

Men medens Junots Fortrin i Gunst nærmest bestod i, at Napoleon bestandig – eller ialfald i det længste bar over med ham, saa var der i Forholdet til Marmont fra Keiserens Side en Anerkjendelse og en Glæde over den yngre Officers store Egenskaber som Kriger. Marmont udviklede sig mer end nogen af de andre under Keiserens egne Øine og under hans Ledelse; derfor var der noget, man næsten kunde kalde Æmhed hos Napoleon, naar det gjaldt Marmont.

Ikke saa, at dette forhindrede Napoleon fra at være lige saa kold og haard i Tjenesten mod Marmont, som mod enhver anden. Da saaledes Marmont viste sig første Gang i Tuilliererne efter Slaget ved Salamanca – bleg og udtæret med den forknuste Arm i Bind, sagde Keiseren bare, idet han gik forbi: «Den Arm maa De sætte af – Marechal!»

Alligevel holdt han altid Øie med Marmont, og det følte denne. Allerede efter Slaget ved ^[397]Montebello lod Bonaparte sin Broder Joseph tilbyde Marmont at gifte sig med Pauline, hun blev, da Familien begyndte at stige, altid budt frem, naar nogen skulde hædres, men det synes, somom der var flere, der betakkede sig. Det gjorde ialfald Marmont. Men en Gang Bonaparte var langt borte, giftede han sig i Paris med en meget rig Dame Mademoiselle Peregeaux.

Han begyndte med at være meget forelsket; men hans Kone var urimelig og meget forkjælet; de lange Fraværelser som blev skjæbnesvangre for saa mange Ægteskaber i den Tid, gjorde hende utro; og tilslut gjorde hun ham saa meget ondt som hun kunde.

Da Marmont i 1810 skulde gaa til Portugal forat afløse Massena, sagde Keiseren til ham: «Naar den spanske Halvø er erobret, vil den blive delt i 5 Riger med en Vicekonge i hvert af dem. De skal holde Hof og nyde fuld Honneur som kongelige Høiheder. Et af disse Kongedømmer er bestemt for Dem; gaa og tag det og fortjen det!»

I 1813 talte Napoleon om de fremmede Officerer, som i det sachsiske Felttog havde ført sine Tropper over til Fienden midt under Slaget, og idet han herunder kom ind paa Forskjellen [398] mellem et samvittighedsfuldt Pligtmenneske og en Mand af Ære, vendte han sig til Marmont og sagde:

«Hvis for Exempel Fienden havde erobret Frankrig og stod paa Høiderne ved Montmartre, og De troede – kanske med Rette, at Landets Vel krævede, at De forlod mig, og hvis De saa gjorde det, kunde De være en god Franskmand, en tapper Mand og et samvittighedsfuldt Pligtmenneske, – men ikke en Mand af Ære.»

Marechal Marmont, som selv fortæller dette i sine Memoirer, tilføier ganske koldblodigt: Disse Ord kom jeg til at tænke paa siden ved Essonne.

Han havde kjæmpet som en af de Beste i hele det sachsiske Feldttog – ved Lützen, Bautzen, Würschen, Dresden og Leipzig og nu tilslut havde han sammen med Mortier forsvaret Paris som en Helt, – og saa med en Gang var altsammen anderledes. Paa en uforklarlig Maade blev denne Mand en af de utaknemligste mod Napoleon.

Mens hans Corps marscherede fra Montmartre udenom Byen til Essonne paa Vejen til Fontainebleau, red Marmont ind i Paris

til sit Palais. Blodig og tilsølet af en Række Slagdage [399] trængte han til at blive vasket og barberet, og til at faa hvile sig lidt og komme i Orden. Men han blev strax opsøgt af Udsendinge fra Talleyrand, der overalt var ude og fristede til Frafald fra Keiser Napoleon; og for hvem en General som Marmont med et helt Armécorps lige indpaa Paris vilde været en stor Gave at kunde byde de Allierede.

Til Agent hos Marmont havde Talleyrand valgt Keiserens tidligere Privatsecretair Bourienne, som var en intim Ven af Hertugen af Rajusa. Men Marmont svarede paa alle Tilnærmelser, at han vilde dø ved Siden af sin Keiser. Og i denne Stemning forlod han Paris og kom til sit Corps i Essonne.

Men Dagen efter – den 3dje April – sendte Frafalds-Partiet Bud paa Bud til Marmont; og tilslut begyndte han virkelig at vakle og traadte i Underhandlinger med Fyrst Schwarzenbergs Agenter; det blev aftalt, at hans Corps skulde marschere bort gjennem de Allieredes Linier.

Da nu Coulaincourt og de to Marechaller passerede Essonne paa deres Vei til Paris med Napoleons Abdication, tilstod Marmont sit Forrædderi for disse tre gamle Kammerater og syntes at være yderst fortvivlet. Om Morgenen tidligt – dette var den 4de April – havde [400] han sammenkaldt sine Generaler og faaet dem næsten allesammen til at samtykke i Frafaldet.

Men nu, da han stod foran de tre Udsendinge fra Keiseren, skammede han sig og bad om at faa følge med til Paris; han skjulte sig inde i Vognen. Til sine Officerer efterlod han den Besked, at de Intet maatte foretage sig; før der kom nærmere Ordre fra ham.

Imidlertid sendte Napoleon, som ingen Anelse havde om dette, et ridende Bud til Essonne, forat bede Marmont komme til Fontainebleau, han vilde tale med ham. Dette opfattede Marmonts Generaler som et Tegn paa, at de var forraadte; de blev bange, og uden at vente paa videre Ordre marscherede de bort om Natten, gik gjennem de Allieredes Linier, der aabnede sig for dem, saaledes som Aftalen havde været. General Souham førte dem; han havde aldrig været nogen Ven af Napoleon; men den tapre Compans og hans udmærkede Division var ogsaa med.

Oberst Fabrier red i en Fart til Paris for at hente Marmont, og denne lovede at komme om en Time; men allerede før denne Tid kom der en Officer fra Essonne og meldte, at nu marscherede de bort – hele Resten af Marmonts Armécorps; det var kun Polakkerne [401] som havde bevaret Troskaben mod Keiseren; under General Ordener var de redne ad Versailles, forat slutte sig til de Regimenter som var samlede ved Rambouillet og som endnu ikke var gaaet over til Fienden.

Men nu var Marmont atter kommen i den Grad i Forføernes Magt, at han endog red i fuldt Firsprang til Versailles, hvor han ligefrem tvang sine Folk til at svigte General Ordener og falde fra Keiserens Parti, forat gaa over til de Allierede.

Marmonts Frafald er ikke saa mærkeligt ved sin Utaknemmelighed, – Utaknemmelighed er idetheletaget ikke sjælden –; men det viser, hvor utrygge de i Grunden var, som fulgte Napoleon paa hans eventyrlige Stigning. Saasnart Samfundet syntes at ville falde tilbage i de gamle Fauter og Folder med de rigtige gamle Navne paa de gamle Pladse, styrtede de tyve

Aars Liv sammen som et Drømmeslot, og som Børn, der pludselig vækkes, greb de fat i den kjendte Haand, som raketes dem.

Imidlertid havde de tre Udsendinge Foretræde hos Kongen af Preussen, som var grov og hos Zar Alexander, som var hul og glimrende. Men medens de endnu snusede paa Abdicationen, ankom det Bud, som bragte Rapport [402] om, at hele Marmonts Corps var faldet fra.

Da dette blev forelæst halvhøit for Zaren, gjentog denne, som var temmeligt døv: totus corpus! – hvorved hele Audience-Salen forstod, at Talen var om Marmonts Corps; det maa have været en fin Latin, de talte omkring Zaren.

De tre Underhandlere fik da Abdicationen tilbage med den Besked, at Tronfrasingelsen ikke kunde accepteres, medmindre den ogsaa omfattede Napoleons Efterkommere og Familie.

Napoleon strittede imod i to Dage, holdt sig i sine Værelser og talte afvexlende om, hvorledes han vilde indrette sig paa Elba og om, hvorledes han endnu skulde slaa de Allierede sønder og sammen og befri Paris.

Men endelig den 5te April gav han fuldstændig Afkald for sig og sine Efterkommere paa Frankrigs og Italiens Troner. Den i Overensstemmelse hermed oprettede Traktat blev opsat af de Allierede i Paris den 11te og blev overbragt til Napoleon Dagen efter af Coulaincourt, Schuwaloff og Macdonald. Men Napoleon vilde ikke skrive under den Dag.

Selskabet i Fontainebleau begyndte allerede at blive tyndere omkring Napoleon. Thi medens [403] Soldaterne, naar de overlodes

til sig selv, holdt trofast ved den forgudede Anfører, begyndte Officererne at se sig om, hvorledes de vel skulde bjerge sig selv og sine Sager, naar Vraget sank; og de, som havde de største Pakkenelliker, var de ræddeste.

Marechal Berthier – Fyrste af Wagram og Prins af Neufchatel – belæsset med Rigdomme overdænget med Hæder og Glans og Udmærkelser af alle Slags og alt fra den ene Haand, – han kom ind i Keiserens Værelse og bad om Permission til en liden Tur ind til Paris. Han fik den, bukkede og gik.

Men da Døren var lukket efter ham, sagde Keiseren stille og koldt: «Han *der* kommer aldrig igjen.»

Napoleon havde seet ret. Berthier kjørte til Paris, for at underkaste sig og byde sin Tjeneste til den provisoriske Regjering.

- Den 12te April var Napoleon saaledes at se til, at alle hans Omgivelser var ængstelige for ham.

Hans Cabinets-Kammerherre Turenne tog Ladningen ud af hans Pistoler, som laa i Soveværelset.

Om Natten vækkede Keiseren sin Kammertjener og lod ham fyre op i Kaminen. Han [404] hørte Keiseren skrive Breve og sønderrive dem igjen. Tilsidst tog Napoleon frem af et skjult Rum i sit Toilette-Etui en liden sort Pose, tømte den ud i et Glas Vand og gik i Seng.

Man ved nok ikke sikkert, om han ogsaa tog en stærk Gift, som han bar paa sig i Rusland – jeg tror i et Signet; ialfald var saavel dette som Posen tømt den næste Morgen.

Men han kunde ikke faa dø; hans Legeme var for stærkt; eller Giften var for gammel. Han vækkede sin egyptiske Tjener Iwan, som kom og hjalp ham. Bagefter gik Iwan ud i Stalden, sadlede en Hest og red bort og kom aldrig tilbage.

Den følgende Dag stod Keiseren op Klokken elleve og lod Marechal Macdonald kalde til sig. Denne Mands solide Egenskaber og retsindige Karakter havde Napoleon først i de triste Ulykkens Dage lært at sætte Pris paa.

Natten havde taget stærkt paa Napoleon. Hans Ansigt var ligblegt og fortrukket, og Øinene laa dybt inde i Hovedet paa ham. Men han tvang sig; og skrev nu Traktaten under med sin almindelige Haandskrift.

Dernæst takkede han Macdonald i smukke, mandige Ord og tilføiede, at han beklagede først nu at have lært ham ret at kjende. Til Erindring ^[405] forærede han Marechallen Murad Beys prægtige Tyrke-Sabel, som Keiser Napoleon selv havde baaret i Slaget ved Thabor.

Efter Traktaten skulde Keiseren, Keiserinden og den keiserlige Familie beholde Rang og Titel. Elba skulde været et Rige for sig selv med to Millioners Indtægt – den ene Million til Keiserinde Marie Louise. Endvidere fik hun Parma, Piacenza og Guastalla – italienske Hertugdømmer, som Napoleons Søstre før havde havt. Desuden blev der fastsat en Million til Josephine og truffet mange andre Bestemmelser og Penge-Dispositioner for Napoleons Venner og for Armeen, som det bare er trist at læse om, eftersom Ingen fik de Penge, Traktaten lovede.

Den 10de April opløstes det Hof, Marie Louise havde holdt i Blois; hun blev med sin Søn sendt til Wien. Alle Bonaparterne flygtede til Schweitz.

Endelig – den 20de April skulde Napoleon sige Farvel til Arméen – til sin egen Garde. De stod opstillede i Fontainebleaus store Slotsgaard, han kom ned ad Trappen og gik dvælende – gennem deres Rækker. Der var endnu Ansigter fra Arcole, Aboukir, Marengo, fra Austerlitz, Jena og Friedland, Somo-Sierra, [406] Wagram og Moscou – hele hans Livs glimrende Historie var samlet omkring Napoleon.

Med Møie holdt han sin lille AfskedsTale:

«Jeg siger Eder Farvel – Soldater! I tyve Aar har vi holdt sammen, og jeg er stolt af Eder. Altid har jeg seet Eder paa Ærens Vej. Evropa har væbnet sig mod mig, nogle af mine Generaler har svigtet sin Pligt og Fædrelandet; og selve Frankrige har villet søge en ny Fremtid. Sammen med Eder og de andre tapre Mænd, som ere forblevne mig tro, kunde jeg ført en Borgerkrig; men Frankrige vilde lide derunder.

Vær tro mod Eders nye Konge, vær lydige mod Eders nye Chefer; lad aldrig det dyrebare Fædreland savne Eders Arm. Beklag ikke min Skjæbne. Jeg vil være lykkelig; naar jeg hører, at I er det. Jeg kunde søgt Døden; men naar jeg har valgt at leve, er det forat øge Eders Hæder: jeg vil beskrive de store Bedrifter, vi har udført sammen.

Jeg kan ikke omfavne Eder alle; men jeg vil omfavne Eders General! kom General Pelet! at jeg kan trykke Dem til mit Bryst. Og ræk mig saa Ørnen at jeg kan kysse den. Gid dette Kys maa

gjenlyde i Fremtiden! Farvel! – mine [407] Børn! mine gode Ønsker vil følge Eder overalt! bevar mig i Erindringen.»

Det var ikke til at undres over, at de græd – de hærdede Soldater og han selv – den kolde Marmormand – som de stod der, forat skilles, i den gamle Slotsgaard, der saa mangen god Gang havde gjenlydt af deres lystige Musik og deres: Leve Keiseren! –

- Paa Reisen sydover gjennem Frankrige var der et Par Gange Fare for, at den ophidsede Befolkning skulde forgrebet sig paa den faldne Keiser. Men den 3die Mai kom Keiseren paa en engelsk Fregat ind i Porto Ferajo paa Øen Elba. Hans Følge bestod af Generalerne Bertrand, Drouot og Cambronne samt 400 Mand af Garden. Senere kom hans Moder og Pauline til ham. Hans trofaste Elskede Grevinde Walewska var ogsaa paa Elba. Hans Tjenerskab fulgte, men Kammertjeneren Constant, som havde været omkring Napoleon i mange Aar – kom ikke med ved en bedrøvelig Misforstaaelse.

Constant har selv fortalt Historien saaledes: En af de sidste Dage i Fontainebleau gav Keiseren ham en Anvisning paa 100,000 Francs med det Raad at hæve Pengene i Guld og gemme dem. Constant gjorde saa og gravede [408] Guldet ned i sin Have, idet han forstod det paa den Maade, at disse Penge var Keiserens Afskedsgave til ham; og med den Rundhaandethed, hvormed Penge i Almindelighed behandlede omkring Napoleon, var denne Tanke ikke saa urimelig.

Da Constant derfor den sidste Dag gjorde op sit Regnskab med General Bertrand og afleverede, hvad der var i hans Værge af Keiserens Penge, nævnte han ikke noget om de 100,000 Francs. Men Napoleon sagde til Bertrand, at der manglede 100,000

Francs i Constants Regnskab, og at han ikke kunde erindre, at have foræret Constant denne Sum.

Fornærmet over, at Keiseren havde stillet ham i et tvetydigt Lys overfor Bertrand, gravede Constant Pengene op og indbetalte dem; men han bad ogsaa i sin Ophidselse General Bertrand sige til Keiseren, at han forlod hans Tjeneste og ikke vilde følge med til Elba.

Det er ikke godt at vide, hvad der gik af Napoleon i disse Dage. Det ligner ham ikke at være uretfærdig eller hensynsløs mod sine Tjenere; de elskede ham alle og forblev hos ham. Senere gjorde Keiseren Tilnærmelser; men Constant forblev urokkelig.

IX

[409] Det laa ligesom i Luften, at Napoleons Fald var ensbetydende med den legitime Kongeslægts Gjenindsættelse; derfor kunde der over de Allieredes Indtog i Paris – skjønt de var Fiender og Erobrere – alligevel falde et festligt Skjær. Der var jo – tiltrods for Revolutionen og Napoleon endnu megen Kongetroskab i det store Folk, derfor mødte Damer og unge Piger op med Blomster, og der blev gjort meget Væsen af de fremmede Fyrster – især tilbad man Zaren i visse Kredse af Paris.

Han lod sig ogsaa dyrke, medens hans vilde Horder i Spidsen for alle de fremmede Soldater brandskattede Paris og Nordfrankrige. Imidlertid gjaldt det jo ogsaa for de fremmede Fyrster at komme hjem igjen til deres egne Lande og faa alting i Orden igjen. Der var flere blandt dem, som med Angst tænkte paa, hvad de [410] havde maattet taale af Sang og Tale og farlig Begeistring i den saakaldte Befrielses-Krig; det var paatide at slaa alt dette ned igjen. Og desuden maatte Evropas Grænsepæle atter komme paa Plads, de laa jo i et Røre efter det skrækkelige Menneske. Den store Congres i Wien var berammet til den 20de Juni.

- Saa snart al Fare var over, kom ogsaa Bourbonerne væltende med sine forsultne Skarer af Emigranter og med den tykke Kong

Ludvig den 18de i Spidsen. Der blev med et Slag helt andre Tider. Tuillerierne fyldtes med nye Ansigter, gamle Familie-Ansigter, som ikke havde været her paa tyve-tredive Aar.

Istedetfor de raske Officerer, hvis Vaaben og Gehæng klirrede henover Gulvene, gik der nu forsigtige Parykker i ældgamle Hofdragter; eller unge Sprader, som ingenting havde bestilt rundt omkring i Landflygtigheden. Og istedetfor Keiserens faste smaa Skridt i de stramme Silkestrømper og Sko eller i de blanke Rytterstøvler med en liden Sporeklirr, kom nu den fede Bourbon vraltende i sine uhyre PodagraPampusser af violet Fløiel.

*

[411] Naar man skal forklare sig, hvorledes det gik til i 1814 mellem de Mænd, som havde staaet omkring Napoleon, maa vi, som ved, hvad der kom bagefter, glemme De hundrede Dage og forestille os, at Bourbonernes første Tilbagekomst var den endelige Slut paa Napoleons Historie.

Under denne Forudsætning følte det for mangfoldige Officerer i Armeen som noget ganske naturligt, at man blev i sin Stilling og aflagde Ed til det nye Statsoverhoved; man tjente Frankrige som før og var rede til at kjæmpe mod dets Fiender under de Generaler, som Regjeringen kunde finde.

Marechallerne Macdonald, Oudinot og Lefebvre kunde saaledes uden Skam beholde sine Commandoer under den franske Konge; ligesaa Victor, St. Cyr og Kellermann, Generalerne Maison, Lauriston og mangfoldige Officerer gik paa denne Maade over til Bourbonerne, mens Napoleon var paa Elba.

Men der var ogsaa dem, der havde staaet i et saa nært personligt Forhold til Keiser Napoleon, at det var dem umuligt at tjene under nogen anden. Blandt disse var Vicekongen Eugene, Napoleons Slægtninge Arrhigi og Sebastiani, [412] Generalerne Mouton, Savary, Cambronne, Grouchy og mange andre.

Bourbonerne stod færdige til at tage imod de store Navne – især Napoleons tvivlsomme Venner. De trængte til dem paa mange Maader. Men ligesaa ivrige som de var, naar det gjaldt at sikre sig et Navn, som havde Klang i Evropa, ligesaa ubarmhjertige var de mod det fattige Underbefal og de simple Soldater.

Thi overalt, hvor de uden at resikere noget, kunde komme til at saare og tilsidesætte alt det, som Frankrige nu i 20 Aar havde elsket og været stolt af, der var de paafærde med den smaatskaarne Ondskab, som var egen for denne Slægt.

Hæren blev oversvømmet af gamle Generaler, som ikke viste Besked om nogenting; og som ikke *vilde* vide Besked om Hærens nye Organisation, dens Hæder og dens Traditioner. De yngre Adelsmænd var opvoxede i Udlandet i hovmodig Foragt for Napoleon, hans Hære og alt, hvad der kom fra ham.

Til Krigsminister valgte man strax den Mand, hvis Navn vakte de mest krænkende Minder for Armeen: General Dupont, som havde capituleret ved Baylen. Masser af Underbefal blev fjernet for at give Plads for Lakaier og Skrab; [413] tre Tusinde Veteraner fra Republikens og Keiserdømmets Krige blev drevne ud af InvalideHotellet, hvor de havde faaet Tilhold, og maatte vandre om i Landsbyerne som tiggende Krøblinger, medens deres Plads

optoges af gamle Kongetjenere fra Vendé, som havde strittet imod Revolutionen og Napoleon i det Længste.

Et uhyre Raseri voxede stumt og stille op i Folket i Løbet af faa Maaneder, og uden at de forblindede Bourboner og deres Mænd forstod det, var der næsten overalt i Frankrige en Stemning, der blev saa meget farligere som han, der nylig havde ført Landet til uhørt Velmagt og Glans, han levede endnu og var dem ganske nær.

Om alt dette viste Keiseren god Besked. Han kjendte sit Land saa nøie, at han i de Aviser, han fik, kunde læse sig til, hvor aldeles bagvendt Kong Ludvig greb Sagen an; og hvorledes ikke blot Armeen, men hele Folket saaledes som det var efter Revolutionen, maatte forarges og oprøres ved den taabelige og haarde Behandling.

Thi der kom igrunden ikke mange Personer til ham paa Elba – dertil passede Englænderne altfor godt paa. Men Kong Joachim havde atter gjort en af sine Svingninger og nærmet sig [414] Napoleon. Han havde fra Italien den bedste Anledning til at correspondere med Øen Elba, og da han i Begyndelsen af 1815 kunde melde, at Wiener-Congressen beredte sig til at følge Talleyrands Raad at flytte ham til St. Helena, – da var Keiserens Beslutning tagen.

I al Hemmelighed samledes der lidt Ammunition fra Neapel, nogle Vaaben fra Algier og fra Genua nogle Smaaskibe. Og pludseligt paa et aftalt Tegn gik hans Folk ombord i Porto Ferajo den 26de Februar 1815 Klokken otte om Aftenen. Det var ialt c. 1000 Mand, hvoraf de fire hundrede Grenaderer gik ombord med

Keiseren paa en liden Brig armeret med 26 smaa Kanoner. De andre fordelte sig paa Smaaskibene.

For at aflede Opmærksomheden gav Keiseren samme Aften en Fest, hvor hans Moder og Søster gjorde honneurs; selv listede han sig ombord i Mørket, og seilede med 6 andre Smaafartøjer afsted til Frankrige.

Den Lykke, som altid fulgte ham paa Middelhavet, var denne Gang lige saa vidunderlig som før. Han kom ind i fransk Havn den 1ste Marts med sin lille Flotille, uden at være opdaget af Englænderne. Det eneste, som hændte paa Overreisen var, at han blev praiet af en [415] fransk Fregat, som spurgte, hvorledes Keiseren levede paa Elba.

Napoleon raabte selv Svaret tilbage, at Keiseren levede meget godt. Ellers blev der arbeidet, dicteret og skrevet Proclamationer under hele Reisen. –

- Den Mand, som kom fra Øen Elba – siger en moderne Forfatter – var ikke længer den General Bonaparte, som sprang i Land fra Egypten. Den lille Officer fra 1799 – mager og uimodstaaelig sikker i sin Vilje – var bleven en fed Statschef – ubeslutsom og sanselig. Alt afhænger af den legemlige Organisme. Det er de magre Folk, som fører sin Sag tilende, og dem tilhører Fremtiden; medens de som gribes af Fedmen, faar at kjæmpe med Ubeslutsomheden – eller rettere: deres Egenskaber forandrer og omformer sig.

Hos de Fede forbliver ganske vist de oprindelige Egenskaber at være de herskende: den aandrige forbliver at være aandrig; Handlingens Mand bevarer Evnen til at styre og befale. Men hos

begge Slags Mennesker forandrer sig deres herskende Evner: den Aandrige bliver grovkornet og cynisk, og Energien bliver udpræget personlig og egoistisk.

Hertil kom for Napoleons Vedkommende [416] andre Grunde til Nedgang og Forandring. Han var vant til den mest skandaløse Imødekommenhed fra alle de Kvinders Side, som kom i hans Nærhed. Den uforsigtige Pauline skrev Breve fra Elba, der blev opsnappede og læstes af andre. Til to Oberster af sine Intime skrev hun – til den Ene, at han ikke maatte komme, fordi Napoleon var saa skinsyg; og til den anden, at han maatte skynde sig at komme, for hun havde saa megen Tid til overs. Det synes saaledes sikkert, hvad der ogsaa har været sagt om denne skrækkelige Familie, at Napoleon stod i Forhold til sine Søstre.

Man har ogsaa altid vist, at han led af en Blære-Kathar – eller noget lignende, som voldte ham megen Pine, især naar han var forkjølet – som ved Borodino. Desuden havde han hæmorrhoidale Lidelser, som øgedes med Aarene. Imidlertid godtgjør nok Paulines Breve og nyere Forskninger, at Keiseren i de senere Aar havde veneriske Sygdomme, hvad der er af Betydning til Forstaaelse af den gradvise Nedgang og Forandring hos ham.

Men at han ingeniende var forandret saaledes, at der var kommet noget fremmed eller nyt i ham, eller at noget af ham selv var kommet bort, det skulde snart vise sig.

[417] - Dersom det ikke var, fordi man ikke kan glemme al den forøgede Lidelse og fornyede Skjændsel, som kom over Frankrige for denne Hjemvendelses Skyld, saa er selve Begivenheden noget af det mest ophøiede, som nogensinde er faldet i et Menneskes Lod at opleve.

Den samme Mand, som med Nød og neppe var sluppet gennem sit forbitrede Folk uden at blive sønderrevet, han vender nu tilbage til de selvsamme Steder ti Maaneder senere, og alle de Hære, som sendes imod ham, faar ikke før Øie paa hans graa Frak, før de bryder ud i endeløs Jubel: Leve Keiseren! Keiseren leve! og strax lystre de denne Stemme, vender om og følger ham som før i Død og Grav.

Det begyndte ved Grenoble; Veien var spærret; Kongens Soldater stod færdige til at give Ild paa Napoleon og hans lille Flok. Da gik han frem tilfods foran sine Grenaderer, slog sin gamle Batalje-Frak tilside og sagde med sin rolige Stemme:

«Er her nogen, som vil dræbe sin Keiser?»

Saa var alt forbi. Et eneste: Leve Keiseren! brød løs fra Rækkerne.

Et eneste Geværskud fra den ene eller den anden Side vilde have vendt det hele.

Den tapre Oberst Labedoyère førte det 7de ^[418] Regiment over til ham; han drog ind i Fæstningen Grenoble; Borgerne knuste selv Portene; Jubelen var ubeskrivelig; og Keiseren var med en Gang igjen Soldaternes Afgud og Frankriges Herre.

Saasnart det rygtedes i Paris – det gik ikke fort for hundrede Aar siden – indeholdt «Moniteuren» en kongelig Resolution, som satte General Bonaparte udenfor Loven; medens Bladet samtidig fortalte Paris, at det formastelige Forsøg var fuldstændig mislykket, og at Bonaparte uden Tilhængere holdt sig skjult for Folkets Hævn oppe i Bjergene.

Imidlertid var Kongens Brodersøn Hertugen af Angoulême sammen med Marechallerne Massena og Macdonald og Generalerne Marchand og Duvernet i Lyon, forat stanse Napoleon der.

Men Tropperne forlod dem; Hertugen og Macdonald maatte flygte ud af Byen og Lyon modtog Keiseren ligesom Grenoble.

Han havde i Grenoble sagt de Ord, som mange knyttede de største Forhaabninger til: Jeg vil herefter ikke være Frankrigs Enehersker, men dets bedste Borger.

Men alt i Lyon kom det for en Dag, at Eneherskeren var i ham, og værre end før.

[419] Han udstedte et Decret, hvori han ophævede Kammerne og indstævnede en ny extraordinær Forsamling af Rigets Valg-Collegier, som skulde revidere Forfatningen og krone Keiserinden og Kongen af Rom. Men samtidig udkom der ogsaa et andet Decret, hvorefter en Række af de frafaldne skulde anklages og deres Godser strax inddrages – blandt andre Talleyrand, Marmont og Bourienne. Augereau blev paa Generalernes Forbøn strøget af Listen.

Selv General Bertrand – ja selv Maret vægrede sig for at underskrive disse Decreter.

«Jeg vil ikke underskrive. Dette er ikke, hvad Keiseren lovede os,» sagde Bertrand.

Og ved en Banket i Lyon, da Keiseren spurgte sin Borddame Madame Duchatel, om hendes Mand, der var Directeur for Statens Eiendomme, havde skyndt sig med at confiskere Talleyrands

Godser, svarede denne Dame tørt: Det har ingen Hast – Deres Majestæt!

Keiseren bøiede af og talte om noget andet.

Den arme Marechal Ney, hvis Hoved og Forstand ikke paa langt nær stod i Forhold til hans Mod og Tapperhed, havde paa en Maade lovet Ludvig den 18de, at han skulde bringe ham Napoleon fangen i et Jernbur.

[420] Men da han nærmede sig sin gamle Herre, faldt ogsaa han tilfode.

Napoleon tog vel imod Ney og omfavnede ham. Men alligevel! – de følte begge to, at dette Jernbur var mellem dem; og Forholdet blev aldrig som før mellem Ney og Keiseren; – og hellerikke blev Ney mere den, han havde været før.

Den 20de Marts Klokken fire om Morgenen red Napoleon atter ind i Slotsgaarden i Fontainebleau, hvor han havde været Fange Aaret før og taget Afsked med sin Garde. Nu havde han hele sin Hær igjen.

Og i den samme Nat forlod Ludvig den 18de sine Fædres Slot omgiven af en liden forskræmt Skare, som bare tænkte paa at slippe bort fra Paris.

Wiener-Congressen, hvor det efterhaanden var blevet smaat med Enigheden, smeltede strax sammen i et fast Forbund mod den fælles Fiende. –

- Den 20de Marts om Aftenen kom Keiseren kjørende ind i Paris. Foran Tuillerierne blev han grebet af Mængden, som ikke

længer kunde styre sig, løftet ud af Vognen og baaret op ad Trapperne ind i sine oplyste Sale, hvor han fandt sine gamle Ministre og Marechaller, [421] Officerer, Embedsmænd og Hoffets Damer. Alle Bonaparterne var der ogsaa – lige til Lucien.

En improviseret Livvagt bestaaende af bare Generaler tog Plads i hans Forgemakker, og Glæden var almindelig overalt.

Næste Morgen stod der i «Moniteuren».

«Hans Majestæt Keiseren vendte iaftes tilbage fra Fontainebleau.»

I en utrolig Fart omskabtes Paris og tildels det store Land; og Frankrig blev atter i De hundrede Dage Keiserriget i Kamp med det øvrige Evropa.

Mange af hans trofaste Tilhængere var strax rede til at indtage Stillinger, de havde havt før, saaat meget af den vidtløftige Administration gled tilbage i det gamle Leie og fungerede næsten uden Stans. General-Postmesteren Lavalette, som Kongen havde afsat, bemægtigede sig uden videre sine gamle Kontorer ved de første Efterretninger om Napoleons Landstigning.

Men mange havde nu vanskelige Tider. Officererne havde i tusindvis svoret til Kong Ludvig, og nu var Keiseren der igjen og bød dem at komme tilbage. Det var ikke saa godt at staa imod, og ikke godt at vide, hvorledes [422] alt dette vilde ende. Selve hans Gjenkomst og den Maade, hvorpaa hele Landet tog imod ham, syntes at borge for, at Fremtiden atter var hans.

Men hvad Nationen først og fremst ventede paa, da man nogenlunde var kommen til Ro efter den store Overraskelse, var,

at Napoleon skulde gjøre Alvor af de Ord, han gjentagende havde udtalt, fra han steg i Land – nemlig, at han vilde give Frankrige en fri Forfatning og selv styre Staten i konstitutionelle Former.

Men tiltrods for alle sine gamle Venners og Tjeneres Raad og Modstand, lod Keiseren offentliggjøre en Tillægs-Akt til Keiserdømmets Forfatning, der forudsatte og opretholdt det absolute Enevælde som før.

Med en Gang forstod Frankrig, at Napoleon var kommen tilbage ganske uforandret, uden Forstaaelse af Folkets Krav paa Frihed, saaledes som man kunde have ventet det af en stor Karakter efter saadanne Prøvelser. Alle Venner af lovlige Tilstande under en fri Forfatning, og som med Glæde havde hilset ham igjen som den Dictator, der skulde frelse Landet for Bourbonernes uforstandige og onskabsfulde Tvangsregimente, de følte sig bittert [423] bedragne, og trak sig tilbage – skuffede og ulykkelige.

Fra denne Dag var der intet at stille imod den nye Ydmygelse, Evropa beredte Frankrige: en Hær i den ene Mands Haand, og en Nation, som forholdt sig taus, og som mistrøstig saa det uundgaaelige komme.

Keiseren udnævnte 118 nye Medlemmer af Pairs-Kammeret. Med denne Hædersbevisning havde han ikke denne Gang vendt sig fortrinsvis til de gamle adelige Navne, som han ellers havde en Svaghed for. Der var en fem-sex, som frabad sig Æren – blandt dem var Marechal Macdonald, hvilket gik Keiseren meget nær. Bagefter løb alle Emigranterne rundt og roste sig af, at de havde afslaaet at modtage Pairs-Værdigheden af Napoleon.

Videre lod han ogsaa afholde det store Møde, han havde indvarslet. Det blev kaldet Champ de Mai og skulde gjenkalde den høitidelige Ed, som Ludvig den 16de havde svoret i 1790 paa den samme Plads.

Et uhyre Alter var opført paa Marsmarken. Napoleon optraadte i en fantastisk ImperatorDragt med en uhyre Fjær-Hat, som vanklædte den lille tykke Mand. Ceremoniellet, som han selv havde ordnet, var pompeust, der var store [424] Ord, Eder og Løfter i Manifest-Stilen; Armeen jublede, men ellers var Stemningen mat; og der kom ikke noget ud af det hele. Det var den 3die Juni.

Endelig brød Krigen løs; Napoleon forlod Paris Natten mellem den 11te og 12te Juni.

Feldttoget blev kort og førtes kun i Nord ved den belgiske Grænse mod Englænderne under Lord Wellington og Preusserne under Feldtmarschal Blücher.

Murat fik aldrig mere Fred i sin Sjæl. Nu var han igjen svinget over til Napoleons Side. Den 3die Mai tog han i utide og imod Napoleons Ordre og angreb Østerrigerne ved Tolentino, hvor hans Neapolitanere blev ynkeligen slagne. Selv kastede han sig Gang paa Gang imod Fienden; men han var og blev usaarlig. Efter en planløs Omflakken blev han fangen, stillet op mod en Væg og skudt.

- For siste Gang mødte de op i den siste Hær de store Navne. Men der manglede mange af Keiserens beste Generaler. Davoust havde truffet Napoleon i Paris og havde modtaget Stillingen som Krigsminister. Marechal Soult kom fra Spanien og tog en Commando; ligesaa Generalerne Clausel, Decaen og Labord. Der

kom kanske forholdsvis flest Officerer fra [425] Spanien, hvor de ikke havde oplevet det russiske og sachsiske Feldttog og Napoleons Nedgang. Ney var med; Exelmans, Gèrard og Girard, Morand, Friant, Lefebvre-Desnouettes, Pajol og Vandamme.

General Grouchy var bleven Marechal.

Napoleons Plan var, at Marechal Ney med venstre Fløi jo før jo heller skulde tage Stillingen Quatre bras henimod Brüssel, hvor Lord Wellington havde sit Hovedkvarter. Samtidig skulde Marechal Grouchy tage Landsbyen Fleurus; derved vilde Wellington og Blücher været blevet skilt fra hinanden.

Planen var god, og alt saa ud til at gaa efter Beregning. Den 14de Juni om Aftenen var der fuldkommen Ro og Tryghed i Brüssel, Charleroi og Namür; Ingen anede Keiserens Planer, og Hæren rykkede frem.

Men den 15de om Aftenen deserterede en fransk General og gik med to Oberster over til Preusserne, hvorved Napoleons Plan blev kjendt for Blücher.

Det var General Bourmont, som blev Forræder. Han var en tapper Officerer og havde kjæmpet med uforfærdet Mod lige til Slaget ved Montereau i 1814, hvor han blev saaret. Han var forresten af de Officerer, som Napoleon [426] selv ikke havde nogen synderlig Tillid til; men Ney og Girard havde anbefalet ham saa stærkt, at han fik en Commando; – der var ikke længer saa mange Generaler at vælge mellem, og Napoleon fulgte ikke længer bare sit eget Hoved.

Den samme General Bourmont, som svigtede Napoleon Aftenen før et Slag, kom til Ære og Værdighed hos Bourbonerne og endte som Marechal efter Krigen i 1830 i Algier. –

Men værre end dette var den Omstændighed, at Ney slet ikke førte sit Corps saaledes som han pleiede. Istedetfor at gaa raskt frem med hele sit 2det Corps til Frasnés, hvorved 1ste Corps kunde taget Stilling i Gosselees, og hvorved Quatre bras, som kun ligger et lidet Stykke Vei fra Frasnés, med Lethed kunde været besat, lod Marechallen bare en liden Styrke avancere til Frasnés, hvoraf Følgen blev, at den venstre Fløi blev liggende for langt tilbage.

Den 16de Juni slog Keiseren Blücher i det store Slag ved Ligny. Her faldt General Girard – en af Heltene fra Lützen.

Baade før og under Slaget sendte Napoleon Bud paa Bud til Marechal Ney, at han med al sin Kraft maatte gaa østover fra Quatre bras ^[427] og kaste Preusserne tilbage paa Grouchy, som var ved Sombreuf. Dette vilde fuldstændig have indesluttet Blüchers Armé.

«Frankriges Skjæbne er i Deres Haand,» lod Keiseren sige til Ney; «i Løbet af 3 Timer kan Krigen være afgjort.»

Men nu indtraf der det Uheld, at General Drouet – Greve af Erlon –, ikke Artillerigeneralen Drouot – gjorde en misforstaaet Maneuvre, hvorved Øieblikket til at omslutte Preusserne gik tabt.

Napoleon brød da tvers igjennem Fienden. Blücher, som allerede troede, at han havde Sejeren i sin Haand, blev stanset af det franske Cavalleri under Milhaud og Gérard. Den gamle

Feldtmarechal faldt selv indunder sin Hest, og de franske Ryttere jog over ham uden at blive ham var.

Der faldt ved Ligny 20,000 Preussere; 40 Kanoner og 8 Faner erobredes. Det var en fuldstændig Seier; men Ingenting imod, hvad det kunde blevet uden Grev d'Erlons Misforstaaelse, og om Ney var kommen frem med den venstre Fløi i rette Tid.

Efter Slaget sendte Napoleon sin Adjutant Flahaut til Marechal Ney med Ordre til nu endelig at sætte sig fast i Stillingen ved Quatre ^[428] bras og opholde Wellington, indtil Keiseren kunde naa frem.

For nu at holde Blücher og General Bülow væk, mens han gjorde det af med Englænderne, sendte Keiseren Marechal Grouchy med hele 50,000 Mand østover forat passe paa de preussiske Generaler.

Dette blev Ulykken. Blücher, som ganske rigtig havde fundet Bülow, vandt saa megen Tid og marscherede saa hurtigt, at han kom forbi Grouchy nordenfor og kunde ile vestover mod Waterloo, hvor han ankom paa Slagmarken om Eftermiddagen.

Slaget var begyndt Klokken et; og den hele Slagplan var baseret paa, at Grouchy skulde komme med sine 50,000 Mand før Tyskerne.

Og i Virkeligheden var Slaget udpaa Eftermiddagen saa godt som vundet over Englænderne. Ney havde gjenfundet sig selv paa Slagmarken og gjorde Vidundere af Tapperhed. Tilslut løb han tilfods i Spidsen for sine Batailloner af Garden – sammen med Friant, Cambronne og Duhesme.

Men Grouchy marscherede den Dag paa en aldeles uforklarlig Maade bort fra Kamppladsen; ikke agtede han paa de Bud, han fik fra Exelmans og Gèrard; eiheller fulgte han den gamle [429] General-Ordre i Napoleons Arméer: altid at marschere efter Kanonerne; og da han ikke kom frem til Slaget, men derimod Bülow og lidt efter Blücher, var Slaget uigjenkaldelig tabt for de Franske.

Hele Arméen gik fuldstændig tilgrunde. Nogle trodsige Rester af Garden blev staaende paa Sletten og reddedes tilslut bort af Morand og Colbert.

I begge disse Slag – ved Ligny og Waterloo – er det paafaldende, hvor ofte alt synes at hænge i et Haar.

Havde Ney været snar, kunde han have fanget Lord Wellington paa Ballet i Brüssel. Havde d'Erlon ikke gjort den feilagtige Maneuvre, kunde Preusserne været indesluttede ved Ligny; Blücher kunde været fangen, om nogen bare havde faaet Øje paa ham; og Slaget ved Waterloo kunde Napoleon vundet, om Grouchy havde gjort sin Pligt.

Alt dette betyder formodentlig, at hele dette Apparat, som før var saa akkurat og feilfrit, det var udslidt – ligesom selve Chefen. Hans Generaler havde i Rusland tabt den blinde Tillid til hans Uovervindelighed; og denne Tillid viste sig nu at have været den egentlige Grund til deres egen Uovervindelighed.

[430] I den ubeskrivelige Forvirring, som endte dette Slag, red Napoleon alene og ukjendt bort med Strømmen af de flygtende.

Efter Slaget havde Generalstaben med Hertugen af Bassano og Keiserens Secretairer tabt ham afsyne. De ledte længe efter ham, indtil de fik vide, at han var seet at ride paa Veien til Laon; de skyndte sig da efter ham gjennem Forvirringen og det fiendtlige Rytteri, som over alt var paafærde.

Tilfældigvis mødte de Keiser Napoleons egne Rideheste, som blev ført bort; de tog strax hver sin Hest; kun Maret var saa indgroet i sin Ærbødighed, at det kostede de andre den største Møie at faa ham til at stige op paa et af Keiserens egne Dyr, da Preusserne allerede var lige over dem.

De gjenfandt Keiseren i Philippeville i en ubeskrivelig Forfatning, i et elendigt Hus, uden Vogne – uden nogen Ting!

Hans Officerer var sønderrevne og ukjendelige af Søle og Blod, deres Øine var opsvulmede af Graad, og de var ganske ude af sig selv.

Lykkeligvis kom Marechal Soults Vogne denne Vei. Keiseren steg ind i en Calesche med Bertrand. I den næste sad Maret og Drouot og et Par Generaler; og i den tredie kjørte de yngre ^[431] Officerer: Fleury, Labedoyère, Flahaut og Corbineau.

Officererne talte sammen underveis.

Labedoyère mente, at Ulykkerne vilde samle hele Frankrige.

Fleury var derimod af den Mening, at Kamrene snart vilde kaste sig over Keiseren som den, der havde ødelagt Fædrelandet.

«Ja isaafald,» sagde Labedoyère, «har vi de Allierede igjen i Paris om otte Dage, og dernæst Bourbonerne; og den første, som

blir skudt, det blir jeg.»

Flahaut mente, at Keiseren var fortabt, hvis han gik til Paris. Alene ved Hjælp af Arméen og i Spidsen for den kunde han underhandle med de forenede Fyrster til Fordel for sin Søn.

«Men» – tilføiede han –, «kanske er allerede i dette Øieblik de fleste Generaler ifærd med at indsende deres Underkastelse til Kongen.»

«Jeg mener som Flahaut,» sagde Fleury, «han er fortabt i Paris. Aldrig i Verden vil man tilgive Keiseren, at han fire Gange har forladt Arméen: i Egypten, i Spanien, ved Smorgoni og nu her – midt i Frankrige.»

I Laon var der samlet en 3,000 Mand omkring ^[432] Kong Jerome, der endelig var bleven en Mand i Ulykkerne og opførte sig godt. Her var ogsaa Marechal Soult og Generalerne Morand, Colbert og Petit.

Det var den almindelige Mening blandt de høiere Officerer, at Keiseren burde ile til Paris, og de drev stærkt paa, for at bevæge ham hertil.

Men Keiseren stred længe imod; og da han tilslut gav efter for de indtrængende Raad, sagde han:

«Velan! jeg gaar til Paris. Men jeg føler mig overbevist om, at I lader mig begaa en Dumhed.»

Disse Ord ligner ikke meget General Bonaparte.

Han overlod til Marechal Soult, der indtog Berthiers Plads som Chef for General-Staben, at samle og organisere Levningerne af Armeen og satte sig til at dictere Bulletinen for Slaget ved Waterloo og forelagde den for Generalerne.

Keiseren gjorde i denne Slagberetning ligesaa aabent rede for Nederlaget som i den 29de Bulletin i Smorgoni; men underligt nok, det var næsten ikke muligt for Generalerne at faa ham til at medtage, at alle de keiserlige Vogne var faldne i Fiendens Hænder. I dem var hans [433] Klær, Penge og Papirer og intimeste Smaating samt et meget kostbart Diamant-Halsbaand, som hans Søster Pauline havde givet ham som en Hjælp i et Nødsfald.

Ved Ankomsten til Paris steg Keiseren af ved Palais Elysée – ikke ved Tuillerierne; der kom han aldrig mer.

Hvis han – som han selv havde tænkt var traadt frem i Deputerkammeret, saaledes som han kom lige fra Slagmarken, og med sin uimodstaaelige Veltalenhed havde skildret, hvilke store Forsvarsmidler der endnu i Virkeligheden stod til hans Raadighed – takket være hans storartede Forberedelser – det kunde kanske endda haendt, at han havde revet Forsamlingen med sig og opnaaet nye Offere af det udpinte Land.

Men en uhyre Udmattelse havde endelig overvundet den stærke Krop. Fra den 15de Juni havde Keiseren siddet paa Hesten næsten uafbrudt – tildels under store Smerter, ført an i to Slag i tre Dage og gennemgaaet den skrækkelige Nat efter Waterloo, – han var ganske ude af Stand til at tale i en stor Forsamling.

Imidlertid fik Fouché vendt Stemningen mod Keiseren i Deputerkammeret; Pairskammeret [434] fulgte efter, og Napoleon

blev nødt til at frasige sig sine Kroner for anden Gang; han gjorde det til Fordel for sin Søn Napoleon den 2den. En provisorisk Regjering blev dannet af Fouché, Carnot og General Grenier, som skulde forhandle med de allierede Fyrster, der nu for anden Gang nærmede sig til Paris.

Den 22de Juni androg Keiseren om at faa til sin Disposition to Fregatter, som laa i Rochefort, for at føre ham og hans Familie over til America. Han besluttede at afvente Svar paa denne Anmodning i Malmaison, da der efterhaanden blev en saadan Trængsel af Nysgjerrige omkring Palais Elysé.

Havde han faaet Skibene, dengang han bad om dem, kunde han med Lethed sluppet ud; thi Englænderne holdt endnu ikke Kysten bevogtet. Men Fouché, hvis høieste Ønske det var, at en eller anden skulde tage Napoleon afdage, forhalede Tiden og fandt paa med stor Ostentation at sætte de to Fregatter istand; medens han samtidig sendte Bud til Wellington med Anmodning om Passer for Napoleon med Følge.

Der behøvedes ikke saa meget, for at vække Englændernes Aarvaagenhed, og det blev herefter umuligt at forlade den franske Kyst.

[435] Mens Keiseren var i Malmaison, hvor han havde levet Sin lykkelige Tid som Førsteconsul, red Grev Flahaut en Dag ind til Paris, for endelig at faa disse Passer, saa at man kunde komme afsted. I Tuillerierne traf han Fyrsten af Eckmühl.

«Eders Bonaparte tager Tid med at komme afsted» – sagde Davoust, sig ham fra mig, at det er best, han skynder sig; og hvis

han ikke reiser paa Øieblikket, vil jeg lade ham arrestere, – jeg skal selv komme og arrestere ham!»

«Aldrig havde jeg troet,» svarede Flahaut, at faa høre saadan Tale af en Mand, som for otte Dage siden laa for Keiserens Fødder.»

Davoust fór op og vilde have Adjutanten straffet; men Grev Flahaut indgav strax sin Afskeds-Ansøgning.

Da han kom tilbage til Malmaison og fortalte om Mødet med Davoust, sagde Keiseren ganske sagtomodigt: «Lad ham komme, jeg er beredt til at række ham min Hals.»

Raadvildheden og Forvirringen mellem Napoleons Officerer var nu paa sit høieste; mangfoldige havde compromitteret sig i De hundrede Dage; og alle anede, at naar Bourbonerne nu kom igjen, var de ikke til at spøge med.

[436] Savary og mange andre tog Afsked. Massena var gaaet over til Kongen allerede ved den første Restauration, og Napoleon havde forgjæves sendt Bud til ham, da han kom fra Elba. Marechalen fik Commandoen over National-Garden i Paris efter General Durosnel – den samme, som reddede sin Kone paa Ballet hos Fyrst Schwartzemberg.

Under Feldtoget i Rusland kom der Efterretning til Paris, at General Durosnel var falden. Hans Gemalinde klædte sig selv og hele sit Hus i dyb Sorg. Men da der en Tid efter kom Bud, at Generalen bare var saaret, rev hun Sørgeklæderne af sig og befalede alle sine Tjenere at bringe deres sorte Klær ned i

Hotellets Gaard, hvor hun brændte det altsammen op i en stor Houg under den mest levende Glæde.

Marechal Jourdan og General Rapp var ved Rhinarmeen og blev staaende i deres Commandoer.

Napoleon bad General Drouot, som havde været med paa Elba, om at følge ham til America. Men Drouot syntes ikke, at han kunde forlade sin Commando over Keisergarden, som ellers vilde gives til Pris for Bourbonernes Mishandling. Keiseren henvendte sig da til ^[437] Savary – Hertugen af Rovigo, og han var villig til at følge.

Imidlertid nærmede de forenede Armeer sig, og Preusserne syntes at stile lige paa Malmaison. Keiseren tog da Afsked med Dronning Hortence og de faa trofaste Venner og Tjenere, som endnu var omkring ham.

Den 3die Juli kom han til Rochefort med Savary og Bertrand.

Just den samme Dag blev Paris overgivet til Feldtmarschal Blücher i Saint Cloud, hvor han havde opslaaet sit Hovedkvarter. Den franske Armé blev sendt over Loire for at afvæbnes.

Samtidig offentliggjorde «Moniteuren» en Declaration fra Kongen:

«Jeg erfarer at en Dør til mit Kongerige er aaben; jeg iler tilbage ...»; det er ganske vist en anden Stil end Napoleons.

Denne Declaration, der var expederet af Talleyrand som Ministeriets Chef, indeholdt ogsaa Kongens Tilgivelse til alle undtagen Deltagerne i De hundrede Dages Frafald.

I Rochefort og paa den franske Vestkyst var der endnu megen Stemning for Keiseren. Ved Bordeaux havde General Clausel nogle Skibe i Beredskab. Men da det vitterligt var [438] umuligt at slippe forbi Englænderne, gik Napoleon efter sin egen Vilje og Beslutning ombord paa den engelske Fregat Bellerophon og sagde til Capitaine Maitland: Jeg overgiver mig til det engelske Folks Ædelmodighed.

I Virkeligheden kunde han ikke gjøre noget andet eller noget bedre. Om han var bleven taget til Fange, kunde det ligefrem blevet livsfarligt for ham. Og hvor liden Pris Napoleon satte paa Livet i dette Øjeblik, er det dog altid for en Officer en utaalelig Tanke at blive taget tilfange, afvæbnet og kanske skudt af en Peloton Soldater.

Til alle de fremmede Fyrster havde hans Forhold været af en saadan Art, at et Gjensyn med dem i hans nuværende Stilling maatte være en Pine værre end Døden. Kongen af Preussen, som han paa det ubarmhertigste havde plyndret og haanet; Keiseren af Østerrige – hans egen Svigerfar, hvis Hære ha havde slaaet i 20 Aar, og endelig Keiser Alexander af Rusland, som paa den koldblodigste Maade havde holdt ham for Nar og anført hans Ødelæggelse.

Af Englændere kjendte han dog bare Undersaatter; Fiender var de, men han havde jo ikke andet.

[439] Og naar han stolede paa den engelske Nations Ædelmodighed, havde Manden ogsaa Ret. Thi naar det blev en saa grundig Skuffelse, saa var dette ikke blot en Skuffelse for Napoleon, men for den ganske Verden, som baade dengang og idag har langt bedre Tanker om den engelske Nation: og jeg tror, at Storbritaniens gentlemen skammer sig den Dag idag.

Thi selv om der er overdrevet stærkt, saa er der saa meget sikkert og vist, at Napoleon blev behandlet med en udsøgt Smaalighed og pint og fortrædiget paa den smagløseste Maade. Havde der blandt hans Fiender været en eneste virkelig stor Mand, kunde han forhindret, at de Allesammen blev overleveret til Efterverdenen med Skammen over sig for den lave Hævn, de tog.

Napoleon skrev et Brev til Prins-Regenten – til den mægtigste, den standhaftigste og den ædleste af hans Fiender.

Men det gik med dette Brev som med alle Napoleons Haandskrivelser til Souverainerne – ja værre; thi Gourgaud, som var Overbringeren, slap ikke engang i Land i England. Og da Bellerofon havde krydset i det uendelige under Englands Kyst, kom der Besked, at [440] General Bonaparte skulde føres til Sankt Helena. Han selv og alle hans Ledsagere blev afvæbnede og visiterede. Diamanter, Penge og Værdisager blev dem fratagne, forat «anvendes til deres Underhold.» Alle Breve frem og tilbage skulde læses af Gouverneuren.

Generalerne Bertrand, Montholon og Gourgaud samt Kammerherren Las Cases fik Lov til at følge med. Derimod maatte Generalerne Savary og Lallemand, som allerede var dømt til Døden af Kong Ludvig, gaa fraborde.

Den 7de August blev Keiseren og hans Følge ført over paa Fregatten Northumberland, og den 17de October blev han sat iland paa Øen St. Helena.

X

[441] Var Napoleon forandret, da han kom fra Elba, saa var de allierede Fyrster ogsaa anderledes Karle, da de kom for anden Gang som Sejerherrer til Paris – ganske trygge og dertil opirrede efter den siste Angst. De blev ogsaa festligt modtaget ved Indtoget; der var nu saa langt større Misstemning mod Keiseren blandt Folk.

Zaren boede igjen hos Talleyrand og lod sig tilbede. Og da de havde skrabet nok engang og endnu grundigere i Louvres Samlinger og overalt, om der ikke skulde findes endnu et Stykke Lærred eller Marmor, som Keiseren havde slæbt til Paris, reiste de hjem hver til sit og overlod til den tykke Bourbon at faa Skik og Orden paa sit forstyrrede Rige, hvor Kosakkerne atter huserede af Hjertens Lyst.

De vendte hjem de tyske Fyrster hovedsagelig for saa hurtigt som muligt at slaa Vand [442] paa den Folkereisning, som var kommen dem saa vel tilgode, medens deres Troner stod paa Vip; men som der i al Sandhed ikke nu længer var Brug for.

De reiste hjem for i Taabelighed og Utaknemlighed at kue og knække den Kraft fra neden, som de ikke formaaede at se som andet end Oprør og Fare; og alt det Lys, som Bevægelsen i det unge Tyskland vilde have spredt ud over Evropa, om

Gjennembruddet var bleven modtaget og forstaaet, det blev nu skruet ned med Strængthed af den onde GeheimeOver-Lyseslukker Metternich. Og i det koselige Halvmørke sad Tyskland atter – tilsyneladende vel tilfreds; og der sidder det endnu; men der er gaaet en uhyre Masse Øl til.

Det var denne Reaktion, jeg egentlig skulde læst om. Den blev fra først af næsten værre i Frankrige end i Tyskland. Bourbonernes Overmod og Uforstand kjendte ingen Grænses.

Det er næsten ikke det værste, hvad der hændte med Ney. Thi for det første havde Marechallen pralet med Jernburet, og dernæst havde det været haardt for den legitime Konge at se Mesteparten af sine Stormænd og hele Armeen løbe over til den forhadte Fiende; der [443] maatte absolut gaaes strængt frem, ialfald maatte der statueres Exempler. Og da stod Neys Sag meget slet.

Alligevel blev der gjort adskillige Anstrængelser for at undgaa denne Domfældelse, som hver eneste Franskmand vilde føle som et Stik i Hjertet. Marechalen blev næsten budt Anledning til Flugt. Men han var bleven saa aldeles fortunlet og kunde ikke beslutte sig, kom ikke afsted, og tilslut blev han til alles Sorg fængslet.

Hans juridiske Forsvarere gjorde, hvad de kunde; Marechallerne nægtede at dømme ham – nogle fordi de var hans Venner, en eller to fordi de var hans Fiender. Pairs-Kammeret maatte til for at faa ham dømt, – til Døden som det var at vente. Hans Kone bad forgjæves om hans Liv; Kongen var ubøielig, denne usle, intetsigende Mand, som Frankrige ikke skyldte Tak for nogetsomhelst, han fik paa Grund af sit legitime Kongeblood Lov til at tage Livet af Frankriges første Kriger; Ney blev simpelthen skudt af 12 stakkels Soldater, som blev commanderede til det.

Efterat Marechallen var falden til Jorden det var i Luxemburg-Haven – kom der pludseligt en Englænder i fuldt Galop, satte over [444] den faldne Helt og forsvandt. Dette skulde betyde Sejerherrerens Triumf, – det er akkurat lige saa smagløst som alt, hvad England fandt paa mod Napoleon og hans Mænd.

Der sad ogsaa en russisk General i fuld Uniform tilhest mellem Tilskuerne. Men Keiser Alexander jagede Personen ud af Armeen, da han fik høre dette.

Ogsaa med den tapre Oberst Labedoyère gik det galt, som han selv havde spaaet i Vognen, da de kørte fra Waterloo; han blev ogsaa til almindelig Beklagelse henrettet.

Lavalette, som havde bemægtiget sig PostDepartementet, blev fængslet og undgik kun Døden derved, at hans Kone, som et Øieblik fik være alene med ham i Cellen, i en Fart kastede sine Klær og lod Manden gaa ud forklædt som Dame, medens hun selv sad igjen i hans Klær. Hun var en Cousine af Keiserinde Josephine.

Et Rædselsherredømme aabnede Bourbonerne, som blev kaldt det hvide i Modsætning til Revolutionens Terrorisme. Folk dømtes, deporteredes eller henrettedes, og der var ingen Ende paa Armeens Fornedrelse. Emigranterne myldrede frem som Melorme, – det var de Femti Tusinde, som Talleyrand talte om; Spot [445] og Haan førte de med sig over Napoleons Hære og Generaler.

Naar det faste, korrekte Billede af la grande armée saa hurtigt forsvandt fra de franske Armeer, skyldtes det uden Tvivl Bourbonernes Mishandling af Underbefalet og Soldaterne.

Hermed forbandt sig det fordærlige ZouavSlæng, som kom med Napoleon den III og som allerede i Krigene i Algier begyndte at le af de gamle Uniformer fra Napoleons-Tiden.

Samtidig gik Preusserne efter Jena akkurat den modsatte Vei, saa dengang disse Hære igjen stod ligeoverfor hinanden, vilde den store Napoleon visselig mønstret den preussiske Hær med langt mere Tilfredshed end sine egne gamle Regimenter, saaledes som de var blevne i 1870.

Men for den Officers-Adel, som Napoleon havde grundet, var der Brug i Samfundet, især paa Grund af de store Rigdomme, som fulgte mange af disse Slægter. Og derved bliver det forklarligt, at mange af Napoleons Stormænd gik uskadt gennem den Skjærsild: først over til Bourbonerne ved den første Restauration, saa tilbage til Napoleon i De hundrede Dage, og saa over igjen til Kongen i 1815. Der var mange, som klarede dette.

[446] Marechal Soult anlagde den hvide Kokarde og blev Krigsminister hos Ludvig den 18de. Alligevel var han med Keiseren ved Waterloo; Pair af Frankrige 1827, Minister i 1830. Han levede, til han blev 82 Aar gammel som Hertug af Dalmatien og efterlod sig store Rigdomme samt et berømt Galleri af spanske Malerier, som han selv havde «samlet».

Davoust ligesaa. Efterat han som de andre var kommet halvt forstyrret fra Toget til Rusland, reorganiserede han Armeen i Nordtyskland, sprængte den gamle Bro i Dresden i 1813 og indesluttede sig i Hamburg. I ti Maaneder holdt han den ulykkelige By i sin haarde Haand, – gamle Hamburgere skjælver endnu af Sinne, naar hans Navn nævnes; først i Mai 1814 vilde han tro paa Napoleons Fald og lod heise Bourbonernes hvide Flag.

Fyrsten af Eckmühl gik foreløbig til sine store Godser i Frankrig, men den 21de Marts blev han – tiltrods for alt, hvad der var imellem dem – Keiserens Krigsminister. Hans Forberedelser til Krigen ere berømte.

Efter Waterloo tog Kongen imod Davousts Underkastelse. Han var gift med en Søster af General Leclerc – Paulines første Mand; og hans yngste Datter – eller Datterdatter – lod ^[447] i 1897 opføre et stort Fyrtaarn i Nord-Frankrige, som hun kaldte Phare d'Eckmühl. Saaledes blev det lille fredelige Møllenavn fra Tyskland først Titel for en stor fransk Hærfører og siden vil det lyse ud over Søen som et Minde om ham.

Marechal St. Cyr kom i Ministeriet; Macdonald fik Overcommandoen i Armeen; Mortier, som sprængte Kreml i 1812, blev selv i 1835 sprængt i Luften af den Helvedesmaskine, som Fieschi havde lagt tilrette for Louis Philippe.

Greven af Lobau – General Mouton blev Marechal under Louis Philippe. Han var en haard, men udmærket Officer. Napoleon havde ladet ham gifte sig med en fin Hofdame fra Bayern. Hun var 20 Aar og meget smuk, og han var opi de 40 og dertil styg. Han holdt da en liden Tale til sine Officerer:

«Jeg forlanger – Mine Herrer! at De betragter Fru Generalinden som en Statue af Marmor – af sort Marmor!» – tilføiede han med et strængt Blik paa de unge Adjutanter.

General Sebastiani var lidt i Slægt med Bonaparterne; han forlod aldrig Napoleon; men alligevel levede han til 1851 i Paris i glimrende Forhold og blev Marechal.

Mangfoldige af Napoleons Officerer, som tildels [448] havde tjent sig op fra de lavere Grader, forblev i Rigdom og Hæder og grundede Familier, hvis Navne endnu gaar igjen i det høieste franske Aristokrati: Neys Efterkommere: Fyrsten af Moscowa, Hertugen af Elchingen; Lannes Slægt: Hertuger af Montebello, Coulaincourts: Hertuger af Vicenza.

Men endnu langt flere Navne forsvandt i Fattigdom og Glemsel.

Enkelte holdt sig for gode til at gaa over. Saaledes Las Cases. Han blev, da han kom tilbage fra St. Helena, opfordret til at tage en Hoftjeneste, som kunde passe med hans Rang; men han afslog:

«Vi har tjent den mægtigste Herre paa Jorden; og naar han sendte os til fremmede Hoffer, blev vi, fordi vi bar hans Uniform, behandlede, somom vi havde Rang med selve Fyrsterne; og vi følte os selv saaledes. I hans Forværelser har vi seet syv Konger, som stod der mellem os andre og ventede – akkurat som vi.»

Saa var der ogsaa en stor Gruppe Mennesker af en anden Art omkring Napoleon Folk, som aldrig kunde komme ham rigtig nær, fordi de – af noget, de selv tog for Stolthed – aldrig kunde beundre ham fuldt ud.

[449] General Thiébault var en Type i denne Retning. Han var dygtig nok; men fordi han ikke vilde holde sig frem, forspildte han enhver Leilighed til at gjøre den Lykke, han fortjente. Derfor sluttede han sig tidligt til Masséna og de Misfornøiede og stillede sig paa en taabelig Maade afvisende overfor Førsteconsulen og hans Mænd.

Deraf ogsaa hans Kritik over alle, som naaede frem; medens han tager deres Parti, som surmulede. Thiébault paastaar derfor, at det var General Kellermann den Yngre, som vandt Slaget ved Marengo; det var ikke Rampon, som tog Redouten ved Montenotte, men en ganske ukjendt Officer; det var ikke Davoust, som havde Æren af Slaget ved Äuerstädt, men hans Divisions-Generaler Morand og Gudin; Bonapartes Maneuvrer foran Slaget ved Marengo var en Plan, som han: Thiébault allerede før havde indleveret til Krigsministeriet overalt den Misundeliges Mangel paa Evne til at beundre.

Men forresten var han dygtig og tapper, lystig og aabenhjertig.

Han dadler strængt General Bonaparte, fordi denne ikke overholdt Kvarentaine-Reglerne, da han kom fra Egypten; men et andetsteds i [450] sine Memoirer fortæller Thiébault om sig selv og sine Kammerater, at da de kom udhungrede fra Massénas Forsvar af Genua, kastede de Kvarentaine-Betjentene i Søen, løb op i Nizza og satte sig til at spise – somme af dem syv Timer i Træk!

- Mellem disse mangfoldige Mennesker og Tusinder andre, som hele Livet gennem trængte sig om ham, staar Napoleon ligesom midt inde i en tæt Sværm. Og ligesom deres Hengivenhed og Had, deres Surmuleri og deres Smiger, deres Trofasthed og deres Forræderi afvexlende kastede Skygger over ham, saaledes gaar der et Lys fra hans egen ensomme Overlegenhed ud over dem alle og giver dem hver sit Præg, udvikler deres Karakter og bøier deres Udvikling med næsten ligesaa stor Magt som den, han raadede over i deres Livs Skjæbne og ydre Vilkaar.

Skjønt hans Livs Ide ikke rak ud over ham selv, var han dog saa stærk, at de andre troede, at de kjæmpede og led for noget større.

Derfor, da alt faldt sammen, blev det ligesom en Dom over den Enkelte og hans eget Værd, hvorledes han dømte ham, som faldt.

- Efter Slaget ved Waterloo satte hele Evropa sig ned og pustede ud.

[451] I store Bølger havde de Ulykker og Ødelæggelser, som denne ene Mand forvoldte, væltet sig i Ringe udover hele Evropa; og jo fjernere man var fra Midten, desto mindre saa man til den krigeriske Glans, man følte bare et utaaleligt Tryk og en evindelig Forstyrrelse i sine Forretninger, i Handel og Skibsfart, i alt civilt Hverdags-Arbeide.

Ligefra Storbrittanien langs Nordsøens Kyster til Hamburg og herhjemme i Norge var det vanskeligt at følge Napoleons Kjæmpegang med nogen særlig Jubel. Alting stod fast formedelst denne vanvittige Afspærring af Fastlandet. Vi skulde som Danmarks Provins være Uvenner med vore beste Venner i Nordsøen; men skjønt det blev Engelskmanden, som næsten tog Livet af os, var det dog allsammen den forbandede Franskmands Skyld.

I Aarene fra 1807 til 1811 tog Englænderne nitten Skibe fra min Oldefar; deriblandt Barkskibet Jacob Kielland & Søn af Stavanger, som hænger her – afbildet under Indseilingen til Marseilles i 1806, samt den lille Brig Jensemand, som Oldefar havde opkaldt efter sin førstefødte Søn.

Denne min Grandonkels Skjæbne var forresten [452] for saa vidt indvævet i de alleryderste Traade omkring Napoleon, som han var Cabinets-Kammerherre hos Bernadotte, efterat denne var bleven Konge. Han nød endog Kongens Gunst i den Grad, at han blev

sendt med den Kronings-Ambassade, som i 1826 afgik fra Stockholm i Anledning af Keiser Nicolaus den 1stes Kroning i Moscow.

I St. Petersburg gjorde Ambassaden Visit hos den samme General Jomini, som var med i Raadslagningen foran Berezina. Han sveg Napoleon og gik over til Fienden i 1813 og var nu General-Adjutant hos Zaren; – «han havde et marqveret, men listigt Udseende».

Og i Moscow var min Grandonkel gjentagne Gange i stor Fest hos Marechal Marmont Hertugen af Ragusa, som formodentlig var fransk Gesandt?

Nu vilde jeg jo gjerne havt lidt bedre Forbindelser, end at min Slægtning blev sendt fra den ene Forræder, for at gjøre Visit hos den anden og danse hos den tredie. Men der er ved denne Sendelse et politisk Træk, som er værdt at bevarer.

Den svensk-norske Kronings-Ambassade var nemlig saaledes sammensat: Af Svenske var der den gamle Feldtmarechal Grev v. Stedingk ^[453] samt to eller tre Grever. Og af Norske var der Major Jens Bull Kielland.

Det er af Interesse at se, med hvilken minutiøs Omhu Svenskerne allerede saa tidligt i Foreningen vaagede over, at Rigernes Ligestillethed fik et fyldigt Udtryk – især hvor det gjaldt Repræsentation overfor Udlandet. –

- I Nordsøen og i Østersøen og langs Norges Kyster var og forblev Sympatierne tiltrods for Fiendskabet, Prisonen og alt det Onde, de hovmodige engelske Søofficerer gjorde os, altid halvveis

hos den store Broder i Nordsøen; og jeg mindes ikke fra min tidligste Barndom i de gamle Huse at have seet et eneste Billede af Napoleon eller hørt en Sang om ham eller hans Navn nævne. Jeg har ikke læst saa meget; men jeg synes hellerikke, at han tager den Plads, man kunde vente, i Datidens Literatur og Brevvexling herhjemme.

Og har jeg ikke læst etsteds, at den unge Øhlenschläger sad paa sit Kammer i Paris og havde saa travelt med sine egne Pap-Helte, at han ikke fik Tid til at løbe ned og se den levende Napoleon mønstre sin Garde i Tuilleriernes Gaard?

Men efterhaanden kom det – og stødvis –, følgende Frankriges Kampe for at vinde op [454] igjen og forvinde de bitre Minder, der skyggede over; indtil hans Navn nu fylder Evropas Literatur.

*

Som blandt Mænd saa og blandt Kvinder var Napoleon noget for sig selv. Han tog alt, hvad der blev ham budt, og næsten alt blev budt ham.

Men i mange andre Henseender var han en hensynsfuld, næsten kjærlig Ægtemand. Hans Godhed for Josephine varede længe efter Skilsmissen. En Dag var det igjen galt med hendes Regninger; thi hun kunde aldrig komme ud af det med de rigelige Indtægter, han havde bestemt for hende.

«Gaa til Josephine – sagde han heftig – og forklar hende, at dette gaar aldeles ikke an; hun maa holde op med dette Vanvid.»

Ministeren gik og kom igjen den næste Dag.

«Nu!» raabte Napoleon; «hvad sagde Josephine?»

«Ah – Deres Majestæt,» svarede Ministeren, «Keiserinden hun græd og –»

«Hvad for noget?» for Napoleon op, «græd hun? det var aldeles ikke Meningen, at De skulde faa Josephine til at græde. Kjør strax ^[455] ud til hende, og sig, at de Penge skal vi nok klare; men hun maa ikke græde; – sig hende, at Keiseren har befaleet, at hun ikke maa græde.»

Og hun paa sin Side havde bevaret nogle rette Linier i sin forvirrede Karakter; hun havde været den store Mands Veninde, og det glemte hun aldrig.

Dengang hele Paris glemte den regjerende Keiserinde og Tronarvingen under Malets korte Revolte 1812, sagde Josephine strax: «Hvis der var opstaaet nogen virkelig Fare for Keiserinden og Napoleons Søn, var jeg – uden at tænke paa, hvad Folk vilde sige – ilet til Keiserinden og stillet mig ved Siden af hende og Barnet. Det samme vilde ogsaa Hortence have gjort.»

En helt anden Dame var Marie Louise. Hun bevarede isandhed ikke Erindringen om at have tilhørt den store Mand.

Allerede i 1814 sagde hun: «Lord Wellington viste lidet, hvilken Tjeneste, han gjorde mig, da han vandt Slaget ved Waterloo.»

Men den ædle Lord viste Besked; thi han har selv sagt: «Factum er, at hun allerede dengang skulde have et Barn med den østerrigske Baron Neippberg, som hun senere ægtede; og ^[456] var

Napoleon bleven Seierherre ved Waterloo, vilde Keiserinden være bleven nødt til at vende tilbage til ham i den Tilstand.»

Napoleon kunde være frygtelig blandt Damer, naar han ikke gad være elskværdig. Men man kan alligevel forstaa, at det har været ham en Hjertens Fryd, dengang Madame Staël spurgte ham: hvilken Kvinde han satte høiest? da at svare: «den, som sætter flest Børn i Verden.» Han viste godt, hvor uhøflig han var; men Fiskeriet var ham for plumpt. Det var desuden sandt; han ligte ikke Aandrihed hos Kvinderne.

Og hellerikke Dydigheden. Han kunde ikke udstaa Dronning Louise af Preussen, som dog var en Skjønhed. Og da hun i sin oprigtige Sorg over Landets Ulykke nedlod sig til at række Erobreren en Rose med de Ord: «Denne Rose for Magdeburg,» gik Napoleon koldt forbi denne Anledning til at være galant mod den høie Dame; han tog Rosen og beholdt Magdeburg.

Intet Under, at alle Hoffer kaldte ham en Tølper.

Men til Gjengæld fik aldrig en Kvinde nogen Magt over ham. Det hændte vel, at Josephine kunde bøie sin strænge Herre i Smaating eller ^[457] faa ham til at opfylde en mindre rimelig Bøn; men saadant gik mere paa Venskabet's Conto end paa Elskovens.

Og naar Grevinde Hatzfeldt i Berlin i 1807 opnaaede Tilgivelse for sin Mand og Damerne Polignac det samme for sine Mænd efter Cadoudals Sammensværgelse, saa havde dette heller ikke noget at gjøre med de Bønfaldendes Kvindelighed.

Men aldrig saa man ham nedværdige sig til nogen slet Handling eller til nogen politisk Forbrydelse for en Kvindes Skyld.

Hvor stærk end Elskoven som Lidenskab var hos ham, var der aldrig omkring Napoleon de forargelige Maitresse-Forhold, som ellers gjerne har fulgt Kongerne ligefra den modbydelige Kong David, som de tvang os til at beundre, da vi var smaa.

Og hellerikke Religionen eller Præsterne havde den ringeste Magt over ham.

Der havde aldrig været noget mystisk over Napoleon Bonaparte; han gik ikke i Ungdommen med sygelige Drømmerier om Hemmeligheder fra sin Moders Særk; han viste meget godt, hvem han var: han var den store, hvem det største tilkom, og det med en ganske anderledes Ret, end naar vore Kongsemner gik [458] og fablede om Kongstanken og bildte sig selv og andre ind, at de kunde kjende Kongebloodet i sig.

Napoleons Ærgjerrighed var sund og frisk; han kjendte Intet til udenoms Kræfter og bar i Sandhed alt sit med sig; han hverken troede eller regnede paa anden Hjælp end sit eget gode Hoved og de andres skrøbelige.

Man har prøvet at gjøre ham til en overtroisk Dagvælger og tillagt ham en Stjerne, som han skulde tro paa.

Napoleon viste, hvilken Magt der er i Erindringerne – ikke mindst for Soldaten, som ikke har stort andet at sysle med og snakke om. Og han, hvis Kunst det var i Slaget at kunne multiplicere sin Kraft paa et enkelt Punkt i et givet Øieblik, han sørgede for at bevare de Dage, hvis Minder han viste kunde multiplicere Soldaternes Mod og Iver, saaat han bare behøvede at nævne en Række Datoer og Dage, for at have hele sin Arme i Fyr og Flamme.

Forsaavidt var han en Dagvælger, men deri var intet af Overtro.

Og nu Stjernen. En Aftenstund i Tuillierierne havde Cardinal Fesch talt mange Visdoms-Ord om Maadehold, at nøie sig med, hvad der var [459] opnaaet; – han havde nævnt Buen, som spændes, og Krukken, som gaar saa længe tilvands og alt det andet.

Napoleon hørte opmærksomt paa ham; og da Cardinalen var færdig, førte Keiseren ham hen til et af de høie Vinduer og pegede op i den tunge Regnhimmel.

«Ser du den Stjerne deroppe – Onkel?» – spurgte Napoleon.

Cardinalen saa og saa; nei! han saa ingen Stjerne.

«Men jeg ser den,» sagde Keiseren alvorligt og forlod ham.

Var der nogen Stjerne? – det er ikke godt at vide; men sikkert er det: forsigtige Cardinaler faar den aldrig at se.

Men heri var der hellerikke noget af Overtro. –

- Oprigtigt talt, har jeg aldrig forstaaet dette med Concordatet og det hele Forhold til Paven og Kirken; kun saa meget ser jeg, at skjønt Napoleon traf til at være samtidig med en Pave, som var en hæderlig og ædel Mand, var der dog aldrig hos Napoleon eller omkring ham noget Spor af Præstefrygt – eiheller af Hykleri.

I hans Proclamationer og Dictamina var der [460] Intet af det, vi siden har maattet høre saa meget af – lige til nu ganske nylig, da PrinsRegenten kom herind fra Stockholms Slot, hvis Ry for Gudfrygtighed ikke er gammelt, og forklarede Nordmændene, at

nu havde han henvendt sig personligen og privat til Gud og anraabt ham om at bøie Nordmændenes Hjerter og oplyse deres Forstand saaledes, at de kunde gjøre hans og Faderens – Oscar den Andens – Vilje.

Jeg tror forresten, at denne Prins-Regent har slaaet Recorden, – som vi siger nutildags. Saaat Regenterne selv herefter og deres Raadgivere vil føle, i hvilken farlig Grad de oprører Folkene ved at bruge denne formastelige Armi-Arm-Stil med Vorherre.

Napoleon paakaldte i sine Manifeste aldrig andet end Frankrige, Æren og sig selv; og det havde Manden Ret til. De store Kirkefyrster lod han paradere ved hans storartede Kirkefester; ellers havde han ikke Brug for det religieuse Apparat. –

- Pengene behandlede Napoleon med koldblodig LigeGYldighed. Han taalte ikke Snyderi og lod sig ingenlunde imponere af de store Pengesække. Naar han syntes, En havde suget sig for fuld, var han ikke sen til at rulle ham [461] i Salt og tappe af ham nogle Millioner. Saadanne Forhold var omkring Napoleon utænkelige, som vi siden har seet nok af, hvor Kongerne færdes mellem Spekulanterne i en Afhængighed af nogle gyldne Millonær-Slægter, som tilslut gjør det tvivlsomt, hvem der egentlig regjerer Landene – enten de, som bærer de gyldne Kroner paa Hoderne, eller de, som har dem i Kasserne.

Napoleon var dertil en nøgtern Mand i Mad og Drikke. Han kunde ikke være gemytlig ved Glasset mellem sine Stormænd, hvad enkelte Konger har kunnet; men saa kjendte han hellerikke de nedværdigende Drikkelag med Raahed og sansesløs Misbrug af Magten, som følger Rækkerne af mer og mindre fordrukne Konger lige fra Alexander den Store.

Paa de skjønnne Kunster forstod Napoleon sig kun maadeligt – tror jeg. Han elskede Orden, Pragt og Symetri; derfor var Architektur og Decoration det, han best forstod. I Maleriet var hans Smag tør; hvad der i hans Tid brød frem af nyt og reformerende, laa ikke for ham.

I Literaturen elskede han det velordnede Drama, hvor store og uindviklede Lidenskaber skildredes i Vers, der stod fast i Rækkerne [462] som hans egne Soldater. I Musiken var han neppe længer fremme end franske Officerer i Almindelighed; han blev staaende ved den smukke Sang, de italienske Arier med rigtig vanskelige Coloraturer og Cadenzes var hans Lyst. Den mere indviklede Musik, hvor det rent melodiose synes at blive borte i de fint nuancerede Udtryk for Stemningen, og Samlyden af Stemmerne med Instrumenterne, det vilde han neppe glæde sig ved.

Hele Napoleon Bonaparte var fra Top til Taa stemt i C Dur, der fandtes hverken Kryds eller b; og Moll var ham fjernet. –

Det falder let i Øinene, hvilken stor Forskjel der alligevel var mellem denne Mand og de store Religionsstiftere, som ogsaa satte sin Tid i Bevægelse. Thi ved disse var Bevægelsen øgende, og blev først Magten ved deres Død. Men da Napoleon døde, var Historien ude.

Thi han havde ikke nogen Ide at give Verden. Hans Tanke var ikke længer end hans Liv, fordi han aldrig i sit Liv havde tænkt paa andet end sig selv.

Han trækker endog det korteste Straa sammenlignet med en beskeden Videnskabsmand, der anvender sit Liv til at forme os en

Tanke, som lange Tider lever og løftes paa.

[463] Men blandt sine egne, blandt dem, han var født til at være iblandt – nemlig mellem Fyrsterne, rangerer Keiser Napoleon overmaade højt. Han var saa nær ved Idealet af en Tyran i gammel Betydning, som noget Menneske er kommet.

Napoleon maatte spille med de Brikker, som stod paa Brættet; men udover det kom han ikke. I hans Hoved kunde Ordet Fred aldrig betyde andet end en Pause mellem to Krige. Den Tanke, at Fred mellem Nationerne kunde blive det normale, den fandtes ikke i hans Hoved og hellerikke hos noget andet Menneske omkring ham.

Og fandtes dette Hoved, saa sad det ialfald paa en ukjendt Mands Skuldre, der endnu paa et Tagkammer sad og skrev sine Utopier ved et tarveligt Lys.

Men ligesom Napoleon som Fyrste og Hærfører naaede det høieste, var han ogsaa den siste, hvem det lykkedes omkring sin Person at samle al den Glans, som fra gammelt har fulgt og smykket hans blodige Haandtering. Efter ham var det forbi for bestandig.

Siden blev det Beregninger og Fagstudium, – det krigerske kom næsten til at ligne det [464] industrielle, hvor det er de beste Maskiner, som seirer.

Nu plukker vi de gyldne Snore og de vaiende Fjere af Armeerne; og Admiralen, som før stod paa sin høieste Commando-Bro i GallaUniform med Ordener og Skjærf, han

sidder nu nede i en Staal-Æske og trykker paa Knapper som en Telefon-Dame.

Men naar Glansen gaar af noget, pleier det at lide mod Slutten. Kanske kan Keiser Napoleons glimrende Skikkelse, naar den fjerner sig i Fortiden, blive en Hjælp for disse Ideologer, han foragtede saa dybt, naar vi en Dag ogsaa skal vinde den store Seier: Fred mellem Folkene.

*

Alle Verdens Sprog har udtømt sine voldsomste Adjectiver over denne Mand – opad og nedad. Og mange har med Beklagelse sat sig hen og anstillet Betragtninger over, hvilket mærkværdigt Dyr Tigeren vilde været, om den ogsaa havde ejet Lammets Egenskaber.

Men det fuldkomne ligger ikke i Alsidigheden.

Hverken i Kjøkkenet eller i Livet fremkommer det Fuldkomne derved, at alt muligt og lidt af hvert er rørt sammen i den samme Potte.

[465] Det fuldkomne bestaar deri, at alt det er der, som hører til; og ikke et Gran af noget udenoms.

Jeg for min Part er glad over, at jeg ikke behøver at udmatte Adjectiverne – hverken de ondeste eller de godeste. For mig er Napoleon fremfor alt og fremfor alle en Mand og et Mandfolk.

*

Selskabet paa Longwood – Keiserens Bolig paa St. Helena – levede nu i 6 Aar omkring den store Mand.

Der var General Montholon med Børn og Gemalinde; hun forestod Husvæsenet. General Bertrand med sin Familie boede et Stykke fra Longwood.

Videre var der Las Cases med sin unge Søn, General Gourgaud og den irske Læge O'Meara, – samt en Del trofaste Tjenere.

Disse faa Mennesker, som vistnok alle hængte ved Keiserens Person – hver paa sin Maade, var dog alle fremmede for hinanden. De kunde ikke i den lange pinagtige Ensomhed – omtrent som i et Skib ved Nordpolen – altid holde Fred og lade være at stride om Smaating, smaa Skinsyger, Levninger af tidligere Ærgjerrighed – til Keiserens store Sorg. Det [466] var endog nær kommen til en Duel mellem Generalerne Montholon og Gourgaud.

Hvad der forøgede Bitterheden mellem dem indbyrdes og gjør Billedet af hans siste Aar saa pinligt, er den udsøgte Smaalighed og Ondskab, hvormed Englænderne behandlede ham.

Og et Liv, som det, der førtes omkring Napoleon, vilde overhovedet ikke have været til at udholde, hvis han ikke selv havde ordnet Livet for sine Omgivelser med den ham egne Sans for Orden og Arbeide. Hver fik sin Stilling og sine Instruxer, ganske som ved et Hof; men uden at der et Øieblik faldt noget Skjær af Latterlighed over denne Elendighed, som holdt sig opreist til det siste.

Keiseren forblev dem ligesaa fjern som i Tuilleriesne, – kun at den uimodstaaelige Fortryllelse, som altid fulgte denne Mand,

forjog for dem den Kjedsommelighed, som ellers vilde ødelagt dem.

Keiseren indrettede sin Dag og de andres med faste Arbeidstider til givne Klokkeslet; han dicterede sine Feldttog til Generalerne – de italienske til den ene, de tyske til den anden.

Og om Aftenen sad den lille Hof-Cirkel og snakkede sammen og hørte det haabløse Hav bryde mod Øen; medens Keiseren gik op og [467] ned eller kunde sætte sig og fortælle et Minde eller mindes sine Mænd.

Men efterhaanden tog hans Sygdomme Overhaand, og hans Jernlegeme bukkede langsomt under. Kold og rolig som han altid havde været, saa han Livet haabløst svinde hen. I hele 1820 var han daarlig; og i 1821 gik det raskt nedover.

Den 15. April skrev han sit Testamente, hvor ingen blev glemt – ligefra hans egen Søn og ned til Tjenerne.

«Jeg ønsker, at min Aske skal hvile ved Seinen – midt iblandt det franske Folk, som jeg har elsket saa høit.»

Dette var et af de faa Ønsker, som blev opfyldt. Derimod frygter jeg for, at der blev taget lidet Hensyn til hans Fordeling af de Millioner, han eiede privat.

Det kan jo være det samme for Manden; hans Mening var god nok.

«Jeg efterlader til min Søn mine Ordenstegn, Snusdaaser, Sølvtoi og lignende Ting; mine Vaaben, Sadler og Sporer, mine

Uniformer og Klæder, den graa Frakke og den blaa Kappe fra Marengo.»

«Jeg giver Grev Montholon to Millioner frcs. fordi han fulgte mig hid.»

[468] En liden Erindringsgave til Moderen og alle hans Søskende – de havde igrunden hængt nøie sammen. Selv Marie Louise var erindret smukke Ord; skjønt Englænderne sikkert ikke har forskaanet ham for at vide, hvorledes hun bar sig ad.

Den 2den Mai fo'r han op i Vildelse og raabte paa sin Ungdoms Generaler: Steingel, Desaix, Masséna! han saa Italiens Sol blinke i Bajonetterne.

Den 4de Mai 1821 rasede der en Orkan henover Øen, som kastede overende det siste Træ, der stod igjen ved Longwood.

Keiseren laa stille hen; mens Stormen susede forbi. Men saa længe, der var Gnist af Liv, hørte de ham tumle med store Commando-Ord.

*

Men endnu mange Aar senere – lige til 1838, efter at Teppet længst var faldet, og Natten havde sænket sig over Evropa, slæbte Talleyrand sin lamme Fod til det grønne Bord, hvor han sad mellem de klingrende Guldstykker og spillede med nye Guldfugle og gamle rovgjerrige Damer – Nat efter Nat.

Den 27de September 1905.

Alexander L. Kiellands *Omkring Napoleon* er lastet ned gratis fra bokselskap.no